

COMPENDIU DE STANDARDE EUROPENE ȘI BUNE PRACTICI DE MOTIVARE JUDICIARĂ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

COMPENDIU DE STANDARDE EUROPENE ȘI BUNE PRACTICI DE MOTIVARE JUDICIARĂ

Elaborat de:

Idlir Peçi, în baza informațiilor și datelor colectate de către:

Igor Dolea

Tudor Osoianu

Vincent Delbos

Kanstantsin Dzehtsiarou

Hugo Rascão

Cristi Danileț

Natalia Roșca

Ion Graur

Vasile Cantarji

Original title:

*Compendium of European Standards and Good practices
of Judicial Reasoning (English title)*

*Text elaborat de și folosit cu permisiunea
Consiliului Europei. Acest document este
publicat cu permisiunea Consiliului Europei, sub
responsabilitatea exclusivă a traducătorului(lor).*

*Această lucrare a fost elaborată și publicată în cadrul
Proiectului „Consolidarea sistemului de justiție penală
bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”,
finanțat prin Planul de acțiune al Consiliului Europei
pentru Republica Moldova (2021–2024).*

Reproducerea fragmentelor (până la 500 de cuvinte)
este autorizată, cu excepția celei în scopuri comerciale,
atâta timp cât este păstrată integritatea textului,
extrasul nu este folosit în afara contextului, nu oferă
informații complete sau nu induce în eroare cititorul
cu privire la natura, domeniul de aplicare sau conținutul textului.
Textul sursă trebuie să fie întotdeauna
recunoscut după cum urmează
„© Consiliul Europei, anul publicării”.

Toate solicitările privind republicarea/ traducerea
integrală sau parțială a documentului vor fi adresate
Directoratului de Comunicare, Consiliul Europei (F-67075
Strasbourg Cedex sau publishing@coe.int).

Orice altă corespondență referitoare la
această publicație se va adresa Direcției
Programe de Cooperare a Departamentului pentru
implementarea standardelor privind drepturile omului,
justiția și cooperarea juridică, Directoratul drepturile omului,
Directoratul general drepturile omului și supremația legii.

Conceptul și ilustrația copertei:
ÎS Tipografia Centrală
str. Florilor 1, Chișinău
Republica Moldova
www.tipografiacentrala.md

Imagini copertă: © Shutterstock.com
Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

© Consiliul Europei, Septembrie 2024
Tipărit de ÎS Tipografia Centrală

Cuprins

LISTA DE ABREVIERI	5
INTRODUCERE	7
METODOLOGIE	11
Considerații generale	11
Principii metodologice	11
Echipa de proiect	12
CAPITOLUL I: MOTIVAREA JUDICIARĂ, STANDARDELE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI	13
1.1. Introducere	15
1.2. Reguli generale ale motivării judiciare	16
1.3. Motivarea judiciară în anumite cauze ale Curții Europene	21
1.3.1. Cauzele privind articolul 5	21
1.3.2. Cauzele privind articolul 5 în care Republica Moldova a acționat în calitate de stat pârât	22
1.3.3. Cauzele privind articolul 6	27
1.3.4. Cauzele privind articolul 6 în care Republica Moldova a acționat în calitate de stat pârât	29
1.3.5. Exemple de motivare în raport cu alte articole din Convenția Europeană	33
CAPITOLUL II: STANDARDELE DE REDACTARE JURIDICĂ ȘI MOTIVARE	35
2.1. Introducere	37
2.2. Avizul nr. 11 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind calitatea hotărârilor judecătorești	38
2.3. Principiile de bază ale motivării și redactării juridice	39
2.3.1. Utilizarea Metodei Problemă, Regulă, Analiză și Concluzie (IRAC)	39
2.3.2. Faptele-cheie	40
2.3.3. Aplicarea normei la faptele-cheie	41
2.3.4. Evaluarea probelor	42
2.3.5. Limbajul utilizat	43
2.4. Metodele de interpretare	44
CAPITOLUL III: RESPECTAREA STANDARDELOR DIN CADRUL LEGAL NAȚIONAL PRIVIND MOTIVAREA HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI	45
3.1. Introducere	47
3.2. Metodologie	47
3.2.1. Criteriile de selectare a tipurilor de infracțiuni	47
3.2.2. Infracțiunile selectate	48
3.2.3. Eșantionarea	50
3.3. Lista de verificare	51
3.4. Privire generală asupra examinării hotărârilor judecătorești	51

3.4.1. Cartografierea hotărârilor judecătorești analizate	51
3.4.2. Date cu privire la infracțiune și pedeapsa aplicată	52
3.4.3. Date referitoare la apărare	54
3.5. Criterii pentru partea descriptivă a sentințelor de condamnare	55
3.5.1. Descrierea faptei penale	55
3.5.2. Probe	58
3.5.3. Circumstanțe atenuante și agravante	61
3.5.4. Recidiva	66
3.5.5. Încadrarea juridică	66
3.5.6. Pedeapsa cu închisoare	70
3.5.7. Trimitere la jurisprudența Curții Constituționale și a Curții Europene a Drepturilor Omului	72
3.6. Recomandări	76
CAPITOLUL IV: EXTRASE DE BUNE PRACTICI PRIVIND MOTIVAREA HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI PRIN CARE SE APLICĂ SANCTIUNI PENALE	77
4.1. Introducere	79
4.2. Hotărârile ar trebui să fie motivate în așa fel încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus referință la rechizitoriu și dacă aceasta conținea argumente care să necesite un răspuns din partea instanței	80
4.3. Hotărârile ar trebui să fie motivate în așa fel încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus concluzii scrise cu privire la soluția propusă și dacă acestea conțin argumente care vor necesita un răspuns din partea instanței	83
4.4. Hotărârile ar trebui motivate în așa fel încât să includă descrierea probelor care susțin concluziile instanței și motivele pentru care instanța a respins alte probe	87
4.5. Este extrem de important să avem o imagine clară asupra persoanei care a înaintat o moțiune privind circumstanțele atenuante. Numai în acest fel se poate verifica dacă o hotărâre judecătorească a răspuns la argumentele semnificative ale părților	99
4.6. Este extrem de important să existe o imagine clară asupra modului în care instanța a reacționat la o circumstanță atenuantă, indiferent cine a prezentat-o	105
4.7. Instanța respinge circumstanța atenuantă pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei respective	109
4.8. Circumstanțele agravante sunt luate în considerare numai în cazul în care instanța, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor cauzei, este convinsă că circumstanța agravantă relevantă este dovedită dincolo de orice bănuială rezonabilă	111
4.9. Calificarea juridică a actelor de apărare și motivele schimbării acuzației în favoarea inculpatului sunt părți foarte importante ale hotărârii care permit condamnatului să-și dea seama cum instanța a recurs la aplicarea unei pedepse pentru o anumită infracțiune	113
4.10. Instanțele ar trebui să justifice impunerea pedepsei cu închisoare atunci când Codul penal prevede o pedeapsă alternativă	120
4.11. Trimiterea la jurisprudența Curții Europene și a Curții Constituționale nu ar trebui să fie formală	126
4.12. Instanțele ar trebui să reacționeze în mod implicit la trimiterea la jurisprudența Curții Europene, chiar și atunci când consideră că jurisprudența la care se face referire nu este relevantă	131
ANEXĂ	133

LISTA DE ABREVIERI

- CC** – Curtea Constituțională
- CCJE** – Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni al Consiliului Europei
- CEDO** – Convenția Europeană a Drepturilor Omului
- CP** – Codul penal al Republicii Moldova
- CPP** – Codul de procedură penală al Republicii Moldova
- CSJ** – Curtea Supremă de Justiție
- CSM** – Consiliul Superior al Magistraturii
- CtEDO** – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
- INML** – Institutul Național de Medicină Legală
- ONG** – Organizație neguvernamentală
- UTCN** – Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

INTRODUCERE

Raportul de cercetare privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova¹ (denumit în continuare „Raportul”) a identificat mai multe deficiențe în ceea ce privește calitatea motivării hotărârilor judecătorești. Deficiențele identificate în Raport au fost atât de natură generală, cât și de natură specifică. În general, Raportul a constatat că majoritatea hotărârilor judecătorești studiate au avut un nivel mediu de motivare. În plus, o proporție semnificativă dintre hotărârile analizate au fost slab motivate, în timp ce altele au prezentat niveluri laudabile de motivare. La modul concret, au fost identificate probleme cu privire la motivarea acceptării sau respingerii circumstanțelor atenuante și/sau agravante, individualizarea pedepsei și proporționalitatea pedepsei. Mai mult decât atât, o problemă recurentă evidențiată în hotărârile analizate a fost absența frecventă a unui răspuns la argumentele specifice, pertinente și esențiale prezentate de apărare. Având în vedere aceste constatări, Raportul a recomandat elaborarea unor modele de hotărâri judecătorești cu elemente de motivare adecvată². Aceste modele ar putea servi drept îndrumare pentru judecători în vederea îmbunătățirii calității generale a motivării judiciare în Republica Moldova.

Consiliul Europei sprijină în permanență Republica Moldova în îndeplinirea obligațiilor sale privind respectarea drepturilor omului în domeniul justiției penale. În acest scop, Consiliul Europei implementează proiectul „*Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova*”³ în cadrul Planului de acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024. Obiectivul general al proiectului este de a asigura în continuare un nivel mai ridicat de respectare a drepturilor omului în funcționarea sistemului de justiție penală din Republica Moldova, prin acordarea de asistență autorităților naționale pentru a construi un sistem de justiție penală care să funcționeze eficient, conform standardelor europene privind drepturile omului, în baza principiilor umanizării, resocializării și justiției restaurative⁴. Prezentul Compendiu este o continuare a recomandărilor care decurg din raportul sus-menționat. Compendiul ar trebui să fie considerat un instrument de îndrumare către o mai bună motivare a hotărârilor judecătorești în conformitate cu principiile și metodele esențiale ale motivării juridice și cu cerințele Codului de procedură penală al Republicii Moldova (CPP) și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (Curtea Europeană).

Compendiul începe cu o descriere a metodologiei, apoi continuă cu Capitolul I, care oferă o analiză a standardelor jurisprudenței Curții Europene privind motivarea hotărârilor judecătorești penale, cu un accent deosebit pe hotărârile pronunțate împotriva Republicii Moldova. În acest context, Curtea Europeană s-a pronunțat, în special, în ceea ce privește presupusele încălcări ale articolului 5 din Convenția europeană a drepturilor omului (Convenția Europeană sau Convenția). În general, problemele identificate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului au vizat: stereotiparea motivării instanței și neglijarea argumentelor apărării împotriva probelor prezentate de procurori (*Becciev, Șarban, Popovici, Malai, Străisteanu, Stici, Boicenco*); neaprobarea bănuielii rezonabile (*Stepuleac; Mușuc*); motive identice invocate atât la aplicarea arestării, cât și la prelungirea măsurii (*Modârcă; Castraveț; Stici*); instanțele nu au motivat corespunzător menținerea în detenție a reclamantilor (*Istratii*); refuzul nemotivat de audiere a martorului pentru stabilirea motivelor arestării

¹ Consiliul Europei „Raport privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova”, decembrie 2021, disponibil la: <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1>.

² Consiliul Europei „Raport privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova”, decembrie 2021, Secțiunea 3.6.

³ <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/strengthening-the-human-rights-compliant-criminal-justice-system-in-the-republic-of-moldova>.

⁴ A se vedea descrierea proiectului la: <https://www.coe.int/en/web/national-implementation/moldova-strengthening-the-human-rights-compliant-criminal-justice-system-in-the-republic-of-moldova>.

preventive (*Muşuc*); arestarea preventivă pe motivul refuzului inculpatului de a prezenta martori pentru a-și demonstra nevinovăția și nemotivarea refuzului de a aplica măsurile alternative solicitate de reclamant (*Țurcan și Țurcan*); lipsa de claritate și de previzibilitate în ceea ce privește termenele de aplicare a arestării (*Savca*). Un alt grup de hotărâri se referă la motivarea hotărârii în examinarea fondului cauzei penale precum: neglijarea argumentelor apărării cu privire la alibi (*Grădinar*); contestarea mai multor probe care au constituit baza acuzației (*Vetrenco*); credibilitatea declarațiilor martorului/victimei (*Fomin*); interpretarea legii care ar fi condus la achitarea inculpatului (*Mitrofan*). Alte hotărâri vizează neindicarea motivelor privind refuzul de a audia martorii apărării (*Plotnicova*), lipsa motivării unei condamnări, ca urmare a casării unei sentințe de achitare (*Popovici*) etc.

Capitolul II cuprinde o prezentare generală a standardelor privind motivarea și redactarea juridică. În afară de cerințele juridice, este la fel de important să se analizeze structura argumentării juridice. Experiența arată că mulți judecători au luat în considerare acest aspect, dar nu au avut ocazia să elaboreze sistematic structura. Acest concept este fundamental, fără o structură standardizată, ar fi imposibil de comparat argumentarea și de evaluat eficiența acesteia. Ideea principală este că argumentul juridic trebuie să urmeze un traseu previzibil. Această cale începe cu problema pe care o abordează argumentarea juridică și se încheie cu concluzia sau concluziile care răspund direct la întrebarea adresată. În acest fel, esența scrierii juridice constă în faptul că analiza se concentrează în jurul răspunsului la întrebarea dată. Având în vedere acest principiu fundamental, o examinare a standardelor de motivare și redactare juridică devine indispensabilă în acest proces.

În Capitolul III se face o analiză a hotărârilor judecătorești în raport cu dispozițiile relevante ale CPP. CPP conține dispoziții detaliate care servesc drept bază pentru o hotărâre judecătorească motivată⁵. De exemplu, normele de procedură penală vizează în mod direct standardul de legalitate, temeinicie și motivare a sentinței⁶. De asemenea, este stabilită o listă de subiecte la care instanța trebuie să răspundă în sentință⁷. CPP impune, de asemenea, excluderea ipotezelor pe care se poate baza o condamnare⁸, dar și obligația de a descrie probele pe care se bazează concluziile instanței și motivele pentru care instanța a respins anumite probe⁹. Potrivit Curții Constituționale, aceste prevederi conțin garanții juridice cu privire la respectarea dreptului la un proces și la o apărare echitabile¹⁰. În același timp, jurisprudența Curții Constituționale asigură independența judecătorilor¹¹, care trebuie să aibă libertatea deplină de a soluționa cauzele în mod imparțial, în conformitate cu legea și cu propria lor evaluare a faptelor¹². În plus, a abordat aspecte legate de motivarea hotărârilor judecătorești privind respingerea probelor testimoniale sau motivarea în instanțele de apel¹³. Curtea Supremă de Justiție a contribuit, de asemenea, la dezvoltarea standardelor de motivare a hotărârilor judecătorești din domeniul penal în general¹⁴ și a hotărârilor penale referitoare la pedepse în special¹⁵. Aceste hotărâri sunt hotărâri explicative sub formă de recomandări și, potrivit Curții Constituționale, aceste recomandări date într-un caz individual nu pot sta la baza unei hotărâri judecătorești, care trebuie să se bazeze exclusiv pe dispozițiile legale. Cu toate acestea, ele contribuie la emiterea unor hotărâri motivate¹⁶.

⁵ Articolele 384(3), 385, 389, 392-399 și 417-418 CPP.

⁶ Articolul 384 CPP.

⁷ Articolul 385 CPP.

⁸ Articolul 389 CPP.

⁹ Articolul 394 CPP.

¹⁰ Hotărârile Curții Constituționale nr. 152 of 29.11.2018; nr. 9 din 27.01.2020; nr. 18 din 22.05.2017.

¹¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 09.02.2016.

¹² Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 22.06.2016.

¹³ A se vedea Hotărârile Curții Constituționale nr. 123 din 30.10.2018; nr. 33 din 23.11.97; nr. 23 din 05.08.2021; nr. 123 din 25.11.2019; nr. 74 din 02.07.2020.

¹⁴ Hotărârea Plenului CSJ cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel (nr. 22 din 12 Decembrie 2005); Hotărârea Plenului CSJ cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii (nr. 39 din 29 Noiembrie 2004); Hotărârea Plenului CSJ cu privire la practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală (nr. 17 din 7 Noiembrie 2005); Hotărârea Plenului CSJ privind individualizarea pedepsei penale (nr. 8, din 11 Noiembrie 2013); Hotărârea Plenului CSJ cu privire la practica judiciară, referitor la liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (nr. 9 din 15 Mai 2017).

¹⁵ Hotărârea Plenului CSJ nr. 5 din 19 Iunie 2006.

¹⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 22.06.2016.

Capitolul IV are ca punct de plecare constatările și recomandările din Capitolul III. Pentru fiecare recomandare prezentată în Capitolul III, în Capitolul IV sunt prezentate exemple de bune practici din Republica Moldova și din unele țări europene. Acest lucru se face prin intermediul unor extrase din hotărârile judecătorești care abordează problemele identificate în Capitolul III, în conformitate cu standardele stabilite de jurisprudența Curții Europene și cu standardele generale de motivare și redactare juridică. Ideea este de a lăsa extrasele selectate din bunele practici să „vorbească de la sine”. Prin urmare, nu se adaugă comentarii sau sugestii la fiecare extras prezentat în Capitolul IV. Există speranța că aceste extrase de bune practici, împreună cu standardele de motivare a hotărârilor judecătorești stabilite de Curtea Europeană și cu standardele generale de motivare și redactare juridică, vor funcționa ca o posibilă sursă de inspirație pentru judecătorii din Republica Moldova în activitatea lor zilnică de motivare a hotărârilor judecătorești.

METODOLOGIE

Considerații generale

Prezentul Compendiu este elaborat pe baza unei metodologii care implică cercetări atât empirice, cât și documentare. Ambele metode au fost utilizate simultan și în mod complementar. Cercetarea documentară a fost efectuată în scopul elaborării analizei jurisprudenței Curții Europene privind standardele de motivare judiciară. În acest scop, a fost analizată jurisprudența relevantă. De asemenea, au fost efectuate cercetări documentare în scopul elaborării analizei privind standardele de motivare și redactare juridică. Cercetarea a constat în examinarea mai multor avize ale Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni al Consiliului Europei (CCJE) și a literaturii de specialitate pe tema motivării și redactării juridice.

Cercetarea empirică a fost efectuată paralel cu cercetarea documentară descrisă mai sus. Experții naționali au analizat o selecție de hotărâri judecătorești pentru a verifica compatibilitatea hotărârilor instanțelor moldovenești cu cadrul juridic al CPP. Hotărârile judecătorești studiate au fost hotărâri definitive. Accentul a fost pus pe răspunsul instanțelor cu privire la cererile formulate de părți, în special de apărare, în cadrul procesului de aplicare a pedepselor penale. În acest scop, a fost elaborată o listă de verificare care a indicat criteriile pe baza cărora experții naționali au efectuat analiza hotărârilor selectate. Selecția hotărârilor a fost realizată pe baza unui eșantion elaborat de un statistician/expert în științe sociale. O prezentare detaliată a metodologiei cercetării empirice este furnizată în continuare în Capitolul III din prezentul Compendiu.

Analiza datelor colectate prin intermediul cercetării empirice și a rezultatelor cercetării documentare a stat la baza compilării extraselor de bune practici din Capitolul IV al prezentului Compendiu. Cercetarea documentară a fost utilizată din nou pentru a face o selecție de extrase din mai multe jurisdicții, inclusiv din Republica Moldova. Metodologia utilizată pentru selectarea extraselor este explicată mai detaliat în introducerea Capitolului IV din prezentul Compendiu.

A fost important să se asigure implicarea sistemului judecătoresc încă de la începutul acestui proiect. În acest scop, Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) a constituit un consiliu consultativ, format din judecători din toate instanțele din Republica Moldova. Rolul consiliului consultativ a fost de a oferi feedback echipei de experți în diferite faze ale proiectului.

Principii metodologice

Cercetarea efectuată în scopul prezentului Compendiu s-a bazat pe următoarele principii:

- obiectivitate și imparțialitate;
- confidențialitate;
- neimplicare în cazuri individuale;
- acuratețe¹⁷.

Experții implicați în cercetare s-au angajat să furnizeze informații veridice, să păstreze confidențialitatea datelor și să nu aibă niciun conflict de interese în îndeplinirea sarcinilor care le-au fost încredințate¹⁸.

¹⁷ A se vedea, în general, Manualul ONU privind monitorizarea drepturilor omului la: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter02-MHRM.pdf>; a se vedea, de asemenea, W.D. Crano, M.B. Brewer, A. Lac, Principii și metode de cercetare socială, Routledge: New York și Londra, 2015.

¹⁸ Ibid.

Echipa de proiect

Compendiul a fost elaborat pe baza contribuțiilor unei echipe compuse dintr-un consultant internațional principal¹⁹, patru consultanți internaționali²⁰, doi consultanți naționali superiori²¹, doi consultanți juridici naționali²² și un consultant național în domeniul sociologiei²³.

Consultantul internațional principal a fost responsabil de:

- ▶ elaborarea notei conceptuale inițiale și a planului de lucru pentru Compendiu;
- ▶ preluarea inițiativei în elaborarea metodologiei pentru cercetarea empirică;
- ▶ efectuarea de cercetări documentare și redactarea analizei privind standardele de motivare și redactare juridică (Capitolul II);
- ▶ preluarea inițiativei în analizarea datelor privind hotărârile judecătorești colectate de consultanții juridici naționali și redactarea Capitolului III;
- ▶ preluarea inițiativei și participarea la reuniunile experților cu echipa de proiect;
- ▶ îndrumarea și consolidarea contribuțiilor celorlalți consultanți implicați în cercetare (în special Capitolul IV); și
- ▶ compilarea, consolidarea și redactarea Compendiului în ansamblu.

Cei patru consultanți internaționali au îndeplinit următoarele sarcini:

- ▶ redactarea Capitolului I al Compendiului;
- ▶ efectuarea cercetărilor și furnizarea extraselor de bune practici din Portugalia, România și, respectiv, Franța, în cadrul Capitolului IV.

Cei doi experți naționali superiori au fost responsabili de:

- ▶ contribuția substanțială și furnizarea de comentarii cu privire la nota conceptuală și la planul de lucru al Compendiului;
- ▶ contribuția substanțială și comentarea metodologiei de cercetare empirică;
- ▶ evaluarea analizei datelor privind hotărârile judecătorești colectate de către consultanții naționali din domeniul juridic;
- ▶ selectarea și pregătirea extraselor de bune practici din Republica Moldova în cadrul Capitolului IV;
- ▶ coordonarea și participarea la reuniunile experților cu echipa de proiect;
- ▶ furnizarea de comentarii la întregul Compendiu.

Cei doi consultanți juridici naționali au fost responsabili de:

- ▶ examinarea eșantionului relevant;
- ▶ completarea formularelor listei de verificare în strânsă colaborare cu consultantul național în domeniul sociologiei;
- ▶ participarea la reuniunile experților cu echipa de proiect.

Consultantul național în domeniul sociologiei a fost responsabil de:

- ▶ elaborarea metodologiei de eșantionare;
- ▶ elaborarea instrumentelor pentru prelucrarea datelor în conformitate cu lista de verificare;
- ▶ prelucrarea datelor sub forma de tabele și grafice ilustrative.

¹⁹ Dr Idlir Peçi, consultant internațional al Consiliului Europei.

²⁰ Prof. Kanstantsin Dzehtsiarou, Hugo Rascão, Cristi Danileț și Vincent Delbos, consultanți internaționali ai Consiliului Europei.

²¹ Igor Dolea și Tudor Osoianu, consultanți naționali ai Consiliului Europei.

²² Natalia Roșca și Ion Graur, consultanți naționali ai Consiliului Europei.

²³ Vasile Cantarji, consultant național al Consiliului Europei în domeniul sociologiei.

CAPITOLUL I:

MOTIVAREA JUDICIARĂ, STANDARDELE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

CAPITOLUL I:

MOTIVAREA JUDICIARĂ, STANDARDELE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

1.1. Introducere

Obligația de motivare **nu este menționată în mod explicit** la articolul 6 din Convenția Europeană, dar Curtea Europeană afirmă de mult timp că acesta este un **drept implicit**.

Este important de remarcat faptul că obligația de motivare în sine nu poate transforma un proces inechitabil în unul echitabil. Probele trebuie examinate în mod corespunzător, trebuie asigurată egalitatea armelor, instanțele naționale trebuie să fie independente. Cu toate acestea, nerespectarea obligației de motivare poate **exacerba** alte presupuse încălcări ale articolului 6. Prin urmare, procesul echitabil este un sistem holistic care include multiple elemente. Deși prezentul raport analizează motivarea judiciară, aceasta poate fi cu greu separată în mod clar de alte cerințe ale unui proces echitabil. Din acest motiv, în unele părți ale prezentului raport, obligația de motivare este discutată în contextul altor standarde prevăzute la articolul 6.

În termeni practici, este important ca cele mai înalte instanțe din țară să pronunțe hotărâri bine motivate. Judecătorii de la instanțele inferioare consultă adesea hotărârile Curții Supreme sau Constituționale și li se cere să imite motivările pe care aceste instanțe le întocmesc. Prin urmare, este imperativ ca **instanțele de judecată superioare să întocmească hotărâri clare, consecvente și bine motivate**.

Motivarea judiciară devine din ce în ce mai importantă. O hotărâre judecătorească națională motivată corespunzător crește probabilitatea ca aceasta să nu fie considerată de Curtea Europeană ca fiind o încălcare a drepturilor omului. În zilele noastre, Curtea Europeană utilizează tot mai mult **controlul procedural**. Atunci când Curtea Europeană se angajează într-un control procedural, aceasta face mai degrabă observații cu privire la procesul decizional, decât cu privire la o chestiune de fond specifică. Cu alte cuvinte, Curtea Europeană ia în considerare mai degrabă calitatea motivării decât rezultatul cauzei, cu excepția cazului în care rezultatul încalcă, în mod vădit, Convenția. În ultimii ani, controlul procedural a devenit una dintre cele mai discutate tehnici de interpretare a Convenției, utilizate de Curtea Europeană²⁴. **Judecătorul Spano** a susținut că Curtea Europeană intră în stadiul de „integrare procedurală” a Convenției²⁵. Cu alte cuvinte, adesea, Curtea Europeană supraveghează nu ce anume s-a decis la nivel național (desigur, în anumite limite), **ci modul în care s-a decis**. Această abordare se extinde la diverși factori de decizie naționali, inclusiv instanțele²⁶. În concluzie, dacă instanțele naționale își **motivează** hotărârile **în mod corespunzător**, atunci există o probabilitate mai

²⁴ A se vedea, de exemplu, J. Gerards și E. Brems (ed.), „Analiza procedurală în cauzele privind drepturile fundamentale europene” (Cambridge University Press, 2017); P. Popelier, „Curtea în calitate de supraveghetor de reglementare: Abordarea procedurală în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului”, în P. Popelier și colab. (ed.); O. M. Arnardóttir, „Schimbarea procedurală” în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului și a prezumțiilor de respectare a Convenției” (2017) 15(1) Jurnalul Internațional de Drept Constituțional, pag. 9. Pentru o discuție care depășește Curtea Europeană, a se vedea, de exemplu, Leonie M Huijbers, Analiza drepturilor fundamentale bazată pe proces: practică, concept și teorie. Cambridge: Intersentia, 2019.

²⁵ Spano R, „Viitorul Curții Europene a Drepturilor Omului – Subsidiaritate, analiză bazată pe proces și statul de drept” (2018) 18. Revista de Drept privind Drepturile Omului, pag. 473.

²⁶ A se vedea, de exemplu, Saul M, „Modelarea proceselor legislative de la Strasbourg” (2021), Jurnalul Internațional de Drept Internațional.

ridicată ca Curtea Europeană să **nu constate o încălcare** în această cauză. Acest lucru este relevant mai ales în cauzele privind aplicarea pedepselor penale. Curtea Europeană nu acționează ca a patra instanță și, de obicei, lasă problema stabilirii pedepsei pe seama instanței naționale. O hotărâre motivată în mod corespunzător va convinge Curtea Europeană că instanțele naționale și-au exercitat puterea discreționară în conformitate cu Convenția, și nu într-un mod arbitrar.

Deși principiile generale aplicabile motivului invocat sunt transversale, există multe aspecte care sunt relevante pentru motivare în circumstanțe particulare. Aceste principii generale sunt claritatea, consecvența și coerența motivelor. Cu toate acestea, ar trebui să se efectueze o evaluare mult mai specifică a motivării în raport cu diferite situații din cadrul procedurilor penale și civile. De exemplu, instanțele naționale trebuie să ia în considerare motive specifice pentru a decide cu privire la **arestarea preventivă, arestarea la domiciliu sau cauțiune**. Ar trebui formulate motive specifice în ceea ce privește **admisibilitatea probelor, autorizarea interceptărilor telefonice** și multe altele. Prezentul raport va analiza unele dintre aceste circumstanțe, dar motivarea corespunzătoare depășește cu mult articolele 5 și 6 și este relevantă efectiv pentru toate articolele Convenției. De exemplu, **articolul 2** prevede obligația pozitivă pentru state de a investiga decesele suspecte. În cazul în care autoritățile decid să încheie investigația, acestea trebuie să prezinte motive relevante și suficiente.

Prezentul capitol va evidenția, mai întâi, **cerințele generale** pentru motivarea judiciară. Apoi va oferi câteva **exemple specifice** din *corpusul* jurisprudenței Curții Europene, urmate de o analiză generală a hotărârilor Curții Europene în care Republica Moldova a fost stat pârât. După cum s-a subliniat, Curtea Europeană are competență limitată în evaluarea pedepselor concrete în cauzele penale, cu excepția cazului în care această pedeapsă este atât de severă, încât încalcă dreptul de a nu fi supus unui tratament inuman sau degradant²⁷ sau afectează, în mod disproporționat, alte drepturi ale Convenției, cum ar fi libertatea de exprimare²⁸. Acestea fiind spuse, cerințele generale de motivare care sunt stabilite în jurisprudența Curții Europene cu privire la diverse aspecte ale articolelor 5 și 6 din Convenție pot fi aplicate *mutatis mutandis* motivării pedepsei cu închisoarea în procedura penală.

1.2. Reguli generale ale motivării judiciare

Nici articolul 6, nici articolul 5 din Convenție nu consacră un **drept specific la motivare judiciară**. Cu toate acestea, Curtea Europeană a stabilit dreptul de a înțelege raționamentul diferitelor acte judiciare și obligația corespunzătoare a instanțelor de a prezenta motivarea hotărârilor judecătorești.

Curtea a stabilit această obligație în mai multe rânduri, de exemplu:

...hotărârile judecătorești ar trebui să precizeze suficient motivele pe care se întemeiază. Întinderea obligației de motivare poate varia în funcție de natura deciziei și trebuie analizată în lumina circumstanțelor fiecărei cauze. Fără a necesita un răspuns detaliat la fiecare argument invocat de reclamant, această obligație presupune ca părțile la proces să poată aștepta să primească un răspuns concret și explicit la argumentele care sunt decisive pentru rezultatul respectivelor proceduri²⁹.

Instanțele naționale dispun de **putere discreționară semnificativă în ceea ce privește motivarea judiciară**. Întinderea obligației de motivare depinde de particularitățile speței în cauză. Nu este întotdeauna posibil să se indice în mod clar ce anume ar trebui să fie inclus în motivare sau care este, cu exactitate, modalitatea corectă de fundamentare a unui anumit punct. Foarte des, acest lucru depinde de tipul de decizie luată de instanță, dar Curtea Europeană a făcut următoarea observație generală în acest sens:

²⁷ A se vedea *cauza Vinter și alții împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 66069/09 și alți 2, CEDO 2013.

²⁸ A se vedea *cauza Stoll împotriva Elveției* [CG], nr. 69698/01, CEDO 2007-V.

²⁹ *Cauza Moreira Ferreira împotriva Portugaliei* (nr. 2): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175646>, alin. 84.

Măsura în care se aplică această obligație de motivare poate varia în funcție de natura deciziei. În plus, este necesar să se țină seama, printre altele, de diversitatea argumentelor pe care un justițiabil le poate aduce în fața instanțelor și de diferențele existente între statele contractante în ceea ce privește prevederile legale, normele cutumiare, opiniile judiciare, precum și prezentarea și redactarea hotărârilor judecătorești. Acesta este motivul pentru care întrebarea dacă o instanță și-a îndeplinit sau nu obligația de motivare, ce decurge din articolul 6 din Convenție, poate fi stabilită numai în funcție de circumstanțele cauzei³⁰.

Adesea, Curtea Europeană mai degrabă identifică **dezavantajele** motivării, decât evidențiază cele mai bune practici. Potrivit Curții Europene, nu se așteaptă de la instanțele naționale să urmeze un anumit format în hotărârile lor sau o anumită structură. Totuși, acestea trebuie să furnizeze **suficiente motive pentru ca partea care pierde să poată face apel** împotriva acestei decizii.

Statele contractante beneficiază de o libertate considerabilă în alegerea mijloacelor corespunzătoare, pentru a se asigura conformitatea sistemelor judiciare cu cerințele articolului 6. Cu toate acestea, instanțele naționale trebuie să indice, cu suficientă claritate, motivele pe care și-au întemeiat decizia. Aceasta este, printre altele, ceea ce face posibilă exercitarea utilă, de către acuzat, a drepturilor de atac de care dispune. Sarcina Curții este să analizeze dacă metoda adoptată în acest sens a condus, într-o anumită cauză, la rezultate compatibile cu Convenția.³¹

De asemenea, **nu se așteaptă** de la instanțele naționale **să ofere răspunsuri la fiecare argument** formulat de părți, dar ele nu trebuie să rateze aspecte **specifice, pertinente și importante** invocate de acestea:

... deși articolul 6 alin. (1) obligă instanțele să își motiveze hotărârile, aceasta nu poate fi interpretat ca impunând un răspuns detaliat la fiecare argument invocat de un justițiabil. Măsura în care se aplică obligația de motivare poate varia în funcție de natura deciziei în cauză. În plus, este necesar să se țină seama, printre altele, de diversitatea argumentelor pe care un justițiabil le poate aduce în fața instanțelor și de diferențele existente în statele contractante în ceea ce privește prevederile legale, normele cutumiare, opiniile juridice, precum și prezentarea și redactarea hotărârilor judecătorești. Acesta este motivul pentru care întrebarea dacă o instanță și-a îndeplinit sau nu obligația de motivare ce decurge din articolul 6 din Convenție, poate fi stabilită numai prin prisma circumstanțelor cauzei³².

Fără a necesita un răspuns detaliat la fiecare argument invocat de reclamant, această obligație [de motivare] presupune ca părțile la proces să poată aștepta să primească un răspuns concret și explicit la argumentele care sunt decisive pentru rezultatul acestui proces. Din hotărâre trebuie să rezulte în mod clar că aspectele esențiale ale cauzei au fost abordate³³.

În *cauza Zhang împotriva Ucrainei*, Curtea Europeană a detaliat în continuare acest aspect:

Curtea observă că instanțele naționale de la toate cele trei niveluri de jurisdicție nu au acordat nicio apreciere argumentelor specifice pertinente și importante ale reclamantului, cu privire la viciile grave ale declarațiilor martorilor acuzării și la presupusa ilegalitate și arbitraritate a excluderii din dosar a tuturor declarațiilor martorilor apărării³⁴.

³⁰ Cauza Čivinskaitė împotriva Lituaniei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204601>.

³¹ Cauza Hadjianastassiou împotriva Greciei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57779>, alin. 33.

³² Cauza Helle împotriva Finlandei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58126>, alin. 55.

³³ Cauza Rostomashvili împotriva Georgiei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187363>, alin. 55.

³⁴ Cauza Zhang împotriva Ucrainei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187602>, alin. 73.

Curtea Europeană a subliniat că:

pentru a stabili dacă argumentele reclamanților au necesitat un răspuns explicit, Curtea trebuie să aibă în vedere dacă acestea au fost suficient de bine fundamentate pentru a pune la îndoială constatările instanțelor naționale și probele deja disponibile în dosarul cauzei³⁵.

În hotărârile sale, Curtea Europeană poate evalua motivarea instanțelor naționale și poate analiza dacă aceasta reflectă toate domeniile-cheie ale argumentelor părților. De asemenea, uneori, Curtea Europeană subliniază care argumente au fost și care nu au fost examinate în mod corespunzător. De exemplu:

Curtea observă de la început că argumentul reclamantului cu privire la alibiul său a fost abordat, chiar dacă pe scurt, de către instanța de fond. Aceasta a motivat că declarațiile date de martorii apărării sunt contradictorii și a considerat că relatarea nu este demnă de încredere.

57. În schimb, celor două argumente principale ale reclamantului în fața instanțelor naționale nu li s-a oferit un răspuns explicit. În primul rând, acesta a susținut că, spre deosebire de co-inculpat, nicio probă criminalistică nu se referea la el sau la presupusele sale acțiuni și, prin urmare, nu îl incrimina în niciun fel în infracțiunile de care fusese acuzat. În al doilea rând, reclamantul a subliniat că, imediat după omor, tatăl victimei a fost găsit acasă, aparent fără să știe de moartea fiului său și că nu era clar de ce acesta s-ar fi prefăcut că nu știe de uciderea fiului său. Reclamantul a susținut că, din acest motiv, se poate pune la îndoială faptul că martorul ocular a fost prezent la locul crimei. În baza acestor argumente, reclamantul a susținut că acuzațiile aduse de procuratură împotriva sa erau lipsite de orice motive de fapt și probatorii și se bazau pe o simplă bănuială, cu încălcarea legislației pertinente³⁶.

Se așteaptă ca instanțele naționale să răspundă acuzațiilor părților, atunci când încălcările Convenției au loc la nivel național.

Curtea trebuie să țină seama de faptul că, deși instanțele nu pot fi obligate să motiveze respingerea fiecărui argument al unei părți, acestea nu sunt, totuși, scutite de obligația de a examina în mod corespunzător și de a răspunde la principalele motive invocate de partea respectivă. Atunci când, în plus, aceste motive se referă la „drepturile și libertățile” garantate de Convenție și de protocoalele la aceasta, instanțele naționale sunt obligate să le examineze cu o rigurozitate și o atenție deosebite³⁷.

Instanțele naționale sunt cele mai în măsură să interpreteze dreptul lor național. De aceea, Curtea Europeană permite o putere discreționară la nivel național destul de amplă, în acest domeniu. Curtea Europeană va interveni numai atunci când există un caracter arbitrar semnificativ și evident în interpretarea dreptului național sau atunci când procesul nu poate fi considerat ca fiind „just”³⁸:

o hotărâre judecătorească națională nu poate fi calificată drept arbitrară până la punctul de a prejudicia caracterul echitabil al procesului decât dacă nu sunt oferite niciun fel de motive sau dacă motivele invocate se bazează pe o eroare vădită de fapt sau de drept, săvârșită de instanța națională, având ca rezultat o „denegare de dreptate”³⁹.

³⁵ Cauza Lobzhanidze și Peradze împotriva Georgiei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201336>, alin. 69.

³⁶ A se vedea cauza Rostomashvili împotriva Georgiei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187363>, alin. 56-57.

³⁷ Cauza Wagner și J.M.W.L. împotriva Luxemburgului: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81328>, alin. 96.

³⁸ A se vedea cauza Navalnyy și Ofitserov împotriva Rusiei, alin. 119.

³⁹ Cauza Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175646>, alin. 85.

În cauza *Bochan împotriva Ucrainei* (nr. 2), Curtea Europeană a decis că decizia instanței naționale, care a **reinterpretat, de fapt, hotărârea pronunțată anterior de Curtea Europeană** și i-a schimbat înțelesul în sens opus, nu a fost motivată în mod corespunzător. Mai mult, Curtea a enumerat exemple de situații în care o astfel de motivare ar echivala cu o „eroare vădită”:

... în cazul în care eroarea de drept sau de fapt a instanței naționale este atât de evidentă, încât poate fi calificată drept „eroare vădită” – adică este o eroare pe care nicio instanță rezonabilă nu ar fi putut-o face vreodată – aceasta poate fi de natură să perturbe echitatea procedurilor. În cauza *Khamidov*, caracterul nerezonabil al concluziei instanțelor naționale cu privire la fapte a fost „atât de frapantă și de palpabilă la prima vedere”, încât Curtea a considerat că procedurile reclamante trebuiau considerate ca fiind „extrem de arbitrare”. În cauza *Anđelković*, Curtea a constatat că natura arbitrară a hotărârii instanței naționale, care nu avusese, în principal, niciun temei juridic în dreptul intern și nu conținuase nicio legătură între faptele stabilite, legea aplicabilă și rezultatul procesului, a constituit o „denegare de dreptate”.

63. În speță, Curtea constată că, în decizia sa din 14 martie 2008, Curtea Supremă a denaturat, în mod grav, constatările Curții, din hotărârea sa din 3 mai 2007. În mod special, Curtea Supremă a reținut că această instanță ar fi constatat că hotărârile instanțelor naționale în cauza reclamantei fuseseră legale și întemeiate și că i s-a acordat o compensare echitabilă doar pentru încălcarea garanției „termenului rezonabil”, acestea fiind afirmații care sunt, în mod palpabil, incorecte⁴⁰.

Adesea, lipsa unor motive adecvate va duce la încălcarea articolelor 5 (dreptul la libertate și la siguranță) și 6 (dreptul la un proces echitabil). Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că motivarea judiciară este un fenomen foarte larg, care este relevant pentru aproape orice decizie și hotărâre judecătorească. **Motivarea și aplicarea incorectă a prevederilor legale**, de asemenea, pot duce la încălcări ale drepturilor materiale consacrate în Convenție și Protocoale, cum ar fi articolul 1 din Protocolul nr. 1.

... având în vedere omisiunea Tribunalului Regional Šibenik de a indica o prevedere legală care ar putea fi interpretată ca bază pentru constatarea sa, conform căreia datoria ar fi putut fi recunoscută numai de către șeful Departamentului Central de Finanțe al Ministerului Apărării, Curtea constată că ingerința atacată a fost incompatibilă cu principiul legalității și, prin urmare, a încălcat articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, deoarece modul în care instanța în cauză a interpretat și a aplicat legea națională relevantă, în special articolul 387 din Legea privind obligațiile, nu era previzibil pentru reclamant⁴¹.

După cum arată acest citat, o **motivare inconsecventă și imprevizibilă** ar putea duce la constatarea unei încălcări a Convenției. Mai mult, în unele situații, o **motivare prea laconică, insuficientă și scurtă** ar putea duce, de asemenea, la constatarea unei încălcări. De exemplu, se așteaptă ca instanțele naționale să furnizeze motive detaliate atunci când decid să se abată de la jurisprudența națională bine stabilită și să schimbe precedentele.

⁴⁰ Cauza *Bochan împotriva Ucrainei* (nr. 2): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152331>, alin. 62-63.

⁴¹ Cauza *Lelas împotriva Croației*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98827>, alin. 78.

... Curtea observă că Curtea Supremă a schimbat jurisprudența în cauza reclamantului, printr-o hotărâre contrară jurisprudenței deja stabilite în materie. În acest sens, Curtea observă că dezvoltarea jurisprudenței nu este, în sine, contrară bunei administrări a justiției, întrucât lipsa unei abordări dinamice și evolutive ar risca să o transforme într-un obstacol în calea reformei sau a îmbunătățirii. Totuși, aceasta reamintește că existența unei practici judiciare consacrate ar trebui luată în considerare pentru a evalua amploarea motivării care trebuie dată într-o anumită cauză. În speță, Curtea Supremă s-a abătut atât de la jurisprudența instanțelor inferioare, cât și de la propria sa jurisprudență în materie. În acest sens, Curtea reamintește că cerința securității juridice și protecția așteptării legitime nu implică dreptul la o jurisprudență consacrată. Cu toate acestea, având în vedere împrejurările specifice ale cauzei, Curtea apreciază că jurisprudența bine stabilită a impus Curții Supreme sarcina de a face o motivare mai substanțială, care să justifice abaterea. Această instanță a fost chemată să ofere reclamantului o explicație mai detaliată cu privire la motivul pentru care, în cauza sa, a fost luată o hotărâre contrară jurisprudenței deja existente. O simplă afirmație conform căreia angajatorii nu mai erau obligați să prezinte motive concrete pentru transfer, ci doar să facă referire la unul dintre termenii specificați în Contractul Colectiv era insuficientă. Deși o astfel de tehnică de motivare redusă la cea mai înaltă instanță este, în principiu, acceptabilă, în circumstanțele prezentei cauze nu a îndeplinit cerințele unui proces echitabil⁴².

Dacă legislația națională permite instanțelor să fie **pro-active în solicitarea de explicații și justificări** pentru hotărârile lor, acestea trebuie să utilizeze astfel de oportunități.

Curtea este obligată să constate de la bun început că Curtea de Apel nu a reușit să se folosească de posibilitatea – prevăzută la articolul 62 din noul Cod de procedură civilă – de a invita reclamantii să furnizeze detalii suplimentare cu privire la motivul lor de apel⁴³.

Pe baza materialelor analizate, se poate sugera următorul rezumat al standardelor-cheie pe care Curtea Europeană le asociază motivării judiciare:

1. Este o obligație a instanțelor să își motiveze hotărârile.
2. Instanțele au putere discreționară cu privire la motivele care trebuie incluse în deciziile și hotărârile lor și nu există o abordare de tip „soluție unică”.
3. Instanțele nu trebuie să răspundă fiecărui argument care le-a fost prezentat, dar trebuie să fie capabile să identifice problema(ele) de bază în cauză și să motiveze poziția adoptată.
4. Instanțele naționale trebuie să răspundă la argumentele specifice, pertinente și importante invocate de părți și la acele motive care pot pune la îndoială constatarea respectivei instanțe.
5. Motivele trebuie să fie clare.
6. Motivarea nu ar trebui să fie formală, stereotipă sau automată. Instanțele naționale trebuie să țină seama de circumstanțele individuale.
7. Motivarea ar trebui să fie consecventă și coerentă în ceea ce privește aplicarea legii și evaluarea faptelor. Legea aplicabilă nu ar trebui să fie interpretată în mod arbitrar.
8. În anumite circumstanțe, instanțele naționale au obligația sporită de a prezenta motive suficiente și clare. De exemplu, instanțele trebuie să motiveze în cazul în care decid să schimbe jurisprudența sau dacă, în cauză, sunt în joc drepturile din Convenția Europeană.
9. Dacă legislația națională permite instanțelor să fie pro-active și să caute probe sau explicații specifice care pot face parte din motivarea lor, ele trebuie să profite de această oportunitate.

Aceste standarde sunt elaborate în continuare în capitolul următor al prezentului raport.

⁴² Cauza *Atanasovski împotriva fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-96673>, alin. 38.

⁴³ *Ibid.*, alin. 92.

1.3. Motivarea judiciară în anumite cauze ale Curții Europene

Această secțiune face o prezentare generală a standardelor pe care Curtea Europeană le aplică motivării judiciare în cauzele aferente articolelor 5 și 6 din Convenția Europeană, urmată de analiza hotărârilor pronunțate în cauzele împotriva Republicii Moldova. În cele din urmă, această secțiune va oferi câteva exemple selectate în legătură cu modul în care motivarea judiciară reflectă analiza Curții Europene cu privire la alte articole ale Convenției.

Prezenta secțiune nu este exhaustivă, deoarece aceste standarde depind de particularitățile sistemului juridic, de circumstanțele de fapt ale cauzelor. Ele pot fi considerate mai degrabă exemple ilustrative decât o imagine de ansamblu cuprinzătoare. Acestea fiind spuse, raportul urmărește să evidențieze regulile abstracte ale motivării care pot fi utilizate dincolo de contextul specific al cauzelor privind articolul 5 și articolul 6 și, prin aceasta, pot determina modul de abordare a aplicării pedepselor penale.

1.3.1. Cauzele privind articolul 5

Curtea Europeană a stabilit că o hotărâre a instanțelor naționale care nu conține o motivare corespunzătoare constituie o încălcare a articolului 5 din Convenția Europeană. Încălcările sunt, cel mai probabil, constatate în temeiul **articolului 5 alin. (1) lit. c)⁴⁴ sau articolului 5 alin. (3)** și, în majoritatea cazurilor, se referă la arestarea preventivă. Aceasta nu înseamnă că jurisprudența Curții Europene în contextul articolului 5 alin. (1) lit. c) și al articolului 5 alin. (3) nu este relevantă pentru considerentele din prezentul raport. Standardele abstracte ale motivării sunt aplicate de Curte în situații specifice. Aceasta înseamnă că discuția din această secțiune poate fi utilizată pentru a stabili **standardele generale** de aplicare a pedepselor și pentru a demonstra modul în care aceste standarde generale pot fi **aplicate în cazuri specifice**. De exemplu, s-a stabilit că absența oricărui motiv va fi considerată incompatibilă cu interdicția caracterului arbitrar:

motivarea hotărârii prin care se dispune detenția unei persoane este un factor relevant pentru a determina dacă detenția trebuie considerată arbitrară. În ceea ce privește primul aspect de la litera (c), Curtea a constatat că absența oricărui motive în hotărârile autorităților judiciare de autorizare a detenției pe o perioadă prelungită era incompatibilă cu principiul protecției împotriva arbitrarului consacrat la articolul 5 alin. (1)⁴⁵.

O concluzie similară poate fi adoptată de Curtea Europeană dacă decizia națională **este foarte succintă** și nu conține nicio trimitere la prevederile legale relevante:

decizia Tribunalului Regional [instanță națională] din 13 martie 2002 a fost extrem de laconică în ceea ce privește problema detenției și nu a făcut nicio referire la vreo prevedere legală care ar fi permis detenția ulterioară a reclamantului. Rezultă că decizia nu a oferit suficientă protecție împotriva arbitrarului și nu a îndeplinit standardul de „legalitate” cerut de articolul 5 alin. (1) din Convenție⁴⁶.

De asemenea, Curtea Europeană a stabilit că **lipsa unei hotărâri motivate** va duce la încălcarea articolului 5 alin. (3) din Convenția Europeană.

⁴⁴ Arestarea sau reținerea legală a unei persoane, efectuate în scopul aducerii acesteia în fața autorității judiciare competente, atunci când există bănuieli rezonabile că ar fi săvârșit o infracțiune sau atunci când, în mod rezonabil, se consideră necesar de a preveni săvârșirea unei infracțiuni de către aceasta sau fuga acesteia după săvârșirea infracțiunii.

⁴⁵ Cauza S., V. și A. împotriva Danemarcei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187391>, alin. 92.

⁴⁶ Cauza Khudoyorov împotriva Rusiei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70865>, alin. 157.

87. Potrivit jurisprudenței consacrate a Curții privind articolul 5 § 3, persistența motivelor plauzibile de a suspecta persoana privată de libertate că ar fi comis o infracțiune este o condiție *sine qua non* a legalității arestului, dar peste un anumit timp, ea nu mai este suficientă. Curtea trebuie astfel să stabilească: 1) dacă alte motive adoptate de către autoritățile judiciare continuă să legitimeze privarea de libertate și 2) atunci când aceste motive sunt „pertinente” și „suficiente”, dacă autoritățile naționale au acordat o „diligență specială” în aplicarea procedurii. De asemenea, Curtea a subliniat că autoritățile trebuie să demonstreze într-o manieră convingătoare că orice perioadă de detenție, oricât de scurtă ar fi aceasta, este justificată. Atunci când decid că o persoană trebuie să fie eliberată sau deținută, autoritățile sunt obligate să analizeze dacă nu există alte mijloace pentru a asigura prezența acesteia la proces⁴⁷.

Motivele care sunt considerate adecvate trebuie să fie **justificate și explicate**. Printre motivele care ar fi considerate adecvate pentru inițierea și prelungirea arestării preventive se numără **pericolul de sustragere, obstrucționarea procesului, repetarea infracțiunilor, păstrarea ordinii publice**. În legătură cu fiecare dintre aceste motive, instanțele naționale trebuie să ofere o motivare relevantă și suficientă, cu trimiteri la probele și faptele disponibile. De exemplu, în cauza *Sulaoja împotriva Estoniei*, Curtea Europeană a subliniat:

Curtea observă că ordinele judecătorești de autorizare a detenției reclamantului s-au bazat pe o scurtă formulă standard de justificare a detenției și anume că reclamantul fusese condamnat anterior, nu avea domiciliu, loc de muncă și nici familie și că putea să comită noi infracțiuni și să se sustragă. Nu au fost invocate motive mai detaliate care să justifice necesitatea detenției prelungite a reclamantului.

Curtea constată că simpla absență a unei reședințe stabile nu dă naștere unui pericol de sustragere. Și nici nu se poate concluziona, din lipsa unui loc de muncă sau a unei familii, că o persoană este predispusă să săvârșească noi infracțiuni. Curtea are îndoieli cu privire la faptul dacă motivele detenției reclamantului, astfel cum se reflectă în hotărârile judecătorești motivate superficial, și-au păstrat caracterul suficient pentru întreaga perioadă a arestării preventive⁴⁸.

Regula, conform căreia motivul arestării preventive trebuie să fie justificat prin fapte, este relevantă pentru toate celelalte motive în alte contexte: acestea trebuie explicate în mod corespunzător, iar motivarea instanței naționale trebuie să se bazeze pe **fapte**, mai degrabă decât pe **stereotipuri sau presupuneri**.

1.3.2. Cauzele privind articolul 5 în care Republica Moldova a acționat în calitate de stat pârât

În Raportul elaborat de Consiliul Europei în 2020, s-a stabilit că lipsa motivării corespunzătoare este una dintre **problemele sistemice** ale procedurii penale din Republica Moldova. Raportul a precizat că:

lipsa unei motivări pertinente și suficiente pentru dispunerea și prelungirea detenției din partea judecătorilor de instrucție și/sau a judecătorilor de apel. Această problemă pare să fie repetitivă și ridică îngrijorări în continuare. Ea se evidențiază ca o deficiență sistemică...⁴⁹

În Marea Cameră, pe *cauza Buzadji împotriva Republicii Moldova*⁵⁰, Curtea Europeană a analizat **motivele invocate pentru justificarea arestării la domiciliu** a reclamantului și apoi prelungirea acestei arestări în contextul articolului 5 alin. (3). Curtea Europeană a apreciat motivele invocate de instanța națională și a afirmat:

⁴⁷ Cauza *Buzadji împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-164928>, alin. 87.

⁴⁸ Cauza *Sulaoja împotriva Estoniei*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-68229>, alin. 64.

⁴⁹ Raport privind Cercetarea privind aplicarea arestării preventive în Republica Moldova: <https://rm.coe.int/raport-cercetare-arestare-preventiva-ro-fi-nal/16809cbe14>, pag. 159.

⁵⁰ Cauza *Buzadji împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-164928>.

115. Dacă e să revenim la motivele invocate în speță pentru a justifica arestarea preventivă a reclamantului, Curtea observă că instanțele naționale care au ordonat plasarea reclamantului în arest preventiv, la 5 mai 2007, s-au bazat doar pe riscul unei înțelegeri dintre acesta cu fiii săi și gravitatea infracțiunii de care era suspectat. În timp ce acesta din urmă motiv este, în mod normal, invocat în contextul riscului de eschivare, instanța națională a considerat că pericolul eschivării, alături de riscul influențării martorilor și riscul falsificării probelor, nu a fost demonstrat de către procuror și a fost neplauzibil.

116. Reclamantul a depus un recurs contra hotărârii instanței de judecată, argumentând că riscul unei înțelegeri nu a fost invocat de către procuror și că, în toată ipoteza, el ar fi avut tot timpul pentru a se întâlni cu fiii săi, dacă totuși aceasta ar fi fost intenția sa. Curtea de Apel a respins recursul fără a răspunde la obiecțiile sale.

117. În acest context, Curtea notează că, potrivit reclamantului, procurorul nu a invocat riscul unei înțelegeri dintre învinuit și fiii săi. În plus, din faptele cauzei rezultă clar că urmărirea penală contra reclamantului și fiilor săi a fost pornită în iulie 2006, adică cu circa 10 luni înaintea arestării reclamantului, și acesta a avut, efectiv, tot timpul pentru a se înțelege cu fiii săi, dacă ar fi intenționat s-o facă (paragrafele 9-12 de mai sus). În aceste condiții, Curtea consideră argumentul ce se referă la o posibilă înțelegere ca fiind total nefondat. În plus, ea constată că Curtea de Apel a omis să ofere un răspuns la pretenția reclamantului. Printre altele, nu există niciun indiciu că instanța a ținut cont de un aspect foarte important, cum ar fi comportamentul reclamantului la începutul urmăririi penale, în iulie 2006 și momentul când procurorul a solicitat plasarea acestuia în arest preventiv.

118. La momentul când arestul reclamantului a fost prelungit pentru prima și a doua oară, respectiv la 16 mai și 5 iunie 2007, judecătorii nu au mai invocat riscul unei înțelegeri, care constituia, în esență, unicul și esențialul motiv prezentat pentru a ordona arestarea reclamantului pentru prima dată. De data aceasta au fost invocate alte motive, precum riscul eschivării și riscul ca reclamantul să influențeze martorii sau să distrugă probele (alineatele 20 și 25 de mai sus). Curtea observă că procurorul a invocat aceleași riscuri în cererea sa privind aplicarea arestării preventive, dar prima instanță și Curtea de Apel le-a respins pe ambele, apreciindu-le ca nefondate și nepertinente (§§15 și 17 de mai sus). În hotărârile cu privire la prelungirea arestării reclamantului nu există nicio explicație pentru a putea înțelege de ce aceste motive considerate nepertinente și insuficiente la început au fost, într-un final, acceptate (a se vedea, *Koutalidis împotriva Greciei*, nr. 18785/13, §51, 27 noiembrie 2014), de exemplu dacă s-a schimbat comportamentul reclamantului. La fel ca și pentru ordonanța inițială de plasare în arest, judecătorii au omis să examineze personalitatea reclamantului, moralitatea sa, proprietatea și legăturile sale cu țara, precum și comportamentul său pe parcursul celor 10 luni de urmărire penală.

119. Odată ce a examinat, la 26 iunie 2007, cererea procurorului privind prelungirea arestului reclamantului pentru a treia oară, prima instanță a respins argumentele prezentate în proces pentru a menține arestul și a concluzionat esențial că nu există motive pentru a menține această măsură. Cu toate acestea, a ordonat prelungirea privațiunii de libertate a reclamantului sub formă de arestare la domiciliu (alineatul 30 de mai sus).

120. După trei zile de arestare la domiciliu, la 29 iunie 2007, Curtea de Apel casează hotărârea privind dispunerea acestei măsuri, considerând că, în cazul în care reclamantul rămâne în arest la domiciliu, acesta riscă să se eschiveze, să influențeze martorii, să distrugă probele și să aibă întrevederi cu fiii săi și a ordonat, deci, repunerea sa în arest preventiv. Ea nu a explicat de ce nu a fost de acord cu aprecierea primei instanțe, potrivit căreia nu existau motive de a menține reclamantul în detenție, nici temeiuri de a presupune că învinuitul s-ar sustrage, că ar influența martorii sau că ar distruge probe (alineatul 32 de mai sus).

121. Odată ce a examinat a patra cerere de prelungire a arestului reclamantului, Curtea de Apel a respins toate motivele invocate de către procuror și a estimat că el nu a avut temei să presupună că reclamantul risca să se eschiveze sau să împiedice desfășurarea urmăririi penale. Totuși, în lipsa unor astfel de temeuri, Curtea de Apel a ordonat arestarea la domiciliu a reclamantului, măsură ce a fost prelungită apoi până în martie 2008 (alineatul 36 de mai sus). Hotărârile ce ordonau prelungirea arestării la domiciliu nu invocau alte motive decât gravitatea infracțiunii imputate reclamantului (alineatele 37 și 38 de mai sus).

122. Făcând abstracție de la problemele descrise mai sus, Curtea consideră că motivele invocate de către instanțele naționale pentru arestarea reclamantului și pentru prelungirea acesteia au fost abstracte și stereotipe. Judecătorii au citat motivele arestării fără a încerca să arate cum acestea se aplică concret la circumstanțele caracteristice acestei cauze. Mai mult decât atât, nu se poate spune că instanțele naționale au acționat în mod consecvent. Astfel, aceste argumente au fost respinse, ca și alegațiile procurorului cu privire la riscul că reclamantul s-ar fi sustras, ar fi influențat martorii sau ar fi distrus probele, considerându-le lipsite de temei și neplauzibile. Și în celelalte cazuri au fost prezentate aceleași argumente fără să existe vreo schimbare aparentă și fără a se oferi vreo explicație cu privire la aceasta. Curtea consideră că în cazul în care este pusă în joc o problemă atât de importantă, cum e dreptul la libertate, este de datoria autorităților naționale de a demonstra în mod convingător că detenția este necesară, fapt ce s-a omis în cauza din speță.

123. În lumina celor expuse, Curtea concluzionează că nu au existat motive pertinente și suficiente pentru a ordona și a prelungi ulterior arestarea reclamantului. Rezultă că, în speță, a avut loc încălcarea articolului 5 §3 din Convenție⁵¹.

Cu alte cuvinte, Curtea Europeană a stabilit că instanțele naționale au utilizat motive controversate pentru a justifica prelungirea arestării la domiciliu. Motivele care au fost respinse inițial au fost invocate din nou în hotărârile ulterioare. Acest lucru demonstrează că instanțele naționale nu au fost consecvente în motivarea lor, ceea ce a determinat Curtea Europeană să constate o încălcare a articolului 5 din Convenție. Această **inconsecvență** este una dintre problemele-cheie ale motivării judiciare în contextul articolului 5.

Formalitatea motivelor care nu au nicio legătură reală cu speța a fost discutată și în cauza *Șarban împotriva Republicii Moldova*:

95. Curtea reamintește că, conform articolului 5 §3, o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să fie întotdeauna eliberată în cursul procedurii, cu excepția cazului când statul poate dovedi că există motive „relevante și suficiente” care să justifice detenția continuă a persoanei.

96. Mai mult, instanțele judecătorești naționale „trebuie să examineze toate faptele în favoarea sau defavoarea existenței unei necesități publice stringente, care ar justifica, luând în considerare principiul prezumției nevinovăției, o abatere de la regula respectării libertății individuale a persoanei și să le indice în hotărârile lor cu privire la cererile de eliberare”.

97. Articolul 5 §3 al Convenției nu poate fi interpretat ca autorizând aplicarea necondiționată a detenției preventive, care să dureze nu mai mult de o anumită perioadă. Justificarea pentru orice perioadă de detenție, indiferent de cât e de scurtă, trebuie să fie în mod convingător demonstrată de autorități.

98. O funcție suplimentară a unei hotărâri motivate este de a le dovedi părților că au fost auzite. Mai mult, o hotărâre motivată dă unei părți posibilitatea de a depune apel împotriva acesteia, la fel ca și posibilitatea ca decizia să fie revizuită de o instanță de apel. Numai prin adoptarea unei hotărâri motivate poate exista un control public al administrării justiției.

⁵¹ Ibid.

99. Chiar dacă articolul 5 al Convenției „nu impune judecătorului care examinează o cerere de apel împotriva detenției obligația de a se referi la fiecare argument care se conține în declarațiile apelantului, garanțiile sale ar fi lipsite de esență dacă judecătorul, bazându-se pe legislația și practica națională, ar putea să trateze ca irelevante sau să nu ia în considerare fapte concrete invocate de deținut și capabile să pună la îndoială existența condițiilor esențiale pentru „legalitatea”, în sensul Convenției, a privării de libertate”. În acest context, „argumentele în favoarea și defavoarea eliberării” nu trebuie să fie „generale și abstracte”.

100. Curtea notează că reclamantul a prezentat instanțelor judecătorești naționale argumente substanțiale, punând la îndoială fiecare motiv al detenției sale. El s-a referit, de exemplu, la faptul că, din momentul eliberării primului mandat de arest, nu a împiedicat niciodată în niciun fel urmărirea penală și s-a prezentat în fața autorităților relevante ori de câte ori a fost citat. Comportamentul său cu privire la urmărirea penală a fost întotdeauna ireproșabil. Familia și toate bunurile sale sunt în Moldova, reclamantul neavând pe nimeni peste hotare și câteva ziare erau pregătite să ofere garanții pentru eliberarea sa în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală. Reclamantul a fost, de asemenea, gata să-și predea pașaportul, ca o asigurare că nu va părăsi statul.

101. În continuare, Curtea notează că instanțele judecătorești naționale nu au acordat nicio considerare acestor argumente în deciziile lor relevante, tratându-le aparent ca fiind irelevante pentru examinarea legalității detenției preventive a reclamantului, chiar dacă erau obligate să ia în considerare astfel de factori conform articolului 176 §3 al Codului de procedură penală. Acest lucru este frapant, dat fiind faptul că, la 18 noiembrie 2004, Curtea de Apel a constatat că mai mulți dintre acești factori pledau împotriva detenției reclamantului. Celelalte instanțe judecătorești fie nu au reținut argumentele prezentate de către reclamant, fie le-au notat pe scurt, fără a se pronunța asupra acestora. Ele s-au limitat la a repeta, în deciziile lor, într-un **mod abstract și stereotipic motivele formale pentru detenție prevăzute de lege**. Aceste motive au fost citate fără a se face vreo încercare de a arăta cum se aplică ele în cazul reclamantului.

...

103. În lumina celor menționate mai sus, Curtea consideră că motivele pe care s-au bazat instanța de judecată Buiucani și Curtea de Apel Chișinău, în deciziile lor cu privire la detenția preventivă a reclamantului și prelungirea acesteia, nu au fost „relevante și suficiente”.⁵²

Aceste **motivări formale și stereotipe** au fost evidențiate de Curtea Europeană în contextul articolului 5 alin. (3) în legătură cu multe alte cauze împotriva Republicii Moldova:

34. Existența unei bănuieli rezonabile nu este contestată în prezenta cauză. Totuși, Curtea notează: ca și în hotărârea *Șarban împotriva Republicii Moldova* (citată mai sus, în §§ 11 și 14), motivele pe care s-au bazat instanțele judecătorești în hotărârile lor privind arestarea preventivă a reclamantului și prelungirea detenției acestuia (a se vedea §§ 8 și 11 de mai sus) s-au limitat la parafrizarea temeiurilor pentru detenție prevăzute de Codul de procedură penală, fără, însă, a explica cum au fost aplicate ele în cauza reclamantului. Prin urmare, Curtea nu consideră că această cauză poate fi distinsă de cauza *Șarban* în ceea ce privește relevanța și suficiența motivelor pentru detenție.⁵³

⁵² Cauza *Șarban împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70371>.

⁵³ Cauza *Castraveț împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79767>. A se vedea, de asemenea, cauza *Modârcă împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80535>, cauza *Popovici împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460>, cauza *Ursu împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83486>, cauza *Mălai împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89577>, cauza *Ignatenco împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103319>, cauza *Oprea împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102427> și altele.

În mod similar, în cauza *Boicenco împotriva Republicii Moldova*, instanța națională **a invocat, pur și simplu, legi relevante, fără a explica modul în care aceste legi sunt aplicabile situației în cauză.**

Curtea notează că atât instanța de fond, cât și Curtea de Apel, atunci când au dispus arestarea reclamantului și prelungirea arestării sale, au făcut referire la legea aplicabilă fără a indica motivele datorită cărora aceste instanțe au considerat ca fiind întemeiate afirmațiile cum că reclamantul ar putea împiedica procesul, s-ar putea ascunde sau săvârși alte infracțiuni. De asemenea, autoritățile judiciare nu au încercat să combată argumentele prezentate de avocații reclamantului.⁵⁴

În unele cazuri, instanțele naționale, **în loc să citeze direct, doar au parafrazat temeiurile** detenției prevăzute de legislația națională. Nici acest lucru nu a fost considerat suficient.

... instanțele judecătorești naționale s-au limitat la parafrazarea motivelor pentru arestarea preventivă, prevăzute de Codul de procedură penală, fără a explica cum ele se aplică în cazul reclamantului. Unica excepție a fost că ele au făcut referire la pașaportul românesc al reclamantului, care i-ar fi permis să se ascundă peste hotarele țării și la lipsa unui loc permanent de muncă. Totuși, instanțele judecătorești nu au reacționat în niciun fel la argumentul reclamantului că, atât pașaportul său românesc, cât și cel moldovenesc ar fi putut fi ridicate de autorități, dacă ele ar fi decis că acest lucru era necesar pentru a împiedica ascunderea sa, și că existau măsuri preventive alternative, unele dintre care (de exemplu, arestarea la domiciliu) ofereau aproape aceleași garanții împotriva ascunderii de organele de urmărire penală ca și arestarea preventivă. Nu au fost examinați nici alți factori în sprijinul eliberării reclamantului, precum prezentarea sa la ofițerul de urmărire penală la prima cerere a acestuia din urmă, aceasta în pofida cerinței exprese de a face acest lucru prevăzut de articolul 176 alin. (3) din Codul de procedură penală și a referirii reclamantului la câteva motive relevante *prima facie* împotriva arestării. De asemenea, Curtea ia în considerare că reclamantul a fost deținut mai mult de doi ani până la condamnare, deși nu a fost adus niciun motiv nou pentru necesitatea continuă a unei astfel de detenții⁵⁵.

În unele cazuri, Curtea Europeană a evaluat **calitatea motivelor** invocate în hotărârile instanțelor naționale:

51. Curtea este, în special, frapată de motivele pentru deținerea lui D.T., începând cu 8 noiembrie 2005 (a se vedea paragraful 23 și următoarele de mai sus), și anume că el a refuzat să divulge acușării numele martorilor care puteau dovedi nevinovăția sa în proces. Curtea consideră că acest lucru nu numai că nu poate constitui un temei pentru arestarea unei persoane, dar este și o încălcare a dreptului unui acuzat de a păstra tăcerea, garantat de articolul 6 din Convenție.⁵⁶

Se pare că unele dintre motivele incluse în hotărâri s-ar putea să nu îmbunătățească calitatea unor astfel de hotărâri. Motivele nu trebuie să fie irelevante și, **prin invocarea acestor motive, instanța națională nu trebuie să încalce drepturile** prevăzute de Convenție.

Această scurtă analiză arată că, uneori, instanțele din Republica Moldova nu motivează în mod corespunzător arestarea preventivă. Principalele deficiențe sunt următoarele:

1. În unele cazuri, nu sunt furnizate niciun fel de motive.
2. În unele cazuri, motivele prezentate sunt formale și se limitează la citarea sau parafrazarea legii.
3. În unele cazuri, motivele nu sunt relevante pentru cauza respectivă.
4. În unele cazuri, principalele motive invocate de reclamant sunt ignorate și nu sunt discutate deloc.

⁵⁴ Cauza *Boicenco împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76295>, alin. 143.

⁵⁵ Cauza *Stici împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82897>, alin. 44.

⁵⁶ Cauza *Țurcan și Țurcan împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82919>.

5. În unele cazuri, motivarea este controversată și instanțele ulterioare se bazează pe motivele care au fost respinse prin deciziile anterioare.
6. În unele cazuri, nu sunt articulate și explicate noi motive pentru prelungirea detenției.
7. Instanțele naționale nu iau în considerare măsuri alternative de detenție și nu explică de ce aceste măsuri alternative nu sunt adecvate în cazul respectiv.

Această listă neexhaustivă arată un tipar problematic de nerespectare a motivării judiciare, în contextul articolului 5, în Republica Moldova.

1.3.3. Cauzele privind articolul 6

Motivarea judiciară este relevantă pentru multe dintre aspectele articolului 6. În această secțiune, raportul le va evidenția pe unele dintre acestea.

Evaluarea probelor și a argumentelor

Cerința de apreciere a probelor are două aspecte: **procedural** și **de fond**. Din punct de vedere procedural, Curtea Europeană impune instanțelor naționale să ia în considerare anumite probe și împiedică instanțele naționale să ignore probele sau argumentele-cheie.

80. Curtea observă că dreptul la un proces echitabil, astfel cum este garantat de articolul 6 alin. (1) al Convenției, include dreptul părților în proces de a prezenta orice observații pe care le consideră relevante pentru cauza lor. Scopul Convenției nefiind de a garanta drepturi care sunt teoretice sau iluzorii, ci drepturi care sunt practice și eficiente, acest drept poate fi considerat a fi efectiv numai dacă observațiile sunt de fapt „ascultate”, adică luate în considerare în mod corespunzător, de către instanța de judecată. Cu alte cuvinte, efectul articolului 6 este, printre altele, de a impune „tribunalului” obligația de a efectua o analiză corespunzătoare a observațiilor, motivelor și probelor prezentate de părți, fără a aduce atingere evaluării de către „tribunal” a relevanței acestora⁵⁷.

Din punctul de vedere al fondului, Curtea Europeană poate examina calitatea evaluării probelor disponibile, deși această evaluare se limitează la anumite situații specifice. Curtea Europeană nu este **a patra instanță** și, prin urmare, va reexamina evaluarea faptelor și a concluziilor în domeniul de aplicare al articolului 6 numai dacă o asemenea evaluare poate fi calificată drept „eroare vădită”:

Deși recunoaște prerogativa autorităților judiciare naționale de a evalua probele și de a decide ce este relevant și admisibil, Curtea reiterează că articolul 6 alin. (1) impune „tribunalului” obligația de a efectua o examinare corespunzătoare a observațiilor, motivelor și probelor prezentate de către părți, fără a aduce atingere evaluării de către „tribunal” a relevanței acestora. O eroare de drept sau de fapt a instanței naționale care este atât de evidentă încât poate fi calificată drept „eroare vădită” – adică o eroare pe care nicio instanță rezonabilă nu ar fi putut-o săvârși vreodată – poate fi de natură să perturbe echitatea procesului⁵⁸.

⁵⁷ Cauza Perez împotriva Franței: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61629>.

⁵⁸ Cauza Carmel Saliba împotriva Maltei: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169057>, alin. 64.

Audierea martorilor. Curtea a stabilit că instanțele naționale trebuie să își motiveze hotărârile de a refuza să cheme un anumit martor. Curtea a elaborat un test relevant în *cauza Murtazaliyeva împotriva Rusiei*:

158. În cazul în care o cerere de audiere a unui martor în numele acuzatului a fost făcută în conformitate cu dreptul intern, Curtea, ținând cont de considerentele de mai sus, formulează următorul test cu trei componente:

1. Cererea de audiere a unui martor a fost sau nu suficient motivată și relevantă pentru obiectul acuzației?
2. Instanțele naționale au luat sau nu în considerare relevanța respectivei mărturii și au motivat suficient decizia lor de a nu audia un martor la proces?
3. Decizia instanțelor naționale de a nu audia un martor a subminat sau nu echitatea generală a procesului?

164. O astfel de evaluare va implica, în mod necesar, luarea în considerare a circumstanțelor unei cauze date, iar motivarea instanțelor trebuie să fie proporțională, adică adecvată din punctul de vedere al domeniului de aplicare și al nivelului de detaliere, cu motivele invocate de apărare⁵⁹.

Motivarea în funcție de stadiul procesului. Curtea Europeană a subliniat în mai multe rânduri că gradul de detaliere a motivării va depinde de stadiul procesului. Prin urmare, Curtea Europeană nu se așteaptă la același nivel de motivare în apel în comparație cu hotărârile din prima instanță:

...conform jurisprudenței sale consacrate, care reflectă un principiu aferent bunei administrări a justiției, hotărârile judecătorești ar trebui să precizeze în mod adecvat motivele pe care se întemeiază. Măsura în care se aplică această obligație de motivare poate varia în funcție de natura deciziei și trebuie stabilită în funcție de circumstanțele cauzei. Deși articolul 6 alin. (1) obligă instanțele să își motiveze hotărârile, acesta nu poate fi înțeles ca impunând un răspuns detaliat la fiecare argument. Astfel, atunci când respinge un recurs, o instanță de recurs poate, în principiu, să susțină, pur și simplu, motivele hotărârii instanței inferioare. La rândul său, o instanță sau o autoritate inferioară trebuie să ofere o motivare care să permită părților să facă uz efectiv de orice drept de recurs existent⁶⁰.

Motivarea cuprinzătoare. În *cauza Gard împotriva Regatului Unit*, Curtea Europeană a stabilit de ce a considerat că motivarea era suficientă și cuprinzătoare:

Curtea reamintește că acestea [instanțele naționale] au fost meticuloase și minuțioase; s-au asigurat că toți cei implicați au fost reprezentați pe tot parcursul procesului; au audiat foarte multe probe de înaltă calitate ale experților; au acordat importanță tuturor argumentelor invocate și acestea au fost analizate la trei niveluri de jurisdicție, cu o motivare clară și extinsă, oferind un sprijin **relevant și suficient** pentru concluziile lor, la toate cele trei niveluri⁶¹.

⁵⁹ *Cauza Murtazaliyeva împotriva Rusiei*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187932>.

⁶⁰ *Cauza Sanchez Cardenas împotriva Norvegiei*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82560>.

⁶¹ *Cauza Gard și alții împotriva Regatului Unit*, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175359#>, alin. 124.

1.3.4. Cauzele privind articolul 6 în care Republica Moldova a acționat în calitate de stat pârât

Problema motivării judiciare a fost, de asemenea, discutată de Curtea Europeană în cauzele privind articolul 6 împotriva Republicii Moldova.

Curtea Europeană a subliniat că instanțele naționale trebuie **să evalueze și să răspundă la argumentele relevante ale părților**. În cauza *Fomin împotriva Republicii Moldova*, Curtea a afirmat următoarele:

26. În această cauză, Curtea observă că reclamantul a fost condamnat pentru insultarea lui R. la 9 iunie 2005 în apartamentul acesteia. Curtea a notat de asemenea că hotărârea primei instanțe a început prin mențiunea că reclamantul a comis contravenția. Niciun alt motiv nu a fost adus, nici pentru constatarea vinovăției reclamantului și nici pentru respingerea argumentelor sale menite să conteste versiunea evenimentelor prezentată de R.

27. În mod similar, deși decizia Curții de Apel este mai lungă, aceasta, de asemenea, a început cu faptul stabilit al vinovăției reclamantului și a continuat cu examinarea faptului dacă instanța inferioară a respectat procedura, înainte de a examina chestiunea amenzii impuse reclamantului.

28. Mai mult, Curtea consideră că este ciudat faptul că instanțele judecătorești naționale nu au comentat în niciun fel faptul că plângerea lui R. și a soțului acesteia s-a referit la o adresă (strada Viilor), pe când reclamantul a fost condamnat pentru insultarea lui R. la o altă adresă (strada Mateevici). Aceasta nu poate fi considerată o simplă greșeală de tipar, deoarece reclamantul a prezentat un argument explicit în această privință la Curtea de Apel, care nu l-a comentat.

31. [...] Dreptul de a fi auzit, prin urmare, include nu doar posibilitatea de a aduce argumente instanței, dar de asemenea obligația corespunzătoare a instanței de a arăta, în motivarea sa, motivele pentru care anumite argumente au fost acceptate sau respinse. Această obligație are totuși și o limită, instanța putând considera necesar să nu răspundă la argumentele care sunt vădit irelevante, neîntemeiate, abuzive sau în orice alt fel inadmisibile din cauza prevederilor legale clare sau unei practici judiciare constante în privința unor tipuri de argumente similare.

32. Curtea constată că argumentele reclamantului în această cauză, cum ar fi cele care subminează credibilitatea lui R. sau acelea care se referă la discrepanța dintre adresa comiterii pretinse ilegalități descrise în plângerea lui R. și cea menționată în hotărârile instanțelor judecătorești naționale, nu erau vădit inadmisibile și erau sprijinite de probe. Mai mult, eșecul instanței de fond de a-și motiva concluzia privind vinovăția reclamantului în comiterea contravenției l-a împiedicat să conteste într-un mod eficient condamnarea sa⁶².

Curtea Europeană a constatat o încălcare a articolului 6 în această cauză, deoarece motivarea instanțelor naționale nu a fost **comprehensivă și nu a răspuns la argumentele semnificative și relevante** invocate de părți. Se pare că una dintre competențele esențiale pe care judecătorii trebuie să le dețină este abilitatea de a distinge între argumentele relevante și cele irelevante, și de a răspunde corespunzător la cele dintâi.

Constatări similare au fost făcute de Curtea Europeană în cauza *Mitrofan împotriva Republicii Moldova*.

50. Curtea reiterează faptul că nu are sarcina principală de a interpreta legislația națională și, cu atât mai mult, de a decide asupra vinovăției sau nevinovăției unei persoane condamnate de instanțele judecătorești naționale. Cu toate acestea, Curtea va examina dacă procedurile, în ansamblu, s-au conformat cerințelor articolului 6 din Convenție, inclusiv obligației de a motiva hotărârile adoptate de către instanțele judecătorești. Astfel, Curtea reiterează că „instanța judecătorească poate considera că nu este necesar să răspundă la argumentele invocate de părți care sunt clar irelevante, neîntemeiate, abuzive sau inadmisibile din alte motive, care contravin în mod expres prevederilor legale sau practicii judiciare bine stabilite în materie”.

⁶² Cauza *Fomin împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106789>.

51. În prezenta cauză, reclamantul a invocat în fața instanțelor judecătorești naționale două argumente specifice: că el nu putea să îndeplinească obligațiunile de serviciu în calitate de persoană cu funcție de răspundere, primind la studii elevi în liceul său privat și că eventualele daune cauzate erau mult mai mici decât acel minim prevăzut de articolul 329 din Codul penal pentru ca acesta să poată fi aplicat. Curtea amintește că nu-i revine sarcina de a examina dacă aceste două argumente sunt sau nu întemeiate. Curtea se limitează doar să observe că, în cauza reclamantului, aceste argumente sunt relevante, deoarece: în cazul în care instanțele judecătorești ar fi decis că unul din acele două argumente era întemeiat, instanțele judecătorești ar fi fost obligate să-l achite pe reclamant din moment ce lipseau elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de articolul 329.

52. Guvernul s-a referit la existența practicii judiciare relevante referitoare la ambele argumente invocate de reclamant, conform căreia, în opinia sa, nu era necesar ca instanțele judecătorești să dea un răspuns specific acestui caz particular. Însă Guvernul nu a făcut trimitere la niciun caz din jurisprudența națională, deși reclamantul a subliniat acest lucru în observațiile sale. În lipsa unor asemenea exemple din jurisprudență sau din norme cutumiare, sau din prevederile legislației, care să contrazică poziția reclamantului, inclusiv comentariul la Codul penal prezentat de reclamant, nu se poate afirma că instanțele judecătorești au putut să se abțină de a nu se pronunța asupra celor două argumente pe motiv că deja s-au pronunțat anterior în alte cauze.

53. În opinia Guvernului, reclamantul a fost interesat să obțină propria interpretare a Curții în privința prevederilor legale naționale relevante. Curtea nu are nicio intenție să interpreteze legislația națională sau să verifice dacă interpretarea instanțelor judecătorești a fost corectă. Totuși, Curtea nu poate să nu concluzioneze că instanțele judecătorești naționale nu au dat nicio interpretare în prezenta cauză, cu excepția unei constatări că „... acestea [argumente] sunt neîntemeiate și contravin materialelor din dosar”. Această constatare este atât de generală, încât poate fi inserată în orice hotărâre judecătorească, fără a oferi detalii adiționale sau motive specifice acestei hotărâri. În prezenta cauză, instanțele judecătorești nu au analizat în ce mod a acționat reclamantul în calitate de persoană cu funcție de răspundere atunci când i-a înscris pe cei doi elevi la studii, sau de ce daunele cauzate au fost suficiente pentru a fi aplicat articolului 329 din Codul penal, care, de fapt, se aplică doar în cazul unor daune în proporții mari (care sunt de cel puțin 10,000 MDL)⁶³.

54. Omisiunea instanțelor judecătorești naționale de a se pronunța asupra celor două argumente serioase invocate de reclamant contravine de asemenea obligației acestora de a examina fiecare argument invocat în apel, așa cum este prevăzut expres în Codul de procedură penală. În plus, omisiunea Curții de Apel de a motiva aplicabilitatea articolului 329 l-a împiedicat pe reclamant să conteste în mod efectiv condamnarea sa.

Instanțele de fond și instanța de apel nu au furnizat niciun motiv **specific** care să respingă **argumentele relevante** ale părții acuzate. Din acest motiv, în speță, Curtea a constatat o încălcare a articolului 6.

Deși obligația de motivare judiciară în ceea ce privește **instanța de apel** este mai puțin strictă decât în cazul hotărârii primei instanțe, aceasta există totuși în mod special dacă instanța de apel **modifică decizia primei instanțe**. În *cauza Lazu împotriva Republicii Moldova*, Curtea a afirmat:

37. Prima instanță a achitat reclamantul, întrucât nu a manifestat încredere față de depozițiile martorilor, după ce i-a audiat în persoană. La reexaminarea cauzei, Curtea de Apel Chișinău nu a fost de acord cu prima instanță cu privire la credibilitatea depozițiilor martorilor, fără să-i fi audiat cel puțin. Drept rezultat, reclamantul a fost găsit vinovat.

⁶³ Cauza Mitrofan împotriva Republicii Moldova: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115874>.

38. În primul rând, Curtea notează că Curtea de Apel Chișinău a încălcat prevederile articolului 436 din Codul de procedură penală, nu a ținut cont de instrucțiunile Curții Supreme de Justiție de a se pronunța asupra fondului cauzei după o nouă examinare a probelor și nu a prezentat nicio motivare pentru felul în care a procedat.

39. În al doilea rând, Curtea de Apel Chișinău nu a furnizat niciun fel de motive de ce a ajuns la o concluzie diferită de cea a instanței de fond. Pur și simplu, se face referire la un rezumat al depozițiilor martorului, fără a aborda discrepanțele din și dintre declarațiile martorilor⁶⁴.

În unele cauze, faptul că nu au fost prezentate niciun fel de motive în instanța de apel, ar putea demonstra că **apelul nu a fost eficient** în cauza respectivă. În cauza *Deli împotriva Republicii Moldova*, Curtea a afirmat:

43. Curtea a examinat chestiunea respectării principiului imparțialității într-o serie de cauze de ultraj în fața instanței, în care același judecător a luat, ulterior, decizia de trimitere în judecată, a judecat problemele ce decurg din conduita reclamantului, i-a stabilit vinovăția și a aplicat sancțiunea. Curtea a subliniat că, într-o astfel de situație, confuzia de roluri între reclamant, martor, procuror și judecător ar putea, în mod evident, să genereze temeri justificate în mod obiectiv cu privire la conformitatea procesului cu principiul consacrat în timp, conform căruia nimeni nu trebuie să fie judecător în propria sa cauză și, în consecință, cu privire la imparțialitatea instanței.

44. În prezenta cauză, reclamantul a susținut că judecătorul B. nu ar fi putut fi imparțial, deoarece acesta, în mod simultan, a formulat acuzații împotriva lui și a decis asupra rezultatului acestor acuzații. Guvernul a susținut că acest lucru a fost în conformitate cu articolul 209 din Codul cu privire la contravențiile administrative.

45. Curtea reține că, în procedurile împotriva reclamantului, nimeni nu a avut rolul procesual de acuzator. În astfel de circumstanțe, Curtea consideră că judecătorul B. nu a avut decât alternativa să își asume sarcina de a prezenta – și, ceea ce este mai pertinent, sarcina de a susține – acuzația în timpul audierii. Faptul că cauza a fost revizuită ulterior de Curtea de Apel Chișinău nu a remediat lipsa de imparțialitate a instanței care a condamnat reclamantul. Respectiva instanță nu a casat condamnarea reclamantului pe motiv că instanța de judecată Ciocana nu a fost imparțială, ci a menținut decizia fără a oferi niciun fel de motivare⁶⁵.

Într-adevăr, lipsa motivelor poate fi un indicator că instanțele naționale au încălcat **alte standarde ale articolului 6**, cum ar fi principiul securității juridice. De exemplu, Curtea Europeană a afirmat următoarele în cauza *S.R.L. „Dacia” împotriva Republicii Moldova*:

76. Curtea nu pune la îndoială competența legislatorului de a stabili diferite termene de prescripție pentru diferite tipuri de litigii. Totuși, în această cauză nu au fost aduse motive pentru a scuti organizațiile de stat, atunci când cer restituirea proprietății de stat, de obligația de a respecta termenele de prescripție stabilite, care ar bloca examinarea unor astfel de pretenții înaintate de către orice persoană sau companie privată⁶⁶.

Instanțele naționale au obligația de a explica **discrepanțele semnificative din declarațiile martorilor** și de a explica de ce instanțele se bazează pe unele dintre acestea și le resping pe altele. În cauza *Dan împotriva Republicii Moldova* (nr. 2), Curtea a afirmat:

58. Curtea notează, de asemenea, că cei trei martori audiați de Curtea de Apel Chișinău în cadrul procedurii de apel redeschise au făcut declarații care, la prima vedere, nu păreau să fie în contradicție cu versiunea evenimentelor prezentată de presupusul mituitor, C. Cu toate acestea, la o examinare mai atentă, Curtea consideră că aceste declarații prezintă probleme serioase.

⁶⁴ Cauza *Lazu împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164459>.

⁶⁵ Cauza *Deli împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196887>.

⁶⁶ Cauza *Dacia S.R.L. împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85480>.

59. Astfel, cei trei martori, care, trebuie reamintit, erau cu toții ofițeri de poliție implicați în operațiunea de urmărire penală desfășurată împotriva reclamantului, păreau să își fi amintit, în 2013, fapte noi, la care nu păreau să fi asistat în 2006. De exemplu, martorii C.M. și C.C. și-au amintit că au văzut momentul în care banii au fost transferați de la C. reclamantului, deși, în 2006, nu au declarat că au văzut transferul.

60. Cei trei martori nu au declarat că intenționau să își modifice declarațiile inițiale, ci au declarat că și le mențin, rezultatul fiind că declarațiile lor consolidate se contraziceau în unele părți. De exemplu, martorul C.C. a declarat atât că el fusese însărcinat cu filmarea operațiunii, cât și că nu știa cine a filmat-o.

61. Confruntată cu situația de mai sus, Curtea de Apel Chișinău, în decizia sa, nu a considerat necesar să caute explicații și să concilieze aspectele problematice și neconcordanțele din aceste declarații, ci doar a considerat că vinovăția reclamantului a fost dovedită și l-a condamnat pe baza acestora, fără să explice dacă s-a bazat pe declarațiile date în 2006 sau pe noile declarații și din ce motive a considerat un set de declarații ca fiind mai credibil decât celălalt. În asemenea împrejurări, Curtea nu poate decât să constate că Curtea de Apel nu a motivat suficient hotărârea sa prin care l-a declarat vinovat pe reclamant⁶⁷.

În *cauza Sandu împotriva Republicii Moldova*, Curtea Europeană a subliniat importanța motivării judiciare în contextul **interzicerii provocării**. În mod special, Curtea Europeană a afirmat:

33. Pentru a verifica dacă reclamantul a fost provocat să săvârșească infracțiunea, Curtea trebuie să stabilească dacă el putea fi în mod rezonabil considerat ca fiind implicat în activitatea infracțională respectivă până la implicarea poliției. Cu alte cuvinte, trebuie verificat dacă reclamantul ar fi săvârșit infracțiunea în lipsa preinsei provocări.

34. Curtea reiterează că, în cazul în care implicarea poliției se limitează la asistarea unei persoane private la înregistrarea săvârșirii unei acțiuni ilegale de către o altă persoană privată, factorul determinant rămâne a fi comportamentul celor două persoane. Prin urmare, întrucât reclamantul l-a acuzat pe C. de provocare la săvârșirea infracțiunii, este necesar de examinat modul în care **instanțele judecătorești naționale au apreciat comportamentul lui C. în prezenta cauză**. La acest aspect, Curtea notează că reclamantul a invocat în fața instanțelor judecătorești naționale că C. nu a avut niciodată un câine. Prin urmare, el nu a avut niciun temei de a intra în biroul reclamantului și de a solicita un certificat de vaccinare. Pașaportul animalului care a fost anexat la dosar se referă la un câine de rasă diferită decât cea indicată inițial de către C. în plângerea sa depusă la poliție. Mai mult, potrivit reclamantului, documentul respectiv se referea la un câine care aparținea unei alte persoane și nu lui C., lucru care nu a fost disputat de Guvern.

35. În opinia Curții, neconcordanțele enumerate mai sus dintre versiunea evenimentelor descrise de către C. și probele obiective (documentele câinelui) disponibile la momentul luării deciziei de a înregistra actul de luare a mitei de către reclamant, ar fi trebuit să determine poliția să aibă îndoieli legitime sau, cel puțin, să conducă la o verificare mai detaliată a veridicității plângerii și a motivelor inerente ei. Într-adevăr, dacă C. a furnizat poliției informații false privind existența unui câine și necesitatea de a obține documentele relevante, atunci credibilitatea lui C. ar fi creat suspiciuni în momentul când acesta a susținut că reclamantul i-ar fi solicitat mită. Instanțele judecătorești naționale, la rândul lor, ar fi trebuit să **efectueze o analiză minuțioasă a acestor neconcordanțe și a modului în care a reacționat poliția la ele**.

⁶⁷ *Cauza Dan împotriva Republicii Moldova (nr. 2)*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205818>.

36. Curtea notează că reclamantul a invocat aceste argumente în fața instanțelor judecătorești naționale, acuzându-l pe C. de provocare la corupere pasivă cu ajutorul poliției. În această situație, „ține de obligația procuraturii de a demonstra faptul că nu a existat o provocare, dacă alegațiile inculpatului nu sunt în totalitate neverosimile. În absența unor asemenea dovezi, este obligația autorităților judiciare să examineze circumstanțele cauzei și să întreprindă acțiunile necesare pentru stabilirea adevărului în vederea determinării dacă a existat sau nu vreo provocare”. Cu toate acestea, chiar dacă au analizat aceste argumente, care, după cum s-a menționat, nu erau total lipsite de temei, toate cele trei niveluri de instanțe judecătorești s-au bazat pe versiunea evenimentelor confirmată de către C. și pe faptul că reclamantul a acceptat conștient mita, ceea ce a fost demonstrat prin faptul că acesta a scos banii din buzunar. Cu alte cuvinte, **deși reclamantul în mod expres a pus în discuție credibilitatea lui C., instanțele de judecată s-au bazat pur și simplu doar pe declarațiile lui C., fără a examina credibilitatea lui** și posibilitatea provocării de către C. a reclamantului la corupere pasivă din anumite motive ascunse.

...

38. În concluzie, având în vedere cele expuse mai sus, Curtea consideră că instanțele judecătorești naționale au omis să aprecieze corespunzător dacă acțiunile lui C., care a acționat din partea poliției, au avut efectul de a-l provoca pe reclamant la săvârșirea infracțiunii pentru care a fost ulterior condamnat sau dacă au existat anumite indicii că infracțiunea ar fi fost comisă fără această provocare. Deși în prezenta cauză instanțele judecătorești naționale au avut temei să bănuiască că a avut loc o provocare, acestea nu au evaluat **elementele de fapt și de drept relevante care ar fi putut să le ajute să distingă provocarea de la o formă legală a unei activități de investigații**. Având în vedere cele menționate mai sus și utilizarea probelor administrate prin implicarea activă a lui C. sub conducerea poliției, pentru a justifica condamnarea reclamantului, l-au privat pe acesta din urmă de un proces echitabil, după cum prevede articolul 6 din Convenție⁶⁸.

În concluzie, Curtea Europeană a remarcat următoarele standarde în cauzele în care Republica Moldova a acționat în calitate de stat pârât:

1. Instanțele naționale sunt **obligate** să ofere o motivare corespunzătoare.
2. Această obligație este mai pertinentă în raport cu **instanțele de fond**, dar ea este relevantă și în ceea ce privește curțile de apel, mai ales dacă aceste instanțe modifică ulterior decizia celei dintâi.
3. Lipsa motivării **exacerbează nerespectarea** altor standarde ale articolului 6. De exemplu, principiul securității juridice în legătură cu statutul prescripției sau normele privind interzicerea provocării.
4. Instanțele naționale nu sunt obligate să răspundă la toate argumentele părților, dar trebuie să își explice decizia în cazul **pretențiilor și faptelor care sunt semnificative din punct de vedere juridic**. Motivarea trebuie să fie cuprinzătoare și clară.

1.3.5. Exemple de motivare în raport cu alte articole din Convenția Europeană

Deși acest raport analizează, în primul rând, motivarea judiciară în contextul articolelor 5 și 6 din Convenție, este important să se ofere câteva exemple de hotărâri ale Curții Europene în alte domenii, care arată că motivarea judiciară este o chestiune relevantă pentru aproape toate articolele Convenției. Acest lucru este cu atât mai important, cu cât **proporționalitatea pedepsei** este adesea analizată în asociere cu articolele Convenției, altele decât articolele 5 și 6. De exemplu, Curtea Europeană examinează adesea dacă **pedeapsa** aplicată în **contextul libertății de exprimare** este **proporțională**⁶⁹ și, în acest caz, motivarea corespunzătoare a instanțelor naționale poate convinge Curtea Europeană că pedeapsa a fost proporțională.

De asemenea, Curtea a analizat motivarea în contextul **articolului 8**. În cauza *Strand Lobben și alții împotriva Norvegiei*, Marea Cameră a Curții Europene a examinat conformitatea cu Convenția a retragerii autorității

⁶⁸ Cauza Sandu împotriva Republicii Moldova: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-140773>.

⁶⁹ A se vedea, de exemplu, cauza *Mariya Alekhina și alții împotriva Rusiei*, nr. 38004/12, 17 iulie 2018.

părințești a unei mame și a constatat că procesul care a condus la această retragere a fost defectuos și incomprehensibil.

În acest context, ținând cont, în mod special, de probele limitate care au putut fi extrase din sesiunile de contact implementate, coroborat cu eșecul – în pofida noii situații familiale a primei reclamante – de a dispune o nouă expertiză a capacității acesteia de a se ocupa în mod corespunzător de îngrijire, și de importanța centrală a acestui factor în evaluarea Tribunalului Municipal, precum și de lipsa motivării cu privire la vulnerabilitatea continuă a lui X, Curtea nu consideră că procesul decizional care a condus la decizia atacată din 22 februarie 2012 a fost desfășurat astfel încât să se asigure că toate opiniile și interesele reclamantilor au fost luate în considerare în mod corespunzător. Prin urmare, Curtea nu este convinsă că procedura menționată a fost însoțită de garanții proporționale cu gravitatea ingerinței și cu gravitatea intereselor aflate în joc. În lumina factorilor de mai sus, Curtea concluzionează că a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție în ceea ce îi privește pe ambii reclamânți⁷⁰.

Lipsa motivării judiciare a fost unul dintre motivele pentru care **articolul 10** a fost încălcat în cauza *Cumhuriyet Vakfi și alții împotriva Turciei*. În această cauză, Curtea Europeană a fost solicitată să revizuiască aspectele ce țin de ordonanța împotriva ziarului reclamant. Aici, Curtea a stabilit o legătură clară între cerințele motivării judiciare în contextul articolului 6 și obligațiile prevăzute în temeiul articolului 10 din Convenție.

O altă problemă de procedură, care a afectat decizia privind măsura provizorie în cauză, a fost faptul că instanța națională nu a motivat decizia sa, nici la dispunerea ordonanței, nici atunci când a refuzat cererea ulterioară de revocare a ordonanței. Curtea reiterează că obligația de motivare a unei hotărâri este o garanție procesuală esențială în temeiul articolului 6 alin. (1) din Convenție, deoarece demonstrează părților că argumentele lor au fost ascultate, le oferă posibilitatea de a obiecta sau de a face recurs împotriva deciziei și servește, de asemenea, la justificarea în fața publicului a motivelor unei hotărâri judecătorești.

În plus, această regulă generală se traduce în obligații specifice în temeiul articolului 10 din Convenție, prin obligația instanțelor naționale de a furniza motive „relevante” și „suficiente” în cazul unei ingerințe. Această obligație le permite persoanelor fizice, printre altele, să cunoască și să conteste motivele pe care se bazează o hotărâre judecătorească care le limitează libertatea de exprimare, oferind, astfel, o garanție procedurală importantă împotriva ingerințelor arbitrare în drepturile protejate în temeiul articolului 10 din Convenție. Prin urmare, Curtea consideră că omisiunea Tribunalului Civil de Primă Instanță din Ankara de a oferi motive relevante și suficiente pentru a-și justifica decizia privind ordonanța provizorie i-a lipsit pe reclamânți de protecția procesuală de care erau îndreptățiți să se bucure în virtutea drepturilor lor în temeiul articolului 10⁷¹.

Articolul 1 din Protocolul 1 consacră dreptul de proprietate. În cauza *S.R.L. „Megadat.com” împotriva Republicii Moldova*, Curtea Europeană a făcut observații ironice cu privire la procesul de la Curtea de Apel și a constatat o încălcare a articolului menționat.

Curtea a mai luat în considerare garanțiile procedurale de care dispunea compania reclamantă pentru a-și apăra interesele sale. ... Aparent, nici la etapa procedurilor judiciare, garanțiile procedurale nu au fost respectate. Deși, conform legislației naționale, cauza nu trebuia examinată cu o promptitudine deosebită, Curtea de Apel pare să fi acționat cu o diligență specială în această privință. După stabilirea datei primei ședințe, Curtea de Apel a satisfăcut cererea ANRTI [Agenția Națională de Reglementare în domeniul Telecomunicațiilor și Informaticii] privind grăbirea examinării cauzei și a schimbat data primei ședințe cu două săptămâni mai devreme. Curtea de Apel a examinat cauza în lipsa companiei reclamante, dar nici nu și-a motivat respingerea cererii de amânare depusă de reclamant. Curtea reamintește în această privință că chestiunea examinată de Curtea de Apel a afectat supraviețuirea economică a companiei reclamante⁷².

⁷⁰ Cauza *Strand Lobben și alții împotriva Norvegiei*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-195909>, alin. 225-226.

⁷¹ Cauza *Cumhuriyet Vakfi și alții împotriva Turciei*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126797>, alin. 67-68.

⁷² Cauza *Megadat.com SRL împotriva Republicii Moldova*: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85732>, alin. 73.

CAPITOLUL II:

STANDARDELE DE REDACTARE JURIDICĂ ȘI MOTIVARE

CAPITOLUL II: STANDARDELE DE REDACTARE JURIDICĂ ȘI MOTIVARE

2.1. Introducere

Redactarea juridică reprezintă unul dintre principalii factori de calitate ai procesului de realizare a justiției. Pe baza importanței sale semnificative, merită o atenție deosebită din partea tuturor profesioniștilor din domeniul juridic, în special, din partea judecătorilor, procurorilor și avocaților.

O hotărâre judecătorească este, în esență, un act juridic oficial care se bazează pe faptele relevante ale unei cauze concrete, urmat de aplicarea normei juridice relevante și de decizia/concluzia asupra problemei (problemelor) juridice în cauză. Cu alte cuvinte, o hotărâre judecătorească explică cazul faptic concret care duce la identificarea problemei (problemelor) juridice principale, analizează principiile juridice relevante și apoi aplică legea cu privire la faptele relevante ale cauzei pentru a ajunge la o decizie în favoarea uneia dintre părți. Hotărârile judecătorești ar trebui să fie foarte bine motivate, deoarece acestea reprezintă un răspuns oficial la problemele juridice ridicate de părți.

Mai multe standarde generale privind redactarea juridică și motivarea au fost elaborate fie în cadrul facultăților de drept și al instituțiilor de formare profesională prin intermediul unor texte dedicate formării studenților la drept și/sau a judecătorilor și procurorilor, fie sub forma unor manuale pentru profesioniștii din domeniul juridic. Aceste standarde se aplică oricărui text juridic scris în general, precum și hotărârilor judecătorești. Toate abordează principalele probleme întâlnite în procesul de redactare a textelor juridice, cum ar fi identificarea faptelor relevante esențiale, identificarea problemei (problemelor) juridice în cauză sau formularea întrebării (întrebărilor) juridice, identificarea normei (normelor) juridice aplicabile, aplicarea normei (normelor) la faptele relevante și formularea răspunsului la principala (principalele) întrebare (întrebări) juridică (juridice). În plus, se acordă o atenție deosebită utilizării unui limbaj clar, inteligibil, concis și corect.

Restul prezentului capitol va prezenta o descriere a standardelor menționate mai sus. În acest scop, raportul începe cu o scurtă discuție pe marginea standardelor stabilite în Avizul nr. 11 al CCJE (Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni al Consiliului Europei) privind calitatea hotărârilor judecătorești⁷³. Capitolul dat va continua cu o expunere mai detaliată a principalelor principii de redactare juridică și motivare, incluzând instrucțiuni pentru utilizarea unui limbaj clar, coerent și simplu. Metodele de interpretare sunt esențiale pentru redactarea hotărârilor judecătorești, astfel că ultima secțiune va fi dedicată acestui subiect.

⁷³ A se vedea, de asemenea, capitolul II din prezentul Compendiu pentru mai multe detalii privind jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materie de motivare judiciară.

2.2. Avizul nr. 11 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind calitatea hotărârilor judecătorești

Avizul nr. 11 al CCJE (denumit în continuare „Avizul”) se referă la calitatea hotărârilor judecătorești⁷⁴. Avizul face distincție între factorii externi și factorii interni care au impact asupra calității hotărârilor judecătorești. **Factorii externi** se referă la calitatea cadrului juridic în care își desfășoară activitatea un judecător, la resursele disponibile și la formarea judecătorilor.

Factorii interni identificați în Aviz includ profesionalismul judecătorului, procedura și gestionarea cauzei, audierea și elementele inerente hotărârii. Conform acestor ultime elemente, o hotărâre de înaltă calitate este o hotărâre *„percepută de părți și de societate în general ca fiind rezultatul unei aplicări corecte a normelor juridice, al unei proceduri echitabile și al unei evaluări adecvate a faptelor, precum și ca fiind efectiv executorie”*.

Claritatea limbajului utilizat în redactarea unei hotărâri judecătorești și calitatea motivării sunt identificate ca fiind elementele esențiale care determină calitatea unei hotărâri judecătorești. Avizul subliniază faptul că o hotărâre trebuie să fie *„inteligibilă, redactată într-un limbaj clar și simplu - o condiție prealabilă pentru a fi înțeleasă de părți și de publicul larg. Acest lucru presupune ca hotărârile să fie organizate în mod coerent, cu o motivare într-un stil clar și accesibil tuturor.”*

Motivarea adecvată, ca element central al calității hotărârilor judecătorești, este *„o garanție împotriva arbitrarului”*. În acest scop, Avizul subliniază importanța unor hotărâri motivate *„consecvente, clare, lipsite de ambiguitate și care să nu fie contradictorii”*. Acest lucru permite publicului să *„urmărească lanțul de raționamente care a condus judecătorul la decizie”*⁷⁵. În acest context, este important ca hotărârea să abordeze argumentele prezentate de părți. Acest lucru contribuie în mod direct la încrederea pe care părțile și publicul o acordă instanțelor. Cu toate acestea, Avizul urmează jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și stipulează că hotărârea nu trebuie să abordeze fiecare dintre cererile depuse de părți. Răspunsul pe care judecătorul îl va da la observațiile părților depinde de contextul cauzei și, în special, de faptul dacă argumentele sunt relevante și capabile să influențeze soluționarea litigiului. Prin urmare, este important ca motivarea să demonstreze că *„judecătorul a examinat cu adevărat toate chestiunile principale care i-au fost prezentate”*.

Avizul subliniază că *„hotărârea judecătorească include o examinare a problemelor de fapt și de drept care se află în centrul litigiului”*. În ceea ce privește chestiunile de fapt, Avizul recunoaște importanța răspunsului la argumentele care pun la îndoială probele, în special, în ceea ce privește admisibilitatea probelor. Judecătorul trebuie, de asemenea, *„să ia în considerare importanța probelor de fapt care pot fi relevante pentru soluționarea litigiului”*.

În aviz se precizează că examinarea aspectelor juridice implică aplicarea dreptului național, european și internațional. Hotărârea judecătorească ar trebui să aplice numai legislația relevantă, iar atunci când aceasta este posibil și adecvat, și jurisprudența relevantă.

În cele din urmă, Avizul subliniază importanța lungimii rezonabile a motivării unei hotărâri judecătorești. Motivarea nu trebuie să fie neapărat lungă, *„deoarece trebuie găsit un echilibru adecvat între caracterul concis și înțelegerea corectă a hotărârii”*.

⁷⁴ Avizul nr. 11 (2008) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind calitatea hotărârilor judecătorești, 18 decembrie 2008, disponibil la: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE\(2008\)OP11&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE(2008)OP11&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864).

⁷⁵ Standardul unor hotărâri motivate, coerente, clare, lipsite de ambiguitate și care nu sunt contradictorii contribuie, de asemenea, la măsurarea satisfacției utilizatorilor instanțelor, ca instrument esențial pentru politicile care vizează introducerea unei culturi a calității în sistemul judiciar. Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) recomandă cu tărie acest instrument și, în acest scop, a publicat, de asemenea, un *Manual pentru realizarea anchetelor de satisfacție destinate utilizatorilor instanțelor din statele membre ale Consiliului Europei*, disponibil la: https://rm.coe.int/168074816f#_Toc462130559.

2.3. Principiile de bază ale motivării și redactării juridice

Avizul abordează principalele probleme întâlnite în procesul de redactare a hotărârilor judecătorești. Luarea în considerare a probelor de fapt în vederea soluționării litigiului, utilizarea normelor juridice relevante, răspunsul la observațiile părților și utilizarea unui limbaj simplu, coerent și lipsit de contradicții sunt niște cerințe comune nu doar pentru redactarea hotărârilor judecătorești, ci și pentru redactarea oricărui text juridic. Această secțiune a raportului va prezenta principiile de bază aplicabile acestor cerințe.

Trebuie remarcat de la bun început că discuția de mai jos nu trebuie considerată o formulă obligatorie. Ea oferă mai degrabă câteva îndrumări pentru practicienii din domeniul juridic și pentru judecători în procesul de redactare a textelor juridice și/sau a hotărârilor judecătorești. Această secțiune va începe cu o scurtă discuție despre metoda IRAC, care este acceptată pe scară largă ca o modalitate logică de prezentare și soluționare a unei probleme juridice. Elementele metodei IRAC presupun identificarea faptelor-cheie ale cauzei, aplicarea elementelor de drept în faptele-cheie și analiza probelor, care include răspunsul la observațiile formulate de părți. Aceste elemente vor fi dezvoltate în continuare, concomitent adaptându-le la redactarea hotărârilor judecătorești și utilizând exemple concrete ca ilustrație. Secțiunea va continua cu o discuție privind utilizarea limbajului folosit în hotărârile judecătorești și se va încheia cu o scurtă expunere privind metodele de interpretare.

2.3.1. Utilizarea metodei Problemă, Regulă, Analiză și Concluzie (IRAC)

O hotărâre judecătorească bine motivată trebuie să explice problemele în cauză, să identifice faptele-cheie ale cauzei, să aplice norma relevantă la faptele-cheie și să emită o hotărâre bazată pe aplicarea legii. Metoda IRAC conține practic toate aceste elemente într-un mod logic. Cu toate acestea, metoda IRAC trebuie să fie considerată ca un punct de plecare în redactarea juridică și, prin urmare, trebuie să fie aplicată cu un anumit grad de flexibilitate la redactarea hotărârilor judecătorești, având în vedere posibilele limitări ale metodei atunci când este vorba de cazuri complexe cu mai multe părți și/sau mai multe probleme juridice. **IRAC** este un acronim pentru: **Issue, Rule, Analysis and Conclusion - Problemă, Regulă, Analiză și Concluzie**. Această metodă își are originea în sistemele de drept comun, dar, în ultimii ani, este aplicată pe scară largă și în sistemele de drept civil. Există un mare volum de literatură⁷⁶ privind metoda IRAC, iar restul acestui paragraf va oferi o scurtă prezentare generală a fiecărui element al metodei.

Identificarea problemei

Primul element al metodei IRAC este prezentarea problemei juridice în cauză pe baza faptelor-cheie ale cauzei. Faptele-cheie ale cauzei sunt acele fapte pe care se va baza analiza juridică a normei juridice aplicabile. O problemă juridică ar putea fi prezentată după cum urmează:

Există legitimă apărare (întrebare de drept), astfel cum este prevăzută de articolul X din Codul penal (legea aplicabilă), atunci când o persoană A. înjunghie o altă persoană B. cu un cuțit în piept (al lui B) ca răspuns la pumnul dat de B. în maxilarul lui A. (fapte-cheie).

Identificarea normei aplicabile

Următorul element al metodei IRAC este identificarea normei aplicabile. Aceasta înseamnă că norma aplicabilă trebuie identificată cu precizie. Trimiterea la o abundență de norme care nu au legătură cu problema în cauză este una dintre greșelile întâlnite cel mai adesea în identificarea normei aplicabile. Se poate întâmpla ca faptele cauzei să impună aplicarea mai multor norme. În acest caz, fiecare dintre norme trebuie identificată cu precizie și trebuie să se explice de ce norma este aplicabilă faptelor cauzei. Odată identificată norma aplicabilă, următorul pas este de a identifica și de a prezenta elementele normei.

⁷⁶ A se vedea, printre mulți autori, S. I. Strong, *Writing reasoned Decisions and Opinions: A guide for Novice, Experienced and Foreign Judges*, 2015, J. Disp. Resol. (2015); J. L. Trautman, L.C. Taylor and J. Ford, *Irac! Irac! Irac!: How to Brief Supreme Court Opinion* (2016), disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2827285>; Orin S. Kerr, *How to Read a Legal Opinion*, 2007, 11 Green Bag 2d 51; M. Bitner, *The IRAC Method of Legal Analysis: A Legal Model for the Social Studies*, 1990, disponibil la: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00377996.1990.9957530>; T Bench-Capon, *Explaining Legal Decisions Using IRAC*, 2020, CEUR Workshop Proceedings 2020.

Analiza

Analiza presupune aplicarea fiecărui element al normei aplicabile la faptele-cheie ale cauzei. În acest fel, cititorul va putea urmări lanțul de raționamente care a condus la concluzie. Prin urmare, nu este suficient să se reformuleze toate faptele sau chiar faptele-cheie ale cauzei concrete. Analiza ar fi incompletă fără a lua în considerare contraargumentele care pot fi invocate în timpul aplicării normei la faptele-cheie.

Concluzia

Concluzia este practic răspunsul la problema juridică identificată la începutul procesului de redactare și motivare. Concluzia este, astfel, un rezultat logic al aplicării normei la faptele-cheie ale cauzei.

2.3.2. Faptele-cheie

Orice litigiu juridic are două ingrediente principale, care sunt interconectate, și anume faptele litigiului și legea aplicabilă. Scopul propriu-zis al oricărei soluționări a litigiilor juridice este de a rezolva litigiul prin aplicarea principiilor și normelor juridice asupra faptelor din litigiu. Faptele-cheie ale litigiului sunt esențiale pentru identificarea și formularea problemei (problemelor) principale ale cauzei. Unele fapte sunt mai importante decât altele, iar cele mai importante sunt faptele-cheie – acele fapte de care depinde rezultatul cauzei. Faptele-cheie sunt faptele necesare pentru a dovedi sau respinge o cerere. Un fapt-cheie este atât de fundamental încât, dacă ar fi schimbat, rezultatul cauzei ar fi de asemenea diferit. În afară de faptele-cheie, un caz are de asemenea fapte irelevante sau neimportante și fapte circumstanțiale. Să analizăm următoarea situație de fapt:

La 2 iulie 2019, într-o dimineață de luni, A. a mers la bancă pentru a solicita un împrumut. Era o zi caldă și însorită, iar A. purta o cămașă albă de in, pantaloni scurți verzi și sandale. Agentul de securitate l-a salutat pe A. și l-a îndrumat spre biroul de informații al băncii. B., funcționarul de la biroul de informații i-a arătat lui A. biroul unde trebuia să se prezinte pentru cerere. Odată ajuns în fața ghișeului respectiv, A. a observat că funcționarul care se ocupa de cererile de împrumut era vecinul său D., cu care A. avea un conflict juridic în curs de desfășurare cu privire la gardul adiacent al grădinilor lor respective. Aceștia sesizaseră Curtea districtuală și cauza era încă pe rol. D. purta uniforma obișnuită a băncii și, odată ce A. s-a apropiat de ghișeu, l-a salutat cu profesionalism și i-a oferit asistența sa în orice chestiune pe care A. o avea cu banca. A. a declarat că dorea să solicite un împrumut și că avea toată actele necesare pentru cerere. D. a verificat documentele și i-a spus lui A. că are nevoie de câteva acte suplimentare. A. a devenit atunci suspicios și furios, și a început să-l înjure pe D. Acesta din urmă și-a păstrat calmul profesional și l-a avertizat pe A. că, dacă acesta nu încetează, va fi nevoit să cheme paza. Acest lucru l-a iritat și mai mult pe A., care a continuat să îl insulte pe D. În acest moment, securitatea a intervenit și l-a forțat pe A. să iasă din bancă.

Două zile mai târziu, A. și D. s-au întâlnit din întâmplare la barul din cartier, unde băieții din cartier se adună de obicei pentru a socializa la un pahar. Barul este un local cunoscut în oraș și oferă băuturi și mici gustări care sunt specialitatea casei. A. este un client fidel, în timp ce D. merge rareori la bar, mai mult atunci când trebuie să cumpere țigări, care se vând la automatul de pe peretele de lângă intrarea în toaletă. Când A. l-a văzut pe D., s-a înfuriat și a început să-l înjure iarăși pe D., care l-a ignorat complet pe A. Acest lucru l-a iritat și mai mult pe A., care l-a atacat pe D. cu paharul de bere pe care îl avea în față. D. a evitat lovitura și imediat a scos un cuțit din buzunarul de la spate al pantalonilor și l-a înjunghiat pe A. în piept. A. a căzut mort la pământ în urma înjunghierii. În tot acest timp, D. se afla la ușa barului, care era deschisă.

În această situație de fapt, ca în fiecare cauză, există doi factori la fel de importanți care determină principala (principalele) problemă (probleme) juridică (juridice) în joc și rezultatul cauzei. După cum s-a menționat deja mai sus, acești factori sunt legea și faptele cauzei. Principala (principalele) problemă (probleme) juridică (juridice) în acest caz este (sunt) dacă moartea lui A. poate fi calificată drept infracțiune de omor și dacă D. a comis infracțiunea de omor în legitimă apărare. Normele aplicabile sunt articolele relevante din Codul penal privind infracțiunea de omor și legitima apărare.

Să ne concentrăm în restul discuției asupra întrebării dacă D. a acționat în legitimă apărare. În acest context, *factorii irelevanți/neimportanți* pentru această cauză sunt:

- data și ziua evenimentului,
- condițiile meteorologice,
- hainele pe care le avea fiecare dintre personajele situației,
- interacțiunea lui A. cu agentul de securitate și cu funcționarul de la biroul de informații la intrarea în bancă,
- faptele din jurul barului unde s-a petrecut incidentul fatal,
- faptul că A. este un client fidel al barului, în timp ce D. merge acolo dacă vrea să cumpere țigări,
- amplasarea automatului de țigări în bar.

Există câteva fapte în această cauză care, deși nu sunt importante pentru rezolvarea cauzei, pun faptele-cheie în contextul potrivit. În cazul concret, aceste fapte circumstanțiale sunt, de exemplu, conflictul juridic cu privire la gard, incidentul de la bancă dintre A. și D., faptul că A. a început din nou să-l înjure pe D. la bar și că A. s-a enervat atunci când D. l-a ignorat. Aceste fapte nu sunt esențiale pentru a determina dacă D. a acționat în legitimă apărare, dar ele au rolul de a informa asupra motivelor certeii dintre A. și D.

După cum s-a menționat deja mai sus, faptele-cheie sunt acele fapte care, dacă ar fi modificate, atunci rezultatul cauzei ar fi, de asemenea, diferit. Având în vedere exemplul de mai sus, faptele-cheie care determină problema juridică și rezultatul cauzei sunt:

- A. l-a atacat pe D. cu un pahar de bere,
- D. a evitat lovitura, a scos un cuțit din buzunar și l-a înjunghiat pe A. în piept,
- A. a decedat în urma înjunghierii,
- D. a stat în fața ușii deschise în timpul celor întâmplare.

Fiecare dintre aceste fapte este un fapt-cheie. Fiecare dintre ele, dacă se modifică, afectează rezultatul cauzei. Restul faptelor nu sunt esențiale. Nici măcar faptul că A. a început să-l înjure pe D. și că s-a enervat și mai mult atunci când D. l-a ignorat nu sunt esențiale. Dacă aceste fapte s-ar schimba, rezultatul cauzei nu s-ar schimba.

2.3.3. Aplicarea normei la faptele-cheie

După cum s-a menționat mai sus, identificarea normei aplicabile nu este suficientă. Următorul pas ar trebui să fie identificarea fiecărui element al normei aplicabile. Acest lucru este foarte important, deoarece, pentru a da un răspuns la problema juridică în cauză, judecătorul trebuie să prezinte faptele care dovedesc fiecare element al normei aplicabile. Acestea sunt faptele-cheie ale cauzei. Urmând exemplul de mai sus, să presupunem că articolul X din Codul penal (norma aplicabilă) care reglementează autoapărarea are următorul conținut:

Nu răspunde penal persoana care a săvârșit infracțiunea în timp ce era obligată să își apere viața, sănătatea, drepturile și interesele sale sau ale altei persoane, de un atac injust, real și imediat, cu condiția ca natura apărării să fie proporțională cu gravitatea atacului.

Într-un astfel de caz, pentru a determina dacă a existat legitimă apărare, trebuie să se analizeze dacă:

- a existat un atac nedrept, real și imediat,
- inculpatul a reacționat pentru a apăra viața, averea, drepturile și interesele sale sau ale altei persoane de atac,
- inculpatul a fost obligat să reacționeze în modul în care a reacționat,
- răspunsul (apărarea) a fost proporțional cu pericolozitatea atacului.

Următorul pas este de a prezenta faptele cauzei, care dovedesc fiecare element al normei aplicabile. Aici trebuie făcută o distincție între faptele-cheie și faptele circumstanțiale. Urmând exemplul de mai sus, acest exercițiu ar putea arăta după cum urmează:

- *A existat un atac nedrept, real și imediat: faptul-cheie aici este că A. l-a atacat pe D. cu un pahar de bere. Faptele circumstanțiale care plasează faptele-cheie în contextul potrivit sunt conflictul juridic cu privire la*

gard, incidentul de la bancă dintre A. și D., faptul că A. a început din nou să-l înjure pe D. la bar și că A. s-a enervat atunci când D. l-a ignorat.

- *Inculpatul a reacționat pentru a apăra viața, averea, drepturile și interesele sale sau ale altei persoane de atac: faptul-cheie aici este că A. l-a atacat pe D. cu un pahar de bere. Toate celelalte fapte sunt irelevante pentru acest element.*
- *Inculpatul a fost obligat să reacționeze în modul în care a reacționat: faptele-cheie aici sunt că A. l-a atacat pe D. cu un pahar de bere, D. a evitat lovitura și a scos un cuțit din buzunar și l-a înjunghiat pe A. în piept, D. se afla în fața ușii deschise în timpul celor întâmplate. Faptele circumstanțiale care plasează faptele-cheie în contextul potrivit sunt incidentul de la bancă dintre A. și D. și mai ales reacția lui D., faptul că A. a început să-l înjure din nou pe D. la bar și că A. s-a enervat atunci când D. l-a ignorat.*
- *Răspunsul (apărarea) a fost proporțional cu pericolozitatea atacului: faptele-cheie în acest caz sunt că A. l-a atacat pe D. cu un pahar de bere, D. a evitat lovitura, a scos un cuțit din buzunar și l-a înjunghiat pe A. în piept și că A. a căzut mort din cauza înjunghierii. Toate celelalte fapte sunt irelevante pentru acest element.*

2.3.4. Evaluarea probelor

Toate faptele-cheie și circumstanțiale trebuie să fie dovedite cu probe obținute în mod legal, care sunt evaluate de către judecător. Cu toate acestea, hotărârile judecătorești tind foarte des să aibă un caracter descriptiv și voluminos, cu descrieri exagerate ale declarațiilor martorilor și ale probelor. Acest lucru este inutil și dăunează părții analitice a unei hotărâri. Prin urmare, selectarea probelor relevante este esențială pentru evaluarea corectă și obiectivă a acestora.

Atunci când vine vorba de selectarea probelor relevante, întrebarea pe care judecătorul trebuie să și-o pună este care probă este necesară pentru a dovedi faptele-cheie relevante pentru fiecare element al normei aplicabile în cauza respectivă. În exemplul de mai sus, faptul-cheie care dovedește că a existat un *atac injust, real și imediat* este faptul că A. l-a atacat pe D. cu un pahar de bere. Martorii care au fost prezenți în bar în momentul atacului și au văzut evenimentele, și care au făcut o declarație potrivit căreia A. l-a atacat într-adevăr pe D. cu un pahar de bere sunt foarte esențiali pentru a dovedi unul dintre faptele-cheie ale cauzei. Declarațiile lor sunt elemente de probă foarte relevante. În plus, orice eventuală înregistrare a camerei de supraveghere a barului este, de asemenea, o probă foarte relevantă. Pe când declarațiile martorilor care confirmă faptul că barul este într-adevăr un local bine cunoscut în oraș și că oferă băuturi și mici gustări care sunt specialitatea localului, sau că A. este un client fidel, în timp ce D. merge rareori la bar, mai ales atunci când trebuie să cumpere țigări, nu au nicio legătură cu faptele-cheie ale cauzei și, prin urmare, sunt irelevante și nu ar trebui incluse în analiză sau în motivare. Același lucru este valabil și pentru *faptele circumstanțiale*, cum ar fi, de exemplu, incidentul de la bancă. Declarațiile martorilor care confirmă că A. l-a insultat într-adevăr pe D. sau înregistrările camerelor de supraveghere care arată orice gesturi amenințătoare ale lui A. la adresa lui D. vor fi elemente de probă relevante. Alte probe care nu au legătură cu acest eveniment, cum ar fi, de exemplu, declarația martorilor privind hainele pe care le purta A. în ziua în care a mers la bancă, sunt irelevante și nu ar trebui incluse în analiză.

Examinarea credibilității probelor are o importanță deosebită. Este necesar să se analizeze în detaliu și în mod cuprinzător motivele pentru care declarația unui martor sau prezentarea de probe materiale, cum ar fi un document sau probe tehnice ori științifice, cum ar fi ADN-ul, este fiabilă. Acest lucru ar implica, de asemenea, o analiză a credibilității și a seriozității personalității martorului. În acest scop, judecătorul ar trebui să analizeze mai mulți factori, cum ar fi obiectivitatea sau subiectivitatea martorului, consecvența declarațiilor sale, acuratețea declarației, spontaneitatea acesteia etc. Astfel de factori trebuie să fie abordați și luați în considerare înainte de a formula o concluzie pentru a determina adevărul, acuratețea și fiabilitatea declarației martorului.

Motivarea unei hotărâri judecătorești ar trebui să conțină răspunsurile la observațiile formulate de părți în cursul procedurii. Acest lucru este deosebit de important în special pentru argumentele prezentate de apărare. Acesta este un mecanism de protecție necesar, deoarece le permite părților să fie sigure că cererile și argumentele lor au fost examinate și că judecătorul le-a luat în considerare. Obligația instanței de a prezenta motivele deciziei nu înseamnă că instanța trebuie să răspundă la fiecare argument invocat de apărare. Indiferent de capacitatea sau de obligația judecătorului de a acționa din proprie inițiativă în

anumite cazuri, judecătorul trebuie să răspundă la argumentele relevante prezentate de apărare care pot avea un impact asupra rezultatului cauzei. În exemplul de mai sus, unul dintre factorii-cheie pentru a dovedi că *inculpatul a fost obligat să reacționeze în modul în care a reacționat* a fost faptul că D. se afla în fața ușii deschise în timpul celor întâmplate. Să presupunem că D. susține că este adevărat că ușa era deschisă, dar că nu putea să alerge pentru că își luxase piciorul în acea dimineață, în timp ce făcea jogging și, ca urmare, șchiopăta. El prezintă de asemenea documente medicale în sprijinul argumentului său și solicită instanței să verifice imaginile de pe camerele de supraveghere de la intrarea în bar, pentru a confirma acest lucru. Acest argument, care este susținut de probe, contestă în mod clar unul dintre faptele-cheie ale cauzei. Prin urmare, acesta nu poate fi ignorat de către judecător, care trebuie să dea un răspuns cu privire la motivul pentru care acest argument nu schimbă concluzia sa cum că D. ar fi putut acționa diferit și, astfel, ar fi putut evita înjunghierea lui A.

2.3.5. *Limbajul utilizat*

În ceea ce privește limbajul folosit în hotărârile judecătorești, se poate spune că nu există o formulă magică aplicabilă tuturor principiilor de bază care fac dintr-un document juridic un document bun. Cu toate acestea, există anumite principii de bază în ceea ce privește redactarea juridică.

Faceți-o ușor de înțeles pentru cititor. Este important ca judecătorul să se gândească pentru cine scrie hotărârea. În acest context, judecătorul trebuie să se pună în locul cititorului și să se gândească dacă hotărârea poate fi înțeleasă ușor, dacă hotărârea justifică pe deplin soluția și dacă hotărârea respectă normele de procedură.

Scrieți ca un om de rând și nu ca un jurist. Nu e deloc ieșit din comun ca juriștii să fie adesea copleșiți de dorința de a-i impresiona pe ceilalți cu stilul lor de scriere, care poate fi plin de concepte abstracte și greu de înțeles. De aceea, judecătorul ar trebui să țină cont de faptul că hotărârile sale sunt scrise pentru părți, care, în majoritatea cazurilor, nu sunt juriști. Justiția, într-o cauză aflată în fața instanței, nu este îndeplinită doar prin faptul că instanța a decis în mod corect și în conformitate cu legea. Se va considera că justiția a fost îndeplinită, respectiv că obiectivul justiției a fost atins, atunci când instanța a reușit să convingă părțile că a decis în mod corect și echitabil. Prin urmare, este foarte îndoielnic că acest lucru poate fi realizat dacă părțile nu sunt în măsură să înțeleagă hotărârea.

Faceți o schemă a cauzei. O schemă ajută la definirea problemelor, iar problemele formează baza schiței. Schemele pot fi orice funcționează, de exemplu, o schemă a faptelor care nu trebuie puse pe hârtie. Schema poate exista, de asemenea, în mintea judecătorului.

Folosii titluri și subpuncte. În redactarea unei hotărâri judecătorești, judecătorul poate folosi aceste titluri:

- contextul cauzei
- faptele cauzei
- probele
- baza juridică
- analiza juridică
- concluzia.

În principiu, subpunctele pot fi utilizate în textul scris în cadrul unui titlu. De exemplu, următoarele subpuncte pot fi utilizate în titlul *fondul cauzei*:

- pretențiile reclamantului,
- pretențiile pârâtului.

Scrieți paragrafe scurte. Paragrafele sunt importante pentru că organizează scrierea în funcție de ideile prezentate. Ca atare, ele facilitează înțelegerea de către cititor a textului scris, deoarece textul este împărțit în unități simple. Regula de bază pentru un paragraf scurt este următoarea: o idee, un paragraf.

Scrieți propoziții scurte. Propoziția este cea mai mică unitate semnificativă de organizare a gândirii și, prin urmare, structura lingvistică centrală prin care sunt organizate și exprimate gândurile. Propozițiile scurte și

clare permit scrierea unor paragrafe scurte și coerente și, prin urmare, fac textul ușor de înțeles, fără ca cititorul să fie nevoit să recurgă la interpretare pentru a afla sensul textului. Dacă propozițiile și paragrafele sunt foarte clare și dacă legătura dintre ele este bună, atunci putem vorbi despre claritatea textului.

2.4. Metodele de interpretare

Unul dintre instrumentele de bază pentru a ajunge la o decizie în cadrul unei hotărâri judecătorești este interpretarea legii. Regulile de interpretare cele mai utilizate în hotărârile judecătorești sunt pe scurt:

Interpretarea literală: Interpretarea literală se bazează în primul rând pe înțelesul obișnuit al textului juridic, în care nu se iau în considerare sursele non-textuale, cum ar fi intenția actului juridic la momentul adoptării, problema pe care acesta a fost menit să o remedieze sau întrebările semnificative cu privire la justetea sau corectitudinea actului juridic.

Interpretarea sistematică: Interpretarea sistematică ia în considerare sistemul actului juridic în care este încorporată prevederea care face obiectul interpretării. De exemplu, în cazul în care este vorba de interpretarea violului, judecătorul se poate întreba care este relația dintre prevederea relevantă și alte prevederi din capitolul/parte/secțiunea respectivă a infracțiunilor sexuale.

Interpretarea prin analogie: Interpretarea prin analogie se realizează în acele cazuri în care, în cursul examinării unei cauze concrete, judecătorul constată că actul juridic nu prevede o dispoziție specifică pentru soluționarea acesteia. Atunci când se interpretează prin analogie, pentru a acoperi această lacună se utilizează o soluție oferită într-un alt act juridic, care acoperă cazuri analoge. Analogia este interzisă atunci când cazul analizat este prevăzut în mod expres de actul juridic sau atunci când este clar că legiuitorul a intenționat să nu prevadă o astfel de normă. Interpretarea prin analogie ar trebui să fie utilizată ca o excepție și nu ca regulă și este strict interzisă în cauzele penale.

Interpretarea a contrario: Comentariile academice și rarele hotărâri judecătorești care abordează acest principiu demonstrează că există un dezacord cu privire la caracteristicile cele mai elementare ale acestei metode de interpretare. Interpretarea a *contrario* este adesea înțeleasă ca un mijloc de a ajunge la intenția autorilor unei prevederi juridice exprimate imperfect. În interpretarea a *contrario*, prevederii juridice i se dă sensul contrar formulării evidente. Interpretatorul îi atribuie normei juridice acel sens care reiese în realitate din sensul și domeniul de aplicare general al actului juridic și din principiile juridice fundamentale pe care se bazează normele. Prin interpretarea normei juridice în sens contrar, se reușește să se scoată la iveală sensul propriu al dispoziției concrete pe care se bazează soluția cauzei.

Interpretarea teleologică: Prin intermediul interpretării teleologice, o prevedere juridică este interpretată în lumina intenției pe care prevederea urmărește să o realizeze, exprimată prin valorile, obiectivele juridice, sociale și economice care decurg din dispoziția sau actul juridic respectiv. Obiectivul acestei metode este de a determina sensul unei dispoziții juridice atunci când formularea dispozițiilor juridice nu reflectă în mod adecvat intenția autorului, deci în cazul unui conflict între un text juridic și intenția autorului.

Interpretarea istorică: Prin intermediul interpretării istorice, dispoziția legală este interpretată pe baza istoriei creării sale. Această metodă este împărțită în istoria propriu-zisă a redactării juridice și un concept mai larg al istoriei, cum ar fi istoria generală, evenimentele istorice relevante.

CAPITOLUL III:

RESPECTAREA STANDARDELOR DIN CADRUL LEGAL NAȚIONAL PRIVIND MOTIVAREA HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI

CAPITOLUL III: RESPECTAREA STANDARDELOR DIN CADRUL LEGAL NAȚIONAL PRIVIND MOTIVAREA HOTĂRĂRILOR JUDECĂTOREȘTI

3.1. Introducere

După cum a fost menționat în introducere, CPP conține prevederi detaliate privind structura și conținutul hotărârilor judecătorești, atât în primă instanță, cât și în apel⁷⁷. În același timp, atât Curtea Supremă de Justiție (CSJ), cât și Curtea Constituțională (CC) au contribuit, prin jurisprudența lor, la dezvoltarea standardelor de motivare a hotărârilor judecătorești în domeniul dreptului penal.

Având în vedere cele menționate mai sus, o analiză preliminară cu privire la modul în care judecătorii aplică cerințele formale ale CPP, jurisprudența CC și recomandările CSJ în hotărârile lor va ajuta la identificarea deficiențelor în raport cu legislația națională. În acest scop, o cercetare empirică a fost efectuată de către experții din Republica Moldova, care au analizat o selecție de hotărâri judecătorești pentru a vedea care sunt deficiențele referitoare la aspectele descrise mai sus.

Ultima parte a acestui capitol prezintă o analiză a datelor colectate în timpul cercetării empirice menționate mai sus. Ca o etapă preliminară, a fost elaborată o metodologie pentru eșantionarea hotărârilor judecătorești și o listă de verificare pentru analiza hotărârilor judecătorești. Lista de verificare a servit drept instrument de bază pentru colectarea datelor din analiza hotărârilor judecătorești privind respectarea cerințelor din CPP și a jurisprudenței Curții Constituționale și Curții Europene. Prin urmare, acest capitol începe cu o descriere a metodologiei de eșantionare și a listei de verificare. Capitolul continuă cu o analiză a datelor colectate. Analiza urmează structura listei de verificare. Capitolul se încheie cu câteva observații finale.

3.2. Metodologie

3.2.1. Criteriile de selectare a tipurilor de infracțiuni

În ceea ce privește criteriile referitoare la tipurile de infracțiuni, ar trebui reținut faptul că, în conformitate cu articolul 16 din Codul penal al Republicii Moldova (CP), în funcție de natura și gradul de prejudiciere, infracțiunile se clasifică în ușoare, mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave și se pedepsesc, respectiv, cu închisoare pe un termen de până la 2, 5, 12 ani inclusiv, de peste 12 ani și cu detențiune pe viață.

Efectuarea unei analize complete și detaliate a întregului sistem de sancționare din Republica Moldova nu va fi posibilă în cadrul acestui exercițiu, însă acest lucru ar trebui să fie posibil pentru un set de infracțiuni. În acest scop, trebuie efectuată o analiză preliminară pentru a justifica selecția infracțiunilor. Diferite studii și rapoarte sugerează că, în pofida numeroaselor eforturi depuse și a modificărilor frecvente aduse legislației, mai sunt

⁷⁷ Articolele 384(3), 385, 389, 392-399 și 417-418 din CPP.

încă multe de făcut în vederea decriminalizării și umanizării legislației penale⁷⁸. O problemă pertinentă pare să fie durata pedepselor privative de libertate în penitenciarele din Republica Moldova⁷⁹. Prin urmare, **durata pedepsei cu închisoare** va fi utilizată drept unul dintre criteriile de selecție a hotărârilor privind tipurile de infracțiuni care urmează a fi studiate în cadrul acestei cercetări.

Este necesar de definit un alt set de criterii pentru a selecta un număr de hotărâri care să fie reprezentative pentru fiecare tip de infracțiune. În acest scop, se propune a urma cercetarea și a utiliza **frecvența aplicării unei pedepse cu închisoare** pentru o anumită infracțiune în calitate de criteriu pentru selecția hotărârilor privind infracțiuni specifice alese din rândul tipurilor de infracțiuni preselectate.

Ar trebui de remarcat aici că criteriile privind *durata pedepsei cu închisoare și frecvența aplicării pedepsei cu închisoare pentru o anumită infracțiune* ar necesita utilizarea unor date statistice ample și coerente. Cu toate acestea, având în vedere timpul limitat de care am dispus pentru redactarea acestei analize și lipsa unor date statistice publice coerente, analiza se bazează pe date sporadice din 2018, 2019, 2020, 2021 până la 01 aprilie 2022, care a fost ultima dată la care au fost preluate datele statistice, înainte de începerea analizei. În pofida acestei dificultăți, datele disponibile oferă deja o bună prezentare și bază pentru cercetare, după cum se poate de observat în secțiunea următoare.

3.2.2. Infracțiunile selectate

Potrivit situației de la 1 ianuarie 2022⁸⁰, se poate remarca că **1850** de condamnați își ispășesc pedepsele cu închisoare pe **un termen de la 5 la 10 ani, ceea ce reprezintă 35,23% din numărul total de condamnați (în anul 2020 această cifră era de 2054)**. Sunt **1020 de condamnați** care își ispășesc pedeapsa cu închisoare pe un termen **de la 10 la 15 ani, ceea ce reprezintă 19,42% din numărul total de condamnați (în 2020, această cifră era de 982)**. După această categorie urmează **883 de condamnați** care își ispășesc pedeapsa cu închisoare pe un termen **de la 3 la 5 ani, ceea ce reprezintă 16,82% din numărul total de condamnați (în 2020, această cifră era de 852)**. După tipurile de infracțiuni, datele arată că la **1 ianuarie 2022** erau:

- **180** de persoane condamnate pentru infracțiuni ușoare (în 2020 – **118**) sau **3,4% din numărul total de deținuți**;
- **992** de persoane condamnate pentru infracțiuni mai puțin grave (în 2020 – **1030**) sau **18,9% din numărul total de deținuți**;
- **1748** de persoane condamnate pentru infracțiuni grave (în 2020 – **1860**) sau **33,29% din numărul total de deținuți**;
- **1534** de persoane condamnate pentru infracțiuni deosebit de grave (în 2020 – **1572**) sau **29,21% din numărul total de deținuți**; și
- **797** de persoane condamnate pentru infracțiuni excepțional de grave (în 2020 – **864**) sau **15,17% din numărul total de deținuți**.

Cifrele de la 1 aprilie 2022 nu sunt calculate în aceiași termeni ca cei calculați mai sus, deoarece acest lucru nu ar oferi o imagine anuală consecventă. Cu toate acestea, cifrele de la 1 aprilie 2022 sunt introduse în tabelul de mai jos, prezentând infracțiunile aflate pe primele locuri.

Datele de mai sus demonstrează că persoanele care își execută pedeapsa cu închisoare pe un termen de la 3 la 10 ani (de la 5 la 10 ani – 35,23%; de la 3 la 5 ani – 16,82%), constituie circa 52% din numărul total de deținuți și își execută pedeapsa pentru infracțiuni mai puțin grave și grave. Cu toate acestea, datele statistice demonstrează, de asemenea, că proporția de aproape de 30% a persoanelor condamnate pentru infracțiuni deosebit de grave este destul de semnificativă și nu poate fi neglijată. În ceea ce privește deținuții condamnați pentru infracțiuni ușoare, ponderea lor în numărul total de deținuți este ne semnificativă, situație care poate justifica excluderea acestora din cercetare.

⁷⁸ Pe acest subiect, au fost realizate mai multe rapoarte. A se vedea, de exemplu, *Raportul Consiliului European „Raport de evaluare a necesităților sistemului de justiție penală al Republicii Moldova prin prisma principiilor umanizării și justiției restaurative”*, din 16 august 2018, disponibil la: <https://rm.coe.int/2018-08-16-needs-assessment-report-component-1-final-eng/16808e2c00>; M. Vidaicu și G. Ohrband privind „Acțiunea 2.5.1 a SRSJ 2011-2016. Liberalizarea politicilor penale prin utilizarea sancțiunilor și măsurilor preventive neprivative de libertate pentru anumite categorii de persoane și anumite infracțiuni”, din februarie 2016.

⁷⁹ Notă informativă la proiectul de Lege nr. 163/2017.

⁸⁰ Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021, disponibil la: https://drive.google.com/file/d/1ltu2_qZ8BYQz-nVTuSEvjVPPfO0j67MOr/view

După ce s-a stabilit că cercetarea se va axa pe infracțiunile **mai puțin grave, grave și deosebit de grave**, criteriul frecvenței aplicării pedepsei cu închisoare pentru o anumită infracțiune va fi utilizat pentru selectarea infracțiunilor specifice dintre tipurile de infracțiuni deja preselectate.

Datele statistice arată că cele mai frecvente infracțiuni sunt următoarele⁸¹:

Infracțiune	Numărul de deținuți, 01.01.2019⁸²	Numărul de deținuți, 01.01.2020⁸³	Numărul de deținuți, 01.01.2021⁸⁴	Numărul de deținuți, 01.01.2022⁸⁵	Numărul de deținuți, 01.04.2022⁸⁶
Articolul 145. Omorul intenționat și Articolul 147. Pruncuciderea	1686	1288	1301	1279	1189
Articolul 151. Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății	560	494	430	429	342
Articolul 164. Răpirea unei persoane	111	108	86	97	55
Articolul 165. Traficul de ființe umane	80	105	103	103	72
Articolul 171. Violul	535	521	596	499	361
Articolul 172. Acțiuni violente cu caracter sexual neconsimțite și Articolul 173. Hărțuirea sexuală	403 (393+10)	381 (371+10)	406 (402+4)	379 (373+6)	283 (281 +2)
Articolul 186. Furtul	1773	1574	1420	1694	489
Articolul 187. Jaful	973	800	875	822	433
Articolul 188. Tâlhăria	883	793	753	728	384
Articolul 190. Escrocheria	488	388	404	365	173
Articolul 201¹. Violența în familie	423	334	313	314	223
Articolul 217-219. Activități ilegale/trafic de droguri. Din acest grup de infracțiuni, se sugerează analizarea doar a infracțiunii din Articolul 217 ¹	613	781	708	874	458
Articolul 264. Încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport	101	99	135	146	116
Articolul 264¹. Conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe	156	110	126	140	116
Articolul 287. Huliganismul	381	350	347	358	195

⁸¹ Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01 aprilie 2022: [Rapoarte de bilanț semestriale/anuale | ANP - Administrația Națională a Penitenciarelor \(gov.md\)](#).

⁸² <https://drive.google.com/file/d/1bTgQ4V3XojUaGHj7cZViuYj1p1Miw2ts/view> (Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01 ianuarie 2019).

⁸³ https://drive.google.com/file/d/1QdklKbmw4U_3leekq1GhaUOHJkxTQObc/view (Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01 ianuarie 2020).

⁸⁴ <https://drive.google.com/file/d/1Jl7TWwKx23fp-NBrOQCraidu9qldJh3m/view> (Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01 ianuarie 2021).

⁸⁵ <https://drive.google.com/file/d/1LzDvDOO3NTa8ZF1C3ROahFsFTpE3DriD/view> (Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01 ianuarie 2022).

⁸⁶ https://drive.google.com/file/d/1OA1uLmHJ_4yz14Qn2ruj_sLA0ak_Ju_q/view (Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01 aprilie 2022).

Pe baza criteriului de frecvență, infracțiunile de mai sus vor constitui obiectul cercetării. Cu toate acestea, majoritatea acestor articole cuprind mai multe alineate, fiecare dintre ele constituind agravantele infracțiunii respective. Prin urmare, este necesară clasificarea acestor infracțiuni pe tipuri de infracțiuni. Infracțiunile care sunt selectate în cele din urmă în scopul cercetării sunt grupate după cum urmează:

Calificarea infracțiunii	Infracțiuni mai puțin grave	Infracțiuni grave	Infracțiuni deosebit de grave
Omorul intenționat			Articolul 145 alineatul (1)
Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății		Articolul 151 alineatele (1) și (2)	Articolul 151 alineatul (4)
Răpirea unei persoane		Articolul 164 alineatele (1) și (2)	Articolul 164 alineatul (3)
Traficul de ființe umane		Articolul 165 alineatele (1) și (2)	Articolul 165 alineatele (3) și (4)
Violul	Articolul 171 alineatul (1)	Articolul 171 alineatul (2)	Articolul 171 alineatul (3)
Pruncuciderea	Articolul 147		
Acțiuni cu caracter sexual neconsimțite	Articolul 172 alineatul (1)	Articolul 172 alineatul (2)	
Furtul	Articolul 186 alineatul (2)	Articolul 186 alineatele (3), (4), (5)	
Jaful	Articolul 187 alineatul (1)	Articolul 187 alineatele (2), (2'), (3), (4)	Articolul 187 alineatul (5)
Tălhăria		Articolul 188 alineatele (1), (2), (2'), (3)	Articolul 188 alineatele (4), (5)
Escrocheria	Articolul 190 alineatul (1)	Articolul 190 alineatele (2), (2'), (3), (4)	Articolul 190 alineatul (5)
Violența în familie	Articolul 201 ¹ alineatul (1)	Articolul 201 ¹ alineatele (2), (3)	Articolul 201 ¹ alineatul (4)
Circulația ilegală a drogurilor, etnobotanicilor sau analogii acestora în scop de înstrăinare	Articolul 217 ¹ alineatul (2)	Articolul 217 ¹ alineatul (3)	Articolul 217 ¹ alineatul (4)
Încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport	Articolul 264 alineatul (2)	Articolul 264 alineatele (3), (4), (5), (6)	
Huliganismul	Articolul 287 alineatele (1), (2)	Articolul 287 alineatul (3)	

3.2.3. Eșantionarea

Universul de eșantionare include un număr de hotărâri ale Colegiului Penal al CSJ din perioada 2018-2022. Eșantionul reprezintă peste 8000 de hotărâri din perioada 2018-2022 și include recursurile împotriva deciziei Curții de Apel (s-a recurs la selectarea hotărârilor al căror număr de dosar conține combinația 1ra).

Sursa statistică este [Baza de date](#) a hotărârilor CSJ. Datele statistice pentru perioada studiată și pentru fiecare instanță sunt prezentate în fișierul Excel.

Fiecare cauză va fi identificată la toate nivelurile de instanță, de sus în jos, fiind selectată hotărârea Curții Supreme de Justiție, după care decizia pe caz a Curții de Apel și hotărârea primei instanțe. Analiza propriu-zisă trebuie să înceapă în sens invers (de jos în sus) pentru o mai bună înțelegere a evoluției dosarului.

Dimensiunea eșantionului propus este de 609 hotărâri la toate nivelurile (200 de hotărâri* 3 niveluri).

Dimensiunea eșantionului pentru hotărâri oferă un nivel de precizie $\pm 4\%$ la un nivel de încredere de 95% și $\pm 6,9\%$ per cauze penale.

Tipul eșantionului: probabilistic, aleatoriu.

Sursa de selecție reprezintă lista hotărârilor Colegiului Penal al CSJ, publicate în secțiunea „Colegiul Penal”⁸⁷. Vor fi analizate doar acele hotărâri ale Colegiului Penal al CSJ care au trecut admisibilitatea prin care s-a dispus admiterea sau respingerea recursului, cu excepția acelor hotărâri prin care s-a dispus rejudecarea procesului de către Curtea de Apel.

Procedura de selecție. Hotărârile care urmează să fie analizate sunt selectate în mod aleatoriu, prin generarea aleatorie de numere, selecția fiind furnizată din oficiu. Selecția aleatorie a hotărârilor se aplică pentru un eșantion probabilistic pentru toate hotărârile din perioada selectată (2018-2022), utilizând funcția RANDBETWEEN din Excel.

Introducerea datelor este efectuată de consultanți în timpul colectării datelor, utilizând formularele Google.

3.3. Lista de verificare

O listă de verificare care servește drept instrument de bază pentru colectarea datelor din eșantionul relevant a fost întocmită în conformitate cu criteriile de selecție a infracțiunilor. Lista de verificare este anexată la prezentul Compendiu. Aceasta este împărțită în două părți și conține întrebări detaliate cu privire la mai multe aspecte ale datelor care urmează să fie colectate. Prima parte are ca scop preluarea datelor generale despre instanțele care au pronunțat hotărârile, inculpat, calificarea infracțiunilor și sentință. A doua parte urmează logica și structura CPP, CP și jurisprudența CSJ și CC din Republica Moldova. Aceasta permite colectarea de date cu privire la aspecte precum descrierea de către instanță a faptei penale și a probelor, modul în care instanțele de judecată răspund la cererile privind circumstanțele atenuante și agravante, modul în care motivează deciziile bazate pe recidivă, descrierea calificării infracțiunii, motivarea aplicării unei pedepse cu închisoare, în special în cazurile în care legea prevede pedepse alternative, precum și modul în care instanțele fac trimitere la jurisprudența Curții Constituționale și Curții Europene. Lista de verificare este prevăzută cu explicații detaliate și cu diverse scenarii și posibilități de a răspunde la întrebările din aceasta. Acest lucru s-a realizat cu scopul de a minimiza, în măsura în care este posibil, subiectivismul consultanților care au analizat hotărârile judecătorești.

3.4. Privire generală asupra examinării hotărârilor judecătorești

Această secțiune urmează structura primei părți a listei de verificare, care are ca scop obținerea de date generale privind instanțele care au pronunțat hotărâri judecătorești, inculpatul, calificarea infracțiunilor și sentința. Această secțiune oferă o analiză a datelor colectate cu privire la aceste aspecte. Prin urmare, se oferă o primă impresie generală asupra constatărilor hotărârilor analizate.

3.4.1. Cartografierea hotărârilor judecătorești analizate

După cum se menționează în metodologie, au fost examinate ca eșantion 609 hotărâri emise la toate nivelurile de instanțe. Datele colectate au fost dezagregate și analizate în conformitate cu distribuția hotărârilor după tipurile de instanțe (prima instanță, Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție), după regiune (instanțele din Chișinău și instanțele din afara Chișinăului) și după distribuția cronologică (pentru a examina tendințele din perioada aleasă). În ceea ce privește ultimul aspect al dezagregării și analizei, este de menționat că perioada aleasă a fost de la 1 ianuarie 2018 până la 1 aprilie 2022 a hotărârilor la CSJ. Cartografierea hotărârilor examinate este prezentată în tabelul A și tabelul AA de mai jos (distribuția pe ani a hotărârilor examinate în instanță la toate cele trei niveluri).

⁸⁷ A se vedea: [Hotărârile Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție \(csj.md\)](#).

TABELUL A

Cartografierea hotărârilor judecătorești examinate

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Total
Prima instanță	3	3	2	24	63	44	35	23	6		203
Curtea de Apel Bălți			2	4	10	11	10	6	4		47
Curtea de Apel Cahul				2	4	3	3	2			14
Curtea de Apel Chișinău		2		9	46	31	18	16	10		132
Curtea de Apel Comrat					4	2	1	3	1		11
Curtea Supremă de Justiție						104	44	30	20	4	202
Total	3	5	4	39	127	195	111	80	41	4	609

TABELUL AA

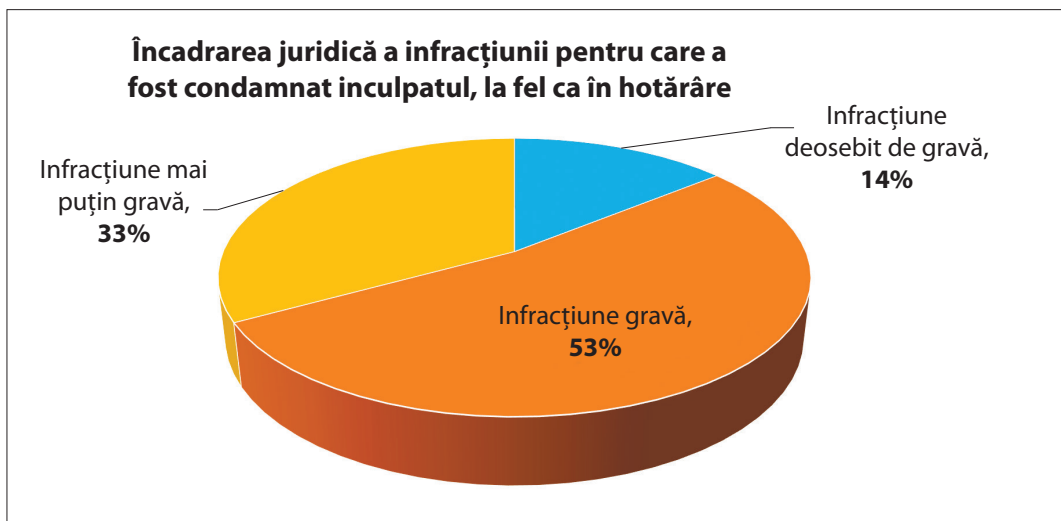
Data (anul) hotărârii judecătorești în prima instanță

	Numărul/Cuquantumul
2013	3
2014	5
2015	4
2016	39
2017	127
2018	195
2019	111
2020	80
2021	41
2022	4
Total	609

3.4.2. Date cu privire la infracțiune și pedeapsa aplicată

Această secțiune corespunde întrebărilor 3 și 4 din lista de verificare. Întrebarea 3 din lista de verificare a avut ca scop colectarea de informații generale cu privire la gravitatea infracțiunii pentru care a fost condamnat inculpatul, prin examinarea calificării juridice a acesteia conform hotărârii analizate. Gravitatea acestor infracțiuni variază de la infracțiuni mai puțin grave la infracțiuni grave și deosebit de grave, în funcție de alineatul aplicabil din prevederile respective. Cifrele exacte ale repartizării infracțiunilor selectate conform criteriilor descrise în metodologia de mai sus sunt prezentate în diagrama nr. 1 și în tabelul B de mai jos.

Diagrama nr. 1

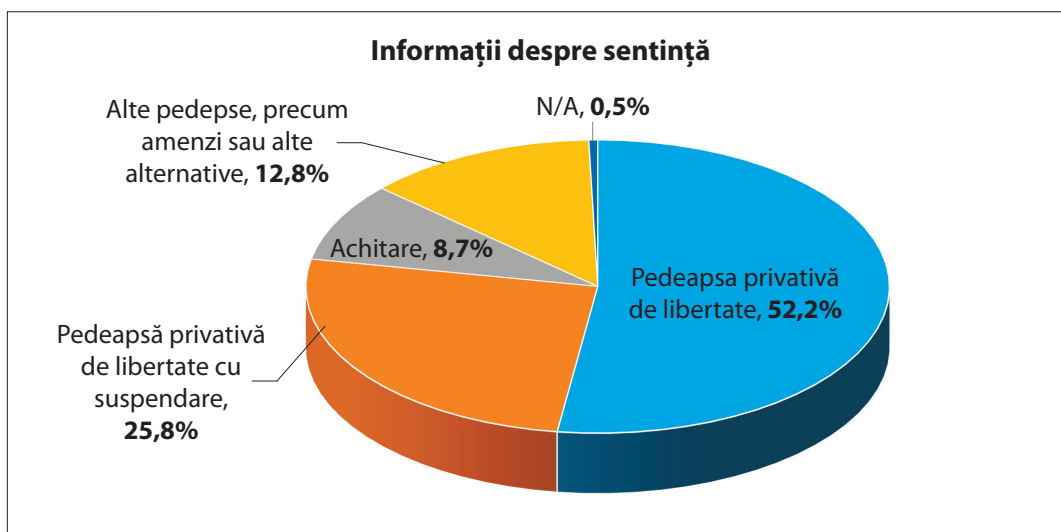
TABELUL B

Încadrarea juridică a infracțiunii pentru care a fost condamnat inculpatul, la fel ca în hotărâre

	Nr.	%
Infracțiune deosebit de gravă	86	14%
Infracțiune gravă	322	53%
Infracțiune mai puțin gravă	201	33%
Total	609	100%

Întrebarea 4 din lista de verificare a avut ca scop colectarea datelor generale privind tipul de pedeapsă aplicat. În acest scop, s-a analizat dacă s-a pronunțat o pedeapsă privativă de libertate, o achitare sau dacă exista o alternativă la închisoare. Datele colectate în acest sens sunt prezentate în diagrama nr. 2 și în tabelul C de mai jos. **Datele colectate arată că impunerea unei pedepse privative de libertate este cea mai des aplicată de instanțele din Republica Moldova⁸⁸. În acest context, motivarea corespunzătoare a hotărârilor judecătorești și, mai ales, a alegerii de a aplica o pedeapsă privativă de libertate în detrimentul alternativelor, devine și mai importantă.**

Diagrama nr. 2

⁸⁸ „Raportul Consiliului Europei privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova”, decembrie 2021, a ajuns la aceeași concluzie în secțiunea 2.2.

TABELUL C

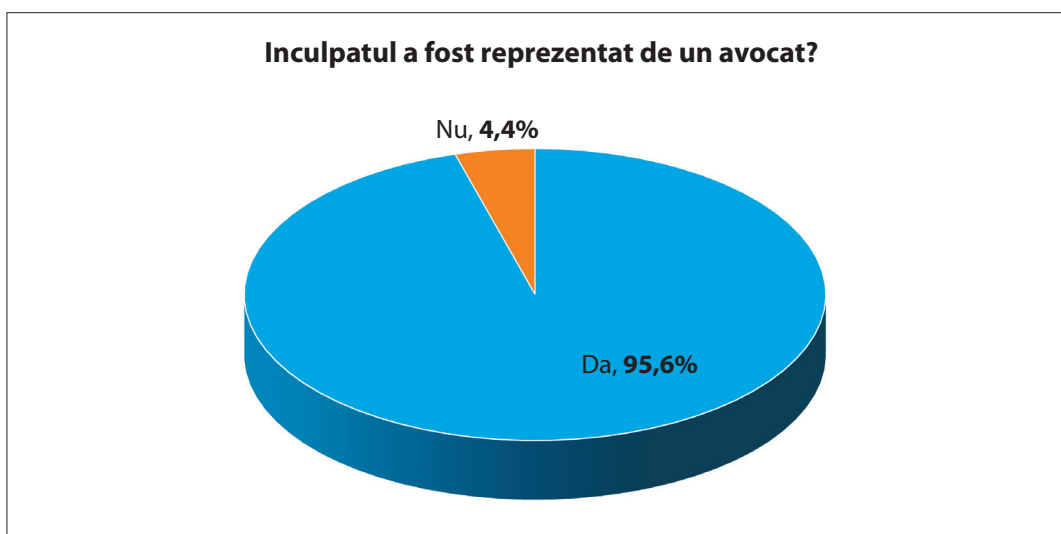
Informații despre sentință

	Nr.	%
pedeapsă privată de libertate	318	52.2%
pedeapsă privată de libertate cu suspendare	157	25.8%
achitare	53	8.7%
alte pedepse precum amenzi sau alte alternative	78	12.8%
N/A ⁸⁹	3	0.5%
Total	609	100%

3.4.3. Date referitoare la apărare

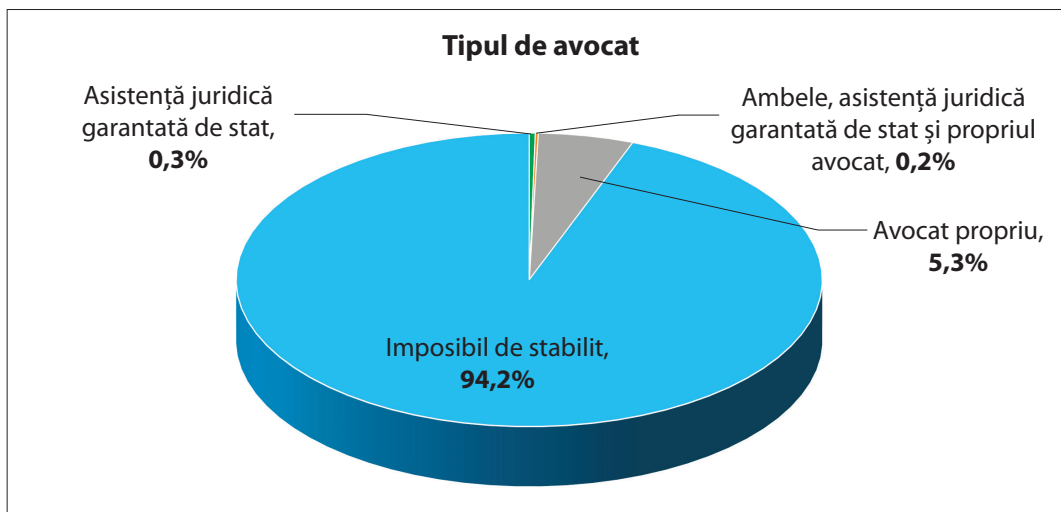
Datele privind reprezentarea acuzatului de către un avocat au fost colectate pe baza întrebării 5 din lista de verificare. Datele colectate ajută la obținerea unei imagini complete asupra hotărârilor analizate și la înțelegerea nivelului de prezentare a persoanelor acuzate în Republica Moldova pentru a ajusta mai bine eventualele intervenții necesare inclusiv față de avocații apărării. Cifrele prezentate în diagrama nr. 3 arată că nivelul de reprezentare a persoanelor acuzate de către avocații apărării este aproape de 100%. Echipa de proiect a anticipat că, de obicei, hotărârile instanțelor naționale nu precizează dacă avocatul a fost ales în mod individual sau a fost numit prin asistența juridică garantată de stat. Lista de verificare a prevăzut astfel posibilitatea de a bifa căsuța respectivă. Cifrele din diagrama nr. 4 arată că în majoritatea hotărârilor analizate (adică 94,2%) a fost imposibil de extras informații despre acest aspect. Deși acest lucru nu este important în sine pentru motivarea hotărârilor ca atare, **informațiile detaliate cu privire la tipul apărătorului indicat în hotărâre ar putea contribui la transparența procesului decizional, precum și ar putea fi un instrument mai bun pentru a înțelege eficiența avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat și pentru a planifica orice intervenție în consecință.**

Diagrama nr. 3

⁸⁹ Această cifră se datorează Legii amnistiei nr. 210/2016.

Diagrama nr. 4

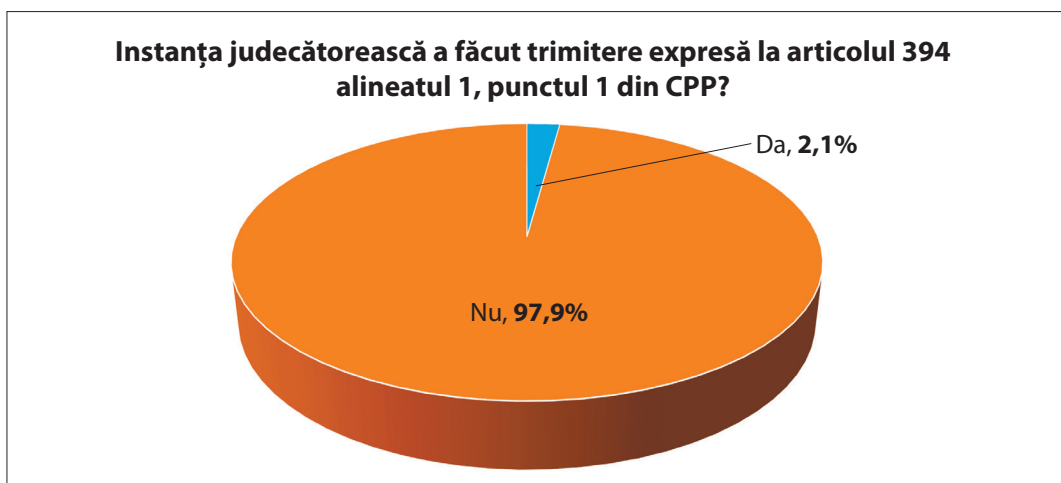
3.5. Criterii pentru partea descriptivă a sentințelor de condamnare

Această secțiune vizează a doua parte a listei de verificare. Aceasta are ca scop obținerea de informații cu privire la modul în care judecătorii aplică cerințele formale ale CPP în aspecte precum descrierea faptei penale și a probelor, răspunsul la cererile privind circumstanțele atenuante și agravante, motivarea hotărârilor bazate pe recidivă, descrierea calificării infracțiunii, motivarea aplicării unei pedepse cu închisoare, în special în cazurile în care legea prevede pedepse alternative. Această secțiune urmărește, de asemenea, colectarea de date privind modul în care instanțele fac trimitere la jurisprudența Curții Constituționale și Curții Europene. O alegere conștientă a fost făcută pentru a concentra analiza în principal pe hotărârile pronunțate în primă instanță și, într-o măsură mai mică, pe hotărârile curților de apel, deoarece rezultatele cercetării au demonstrat indicii clare că hotărârile din primă instanță sunt cele mai problematice din punctul de vedere al motivării.

3.5.1. Descrierea faptei penale

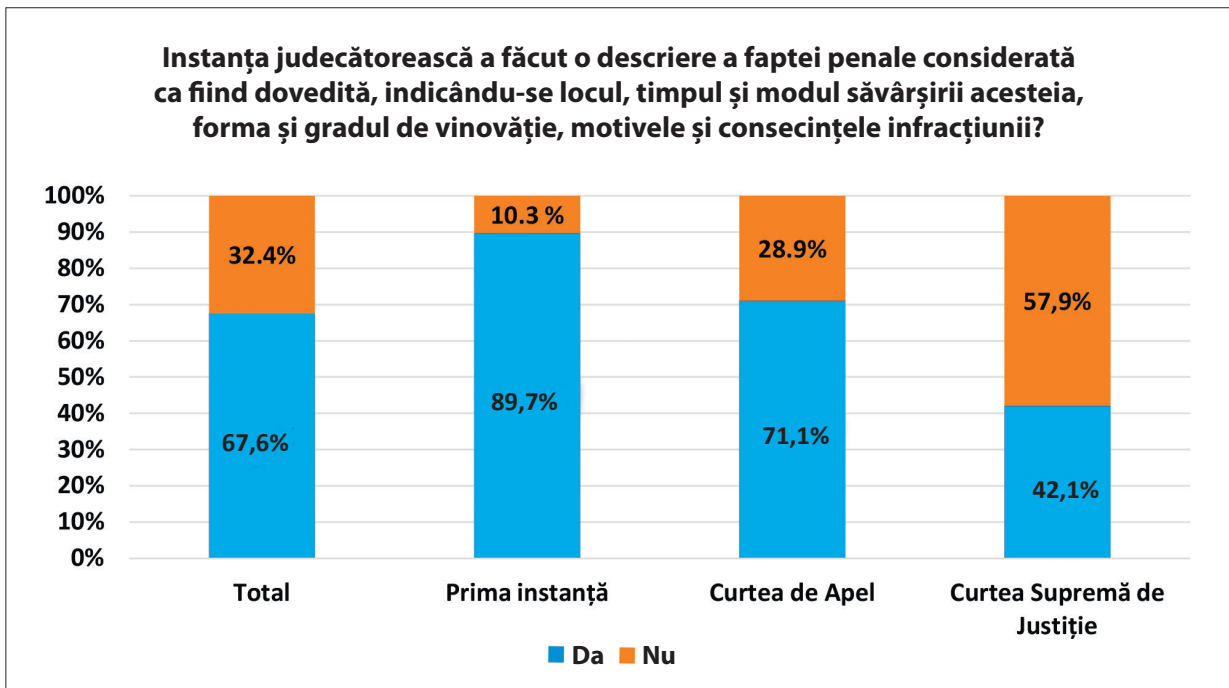
Articolul 394 CPP prevede conținutul părții descriptive a unei sentințe/hotărâri. Potrivit pct. 1) al alineatului (1) al acestui articol, partea descriptivă a unei sentințe trebuie să cuprindă în primul rând o descriere a faptei penale, considerată ca fiind dovedită, indicându-se locul, timpul și modul săvârșirii acesteia, forma și gradul de vinovăție, motivele și consecințele infracțiunii. După cum se arată în diagrama nr. 5 de mai jos, în aproape toate hotărârile analizate, instanțele nu au făcut trimitere expresă la articolul 394 alin. (1) pct. 1) CPP. Aici trebuie remarcat faptul că instanțele de apel și CSJ nu sunt, în principiu, obligate să facă trimitere la articolul 394 CPP. **Cu toate acestea, din motive de transparență, ar fi mai bine ca instanțele să facă trimitere expresă la articolele pe care le aplică în hotărârile lor.**

Diagrama nr. 5

Imaginea se schimbă atunci când se ajunge la aplicarea conținutului articolului 394 alin. (1) pct. 1) CPP. Lista de verificare conține instrucțiuni cu privire la modul de examinare a chestiunii, la faptul dacă instanțele oferă într-adevăr o descriere a faptei penale considerate ca dovedite, specificând locul, timpul și modul săvârșirii acesteia, forma și gradul de vinovăție, precum și motivele și consecințele acestei infracțiuni. Căsuța a fost bifată cu „da” numai dacă motivarea instanței depășește simpla citare a criteriilor art. 394 alin. (1) pct. 1) CPP. Datele prezentate în diagrama nr. 6 de mai jos arată că, **în majoritatea hotărârilor analizate (67,6%), instanțele au inclus în hotărârile lor o descriere a faptei penale, așa cum este stipulat în CPP.**

Diagrama nr. 6

Aici trebuie menționat că faptul că în 57,9% din hotărârile CSJ lipsește descrierea faptei penale nu înseamnă că există o problemă de motivare a hotărârilor CSJ cu privire la acest aspect. CSJ pronunță o hotărâre cu privire la aspectele de drept și, în mod normal, nu este obligată să analizeze faptele cauzei, cu excepția cazului în care CSJ consideră că o instanță inferioară a comis o eroare gravă de fapt (art. 427 alin. (1) pct. 6) din CPP).

Curțile de Apel au făcut o descriere a faptei penale în 71,1% din cazuri. Aceasta este o constatare foarte pozitivă. Cele 28,9% dintre deciziile în care Curțile de Apel nu au dat o astfel de descriere includ, în principal, cazuri în care recurentul nu a contestat fapta penală, ci aspectele de drept. Deoarece Curțile de Apel sunt obligate, în temeiul articolului 409 CPP, să judece în limitele cererii de apel, nu există nicio obligație din partea acestora de a oferi o descriere a faptei penale, dacă aceasta nu este contestată de către recurent.

Cifrele referitoare la prima instanță sunt, de asemenea, foarte pozitive. Descrierea actului, astfel cum este prevăzută la articolul 394 CPP, este furnizată în aproape 90 % dintre hotărârile analizate. Cifrele de mai sus arată importanța acestui aspect, care contribuie la claritatea hotărârii, la o mai bună înțelegere a motivării instanțelor, ceea ce, la rândul său, sporește șansele unui recurs bine pregătit în instanțele superioare.

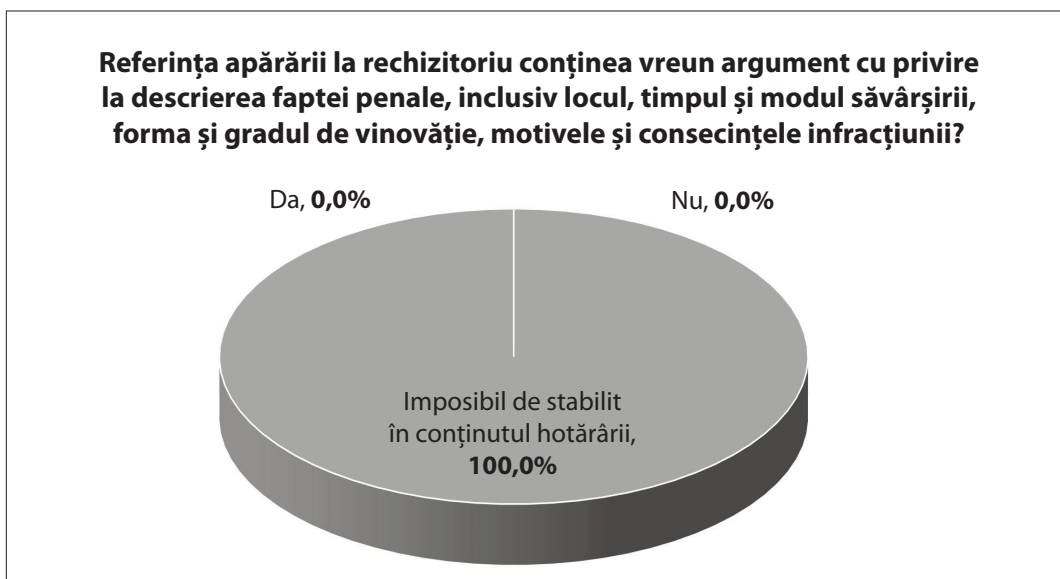
O problemă importantă legată de descrierea faptei penale este referința inculpatului la rechizitoriu. Articolul 366 alineatul (2) CPP prevede că, în cazul în care a fost depusă o referință la rechizitoriu, președintele ședinței trebuie să o aducă la cunoștința celor prezenți. Standardele stabilite de jurisprudența Curții Europene⁹⁰, precum și standardele cu privire la motivarea și redactarea juridică⁹¹ impun ca instanța să țină seama de argumentele invocate de inculpat, inclusiv de referința inculpatului la rechizitoriu, cu condiția ca acestea să fie argumente semnificative din punct de vedere juridic. Cifrele din diagrama nr. 7 de mai jos arată că situația în acest sens este îngrijorătoare. Era de așteptat ca referința apărării la rechizitoriu să nu fie întotdeauna posibil de extras din conținutul hotărârii. De aceea s-a făcut

⁹⁰ A se vedea Capitolul I din acest Compendiu.

⁹¹ A se vedea Capitolul II din acest Compendiu.

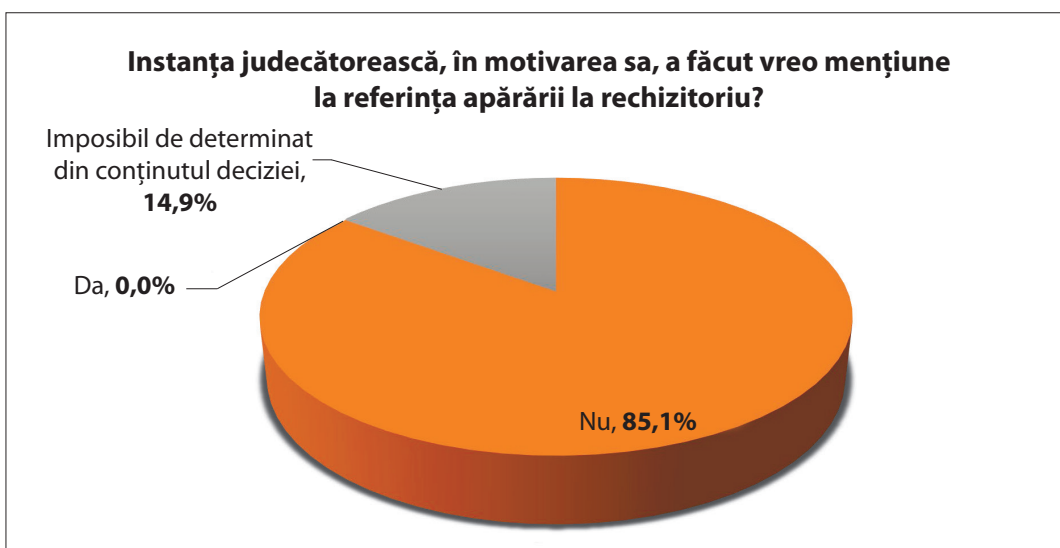
o notă în acest sens în lista de verificare și s-a dat posibilitatea de a bifa căsuța respectivă. Într-adevăr, așteptările s-au adevărit, întrucât în toate hotărârile analizate a fost imposibil de stabilit dacă referința apărării la rechizitoriu conține vreun argument cu privire la descrierea faptei penale, inclusiv locul, timpul și modul săvârșirii, forma și gradul de vinovăție și motivele și consecințele infracțiunii. Acest lucru s-a întâmplat pentru că în primul rând a fost imposibil de stabilit dacă apărarea a răspuns sau nu la rechizitoriu. Motivul poate fi cel că instanțele interpretează articolul 366 alineatul (2) CPP ca impunând doar aducerea la cunoștință a referinței apărării la rechizitoriu în timpul audierii, fără a prevedea obligația expresă de a o menționa în motivarea hotărârii. O altă cauză ar putea fi faptul că, pur și simplu, părțile nu au răspuns la rechizitoriu. **Oricare ar fi motivul, hotărârile ar trebui să fie motivate astfel încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus referință la rechizitoriu și dacă aceasta conținea argumente care vor necesita un răspuns din partea instanței. Acest lucru, la rândul său, va permite oricui să vadă dacă instanțele au motivat hotărârea în mod adecvat. Precizăm aici că aceste cifre se aplică numai jurisdicțiilor de primă instanță.**

Diagrama nr. 7

Același lucru a fost observat și în ceea ce privește întrebarea dacă instanța, în motivarea sa, a făcut vreo mențiune cu privire la referința apărării. Cifrele sunt prezentate în diagrama nr. 8 de mai jos și arată doar că instanțele fie nu au făcut nicio mențiune cu privire la referința apărării (adică 85,1%), fie acest lucru a fost imposibil de stabilit (adică 14,9%). Argumentele și concluziile din descrierea diagramei nr. 7 de mai sus se aplică aici *mutatis mutandis*.

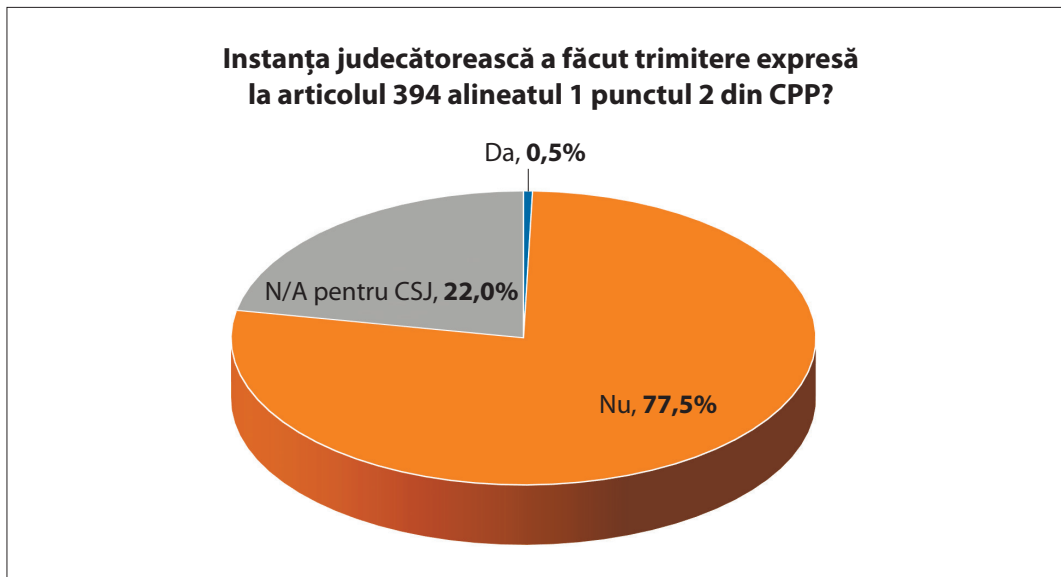
Diagrama nr. 8

3.5.2. Probe

Articolul 394 alin. (1) pct. 2) CPP impune instanțelor de judecată să includă în hotărâre o descriere a probelor care susțin concluziile instanței și motivele pentru care instanța a respins alte probe. După cum se arată mai jos în diagrama nr. 9, instanțele nu menționează acest articol în mod expres în hotărârile lor. Doar în 3, sau 0,5%, dintre hotărârile analizate, exista o mențiune expresă a articolului 394 alineatele (1) și (2) CPP. Ar trebui remarcat aici că, în principiu, Curțile de Apel și CSJ nu sunt obligate să facă trimitere la articolul 394 CPP. **Cu toate acestea, din motive de transparență, ar fi mai bine ca instanțele să facă trimitere expresă la articolele pe care le aplică în hotărârile lor.** Aici se cere remarcat că întrebarea nu a fost aplicabilă hotărârilor CSJ din cauza naturii acestora.

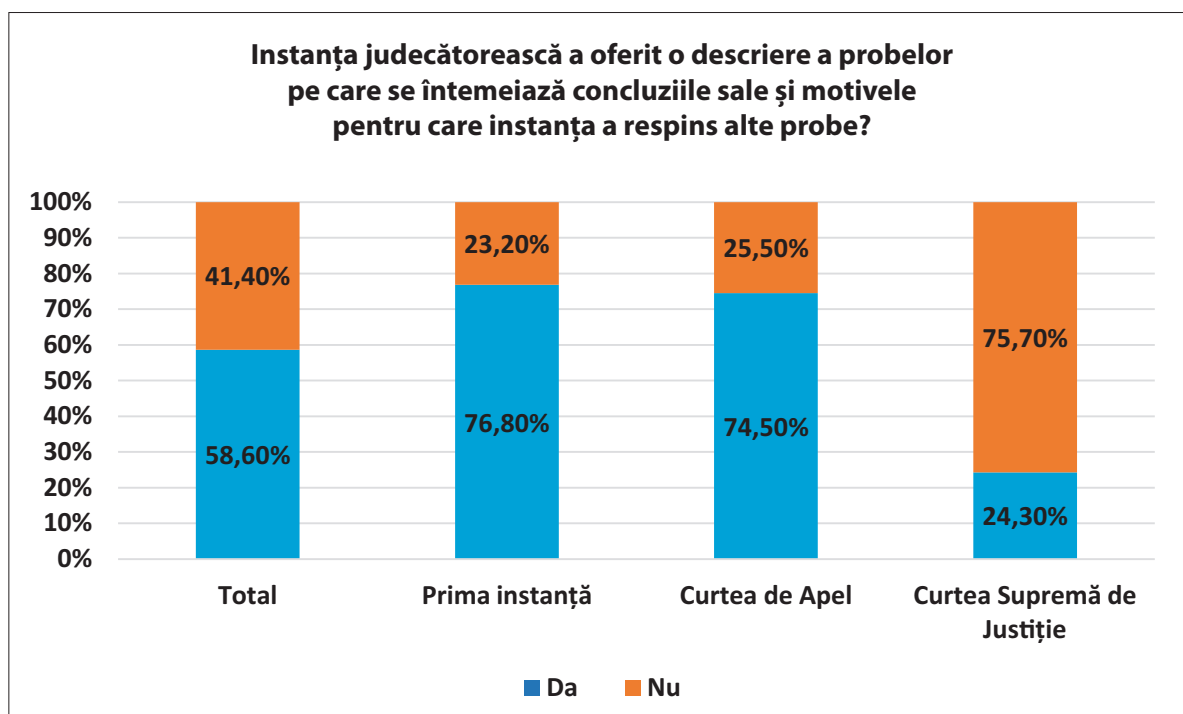
Diagrama nr. 9

În majoritatea cazurilor analizate (58,6%), instanțele au oferit o descriere a probelor care le argumentau concluziile și a motivelor pentru care anumite probe au fost respinse. Deși aceasta este o evoluție foarte pozitivă, trebuie menționat faptul că Curtea Europeană a constatat o încălcare a articolului 6 din Convenție cu referire la Republica Moldova, din cauza faptului că instanțele naționale nu au explicat motivele de ce au acceptat sau respins probe⁹². Prin urmare, **numărul hotărârilor judecătorești în care instanțele nu au descris probele este prea mare pentru a fi ignorat și aceasta este o problemă care trebuie abordată în acest Compendiu.** Aici se cere făcută o remarcă cu privire la cifrele referitoare la CSJ. Cifra înaltă a hotărârilor în care CSJ nu a oferit o descriere a probelor nu înseamnă că există o problemă cu motivarea CSJ, deoarece această instanță se ocupă doar de recursurile privind chestiunea de drept și, de regulă, nu evaluează probele. De asemenea, în ceea ce privește curțile de apel, trebuie spus că deciziile curților de apel sunt legate de obiectul apelului, care nu implică neapărat întotdeauna evaluarea probelor. Cifrele se regăsesc în diagrama nr. 10 de mai jos.

⁹² A se vedea Capitolul I din Compendium.

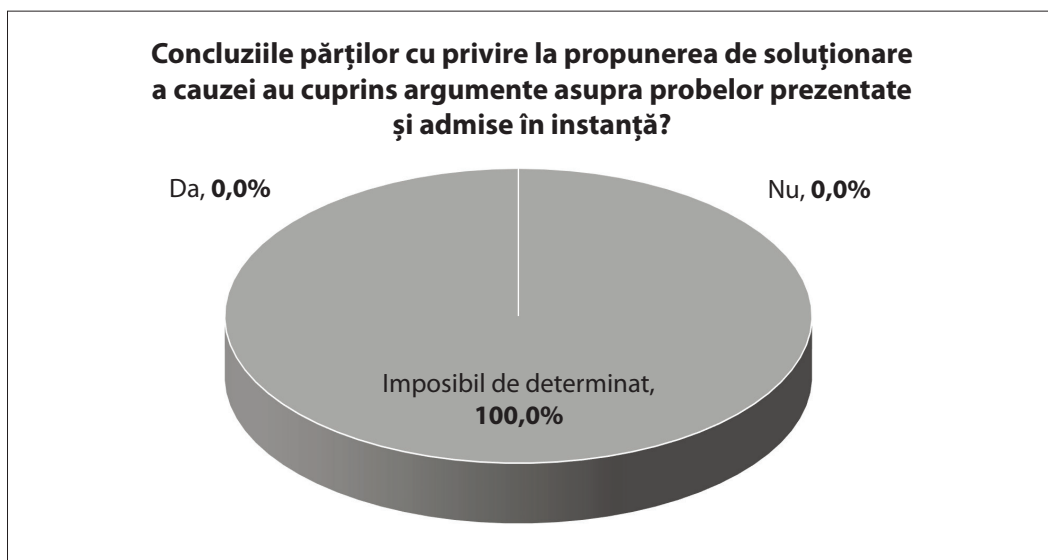
Diagrama nr. 10

Concluzia părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei este importantă în contextul de mai sus. Concluziile părților pot conține argumente cu privire la probele acceptate sau respinse, acestea fiind în măsură să constituie o argumentare semnificativă din punct de vedere juridic care să reclame un răspuns din partea instanței de judecată⁹³. Totuși, **dacă instanța nu include în motivarea sa concluziile scrise ale părților sau dacă nu s-a putut stabili dacă asemenea concluzii au fost invocate, va fi imposibil de verificat dacă instanța a pronunțat într-adevăr o hotărâre bine motivată.** Articolul 381 CPP prevede că, după închiderea dezbaterilor și rostirea ultimului cuvânt, părțile pot adresa instanței concluzii scrise cu privire la soluția propusă în cauză. Concluziile propuse de părți nu sunt obligatorii pentru instanță. Concluziile scrise se anexează la procesul-verbal. Pe baza acestor prevederi și a argumentului de mai sus, lista de verificare a inclus întrebări pentru a vedea dacă concluziile părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei conțin argumente asupra probelor prezentate și admise în instanță. În plus, lista de verificare conținea o întrebare pentru a vedea dacă instanțele au menționat concluziile părților în motivarea lor. O condiție prealabilă pentru aceste întrebări este, desigur, să vedem dacă părțile au prezentat vreo concluzie. Cu toate acestea, în toate hotărârile analizate, a fost imposibil de stabilit dacă părțile au prezentat concluzii cu privire la propunerea de soluționare a cauzei. Motivul pentru aceasta poate fi fie că instanța interpretează prevederile articolului 381 ca nefiind obligată să includă concluziile părților în hotărârile sale, fie că, pur și simplu, nu au fost depuse concluzii, ceea ce este mai puțin probabil să fie cazul. **Oricare ar fi motivul, hotărârile trebuie motivate în așa fel încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus concluzii scrise cu privire la soluționarea propusă și dacă acestea conțin argumente care vor necesita un răspuns din partea instanței. Acest lucru, la rândul său, ar permite oricărei persoane să vadă dacă instanțele au motivat hotărârile în mod adecvat. Ar trebui remarcat aici că aceste cifre se aplică numai instanțelor de prim nivel.** Diagrama nr. 11 de mai jos conține cifrele exacte cu privire la aceste aspecte.

⁹³ Ibid.

Diagrama nr. 11

Același lucru a fost observat și în ceea ce privește întrebarea dacă instanța, în motivarea sa, a făcut vreo referire la concluziile părților. Cifrele sunt prezentate în diagrama nr. 12 de mai jos și arată că în majoritatea hotărârilor, adică în 84,4% dintre hotărârile analizate, instanțele nu au menționat concluziile părților în motivarea hotărârii, în timp ce în restul hotărârilor analizate a fost imposibil de stabilit dacă au fost menționate concluziile părților. După cum s-a menționat deja mai sus în diagrama nr. 11, cifrele de aici ar trebui să se refere la prima instanță și nu la curțile de apel și la CSJ, deoarece articolul 381 CPP se aplică numai instanțelor de prim nivel. Cu toate acestea, chiar și după dezagregarea cifrelor, așa cum se arată în diagrama nr. 13 de mai jos, cifrele referitoare la instanțele de prim nivel rămân îngrijorătoare. Deciziile acestora fie nu au menționat concluziile părților (adică 69%), fie a fost imposibil de stabilit dacă s-a făcut vreo mențiune cu privire la concluziile părților (adică 31%). Argumentele și concluziile din descrierea diagramei nr. 11 de mai sus se aplică aici *mutatis mutandis*.

Diagrama nr. 12

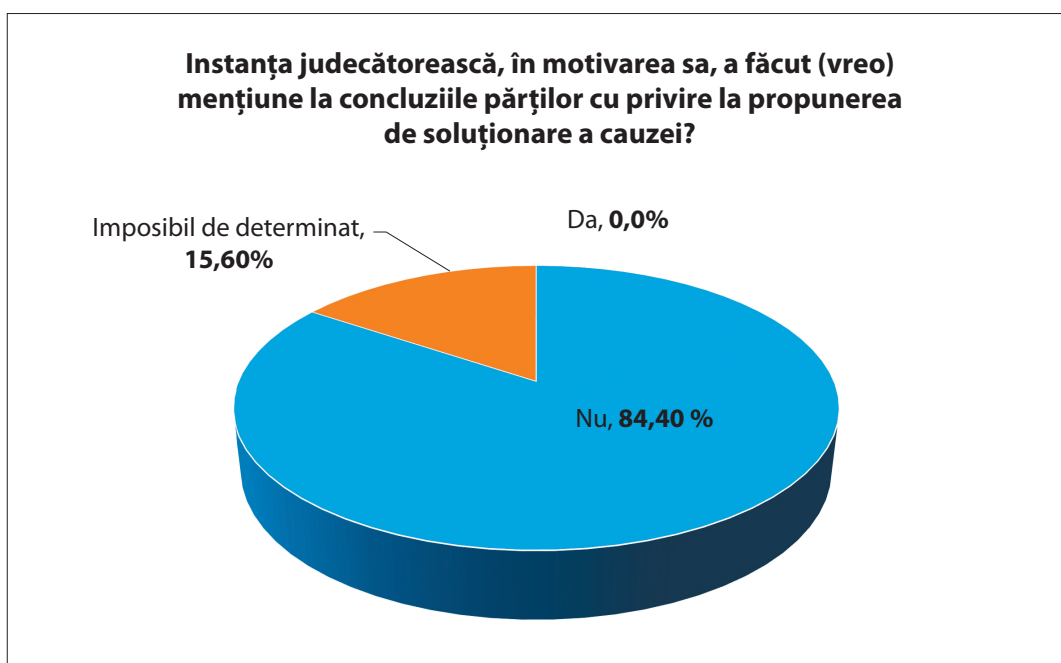
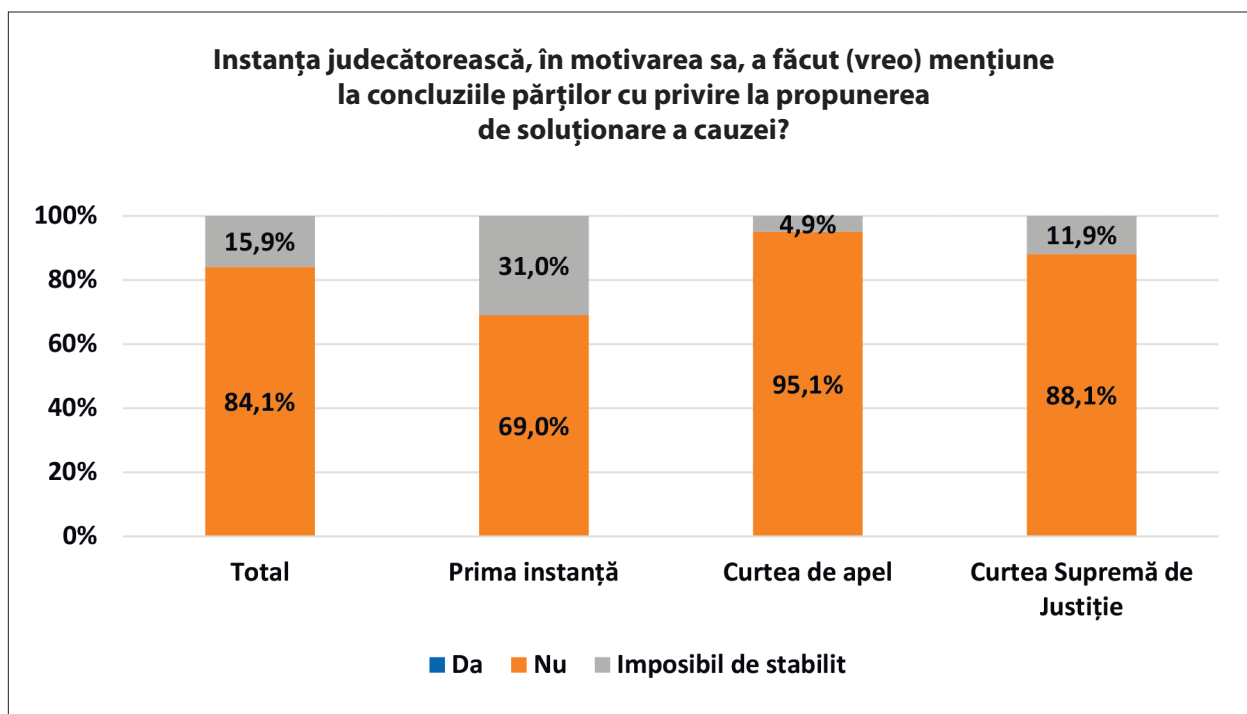

Diagrama nr. 13

3.5.3. Circumstanțe atenuante și agravante

Articolul 394 alin. (1) pct. 3 CPP prevede că partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să cuprindă orice circumstanțe care atenuează sau agravează răspunderea penală. În 18,9% dintre hotărârile analizate a existat o circumstanță atenuantă invocată fie de către acuzare, fie de către apărare (a se vedea diagrama nr. 14 de mai jos). Cu toate acestea, în 84,4% dintre hotărârile în care a fost invocată o circumstanță atenuantă, a fost imposibil de stabilit cine a înaintat demersul (a se vedea diagrama nr. 15 de mai jos). În plus, în 21,8% dintre hotărârile în care a fost invocată o circumstanță atenuantă, a fost imposibil de stabilit dacă instanța a acceptat sau a respins demersul (a se vedea diagrama nr. 16 de mai jos).

Diagrama nr. 14

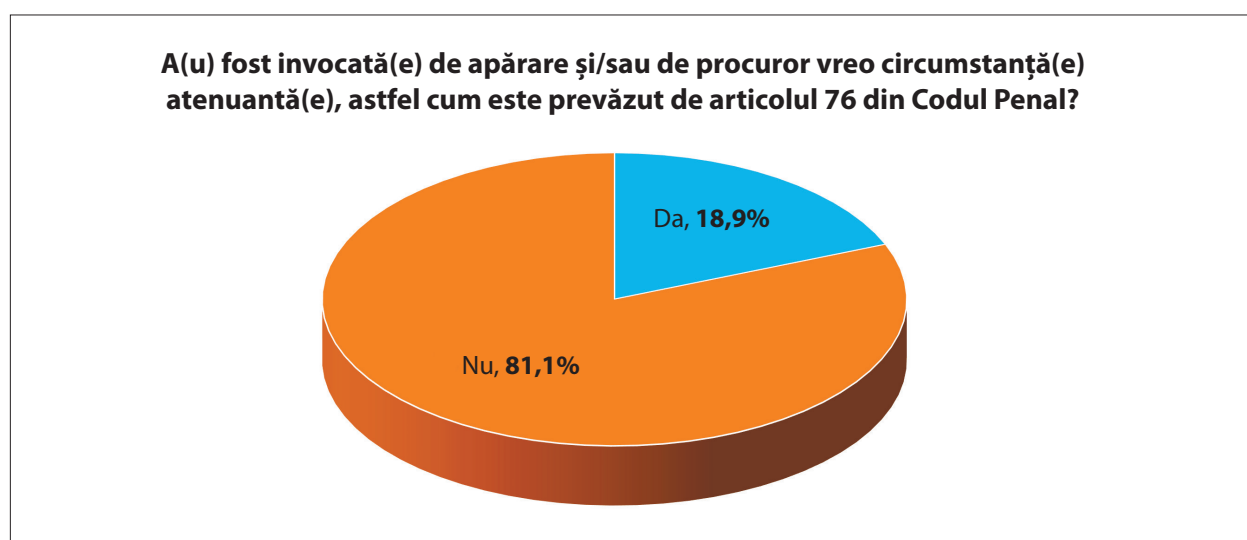

Diagrama nr. 15

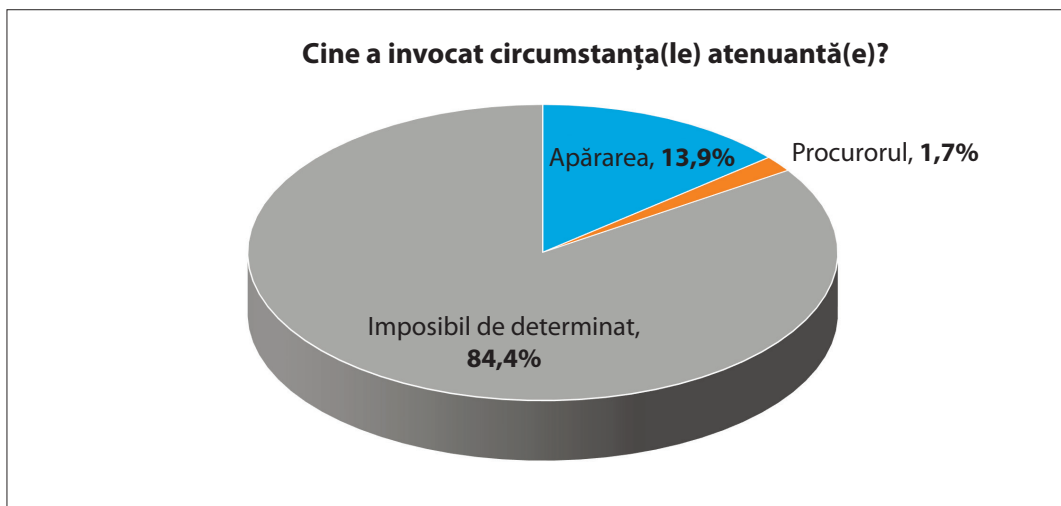
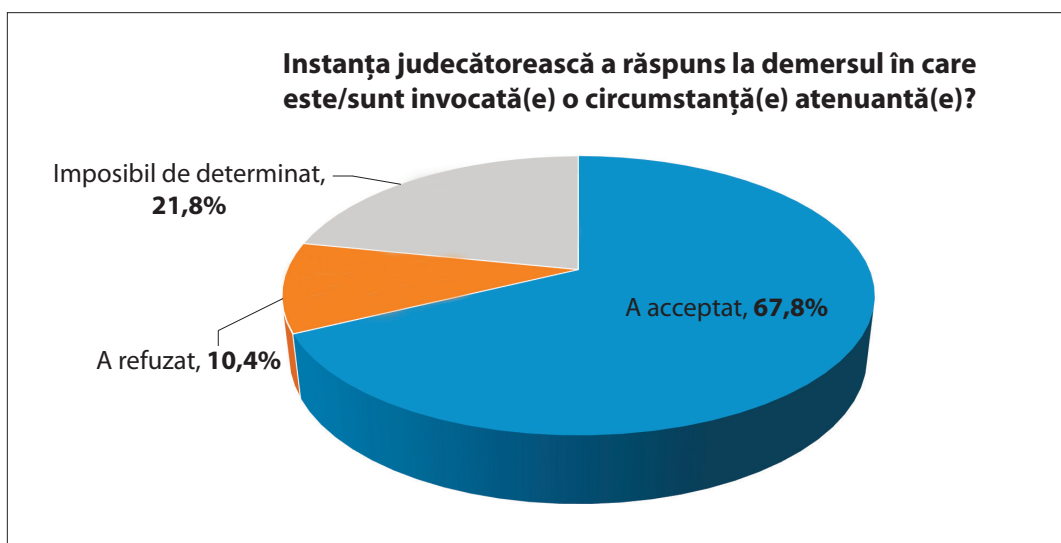

Diagrama nr. 16

Cifrele de mai sus relevă două aspecte care merită atenție și care sunt legate între ele. Primul este faptul că în majoritatea cazurilor în care a fost înaintat un demers privind circumstanțele atenuante (84,4%) a fost imposibil de stabilit cine a prezentat demersul. Totodată, în 21,8% dintre cazurile în care s-a invocat o circumstanță atenuantă nu s-a putut stabili dacă instanța a admis sau a respins demersul. Aceste cifre nu pot fi ignorate, **deoarece este de maximă importanță să avem o imagine clară asupra persoanei care a înaintat demersul cu privire la circumstanțele atenuante. Numai în acest fel se poate verifica dacă o hotărâre a răspuns la argumentele semnificative ale părților. Este și mai important să existe o imagine clară asupra modului în care instanța a reacționat la o circumstanță atenuantă, indiferent cine a prezentat-o.** Cifrele referitoare la întrebarea dacă, în cazul respingerii, instanța, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei respective, a menționat în mod concret că a fost convinsă că factorul atenuant relevant nu există nu sunt suficiente pentru a trage o concluzie solidă. Doar în 8 hotărâri răspunsul la această întrebare a fost afirmativ, în timp ce în 4 hotărâri răspunsul a fost negativ. Cu toate acestea, acest lucru nu înseamnă că acestui aspect nu ar trebui să i se acorde atenție în Compendiu.

Cifrele referitoare la circumstanțele agravante invocate de procuror ar trebui privite cu prudență, deoarece, după cum se arată în diagrama nr. 17 de mai jos, doar în 5,6% dintre hotărâri (adică în 34 de hotărâri, în total) a existat o circumstanță agravantă invocată de procuror. Cu toate acestea, această cifră este suficientă pentru a avea un indicator prudent al situației în această privință. Primele precizări care pot fi extrase din aceste cifre sunt că, în majoritatea cazurilor (76,5 % sau 26 de hotărâri) în care procurorul a înaintat un demers privind o circumstanță agravantă, motivarea sa a fost formalistă și a citat, pur și simplu, criteriile legale de la articolul 77 CP (a se vedea diagrama nr. 18 de mai jos).

Diagrama nr. 17

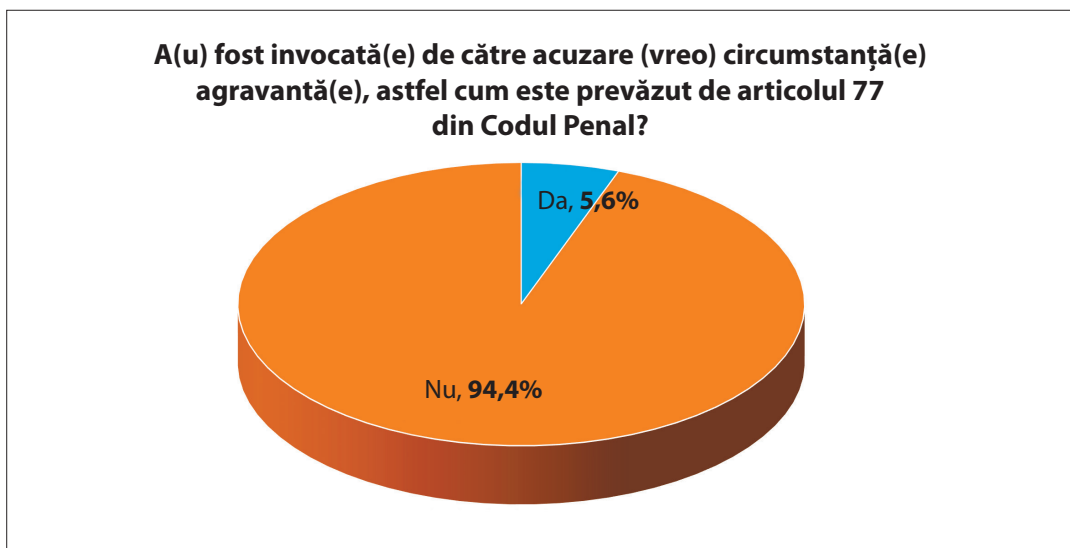
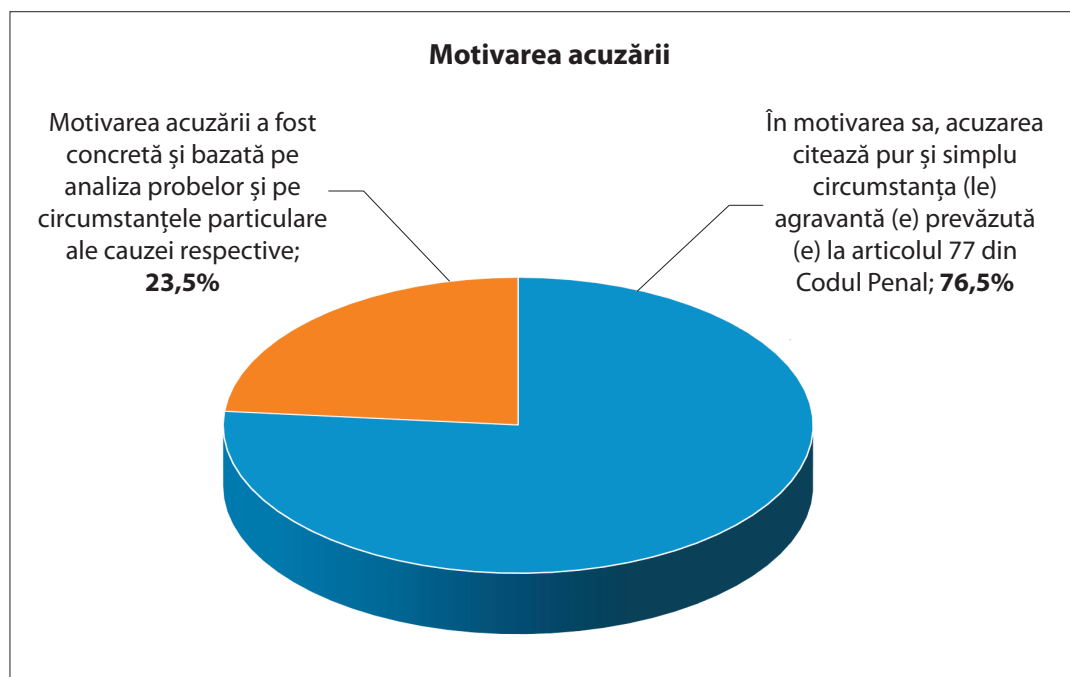

Diagrama nr. 18

Cifrele de mai sus trebuie plasate în context, luând în considerare răspunsul instanței la demersurile înaintate de procuror. diagramele nr. 19 și nr. 20 de mai jos conțin cifrele relevante.

Diagrama nr. 19

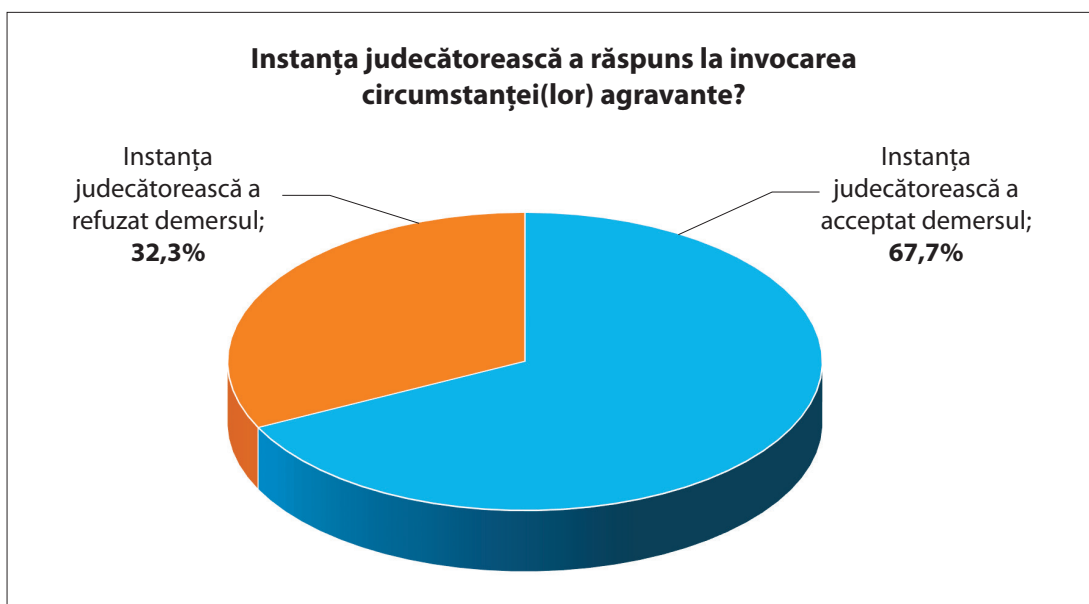
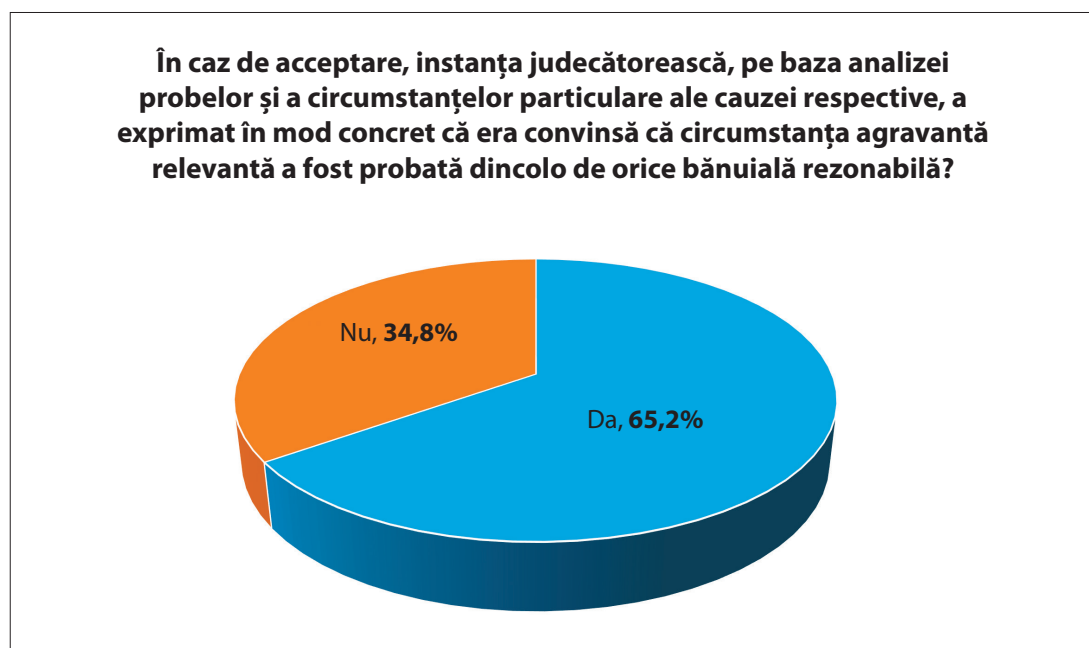

Diagrama nr. 20

Situația ar fi fost problematică în cazul în care instanțele ar fi acceptat demersurile cu circumstanțe agravante nemotivate înaintate de către procuror fără o analiză a probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei. Cifrele de mai sus sugerează că, în majoritatea cazurilor, instanțele au acceptat demersurile înaintate de procuror (67,7% sau 23 de hotărâri) și că acceptarea a avut loc, în majoritatea cazurilor (65,2% sau 15 hotărâri), pe baza analizei probelor și împrejurărilor cauzei care a dovedit existența circumstanței agravante dincolo de orice bănuială rezonabilă. În 34,8% dintre cauze sau 8 hotărâri, ceea ce reprezintă mai mult de o treime din hotărâri, instanțele au acceptat motivările fără o analiză a probelor și, respectiv, bazându-se doar pe demersul procurorului. **După cum s-a menționat deja, cifrele nu sunt suficiente pentru a trage concluzii temeinice, însă acestea sunt suficiente pentru a justifica prudența în această privință și pentru a acorda o atenție sporită motivării circumstanțelor agravante invocate de procuror. Acest lucru devine și mai necesar dacă se ia în considerare faptul că, în majoritatea cazurilor, motivarea procurorului a fost formalistă.**

În mod normal, circumstanțele agravante sunt luate în considerare numai dacă sunt incluse în rechizitoriu. Cu toate acestea, analiza hotărârilor a arătat că nu este întotdeauna clar dacă circumstanțele agravante sunt luate în considerare pentru că au fost incluse în rechizitoriu. Aceasta reprezintă o deficiență în modul de motivare a hotărârilor judecătorești, iar consecința va fi că interpretarea destinatarului/cititorului hotărârii va fi că instanța a luat în considerare *suo moto* circumstanța agravantă. De aici, trimiterea la examinarea *suo moto* a circumstanței agravante de către instanță în diagramele nr. 21 și nr. 22 de mai jos. În 17,9% dintre hotărârile analizate, instanțele au luat în considerare *suo moto* o circumstanță agravantă (a se vedea diagrama nr. 21 de mai jos). În 58,2 % dintre aceste hotărâri (sau 32 de hotărâri), instanța, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei respective, a enunțat în mod concret și clar că a fost convinsă că factorul agravant relevant a fost dovedit dincolo de orice bănuială rezonabilă. În 41,8% dintre cele 17,9 % de hotărâri de mai sus (sau 23 de hotărâri), circumstanța agravantă luată în considerare *suo moto* nu a fost dovedită dincolo de orice bănuială rezonabilă pe baza probelor și a circumstanțelor cauzei (a se vedea diagrama 22 de mai jos).

Diagrama nr. 21

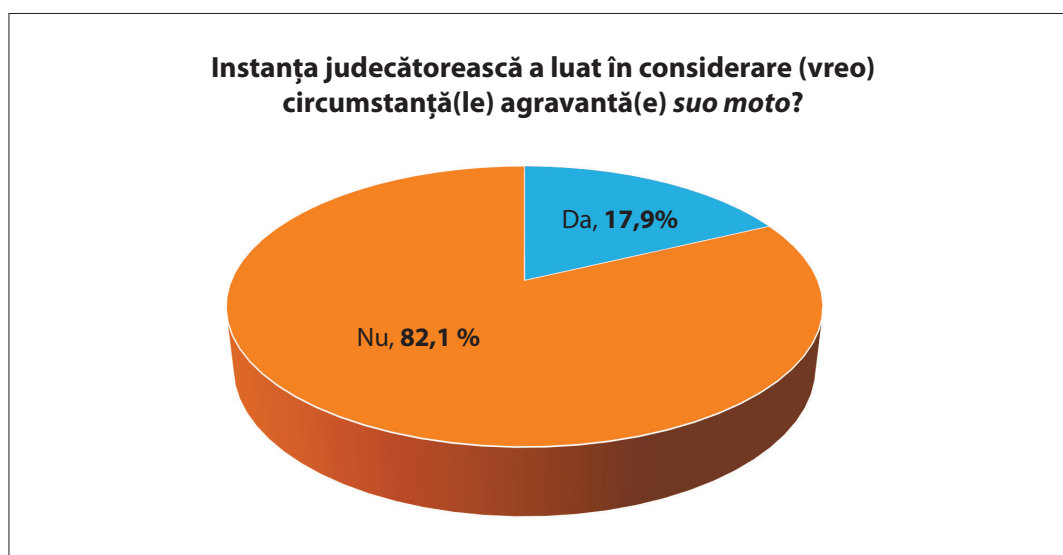
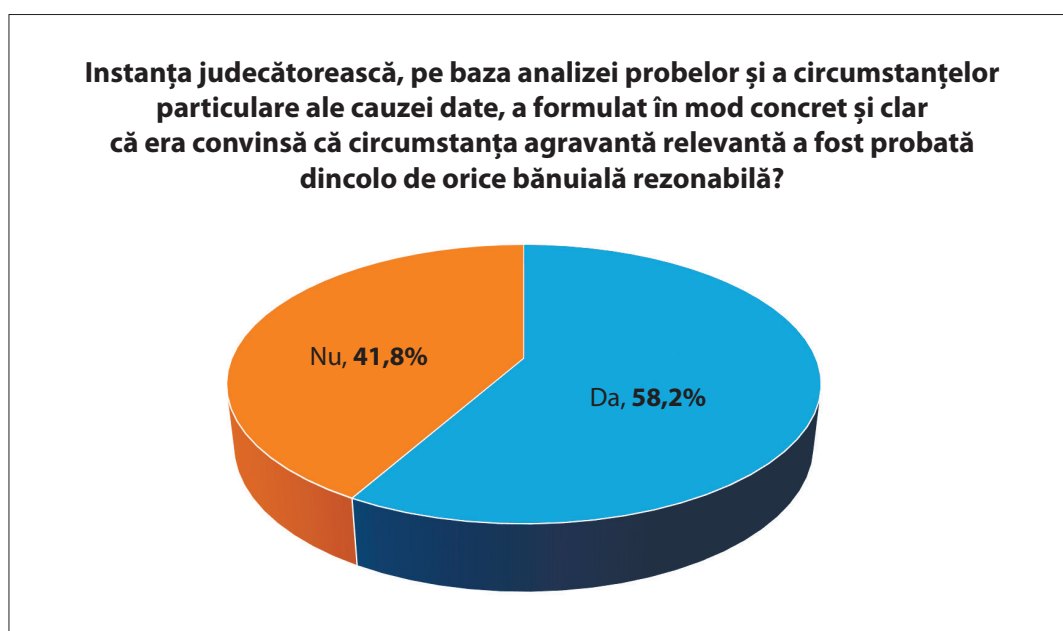

Diagrama nr. 22

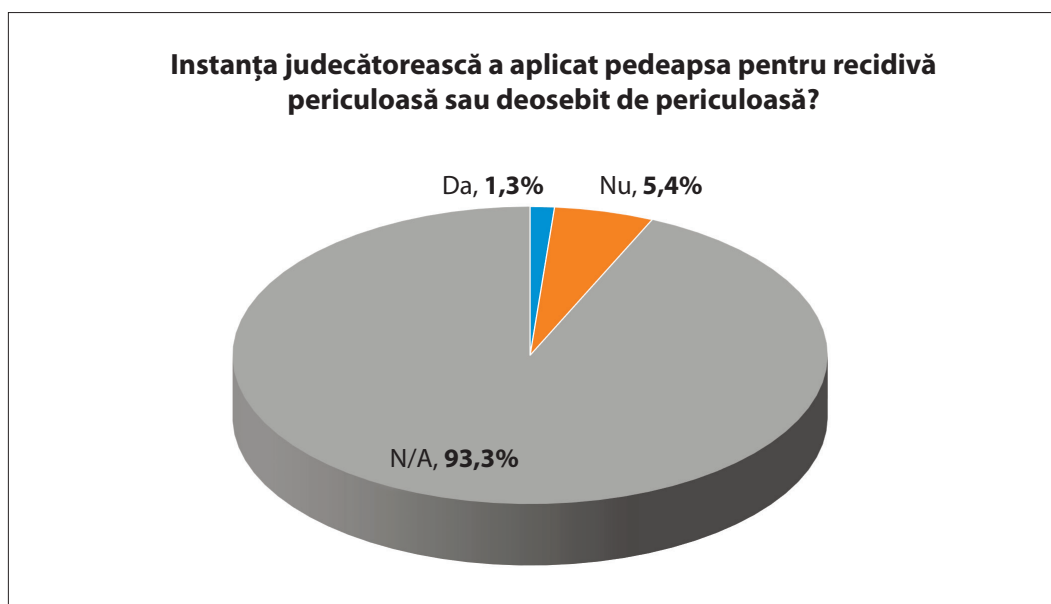

Cifrele de aici sunt mai mari decât cele din diagramele nr. 17-20. Totuși, ele încă nu sunt suficient de mari pentru a justifica niște concluzii solide. Cu toate acestea, cifrele sunt suficiente pentru a avea un indiciu clar că **există o problemă cu motivarea circumstanțelor agravante luate în considerare *suo moto* de către instanțe. În aproape jumătate dintre hotărârile analizate, circumstanța agravantă nu a fost dovedită dincolo de orice bănuială rezonabilă pe baza probelor și circumstanțelor cauzei. Prin urmare, trebuie acordată o atenție deosebită și motivării hotărârilor în aceste cauze.**

3.5.4. Recidiva

Articolul 394 alineatul (1) punctul 6) din CPP prevede că instanțele de judecată trebuie să facă o mențiune privind recidiva în partea descriptivă a hotărârii de condamnare. Acesta este motivul pentru care lista de verificare a inclus un set de întrebări referitoare la modul în care instanțele judecătorești motivează cazurile de recidivă. Ca urmare a rezultatelor cercetării⁹⁴, accentul a fost pus pe recidiva periculoasă sau deosebit de periculoasă. Cu toate acestea, datele colectate în urma analizei celor 609 hotărâri în scopul prezentului exercițiu au arătat că doar în 1,3% din cazuri, adică în 8 dintre cele 609 hotărâri, instanțele de judecată au aplicat pedepse pentru recidivă periculoasă și deosebit de periculoasă. Această cifră este prea ne semnificativă pentru a putea formula concluzii solide. Prin urmare, acest aspect nu va fi analizat în continuare aici.

Diagrama nr. 23

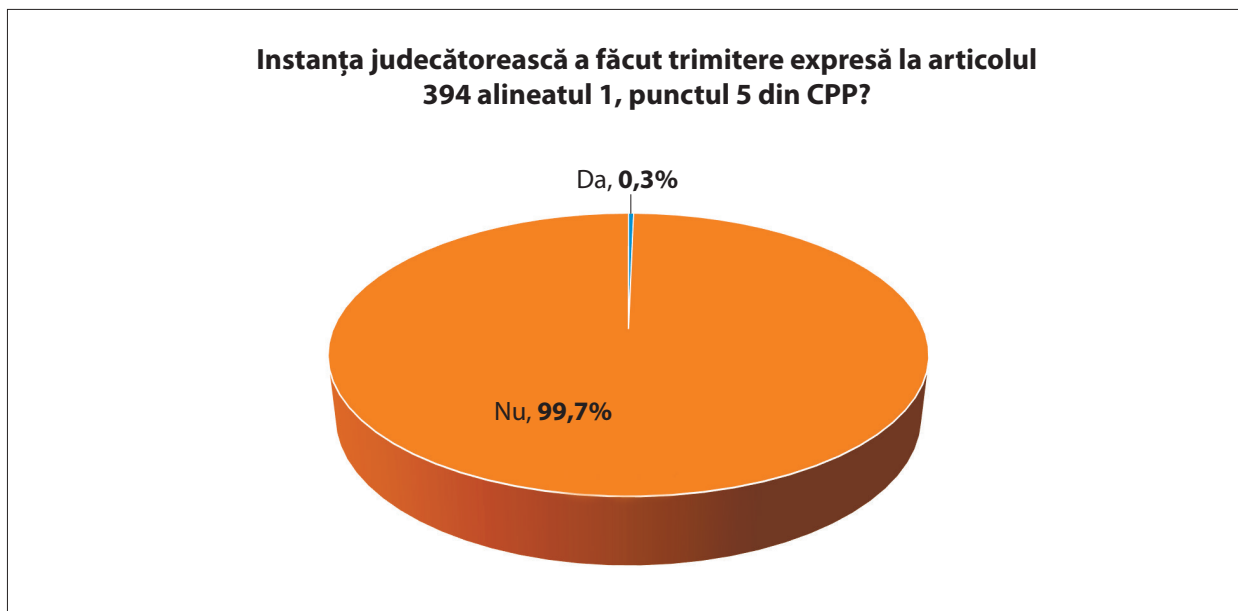

3.5.5. Încadrarea juridică

Articolul 394, alineatul (1), punctul 5) din CPP prevede că instanțele judecătorești de prim nivel trebuie să precizeze încadrarea juridică a acțiunilor inculpatului și, dacă este cazul, motivele pentru modificarea învinuirii. La fel ca în cazul altor alineate ale articolului 394 CPP analizate mai sus, instanțele, în aproape toate cazurile, nu au făcut o trimitere expresă la această prevedere. Se cere remarcat aici că curțile de apel și CSJ nu sunt, în principiu, obligate să facă trimitere la articolul 394 CPP. **Cu toate acestea, din motive de transparență, ar fi mai bine ca instanțele să facă trimitere expresă la articolele pe care le aplică în hotărârile lor.**

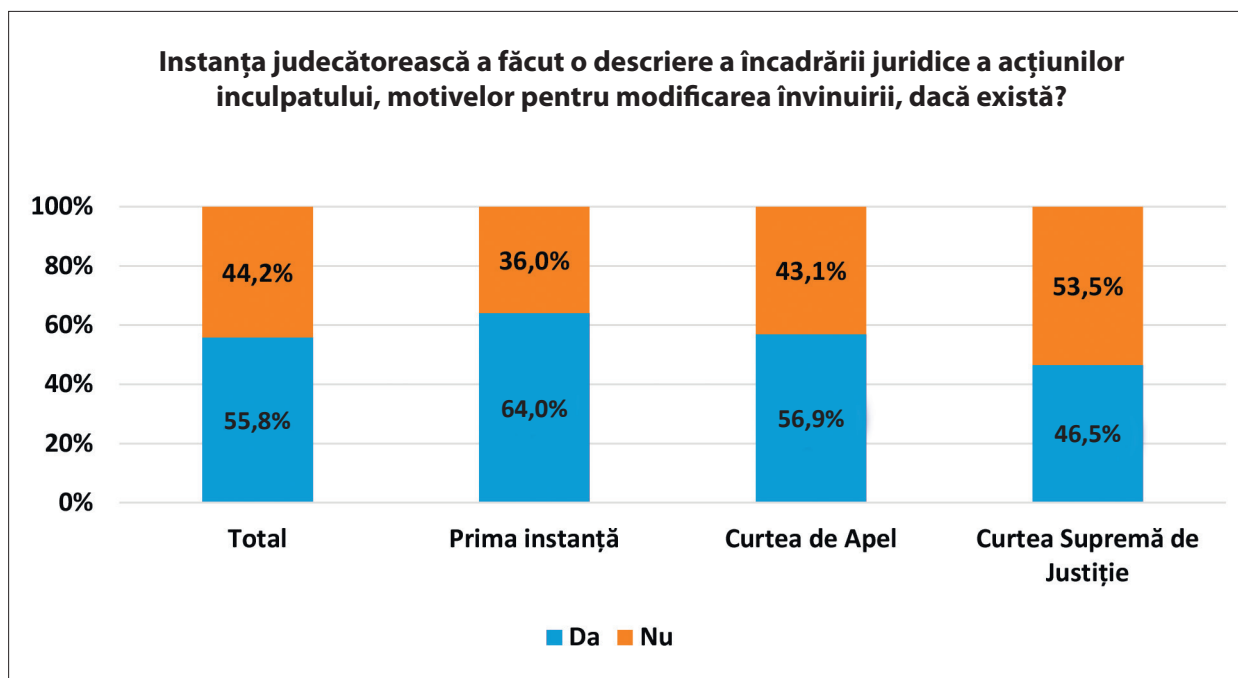
⁹⁴ Consiliul European, „Raportul privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova”, decembrie 2021.

Diagrama nr. 24

Instanțele de judecată indică încadrarea juridică a faptelor inculpatului și motivele modificării învinuirii, dacă acestea există, în majoritatea cazurilor, adică în 55,8% sau 340 de hotărâri dintre 609 hotărâri analizate.

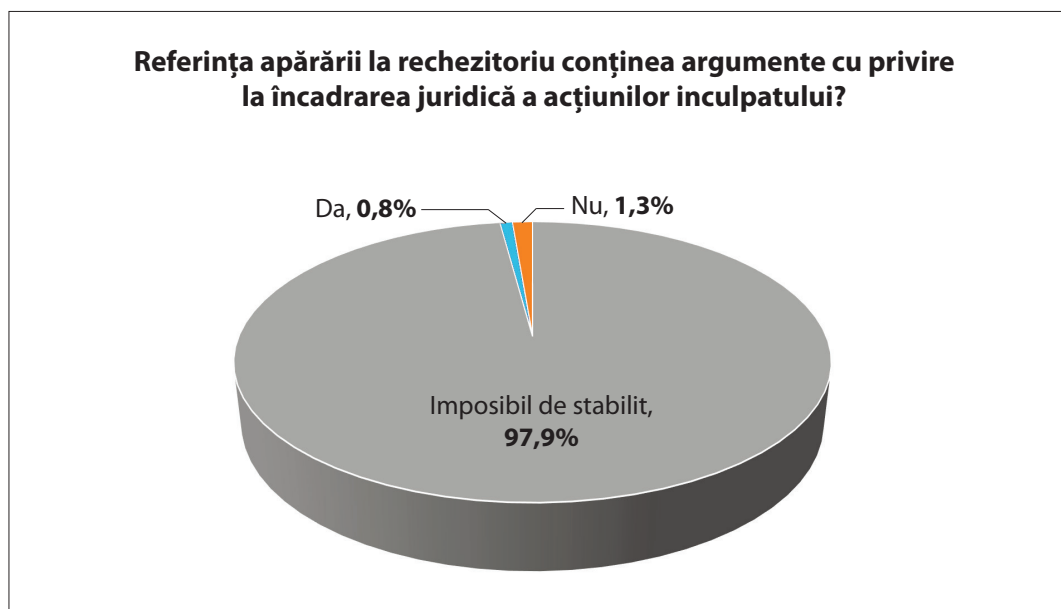
Diagrama nr. 25

O explicație este necesară în ceea ce privește cifra de 44,2% dintre hotărârile judecătorești care nu au inclus o descriere a faptei penale, așa cum prevede CPP. Printre aceste hotărâri se numără și hotărârile curților de apel și ale CSJ. Conținutul hotărârilor curților de apel și ale CSJ este determinat de articolul 417 CPP, care nu menționează în mod expres obligația curții de apel/CSJ de a include o descriere a încadrării juridice a acțiunilor inculpatului. Acesta ar putea fi principalul motiv pentru care, în hotărârile curților de apel/CSJ, nu a fost indicată nicio încadrare juridică a acțiunilor inculpatului. Un alt motiv ar putea fi cel că apelul/recursul, pur și simplu, nu a contestat încadrarea actelor juridice ale inculpatului. În plus, cifrele arată că instanțele judecătorești de prim nivel, care au obligația de a oferi o descriere a încadrării juridice, nu îndeplinesc această obligație în mai mult de o treime din hotărârile analizate (adică 36% dintre hotărâri). **Motivul poate fi faptul că încadrarea juridică a actelor apărării și motivele de modificare a învinuirii, dacă este cazul, sunt părți foarte importante ale hotărârii care permit condamnatului să realizeze cum a ajuns instanța la stabilirea unei pedepse pentru o anumită infracțiune. Acest lucru este la fel de important și pentru curțile de apel. Astfel de informații ar permite părților să pregătească mai bine apelul sau recursul, după caz.**

Un aspect important legat de descrierea încadrării juridice a faptelor inculpatului este referința inculpatului la rechizitoriu. Articolul 366 alineatul (2) CPP prevede că, în cazul în care a fost depusă referință la rechizitoriu, președintele ședinței o aduce la cunoștința celor prezenți. Standardele stabilite de jurisprudența Curții Europene⁹⁵, precum și standardele de redactare juridică și motivare⁹⁶, impun ca instanța să ia în considerare argumentele prezentate de inculpat, inclusiv, prin urmare, referința inculpatului la rechizitoriu, cu condiția ca acestea să fie semnificative din punct de vedere juridic. Cifrele din diagrama nr. 26 de mai jos arată că situația, în această privință, este îngrijorătoare. De asemenea, cifrele cu privire la întrebarea dacă instanțele au făcut vreo mențiune cu privire la referința apărării la rechizitoriu nu sunt pozitive. Aceleași argumente și concluzii/recomandări care au fost prezentate în secțiunea 5.1 de mai sus, în cadrul analizei diagramelor nr. 7 și nr. 8, se aplică în egală măsură în cazul diagramelor nr. 26 și nr. 27. Se cere remarcat aici că aceste cifre se aplică în primul rând hotărârilor instanțelor judecătorești de prim nivel.

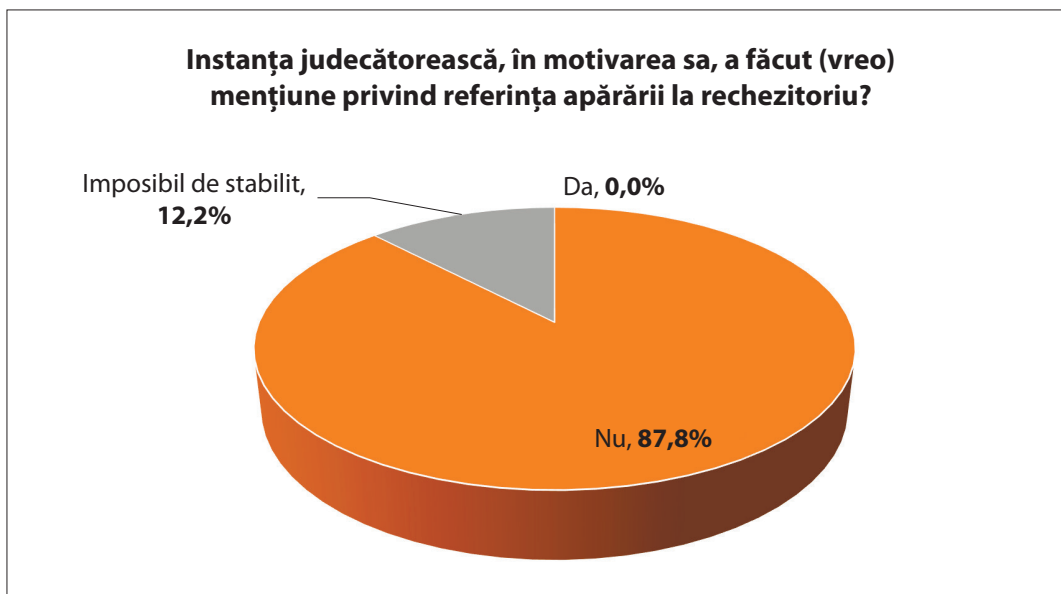
Diagrama nr. 26

⁹⁵ A se vedea capitolul I din Compendium.

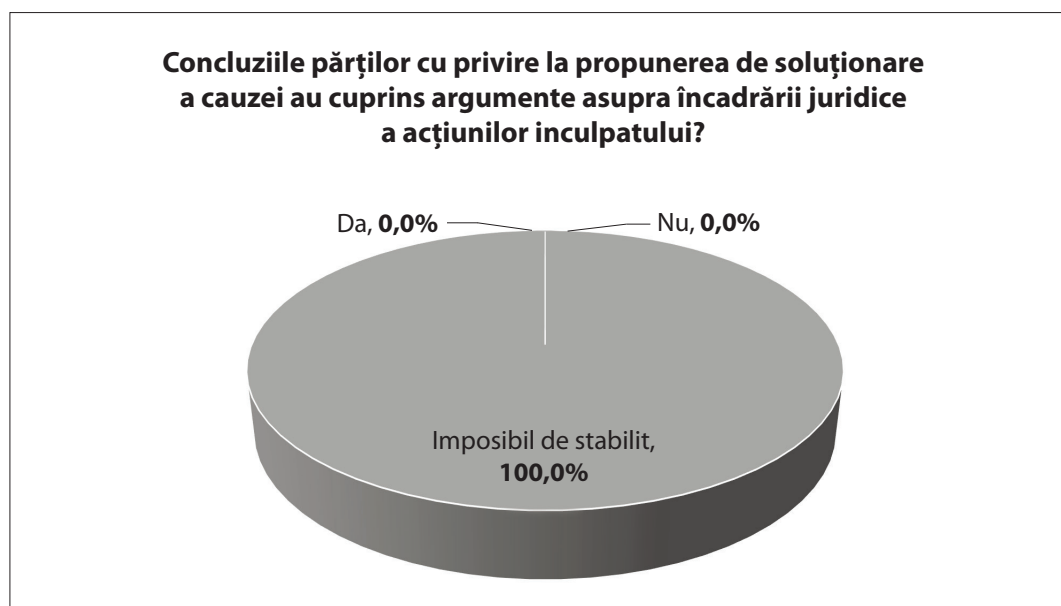
⁹⁶ A se vedea capitolul II din Compendium.

Diagrama nr. 27

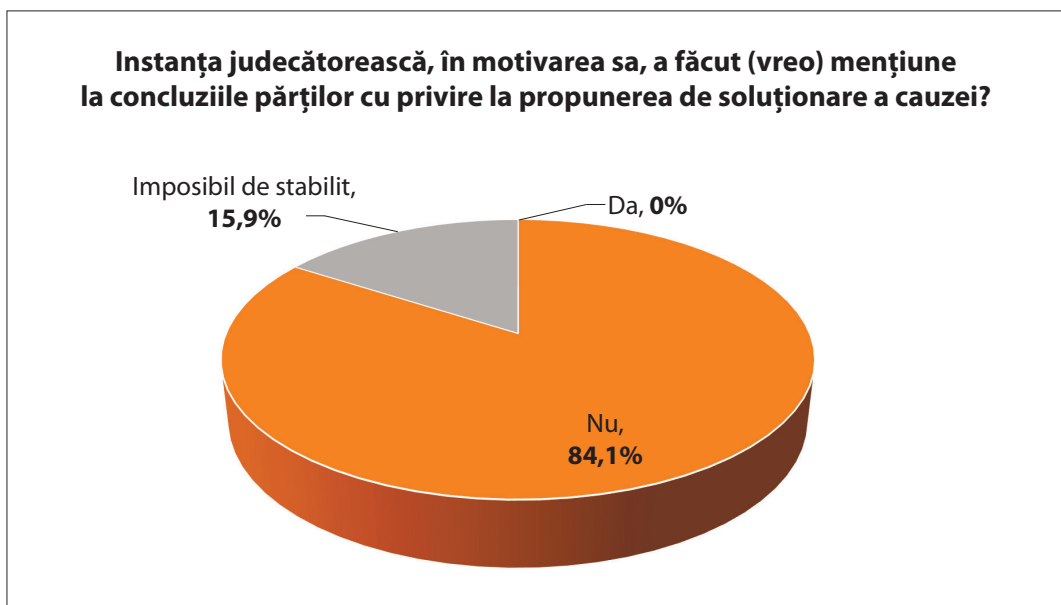
Concluzia părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei este importantă în contextul de mai sus. Concluziile părților pot conține argumente cu privire la încadrarea juridică a acțiunilor inculpatului, ceea ce poate constitui o cerință relevantă din punct de vedere juridic care reclamă un răspuns al instanței⁹⁷. Cu toate acestea, **în cazul în care instanța nu include în motivarea sa concluziile părților sau dacă nu s-a putut stabili dacă astfel de concluzii au fost prezentate, va fi imposibil să se verifice dacă instanța a pronunțat într-adevăr o hotărâre bine motivată.** După cum se arată mai jos, în diagrama nr. 28, în toate hotărârile analizate a fost imposibil de stabilit dacă părțile au formulat concluzii cu privire la propunerea de soluționare a cauzei. În plus, instanțele fie nu au menționat concluziile părților, fie a fost imposibil de stabilit acest lucru (a se vedea diagrama nr. 29 de mai jos). Trebuie remarcat aici că aceste cifre se aplică în principal hotărârilor judecătorești de prim nivel. Situația este aceeași cu cea prezentată mai sus, în analiza datelor din secțiunea 5.2, în diagramele nr. 11 și 12. Argumentele și, respectiv, concluziile/recomandările furnizate mai sus se aplică în egală măsură datelor din diagramele nr. 28 și 29 de mai jos.

Diagrama nr. 28

⁹⁷ Ibid.

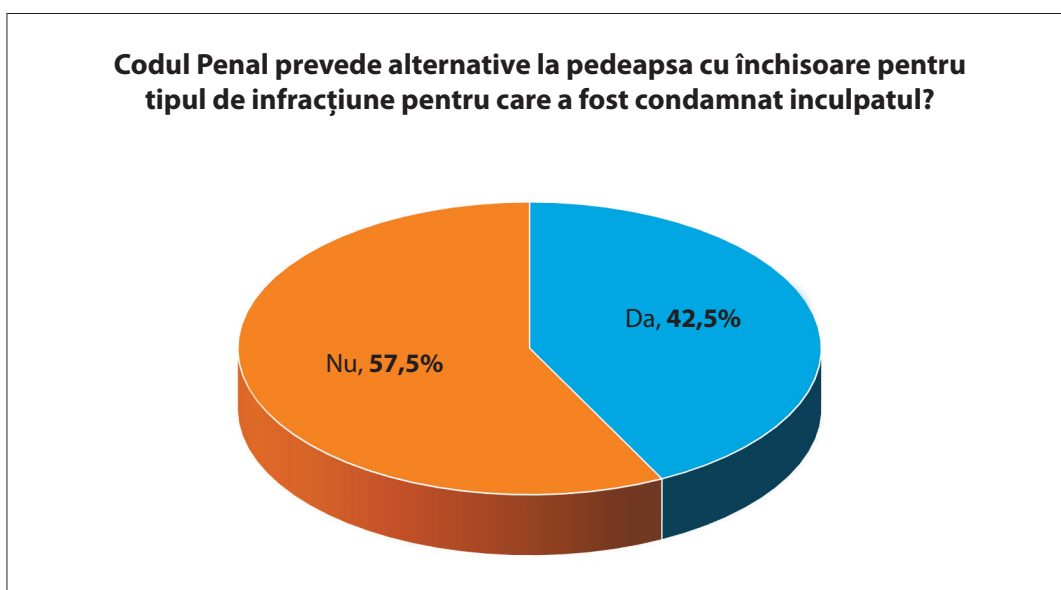
Diagrama nr. 29

3.5.6. Pedeapsa cu închisoare

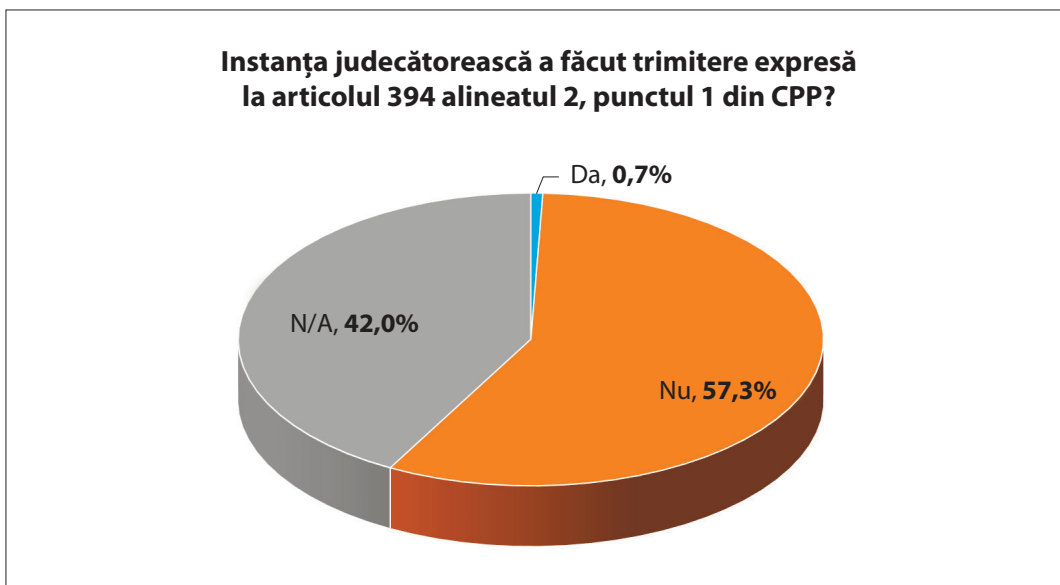
În conformitate cu articolul 394 alineatul (2) punctul 1) CPP, instanța motivează pedeapsa cu închisoare în cazul în care legea penală prevede alte categorii de pedepse. Primul pas pentru a colecta date cu privire la acest aspect a fost de a vedea dacă CP prevedea alte pedepse decât cu închisoare pentru tipul de infracțiune pentru care inculpatul a fost condamnat. Datele colectate și demonstrate în diagrama nr. 30 de mai jos arată că în 259 de hotărâri judecătorești sau 42,5%, CP prevedea, într-adevăr, alte pedepse decât cu închisoare.

Diagrama nr. 30

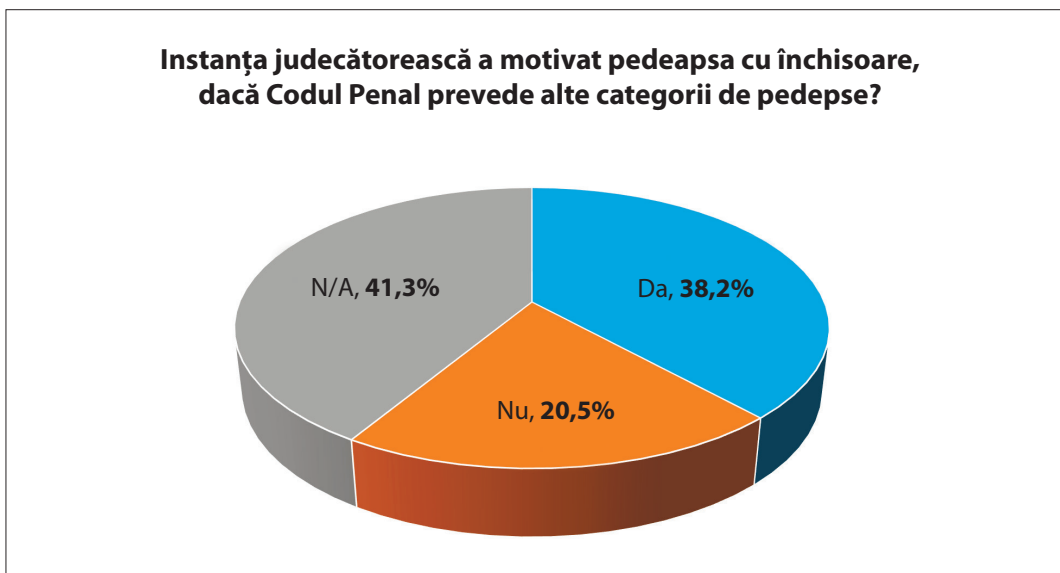
Cifrele din diagrama nr. 30 de mai sus nu arată în câte cazuri instanța a stabilit pedeapsa cu închisoare ca pedeapsă. Dezagregarea cu privire la numărul de condamnări este prezentată în diagrama nr. 32 și în tabelul D de mai jos. Înainte de a analiza aceste date, merită remarcat faptul că, nici de data aceasta, instanțele nu au făcut trimitere expresă la articolul 394 alineatul (2) punctul 1) CCP în hotărârile lor (a se vedea diagrama nr. 31 de mai jos). Ar trebui remarcat aici faptul că curțile de apel și CSJ nu sunt, în principiu, obligate să facă trimitere la articolul 394 CPP. **Cu toate acestea, din motive de transparență, ar fi mai bine ca instanțele să facă trimitere expresă la articolele pe care le aplică în hotărârile lor.**

Diagrama nr. 31

În 259 de hotărâri, adică în 58,7% din totalul hotărârilor analizate, a fost aplicată pedeapsa cu închisoare. După cum se arată în diagrama nr. 32 de mai jos, instanțele au motivat aplicarea pedepsei cu închisoare în 38,2% dintre hotărâri (adică 99 de hotărâri). În 41,3% dintre hotărârile în care s-a aplicat pedeapsa cu închisoare ca sancțiune, CP nu prevedea o sancțiune alternativă. Prin urmare, cifra de 41,3% este N/A.

Diagrama nr. 32

Cifrele de 38,2% în cazul în care răspunsul a fost „Da” și 20,5% în cazul în care răspunsul a fost „Nu” includ toate cele trei instanțe, deci și curțile de apel și CSJ. Dezagregarea acestor cifre este prezentată în tabelul D de mai jos.

TABELUL D

Instanța judecătorească a motivat pedeapsa cu închisoare, dacă Codul penal prevede alte categorii de pedepse?

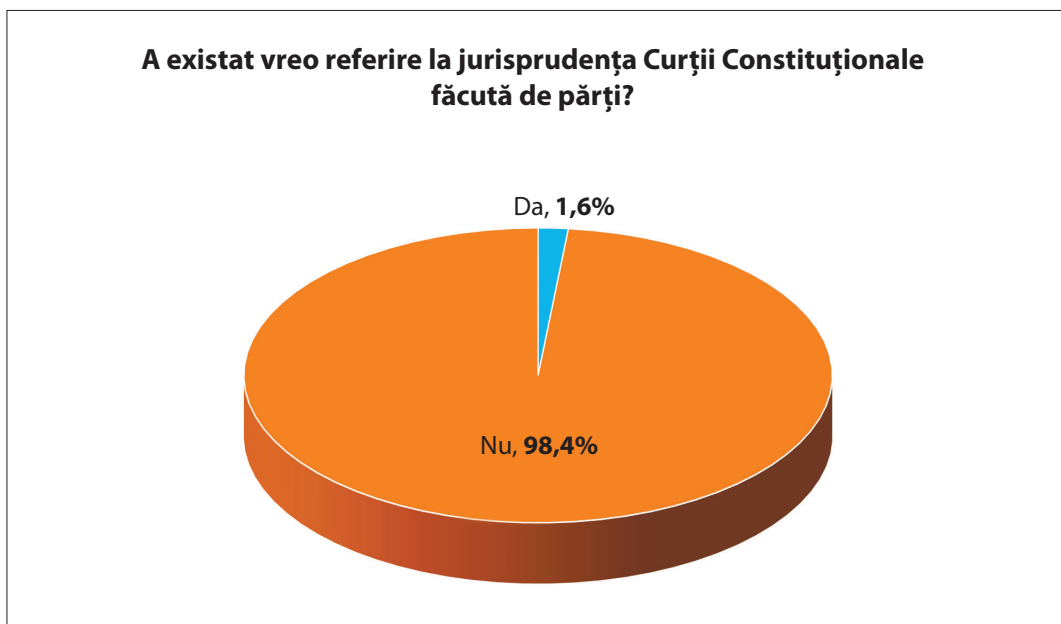
	Rata	Hotărâri	Prima instanță	Curțile de Apel	CSJ
Da	38,2%	99	38,2%	43,5%	32,9%
Nu	20,5%	53	24,7%	23,6%	12,9%
N/A	41,3%	107	37,1%	32,9%	54,2%
Total	100%	259	100%	100%	100%

Obligația de a justifica pedeapsa cu închisoare, astfel cum se prevede în articolul 394 alineatul (2) punctul 1) CPP, revine primei instanțe. Cu toate acestea, în conformitate cu articolul 417 alineatul (1) punctul 8) CPP, curțile de apel trebuie să prezinte motivele de fapt și de drept pentru respingerea sau acceptarea apelului și motivele adoptării deciziei respective. În cazul acceptării apelului, curțile de apel pot, de asemenea, să modifice sentința pronunțată de prima instanță în conformitate cu articolul 415 CPP. Această decizie ar trebui să fie indicată în hotărârea finală, astfel cum se prevede la articolul 417 alineatul (1) punctul 9) CPP. Acest lucru ar însemna că, în cazurile în care apelul a contestat impunerea unei pedepse cu închisoare, în timp ce Codul penal prevedea pedepse alternative, sau în cazurile în care curțile de apel au modificat sentința, se cuvine o motivare a pedepsei cu închisoare în condițiile în care Codul penal prevede și alte categorii de pedepse. Același lucru este valabil și pentru CSJ în cazul în care recursul se referă la impunerea unei pedepse cu închisoare, atunci când CP prevede alternative. Discuția de mai sus relativizează cifrele în care curțile de apel și CSJ nu au justificat impunerea pedepsei cu închisoare. Cu alte cuvinte, faptul că aceste instanțe nu au prevăzut o justificare nu înseamnă automat că există o problemă cu motivarea. Acest lucru ar putea însemna, pur și simplu, că apelul sau casarea nu a contestat impunerea pedepsei cu închisoare. **Cu toate acestea, există încă loc pentru îmbunătățiri, deoarece, în 24,7% dintre hotărâri (adică aproape un sfert din total), instanțele de prima instanță nu au motivat stabilirea pedepsei cu închisoare, deși Codul penal prevedea o pedeapsă alternativă.**

3.5.7. Trimitere la jurisprudența Curții Constituționale și a Curții Europene a Drepturilor Omului

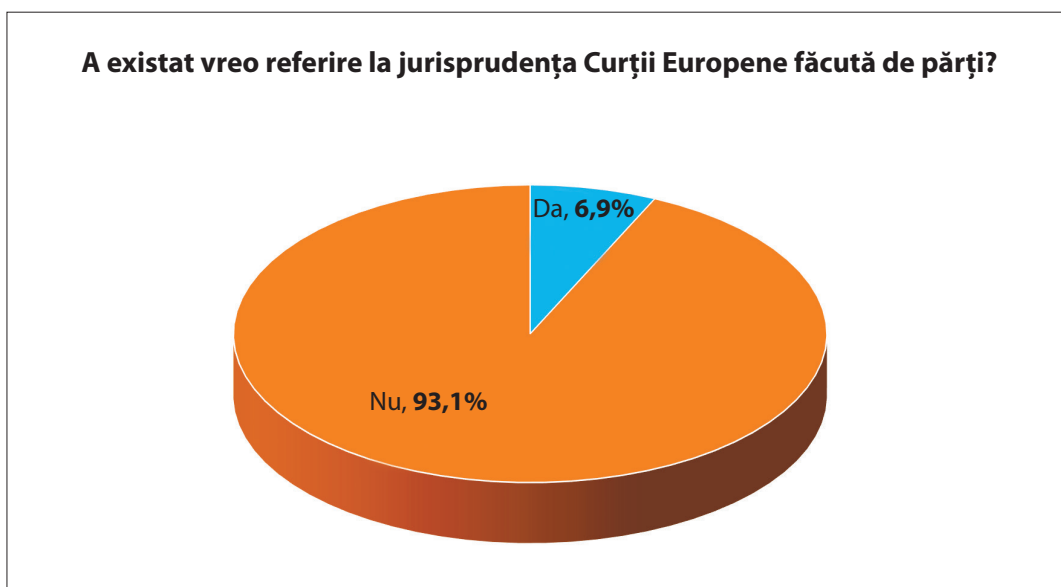
După cum s-a menționat în introducerea acestui raport, jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova și a Curții Europene contribuie la emiterea unor hotărâri motivate. Prin urmare, ultimele secțiuni ale listei de verificare sunt dedicate trimiterii la jurisprudența acestor instanțe. Pentru eficientizarea lecturii, datele privind ambele instanțe vor fi analizate împreună, deoarece structura listei de verificare pentru ambele instanțe a fost identică. Primele date colectate se refereau la trimiterea părților în proces la jurisprudența instanțelor respective. Cifrele colectate pentru trimiterea părților la jurisprudența CC sunt foarte scăzute. Doar în 10 cauze (sau 1,6%) din cele 609 analizate, părțile au făcut trimitere la jurisprudența CC (a se vedea diagrama nr. 33 de mai jos). Motivele pot fi multiple, de la necunoașterea de către părți a jurisprudenței CC până la inexistența unei jurisprudențe relevante în hotărârile analizate. Prin urmare, ar fi foarte speculativ să formulăm vreo concluzie pe baza acestor cifre. Din acest motiv, nu vor fi analizate datele colectate cu privire la întrebările dacă și cum a reacționat instanța la trimiterea la jurisprudența CC. Cu toate acestea, merită menționat, bineînțeles, cu toată precauția descrisă mai sus, că în 24,7% dintre toate cazurile în care instanțele au reacționat la trimiterea la jurisprudența CC, reacția nu a fost formalistă (aceasta este doar în 8 hotărâri). Lista de verificare conținea o notă în care se explica faptul că o trimitere formalistă la jurisprudența CC sau a Curții Europene este considerată a fi o trimitere prin simpla recunoaștere a jurisprudenței instanței respective, fără a intra în analiza jurisprudenței și aplicarea acelei jurisprudențe în cazul concret.

Diagrama nr. 33

Cifrele cu privire la referirea părților la jurisprudența Curții Europene sunt ușor diferite. Părțile au făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene în 46 de hotărâri sau 6,9% dintre hotărârile analizate. Din nou, motivele pentru acest scor scăzut pot varia. Cu toate acestea, cifrele de aici sunt puțin mai mari decât cele referitoare la jurisprudența CC. În ciuda acestui fapt, orice concluzie formulată aici trebuie citită cu precauția necesară.

Diagrama nr. 34

Reacția instanțelor nu pare a fi pe deplin adecvată. Există o discrepanță între cifrele referitoare la întrebarea dacă instanțele au reacționat la trimiterea la jurisprudența Curții Europene și la întrebarea dacă reacția a fost formală.

Diagrama nr. 35

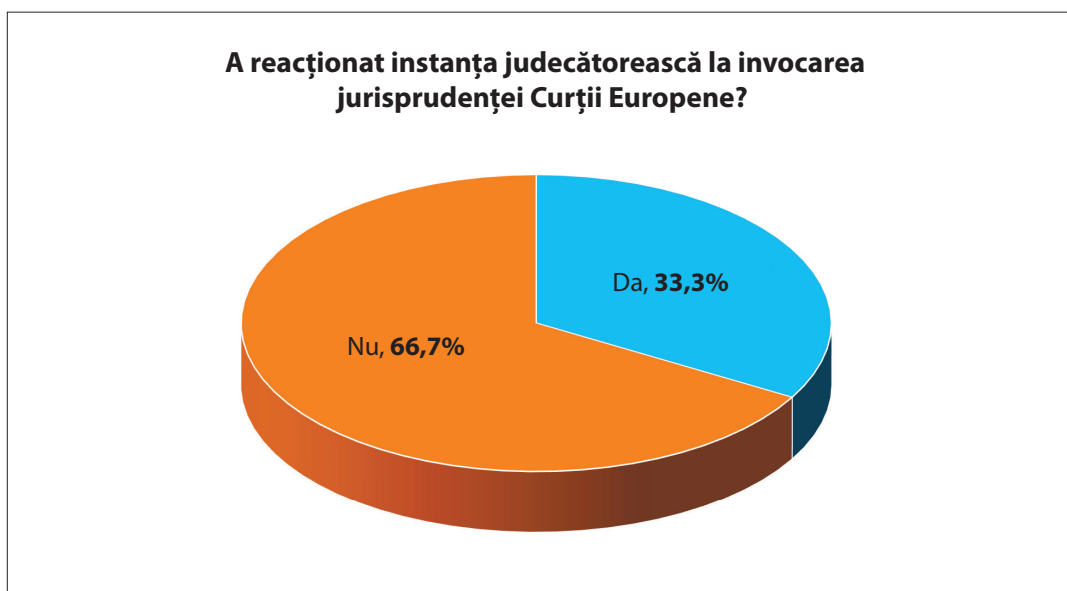
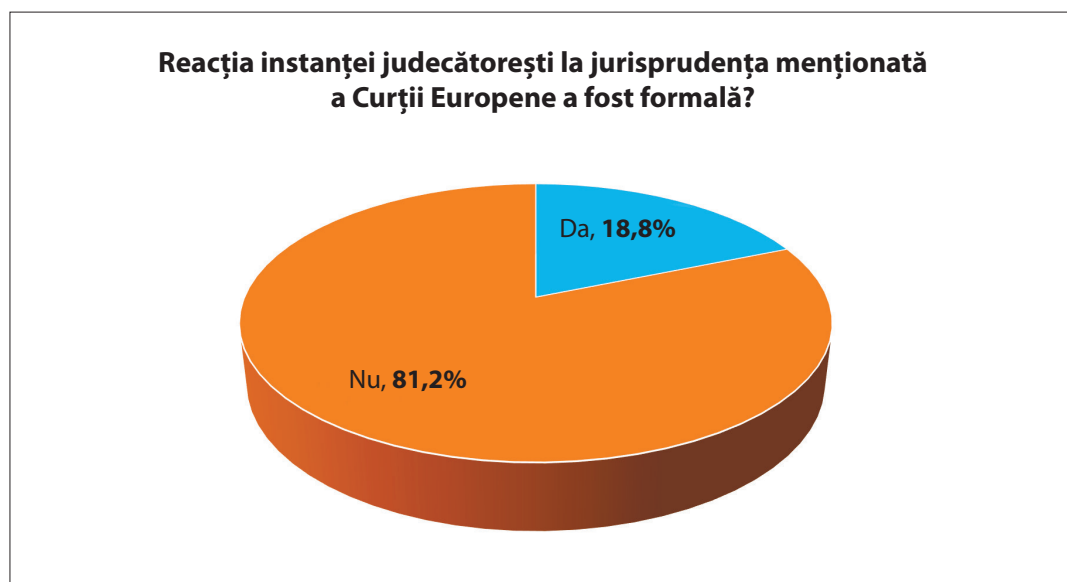

Diagrama nr. 36

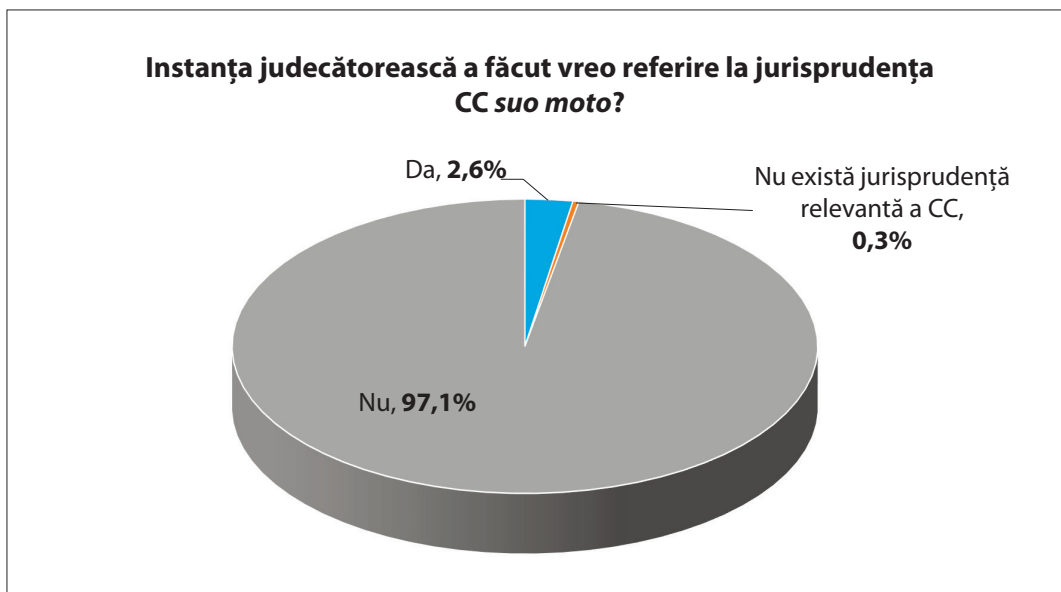

Deși cifrele din ambele diagrame sunt insuficiente pentru a formula concluzii solide, ele sunt suficiente pentru a indica cu prudență că, în majoritatea cazurilor, instanțele nu răspund la invocarea jurisprudenței Curții Europene. Acest lucru s-a întâmplat în 66,7% dintre hotărâri, adică în 32 din 48 de hotărâri s-a făcut o astfel de trimitere. **Prin urmare, ar trebui să se acorde mai multă atenție reacției instanțelor la trimiterea părților la jurisprudența Curții Europene. Se recomandă ca instanțele să reacționeze în mod implicit la trimiterea la jurisprudența Curții Europene, chiar și atunci când consideră că jurisprudența la care se face referire nu este relevantă. În astfel de cazuri, ar trebui să se explice de ce jurisprudența la care fac referire părțile este irelevantă.**

În ceea ce privește întrebarea dacă reacția instanțelor a fost formală, cifrele sunt mult prea mici pentru a formula vreo concluzie solidă sau pentru a ajunge la vreo recomandare prudentă. Ar trebui menționat faptul că în 13 dintre cele 16 hotărâri (adică 81,2%) în care instanțele au reacționat la trimiterea la jurisprudența Curții Europene, reacția nu a fost formală. **Se recomandă utilizarea acestor exemple ca bune practici care să fie urmate de toate instanțele.**

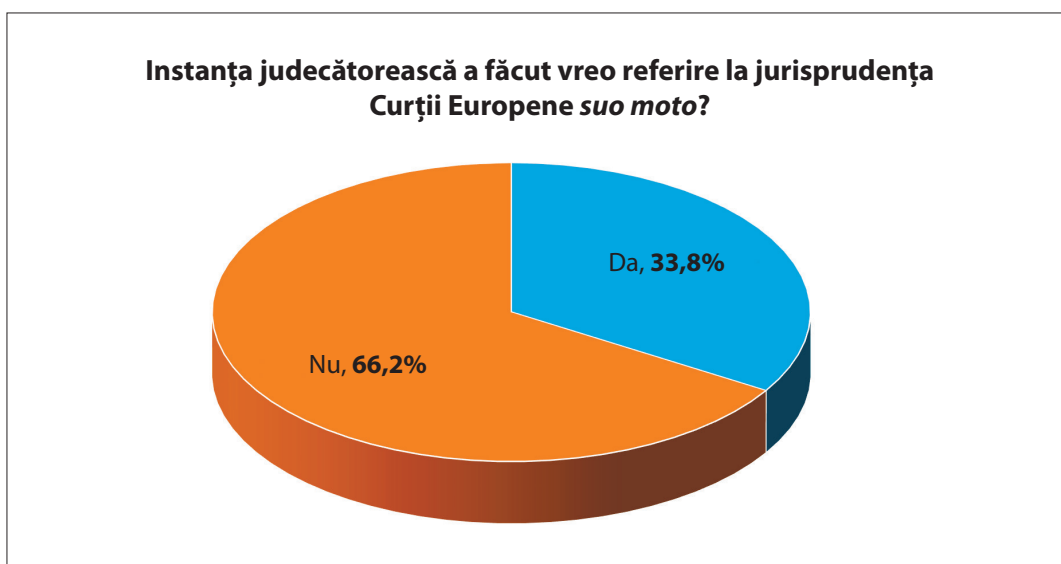
Lista de verificare prevedea, de asemenea, o întrebare cu privire la referirea la jurisprudența Curții Constituționale și Curții Europene *suo moto* de către instanțe. Cifrele referitoare la trimiterea *suo moto* la jurisprudența CC sunt, din nou, scăzute. Doar în 2,6% sau 16 hotărâri s-a făcut o trimitere *suo moto* la jurisprudența CC. La fel ca în cazul de mai sus, motivele pentru acest lucru pot varia și ar fi foarte speculativ să se formuleze concluzii solide. Merită menționat aici, de asemenea, faptul că în acele hotărâri în care s-a făcut trimitere la jurisprudența CC trimiterea nu a fost, în majoritatea cazurilor, formală (88,9%). **Se recomandă utilizarea acestor cazuri ca exemplu de bune practici care să fie urmate de părți.**

Diagrama nr. 37

Cifrele cu privire la referirile *suo moto* la jurisprudența Curții Europene sunt considerabil diferite. În 33,8% dintre hotărârile analizate, adică în 206 hotărâri, instanțele au făcut o trimitere *suo moto* la jurisprudența Curții Europene (a se vedea diagrama 38 de mai jos). În majoritatea cazurilor, și anume în 70,4% sau 145 de hotărâri, reacția nu a fost formală. Cu toate acestea, a existat și un număr destul de mare de cazuri în care reacția a fost formală (29,6% sau 61 de hotărâri). **Prin urmare, ar trebui să se acorde mai multă atenție faptului că trimiterile la Curtea Europeană nu sunt formale, ci sunt folosite ca o sursă de autoritate pentru a susține și a sprijini argumentele proprii ale instanțelor în circumstanțele concrete ale cauzei pe care o gestionează.**

Diagrama nr. 38

3.6. Recomandări

- Faptul că instanțele nu fac o mențiune expresă la articolul 394 nu constituie un motiv de apel sau de casare. Cu toate acestea, este important pentru calitatea motivării și pentru claritate ca instanțele să facă o trimitere expresă la articolele pe care le aplică în hotărârile lor, inclusiv la articolul 394. Acest lucru este valabil pentru toate capitolele.
- Hotărârile ar trebui să fie motivate astfel, încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus referință la rechizitoriu și dacă aceasta conține argumente care vor necesita un răspuns din partea instanței.
- Hotărârile ar trebui să fie motivate în așa fel încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus concluzii scrise cu privire la soluția propusă și dacă acestea conțin argumente care vor necesita un răspuns din partea instanței.
- Hotărârile ar trebui să fie motivate în așa fel încât să includă descrierea probelor care susțin concluziile instanței și motivele pentru care instanța a respins alte probe.
- Este extrem de important să existe o imagine clară asupra persoanei care a înaintat un demers privind circumstanțe atenuante. Numai în acest fel se poate verifica dacă o hotărâre judecătorească a răspuns la argumentele semnificative ale părților.
- Este extrem de important să existe o imagine clară a modului în care instanța a reacționat la o circumstanță atenuantă, indiferent cine a propus-o.
- Instanța respinge circumstanța atenuantă pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei respective.
- Circumstanțele agravante sunt luate în considerare numai în cazul în care instanța, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor cauzei, este convinsă că circumstanța agravantă relevantă este dovedită dincolo de orice bănuială rezonabilă.
- Încadrarea juridică a acțiunilor apărării și motivele modificării învinuirii în favoarea învinuitului sunt părți foarte importante ale hotărârii, care îi permit condamnatului să își dea seama cum a ajuns instanța la aplicarea unei pedepse pentru o anumită infracțiune.
- Instanțele ar trebui să justifice aplicarea unei pedepse cu închisoare în cazul în care Codul penal prevede o sancțiune alternativă.
- Trimiterea la jurisprudența Curții Europene și a Curții Constituționale nu ar trebui să fie formală.
- Instanțele ar trebui să reacționeze în mod implicit la trimiterile la jurisprudența Curții Europene, chiar și atunci când consideră că jurisprudența la care se face referire nu este relevantă. În astfel de cazuri, ar trebui să se ofere o explicație cu privire la motivul pentru care jurisprudența la care fac referire părțile este irelevantă.

CAPITOLUL IV:

EXTRASE DE BUNE PRACTICI PRIVIND MOTIVAREA HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI PRIN CARE SE APLICĂ SANȚIUNI PENALE

CAPITOLUL IV:

EXTRASE DE BUNE PRACTICI PRIVIND MOTIVAREA HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI PRIN CARE SE APLICĂ SANCTIUNI PENALE

4.1. Introducere

Analiza efectuată în Capitolul III de mai sus (în continuare „Analiza”) a oferit o bază pentru identificarea celor mai frecvente probleme în ceea ce privește motivarea hotărârilor judecătorești de aplicare a pedepselor penale în Republica Moldova. Analiza a arătat că există mai multe aspecte care trebuie cercetate cu o atenție deosebită atunci când se ajunge la motivarea hotărârilor judecătorești de aplicare a unei pedepse penale. Prezentul capitol al Compendiumului este ultima piesă a puzzle-ului, care are menirea de a contribui la o mai bună motivare a hotărârilor judecătorești, respectând nu numai cadrul juridic național instituit în acest scop, ci și standardele internaționale. Fiecare dintre recomandările care decurg din Analiză va constitui o secțiune separată a prezentului capitol. Bunele practici sunt selectate în cadrul fiecărei secțiuni sub forma unor extrase din hotărâri judecătorești relevante pentru chestiunea discutată în secțiunea respectivă. Ideea este de a lăsa hotărârile să „vorbească de la sine”. Prin urmare, nu sunt adăugate comentarii la extrase. Cu toate acestea, pentru fiecare extras este inclus un scurt rezumat al faptelor. Acest lucru este menit să plaseze utilizatorul Compendiului în contextul potrivit și să îi permită acestuia să înțeleagă mai bine extrasul.

Au fost utilizate mai multe surse pentru a colecta extrase de bune practici care ar putea servi ca sursă de inspirație și ca referință la cele mai bune standarde naționale și internaționale. Prima și cea mai importantă sursă a fost eșantionul de 609 hotărâri judecătorești selectate în scopul Analizei. Eșantionul nu a putut acoperi întregul spectru al problemelor identificate și care sunt discutate în prezentul capitol. În acest scop, mai mulți judecători din Republica Moldova au furnizat extrase de bune practici din experiența lor zilnică. În plus, trei experți internaționali au fost angajați pentru a colecta extrase de bune practici din propriile jurisdicții. Extrasele din aceste trei surse ar putea acoperi toate problemele identificate în cadrul analizei. Jurisdicțiile străine alese au fost Franța, Portugalia și România. Alegerea jurisdicțiilor a fost aleatorie și a fost dictată de disponibilitatea experților, a resurselor și a timpului. Extrasele de bune practici din aceste jurisdicții variază în ceea ce privește stilul, abordarea și volumul. Totuși, numitorul comun al acestora este atenția acordată de către instanțe motivării problemelor sensibile identificate în Republica Moldova. Unele dintre aspectele discutate în prezentul capitol nu au fost acoperite de extrase din jurisdicțiile alese. Acest lucru s-a întâmplat, în principal, din cauza cadrului juridic al acestor jurisdicții. Atunci când este necesar, se adaugă note de subsol cu explicații pentru a le permite utilizatorilor Compendiului să înțeleagă mai bine contextul juridic al extrasului ales din jurisdicțiile respective.

4.2. Hotărârile ar trebui să fie motivate în așa fel încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus referință la rechizitoriu și dacă aceasta conține argumente care să necesite un răspuns din partea instanței.

Extrase de bune practici din Franța⁹⁸

Crim. 18 iulie 1991, nr. 90-82.208, Bull. crim. nr. 301⁹⁹.

Sinteză: O angajatoare, Lucienne X..., soția lui Y..., administratoare a unui magazin de mobilă, își obligă angajații să lucreze în timpul liber săptămânal prevăzut de Codul muncii. Ea este anchetată, găsită vinovată și condamnată la plata mai multor amenzi în valoare totală de 5000 de euro. Aceasta face apel și Curtea de Apel confirmă condamnarea în primă instanță, pe de o parte, prin simpla invocare a unei decizii anterioare, iar, pe de altă parte, prin faptul că s-a abținut să se pronunțe cu privire la legalitatea unui ordin pentru care pârâta a solicitat Curții de Justiție a Uniunii Europene o hotărâre preliminară. Curtea de Casație anulează hotărârea Curții de Apel din următoarele motive.

Extras din Hotărârea Curții de Casație

Întrucât din hotărârea atacată rezultă că Lucienne X..., soția lui Y..., a fost urmărită penal pentru că, în 1988, a încălcat un ordin al prefectului departamentului Haute-Savoie, din 5 ianuarie 1982, care prevedea închiderea duminica, pentru public, a tuturor unităților din departament specializate în vânzarea de mobilă, mobilier și lenjerie de pat;

Întrucât pârâta a contestat în mod regulat legalitatea acestui ordin, reproșând că acesta nu a ratificat un acord intersindical încheiat în mod regulat între profesioniștii din domeniul mobilei; întrucât aceasta a susținut, de asemenea, că ordinul în cauză nu îi era opozabil, dat fiind că în unitatea sa se desfășurau lucrări de tâmplărie, care nu intrau în lista activităților profesionale menționate în actul normativ în cauză;

Întrucât, pentru a înlătura acest argument și a declara constatată prevenția, Curtea de Apel s-a limitat să precizeze că legalitatea ordinului prefectului din 5 ianuarie 1982 nu poate fi contestată și a făcut trimitere, în acest sens, la „deciziile sale anterioare din 9 octombrie 1986” și la „hotărârile Secției penale din 22 noiembrie 1988”;

Dar, deoarece au hotărât pe aceste temeuri, judecătorii din a doua instanță, care s-au abținut să răspundă la capetele de cerere peremptorii ale concluziilor care le-au fost prezentate, nu au respectat principiile enunțate mai sus.

Extrase de bune practici din România

Sentința penală nr. 1857/25.06.2014, Tribunalul București – Secția I penală, România
www.rejust.ro/juris/736426e9

Sinteză: Inculpatul, aflat în stare de arest, este trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunilor de omor calificat comis prin cruzimi, și de furt calificat comis în timpul nopții și având asupra sa o armă. S-a reținut că la data de 19.09.2013, în timp ce se afla în locuința concubinei sale unde aceasta dormea, cuprins de gelozie și pe fondul consumului de alcool, inculpatul a lovit-o în mod repetat cu un cuțit în zone corporale vitale, cauzându-i leziuni grave în urma cărora victima a decedat. Imediat după comiterea faptei, inculpatul a părăsit locuința victimei luând și două telefoane mobile ce aparțineau acesteia, bunuri ce au fost găsite asupra sa în momentul depistării și prinderii de către organele de urmărire penală.

⁹⁸ Nu toate aspectele sunt acoperite de extrasele de bune practici din Franța. Acest lucru se datorează lipsei de practici adecvate pentru recomandarea respectivă. Trebuie remarcat faptul că, deși prevederile din dreptul penal francez nu mai permit judecătorului să impună pedepse cu închisoare pe un termen mai mic de șase luni fără modificare (eliberare condiționată), acestea sunt prea recente pentru a genera o jurisprudență consacrată. Dimpotrivă, se pare că un efect colateral a fost prelungirea pedepselor pronunțate.

⁹⁹ Articolul 485 din Codul de procedură penală prevede că: „Orice hotărâre trebuie să conțină motive și o prevedere. Motivele constituie temeiul deciziei”. Articolul 593 din același cod pedepsește lipsa sau inadecvarea motivelor hotărârilor cu caracter penal sau omisiunea de a se pronunța „fie asupra uneia sau mai multor cereri ale părților, fie asupra uneia sau mai multor concluzii ale procurorului”.

Extras din Hotărârea Tribunalului București

Inculpatul recunoaște fapta deucidere, dar susține că aceasta nu se încadrează în infracțiunea de omor calificat săvârșit prin cruzimi, ci în infracțiunea de omor. Astfel, acesta arată că procurorul a solicitat prima încadrare doar în raport cu numărul de lovituri, însă nu a ținut cont de expertiza medico-legală. Aceasta arată că rănilor au fost produse în dinamică, multe reprezentând tentative care nu și-au atins ținta, fiind lovituri care s-au oprit în zone neletale, în umeri și brațe, datorită dinamicii victimă-agresor și, astfel, ele nu pot reflecta cruzimea, întrucât au fost lovituri aplicate rapid, într-un interval scurt de timp. Cu privire la aspectul consemnat în raportul de expertiză medico-legală în sensul că moartea a fost violentă, inculpatul arată că nu i-a provocat victimei alte dureri în afară de cele inerente loviturilor aplicate ce au dus la moartea rapidă a victimei. El estimează că numărul loviturilor nu reprezintă decât excesul de adrenalină declanșat în momentul comiterii faptei, inculpatul lovind victima până aceasta nu s-a mai mișcat, pentru a nu-i provoca durere, ci moarte instantanee. În afara numărului de lovituri, parchetul nu a adus niciun argument și nicio probă suplimentară pentru a susține agravanta cruzimilor, iar numărul de lovituri aplicate în zonele nevitală nu mențin suspiciunea unei astfel de încadrări.

Cât privește solicitarea apărării de a nu se reține agravanta omorului calificat, și anume varianta săvârșirii faptei prin cruzimi, Tribunalul a respins această cerere pe baza elementelor faptice ce decurg din probe și care se coroborează cu concluziile raportului de autopsie ce face trimitere și la numărul loviturilor aplicate cu un obiect tăietor – un cuțit de bucătărie – 13 lovituri în zone vitale, asupra unei persoane care dormea, precum și la zonele în care s-a lovit. Aplicarea acestui element circumstanțial agravant este fundamentată și de modalitatea concretă de săvârșire a infracțiunii, constând în aceea că inculpatul i-a aplicat primele lovituri în timp ce aceasta dormea (aflându-se în imposibilitate de a se apăra), iar în momentul în care victima a reacționat și i-a pus mâna în piept agresorului, cerându-i să înceteze, inculpatul a continuat săvârșirea faptei în ciuda rugămintelor acesteia, lovindu-și victima cu cuțitul până când aceasta a decedat.

Pe parcursul întregii cercetări judecătorești, inculpatul a încercat să minimizeze sau să-și excludă vinovăția, susținând că suferă de o serie de afecțiuni care, pe fondul consumului de alcool (situație pe care a prezentat-o constant), au degenerat într-o acțiune violentă pe care nu și-o poate explica. Tribunalul a respins în mod constant efectuarea unor noi investigații sau verificări medico-legale cu privire la acest aspect, ținând cont de concluziile raportului de expertiză medico-legală psihiatrică, care nu conține elemente de contradictorialitate și care au avut în vedere existența bolilor la care face referire inculpatul, acestea fiind consemnate la punctul 315 din raportul de expertiză.

Sentința penală nr. 289/12.10.2017, Tribunalul Cluj – Secția penală, România www.rejust.ro/juris/49693776

Sinteză: *Inculpatul este trimis în judecată pentru comiterea infracțiunii de mărturie mincinoasă, întrucât a refuzat să dea declarații la solicitarea polițistului cu privire la relația dintre X (trimis în judecată pentru trafic de persoane) și Y (victima traficului). Inculpatul este achitat de către instanță nu datorită răspunsurilor sale la rechizitoriu, ci pentru că instanța a constatat că fapta sa, așa cum a fost comisă în realitate, nu este prevăzută de legea penală.*

Extras din Hotărârea Tribunalului Cluj

Tribunalul a analizat declarația de martor, din data de 27.09.2016, luată de organul de cercetare care i-a cerut să declare „ceea ce cunoaște despre numita Y și relația pe care aceasta a avut-o cu X”. Martorul a răspuns că îi cunoaște pe cei doi, că nu dorește să dea declarații cu privire la relația dintre ei, că în privința celor întrebate nu declară nimic, că nu dorește să fie citat ca martor deoarece e problema lor ce au avut și pe el nu îl interesează.

În apărarea sa, inculpatul a invocat două aspecte:

1. *Nu a știut că nu are voie să refuze să depună declarație ca martor.* Tribunalul nu poate primi această scuză. Astfel, se prezumă că orice persoană cunoaște legea, că persoanele având vârsta peste 14 ani sunt responsabile penal, iar singurele persoane care pot refuza să depună mărturie sunt cele indicate la art. 117 din Codul de Procedură Penală. Or, martorul nu are nicio relație de familie cu cei doi. Martorul ar mai fi putut să invoce dreptul la tăcere în temeiul art. 118 din Codul de Procedură Penală. Dar, în cauza respectivă, nu el era cel urmărit și nici nu a fost urmărit ulterior pentru a fi invocat acest drept.

2. Ulterior, și-a retractat declarația dată, astfel că ar trebui să beneficieze de cauza de nepedepsire prevăzută de art. 273 alin. (3) din Codul de procedură penală. Tribunalul constată că, într-adevăr, la data de 13.03.2017, a fost audiat pentru mărturie mincinoasă în calitate de inculpat, prilej în care inculpatul a declarat de această dată, în mod detaliat, aspecte privind pe X și Y. Dar, potrivit textului de lege indicat, această retractare ar fi trebuit să intervină până la momentul reținerii, arestării sau punerii în mișcare a acțiunii penale în procesul penal unde s-a dat declarația presupusă mincinoasă. Or, încă de la data de 4 februarie 2017, X era arestat pe 30 de zile în calitate de inculpat, după punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva sa (fila 117 din vol. XI).

Apărarea susține că inculpatul ar fi avut posibilitatea să își retragă declarația presupusă a fi mincinoasă până când împotriva lui s-ar fi luat una din cele trei măsuri sau acte procesuale prevăzute de lege. Tribunalul nu poate primi această susținere cum că retractarea privește procesul în care este cercetat însuși cel care a comis mărturia mincinoasă și nu procesul în care s-a dat mărturia. Acest lucru rezultă din scopul incriminării infracțiunii de mărturie mincinoasă, care este buna desfășurare a activității organelor judiciare, împiedicarea inducerii lor în eroare și soluționarea dreaptă a cauzelor. De aceea, Tribunalul constată că, în aceste condiții, cauza de nepedepsire este o încurajare pentru cel care a făcut mărturia în privința unei alte persoane să revină asupra ei, atunci când nu este conformă cu realitatea, tocmai pentru ca persoana urmărită să nu fie trasă la răspundere în mod eronat. Așadar, este clar că această cauză de nepedepsire se poate aplica numai dacă persoana care comite mărturia mincinoasă și-o retrace în procesul în care a comis-o. De altfel, aceasta este și opinia autorilor vechiului Cod penal, care au și publicat interpretarea acestuia: „Retragerea mărturiei mincinoase trebuie făcută în cadrul aceleiași cauze în care a fost făcută declarația mincinoasă, deci, cât timp această cauză nu a fost definitiv judecată sau soluționată. Declarația martorului, făcută în procesul penal pornit împotriva sa pentru mărturie mincinoasă, că, într-adevăr, a făcut afirmații mincinoase, nu are caracterul de „retragere a mărturiei”, ci de recunoaștere a comiterii infracțiunii de mărturie mincinoasă” (a se vedea V. Dongoroz ș.a., „Explicații teoretice ale Codului penal român”, partea specială, vol. IV, Editura Academiei RSR, București, 1972, p.188).

Extrase de bune practici din Portugalia

Proces nr. 267/18.8JDLSB. Hotărâre în primă instanță – Judecătoria Lisabona

Sinteză: *Cazul se referă la patru infracțiuni de abuz sexual asupra copiilor. Inculpatul a contestat rechizitoriul pentru trei infracțiuni (în timp ce pentru cealaltă infracțiune a fost trimis în judecată), în special în ceea ce privește presupusa presiune nejustificată cu care s-a confruntat pe durata detenției și examinării de către Poliție. Extrasele hotărârii de mai jos includ răspunsul inculpatului la rechizitoriu, astfel cum a fost rezumat de Curte în hotărâre.*

Extras din Hotărârea Judecătoriei Lisabona

RAPORT¹⁰⁰

(...)

Inculpatul este acuzat de săvârșirea a patru infracțiuni de abuz sexual asupra copiilor (prevăzute și pedepsite în condițiile prevederilor combinate ale articolelor 171 alin. (1) și (2) și 177 alin. (1) lit. B) din Codul penal).

Procuratura a solicitat ca, în cazul condamnării inculpatului, să se acorde o sumă cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul suferit de către victime, care sunt minore, în temeiul prevederilor art. 82-A din Codul de procedură penală.

Aceasta a mai solicitat, de asemenea, aplicarea pentru inculpat a pedepselor accesorii, care interzic adopția, tutela, încredințarea sau administrația prin tutelă a minorilor, pe o perioadă de la cinci la douăzeci de ani (în conformitate cu prevederile art. 69.o-C alin. (2) din Codul penal) și interzicerea exercitării unei profesii, loc de muncă, funcții sau atribuții publice sau private, a căror exercitare presupune contactul regulat cu minorii, pentru o perioadă între cinci și douăzeci de ani (în conformitate cu prevederile art. 69-B, alin. (2) din Codul penal).

Inculpatul a contestat (susținând, în rezumat, că: în ceea ce privește faptele aferente minorului A., și-a relegat apărarea în faza de judecată; în ceea ce privește celelalte trei infracțiuni pentru care a fost acuzat, achitarea sa

¹⁰⁰ În structura unei hotărâri judecătorești din Portugalia, "raportul" este adesea prima secțiune a hotărârii în care Curtea rezumă acuzațiile, răspunsul acuzatului, cererile de despăgubire și contextul procedural relevant. În mod obișnuit, structura hotărârii include următoarele secțiuni: raport, motivare - descrierea faptelor dovedite și nedovedite și constatările de fapt respective, temeiul legal aplicabil, motivarea juridică și stabilirea pedepsei.

este imperativă; în cadrul primului interogatoriu judiciar, acesta a recunoscut că a simțit un impuls sexual față de copii, impulsuri care au devenit greu de controlat și a recunoscut că a comis faptele pentru care a fost pus sub acuzare; la XX (data), inculpatul a fost reținut și audiat în sediul Poliției Judiciare timp de câteva ore, fără a fi însoțit de un avocat; acesta nu se confruntase până atunci cu probleme de ordin judiciar, cu atât mai puțin cu fapte de gravitate celor care au stat la baza reținerii sale; din cauza epuizării provocate de orele lungi de interogatoriu și a presiunii nervoase sub care se afla, a semnat procesul-verbal de la fila 45 fără a citi în mod corespunzător conținutul acestuia, astfel că în consecință, s-a consemnat că, pe lângă faptele săvârșite față de minorul A., acesta a săvârșit altele care ar susține acuzația pentru săvârșirea a încă trei infracțiuni; acesta nu a mărturisit niciodată în fața Poliției Judiciare că ar fi săvârșit faptele descrise în rechizitoriul și că acestea s-ar fi petrecut în Hotelul A., menționând anterior că a simțit impulsuri sexuale față de minori și că acele impulsuri au început să devină greu de controlat, culminând cu faptele practicate asupra minorului A. El a menționat că în același hotel în care presta servicii de baby-sitting a simțit dorința de a-și introduce degetul în anusul unor minori aflați în custodia și îngrijirea sa, lucru pe care nu a reușit să îl facă niciodată; aceste impulsuri nu au fost altceva decât o dorință pe care a reușit să și-o reprime până în noaptea de XX (data), noaptea în care l-a avut în grija sa pe cel mai mic A.; procesul-verbal de la fila 45 nu redă în mod fidel declarațiile date de inculpat; inculpatul a luat cunoștință de conținutul declarațiilor cuprinse în procesul-verbal de la fila 45 doar atunci când a fost confruntat cu acestea, în cadrul primului interogatoriu judiciar, menținând astfel de declarații deoarece este convins că schimbarea sensului acestora ar putea conduce la săvârșirea altor infracțiuni; el este complet neștiutor în materie judiciară, nu a fost însoțit de un avocat și a fost supus unei presiuni emoționale puternice care este de înțeles, sub amenințarea arestării preventive; în cadrul investigației și în faza de instrucție¹⁰¹ a procesului nu au fost adunate probe care să susțină acuzația privind trei infracțiuni presupuse a fi fost săvârșite la Hotelul A.; el și-a ghidat întotdeauna comportamentul după legalitate și a fost întotdeauna o persoană respectată, cu un cerc larg de prieteni; este conștient de faptul că este posibil să sufere de o tulburare psihică și că are nevoie de îngrijire medicală de specialitate, pe care a solicitat-o și care nu i-a fost acordată; este o persoană integrată social, cu o structură familială solidă; în plan profesional, are garanția, din partea angajatorului său, că va fi integrat din nou, chiar dacă acest lucru presupune că trebuie transferat în alte funcții, care implică absența contactului cu minorii; el a solicitat să fie achitat în ceea ce privește cele trei infracțiuni presupuse a fi fost săvârșite la Hotelul A. și a depus o solicitare probatorie (care a fost admisă).

A fost întocmit un raport social cu privire la inculpat.

Sedința de dezbateri și judecată s-a desfășurat cu respectarea formalismului juridic.

Ulterior ordonanței prin care s-a desemnat ziua audierii nu au existat alte excepții, chestiuni prealabile sau incidentale care să fie necesar a fi soluționate, nimic care să împiedice aprecierea fondului cauzei.

4.3. Hotărârile ar trebui să fie motivate în așa fel încât să permită oricărei persoane care le citește să stabilească dacă apărarea a depus concluzii scrise cu privire la soluția propusă și dacă acestea conțin argumente care vor necesita un răspuns din partea instanței.

Extrase de bune practici din Franța

Curtea de Casație, Secția Penală, 20 iunie 2000, 99-81.235

<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007069178>

Sinteză: *DI X. este un comerciant care a introdus pe piața franceză și a vândut un produs fitofarmaceutic de uz agricol care nu fusese autorizat. Instanța de judecată și apoi Curtea de Apel din Versailles l-a condamnat la plata unei amenzi de 20 000 de franci, cu suspendare. DI X. a argumentat că insecticidul agricol neomologat provenea din Belgia, unde avea o autorizație de vânzare și că, în virtutea liberei circulații a mărfurilor și a măsurilor echivalente,*

¹⁰¹ Codul de procedură penală portughez prevede așa-numita „fază de instrucție”, între faza de anchetă și cea de judecată, care are ca scop confirmarea judiciară a deciziei de urmărire penală sau de arhivare a anchetei în vederea trimiterii sau nu în judecată a cazului. Este o fază procedurală opțională, nu obligatorie, care poate fi solicitată instanței de către inculpat sau de către partea vătămată, dacă este cazul.

nu mai avea nevoie de o omologare în Franța. Curtea de Apel consideră că dl X. nu a solicitat autorizația pentru produs și invocă prevederile decretului din 5 mai 1994, care transpun directiva europeană, potrivit căreia produsele fitofarmaceutice nu pot fi introduse pe piața națională franceză dacă nu au fost autorizate în prealabil.

Extras din Hotărârea Curții de Casație

În virtutea faptului că orice judecată sau detenție trebuie să conțină motivele specifice care justifică decizia și care răspund observațiilor peremptorii ale părților; că motivarea insuficientă sau contradictorie este echivalentă cu absența acesteia (...) Ținând cont de felul în care a fost pronunțată, fără a răspunde concluziilor petentului care a argumentat că produsul incriminat, similar unui produs deja autorizat în Franța, era scutit de omologare prin aplicarea articolului 10 din Directiva 91/414/CEE din 15 iulie 1991 privind introducerea pe piață a produselor de uz fitosanitar, Curtea de Apel nu a oferit o bază legală deciziei sale (...) De aici rezultă că se decide casarea.

Extrase de bune practici din România

Sentința penală nr. 132/10.02.2023, Tribunalul București – Secția I penală, România **www.rejust.ro/juris/98d7433d3**

Sinteză: Inculpatul a fost trimis în judecată pentru comiterea infracțiunilor de „omor” și „conducerea unui vehicul sub influența alcoolului sau a altor substanțe”. S-a reținut că la data de 08.09.2019, pe fondul unei crize de gelozie, fiind într-o stare de furie, cu o alcoolemie de peste 1,96 g/l și fiind sub influența cocainei, s-a deplasat spre clubul unde se afla fosta sa prietenă și care refuza să plece acasă la solicitarea lui. El a condus autoturismul cu o viteză ce depășea cu mult viteza legală de 50 km/h în localitate: a pătruns pe culoarea roșie a semaforului cu viteza de 145 km/h în intersecție, apoi a accelerat până la 162 de km/h în momentul în care a trecut de un alt vehicul care circula cu viteză redusă pe banda I, a urcat în cele din urmă vehiculul cu partea stângă pe un scuar aflat în stânga față de banda sa de circulație pe care nu se afla niciun obstacol și a apăsat la maximum pedala de accelerație în condițiile în care conducea un vehicul echipat cu un motor ce dezvoltă o putere de aproximativ 700 de cai putere, pătrunzând ulterior pe contrasens, unde a intrat în coliziune frontală, la ora 03:02:39, la viteza de 143 km/h, cu un alt autoturism condus de o persoană care a decedat pe loc. Inculpatul a fost găsit vinovat și condamnat în primă instanță la 15 ani închisoare.

Extras din Hotărârea Tribunalului București

La data de 06.02.2023, inculpatul, prin avocat ales, a depus la dosarul cauzei concluzii scrise (filele 193-203 vol. V dosar instanță). S-a susținut prin concluziile scrise încălcarea dreptului la un proces echitabil, criticându-se, printre altele, deciziile luate de către instanță pe parcursul cercetării judecătorești. Aceste aspecte nu pot fi analizate de către instanța de fond, fiind veritabile motive de apel, depuse prematur, înainte de pronunțarea hotărârii. Instanța nu poate reveni și dispune alte măsuri decât cele pe care le-a dispus deja în cursul cercetării judecătorești, pentru motivele arătate în mod exhaustiv în încheierile de ședință de la fiecare termen, redate succint și în prezenta hotărâre; toate deciziile luate de instanță au fost dispuse pentru a garanta drepturile tuturor părților din proces, în vederea respectării egalității armelor ca o componentă a dreptului la un proces echitabil.

Susținându-se și în continuare încălcarea dreptului la un proces echitabil, s-a învederat, prin concluziile scrise, că instanța ar fi fost „cu adevărat imparțială dacă ar fi admis fără discuții proba cu expertiza solicitată având în vedere faptul că, în cazul oricărui accident de circulație soldat cu victime, este obligatoriu a se stabili cu certitudine cine sau ce a generat starea de pericol”. Sub acest aspect, se impune a se face următoarele precizări: competența de a stabili cine sau ce a generat starea de pericol în cazul unui eveniment rutier aparține doar instanței de judecată, astfel cum rezultă expres din dispozițiile art. 103 alin. (2) din Codul de procedură penală, în urma evaluării tuturor probelor din dosar. În condițiile alin. (1) al aceluiași text de lege, probele nu au o valoare dinainte stabilită prin lege (sublinierea instanței – nici măcar expertizele efectuate într-o cauză nu pot avea valoare absolută) și sunt supuse liberei aprecieri a organelor judiciare în urma evaluării tuturor probelor administrate în cauză. După cum s-a arătat anterior, probele au fost evaluate de către instanță, incluzând Raportul de expertiză criminalistică în care experții au concluzionat cu privire la cauzele producerii acestui eveniment rutier și au constatat aspecte tehnice (vitezele de deplasare, distanțele până la impact de la momentul intrării inculpatului pe contrasens, timpii de reacție de la același moment etc., aspecte necontestate de către părți). Instanța nu a luat așadar decizia fără a exista un astfel de raport la dosarul cauzei, cum se susține (inculpatul chiar a avut posibilitatea de a recomanda un expert parte care a și depus punctul său de vedere,

analizat pe larg, în prezenta hotărâre). În realitate, inculpatul contestă sub aspectul temeiniciei, nejustificat după cum s-a arătat în considerente anterioare, acest raport ale cărui concluzii îi sunt nefavorabile.

Ar mai fi de adăugat că nu poate fi primită teza apărării în sensul că „juriștii, neavând cunoștințele medicale specifice în materie penală, nu doar raportat la normele morale, dar și raportat la normele legale, trebuie să apelăm la expertiza specialiștilor și să ne însușim obligatoriu concluziile lor”, astfel cum s-a susținut prin concluziile scrise depuse la dosar.

Așa cum s-a arătat și anterior, competența de a se pronunța cu privire la orice aspect de fapt sau de drept dintr-o cauză aparține doar instanței de judecată, astfel cum rezultă expres din dispozițiile art. 103 alin. (2) din Codul de procedură penală, în urma evaluării tuturor probelor din dosar. În condițiile alin. (1) al aceluiași text de lege, probele nu au o valoare dinainte stabilită prin lege (sublinierea instanței – nici măcar expertizele efectuate într-o cauză nu pot avea valoare absolută) și sunt supuse liberei aprecieri a organelor judiciare în urma evaluării tuturor probelor administrate în cauză.

Totuși, așa cum s-a arătat deja, pentru toate considerentele anterior expuse, instanța nu poate să își însușească concluziile expertului psihiatric din Italia. Înscrisurile care emană de la expertul psihiatric puteau fi avute în vedere cel mult la dispunerea, în prezenta cauză, a unei expertize medico-legale psihiatrice în condițiile legii penale române, efectuate de către o comisie a Institutului Național de Medicină Legală (INML) formată din doi medici psihiatri și un medic legist. Prin încheierea din data de 16.11.2022, instanța a arătat expres că nu are nimic împotriva efectuării acestei expertize, în condițiile legale conform Codului de procedură penală din România, cu participarea eventualilor experți de la Ministerul din Italia recomandați de către inculpat, de părțile civile, de partea responsabilă civilmente, și doar în prezența inculpatului și cu examinarea acestuia de către o comisie din cadrul INML, la sediul acestei instituții. Cu toate acestea, la acel moment procesual, instanța a constatat că o astfel de expertiză nu este posibilă din cauza conduitei inculpatului și a familiei acestuia (reprezentantul său legal provizoriu). Chiar și prin cererile formulate, inculpatul a exclus automat o astfel de posibilitate. Or, inculpatul nu își poate alege în acest mod locul efectuării expertizei, în condițiile în care acesta este o persoană transportabilă (rezultă expres acest aspect din înregistrarea audio-video transmisă de autoritățile judiciare italiene cu ocazia încercării de audiere a inculpatului, ocazie cu care a păstrat tăcerea), cu atât mai mult cu cât expertiza ar fi utilă tocmai pentru soluționarea unei cereri formulate de către inculpat, prin avocați, în interesul său exclusiv.

Nu se poate susține că inculpatul este netransportabil în condițiile în care a fost transportat pe teritoriul Italiei între mai multe clinici medicale și nu se poate nici invoca faptul că nu poate fi transportat în România din cauza recomandărilor medicale din Italia (depuse de inculpat la dosar) care ar fi în sensul nedeplasării acestuia. Așa cum reprezentantul legal provizoriu al inculpatului a luat decizia de a-l externa de la Spitalul Universitar de Urgență contrar recomandărilor medicale, așa poate să procedeze reprezentantul legal provizoriu și în acest caz, inculpatul putând fi transportat din Italia sub supraveghere medicală calificată și putând beneficia în România de toate îngrijirile medicale de care ar avea nevoie.

Se mai impune precizarea că de la data de 06.12.2022 (data la care încheierea din data de 16.11.2022 a fost disponibilă pentru avocații inculpatului în dosarul electronic și s-a indicat că instanța poate încuviința, în raport de conduita inculpatului și a reprezentantului legal provizoriu, expertiza medico-legală psihiatrică de către INML la sediul acestei instituții), la niciunul dintre termenele de judecată ulterioare din 07.12.2022, 08.12.2022, 11.01.2023 și 13.01.2023, inculpatul nu a solicitat, prin avocați, o astfel de expertiză cu privire la care s-a apreciat, potrivit celor menționate în încheierea din data de 16.11.2022, că garantează egalitatea dintre arme, ca o componentă a dreptului la un proces echitabil.

Așadar, nici chiar până la data de 13.01.2023, când instanța a declarat dezbaterile închise, nu a putut fi dispusă o astfel de expertiză, aceasta nefiind solicitată de apărarea inculpatului. Or, dispunerea acesteia presupunea acordul prealabil al inculpatului și/sau al reprezentantului legal provizoriu de a asigura prezența inculpatului în fața Institutului Național de Medicină Legală „Mina Minovici” (INML), acord care nu a fost niciodată prezentat instanței. Conform principiului de drept *impossibile nulla est obligatio* („nimeni nu poate fi obligat să facă imposibilul”), instanța nu ar putea dispune vreodată o expertiză medico-legală a cărei executare este imposibil de realizat întrucât inculpatul nu s-ar prezenta în fața comisiei INML din București, competentă potrivit legii române să efectueze o expertiză medico-legală psihiatrică, compusă obligatoriu din doi medici psihiatri și un medic legist.

Instanța nu poate amâna cauza la nesfârșit, așteptând ca inculpatul să se prezinte la INML pentru a se efectua o expertiză pe care chiar inculpatul o solicită (dar dorește să își aleagă locul efectuării acesteia), întrucât, potrivit art. 8 din Codul de procedură penală și art. 6 din Convenția Europeană, instanța de judecată este obligată să soluționeze cauza într-un termen rezonabil. Or, instanța este sesizată din anul 2020 cu această cauză, iar de la data săvârșirii infracțiunii au trecut 3 ani și 5 luni; mai mult, în cauză, raportat la ultima decizie a Curții Constituționale a României privind prescripția – Decizia nr. 358/26.05.2022, cel puțin cu privire la una dintre cele două infracțiuni deduse judecătii (cea prevăzută în art. 336 din Codul penal) există riscul împlinirii termenului general de prescripție de 5 ani.

În consecință, instanța nu poate primi acele apărări ale inculpatului ce vizează încălcarea dreptului la un proces echitabil.

Sentința penală nr. 349/15.11.2021, pronunțată de Tribunalul Cluj – Secția penală, România
<https://www.rejust.ro/juris/d5d8e78e3>

Sinteză: *Un grup de persoane au fost trimise în judecată pentru săvârșirea infracțiunilor de înșelăciune, fals în înscrisuri și uz de fals. În sarcina lor s-a reținut că în perioada 2007-2010 au obținut, prin complicitatea unor cadre medicale și psihologi, documente care să ateste că suferă de boli psihice care au fost depuse la dosarul necesar obținerii certificatului de persoană cu handicap, în baza căruia au obținut indemnizații lunare de ajutor de la stat. În cursul procesului în primă instanță s-a constatat că a intervenit prescripția răspunderii penale, dar cu privire la răspunderea civilă inculpații beneficiari, în solidar cu inculpații medici și psihologi au fost obligați să restituie banii încasați pe nedrept. Pentru soluționarea acestui aspect, s-a solicitat părților să depună concluzii scrise. Au depus concluzii scrise și inculpații, și procurorul.*

Extras din Hotărârea Tribunalului Cluj

S-a reținut că în concluziile scrise depuse de inculpați s-a ridicat problema calității procesuale a instituțiilor care au formulat pretenții civile – primării, respectiv consiliul județean. Tribunalul constată că aceste chestiuni vizează legalitatea cererilor de constituire de parte civilă formulate în faza de urmărire penală și ar fi trebuit a fi dezbătute în camera preliminară, în condițiile art. 282 Codul de Procedură Penală. Cum acest termen limită s-a depășit, nulitatea relativă se acoperă și constituirile de parte civilă rămân valabile așa cum au fost formulate.

De asemenea, în concluziile scrise s-a mai ridicat o obiecție cu privire la legalitatea acțiunii civile în privința subiectului pasiv, generată de faptul că instituțiile publice prejudiciate nu au indicat expres față de cine se constituie parte civilă. Tribunalul constată că și această chestiune este una ce ar fi trebuit invocată în cursul camerei preliminare. Oricum, în procesul penal, constituirea de parte civilă se face împotriva inculpatului, căci acțiunea civilă este secundară față de acțiunea penală, iar subiectul pasiv al celor două acțiuni este inculpatul. În situația în care în cursul procesului se descoperă ca infracțiunea a fost comisă de mai multe persoane, este de domeniul evidenței că acțiunea civilă îi privește pe toți participanții la comiterea infracțiunii.

S-a mai susținut, în concluziile scrise, că dreptul Direcției Județene de Asistență Socială de a se constitui parte civilă s-a prescris, din moment ce s-a dovedit, în urma audierii unor angajați ai acestei instituții, că ei aveau suspiciuni că unele certificate s-au emis în mod incorect încă din anul 2008. Și acest aspect ar fi trebuit invocat în cursul camerei preliminare. Oricum, se constată că ultimele fapte s-au comis la finalul anului 2010.

Totuși, instanța remarcă două chestiuni. Pe de o parte, ceea ce se impută inculpaților este infracțiunea de înșelăciune, care se consumă la momentul încasării indemnizațiilor cuvenite persoanelor cu handicap în baza certificatelor obținute fraudulos (infracțiune epuizată la momentul încasării ultimei indemnizații dinainte de sistarea plăților de către Direcția Județeană de Asistență Socială, când au realizat că este vorba de o fraudă și au anunțat Parchetul). Pe de altă parte, este adevărat că, potrivit art. 2528 din Codul civil, prescripția dreptului la acțiune în repararea unei pagube care a fost cauzată printr-o faptă ilicită începe să curgă de la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască atât paguba, cât și pe cel care răspunde de ea, dar când este vorba de exercitarea unei acțiuni civile în procesul penal trebuie ținut cont de art. 2537 pct. 3 din Codul civil potrivit căruia termenul general de prescripție de trei ani se întrerupe prin constituirea ca parte civilă pe parcursul urmăririi penale sau în fața instanței de judecată până la începerea cercetării judecătorești.

S-a invocat și faptul că, din moment ce aceste certificate au fost eliberate prea ușor, cu încălcarea procedurilor chiar de către membrii Comisiei de specialitate din cadrul Consiliului Județean, ar fi trebuit redus cuantumul

despăgubirilor potrivit culpei acestor angajați. Tribunalul nu poate primi o astfel de apărare, căci nicio persoană cu responsabilitate în emiterea acestor certificate nu a fost trimisă în judecată. Chiar și așa, în materie civilă se răspunde pentru cea mai ușoară culpă, iar în situația unor coparticipanți toți răspund solidar, fără ca instanța penală să fie chemată a stabili proporția din prejudiciu ce revine fiecăruia.

S-a mai arătat că titularii certificatelor au obținut încadrarea în handicap grav, cu însoțitor. Aceste certificate au fost anulate și plățile sistate. Ulterior, unii titulari au obținut încadrarea în grade mai ușoare de handicap, de data aceasta în mod corect. S-a cerut ca, într-o astfel de situație, ei să nu fie obligați la restituirea în întregime a sumelor primite în baza certificatelor anulate, ci numai a diferențelor, din moment ce ei oricum erau îndreptățiți la a fi încadrați într-un grad mai ușor de handicap.

Tribunalul respinge categoric o astfel de apărare. Pentru o perioadă de timp, titularii au obținut certificate în baza unor acte medicale false, prin urmare certificatele respective de încadrare în gradul de handicap grav erau obținute fraudulos. Ele nu pot fi convertite de instanță în certificate valabile pentru un alt grad de handicap: o astfel de încadrare se face numai de un organ administrativ, nu judiciar. Restituirea sumelor de bani se impune în întregime, potrivit principiului „*ce este nul produce efecte nule*” și repararea pagubei trebuie făcută în întregime.

Medicii complici la înșelăciune au arătat că nu ar exista o legătură de cauzalitate între adeverințele eliberate „pacienților” și plata nemeritată a indemnizației către titularii certificatelor. Tribunalul nu poate primi această apărare. Indemnizația de handicap se încasează în baza certificatului de încadrare în grad de handicap. Potrivit *Ordinului comun nr. 762/1992 din 2007 al Ministerului Muncii și Ministerului Sănătății pentru aprobarea criteriilor medico-psihosociale pe baza cărora se stabilește încadrarea în grad de handicap*, în forma în vigoare la data comiterii faptelor, la Comisia de evaluare a persoanelor adulte cu handicap se folosesc documente eliberate în urma examinării psihiatrice. Or, toți medicii psihiatri trimiși în judecată în prezenta cauză au eliberat astfel de documente pe care au scris în mod expres că sunt destinate acestei comisii. Așadar, ei aveau reprezentarea scopului pentru care „pacienții” apelează la ei.

4.4. Hotărârile ar trebui motivate în așa fel încât să includă descrierea probelor care susțin concluziile instanței și motivele pentru care instanța a respins alte probe.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Dosarul nr. 1-258/2020 (nr. electronic: 1-20133831-28-1-27102020). Judecătoria Edineț (sediul Briceni)
https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/4486ad77-3495-4ec3-8d22-34e2af1ab002_

Sinteză: *Inculpatul este acuzat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. c), d) Cod penal - sustragerea pe ascuns a bunurilor altei persoane, săvârșită prin efracție, prin pătrunderea într-o locuință, prin cauzarea unui prejudiciu considerabil. De asemenea, *****, la data de 15 august 2020, în jurul orei 09:20, cu intenția de a sustrage bunurile altei persoane, a pătruns în locuința cetățeanului *****, situată în cartierul *****, de unde, în scopul obținerii unui profit, în mod deschis, aplicând violență nepericuloasă asupra acestuia, a sustras din pat bani în sumă de 1.000 lei, cauzându-i părții vătămate un prejudiciu considerabil în sumă de 1.000 lei.*

Extras din Hotărârea Judecătoriei Edineț (sediul Briceni)

„21. Vina inculpatului ***** în comiterea infracțiunii de furt, adică sustragerea pe ascuns a bunurilor altei persoane, săvârșită prin pătrundere în locuință, cu cauzarea de daune în proporții considerabile, infracțiune prevăzută de art. 186, alin. (2), lit. c) și d) Cod penal, se confirmă și prin materialele cauzei penale studiate în ședința de judecată, după cum urmează:...

23. Procesul-verbal de cercetare la fața locului din 07.08.2020 (f.d. 10, vol. I) și Planșa fotografică anexată acestuia (f.d. 12-17, vol. I), care au reflectat absența obiectului declarat sustras – banilor în sumă de 5 000 euro și 1 000 lei – din gospodăria cetățeanului*****, amplasată în raionul Briceni, satul *****.

24. Procesul-verbal de audiere a victimei ***** din 07.08.2020 (f.d. 19-20, vol. I), care a comunicat că locuiește în raionul Briceni, satul *****, împreună cu soția sa *****. În urma vânzării automobilului său

de model „Mercedes Vito”, au rezultat bani în sumă de 5 000 euro și câteva mii de lei, pe care victima îi păstra la el acasă. Pe parcursul zilei în care au dispărut banii, el, împreună cu soția sa, se afla acasă. Soția era la bucătărie, iar el lucra în afara casei. Aproximativ la ora 11:00, ***** a luat din portmoneul său suma de 30 de lei, astfel încât în portmoneu au rămas 5 000 de euro și 1 000 de lei. Leșind din casă, a lăsat ușile deschise. Poarta de lângă casă, de asemenea, era deschisă. Pe parcursul zilei au fost în ograda casei mai multe persoane. Din ogradă, se vedea cine intră în casă, dar nu se auzea, căci lucra mașina de ciment. Aproximativ la ora 17:00, ***** a fost chemat de soția sa, care l-a întrebat dacă nu a luat bani din portmoneu. La verificarea casei, s-a depistat absența portmoneului cu sumele de bani indicate. Persoanele care au fost la ei pe parcursul zilei au declarat că nu au luat portmoneul cu banii. Bancnotele care se aflau în portmoneu erau cu nominal de 200 de euro (19 bancnote), o sută de euro (două bancnote), iar restul cu nominal de 50 de euro. Până a dispărea, portmoneul se afla în sertarul de sus. Soția i-a comunicat că și o altă geantă femeiască a fost verificată de către hoț, unde se aflau alte două portmonee.

26. Procesul-verbal de verificare a declarațiilor la locul infracțiunii din 08.08.2020 (f.d. 33, vol. I) și Planșa fotografică aferentă lui (f.d. 34-40, vol. I). În rezultatul verificării declarațiilor cetățeanului ***** la fața locului, s-a constatat că acesta din urmă, venind de la fratele său în satul ***** , a văzut o casă unde la un garaj lucrau două persoane. Mergând mai la vale, a decis să intre în casă pentru a sustrage bunuri. A sărit gardul, a mers prin grădină, a intrat pe o ușă din lemn. Ajungând într-o odaie, a deschis o comodă, de unde a ridicat un portmoneu din care a scos și a luat banii aflați în el. Apoi ***** a ieșit pe traseul pe care a și intrat în casă. Îndepărtându-se de casă, pe o stradă, sub un copac, a ascuns o parte din suma sustrasă. Altă parte din bani i-a cheltuit la un magazin din sat.

38. Procesul-verbal de examinare a obiectului din 12.08.2020 (f.d. 80, vol. I) și Planșa fotografică anexată acestuia (f.d. 79, vol. I). În cadrul examinării au fost cercetați bani în sumă de 150 de euro, și anume – 3 bancnote a câte 50 de euro.

39. Procesul-verbal de audiere a învinuitului ***** din 10.08.2020 (f.d. 117, vol. I). Acesta din urmă a declarat că recunoaște vina imputată, se căiește de cele săvârșite. Susține pe deplin declarațiile oferite în calitate de bănuț.

40. Procesul-verbal de audiere a învinuitului ***** din 23.10.2020 (f.d. 230, vol. I). Acesta din urmă a declarat că recunoaște vina imputată, se căiește de cele săvârșite. Susține pe deplin declarațiile oferite anterior.

41. Raportul de expertiză judiciară nr. 202037A0252 din 07.10.2020 (f.d. 183-185, vol. I). În concluziile acestuia s-a indicat: „***** nu suferă de maladii psihice cronice cu semnificație psihiatrico-legală, prezintă diagnoza „Retardare mentală moderată. Sindrom psihopatiform agravat de alcoolizare”. În momentele importante pentru dosarul penal, ***** nu suferea de maladii psihice cronice sau stări excepționale cu semnificație psihiatrico-legală, prezenta diagnoza: „Retardare mentală moderată. Sindrom psihopatiform agravat de alcoolizare”, care însă nu l-a privat de capacitatea de a-și conștientiza și dirija acțiunile. În caz de demonstrare a vinovăției de acțiunile incriminate, poate fi recunoscut responsabil. Reieșind din starea psihică la moment, comportamentul lui ***** nu este periculos pentru societate. La moment nu se atestă necesitatea de aplicare a măsurilor coercitive cu caracter medical. Se recomandă evidența la medicul psihiatru de circumscripție. ***** are capacitatea de a participa în acțiuni de urmărire penală și procese de judecată. În cadrul examinării actuale nu se determină date ce ar evidenția la cel expertizat suportarea unei stări de afect patologic în momentele descrise în ordonanță.”

Sentință în temeiul Legii din 26 noiembrie 2020.

II. Declarațiile participanților la proces, oferite în cadrul ședinței judiciare

Partea vătămată ***** , fiind audiat nemijlocit în fața instanței de judecată, a comunicat că nu se află cu ***** în niciun fel de relații. În data de 07 august 2020, ***** lucra în gospodăria sa. Aproximativ la ora 11 și 00 min., soția sa ***** l-a servit cu o cafea, după care a hotărât să procure pepeni verzi. ***** i-a comunicat soțului că se va duce în casă ca să ia din portmoneu niște bani. În casă, soția a depistat lipsa din portmoneu a sumei de 5 000 de euro, care au rezultat din vânzarea automobilului cu câteva zile în urmă. De asemenea, din același portmoneu au dispărut și bani în sumă de 1 200 de lei. Întrebându-l pe băiatul ce lucra cu R.N. în gospodărie – G. – despre banii dispăruți, acesta a răspuns că nu știe nimic. G. a fost condus la Inspectoratul de Poliție, după care a fost eliberat. ***** a căutat toată noaptea banii în speranța că îi va găsi. A doua zi, de dimineață, ***** a

văzut colaboratorii de poliție venind cu ***** la el acasă. Angajații poliției i-au comunicat că anume ***** este persoana care i-a sustras banii.

La întrebările acordate, ***** a răspuns că i s-a restituit în cadrul urmăririi penale suma de 3 650 de euro, rămânând a-i fi restituită suma de 1 350 de euro și 1 200 de lei. Consideră că ***** trebuie să fie sancționat cu o pedeapsă privativă de libertate.

7. Partea vătămată *****, în cadrul ședinței judiciare, a declarat că nu se află în niciun fel de relații cu inculpatul *****. La data de 15.08.2020 a fost la cumpărături și, când s-a reîntors acasă, a pus banii pe pat. A plecat să vadă capra, iar la reîntoarcere în casă a depistat că banii deja lipsesc. Atunci ea a intrat în altă odaie a casei și l-a observat pe ***** acolo. ***** i-a reproșat acestuia că i-a luat banii. ***** a lovit-o și a fugit. ***** a telefonat un angajat al Primăriei, care a și chemat poliția. După aceasta, peste foarte puțin timp ***** a fost adus la ea acasă de către angajații poliției. El a povestit despre cele întâmplate. A zis că banii i-a dat în contul stingerii unei datorii. Apoi, ***** , într-o zi de luni a fost chemată la Inspectoratul de Poliție, unde i s-au reîntors banii. La întrebările acordate, ***** a răspuns că ***** i-a sustras toți banii care erau în portmoneu. Persoana care a găsit-o la ea în casă era anume *****. Atunci el nu avea nimic în mână, căci, probabil, a pus banii în buzunar. Momentul sustragerii ***** nu l-a văzut, dar l-a depistat pe inculpat în momentul când acesta ieșea din casă. Banii la acel moment deja lipseau.

8. Martora ***** , în cadrul audierii în fața instanței judecătorești, a adus la cunoștință că partea vătămată ***** este soțul ei. Cu celelalte părți pe dosar nu sunt rude și nu se află în nicio relație. Aproximativ la începutul lunii august 2020, ***** împreună cu soțul său se afla acasă și aveau un lucrător care lucra la ei în gospodărie, în garaj. La un moment dat, soțul N. i-a zis să îl servească pe lucrătorul lor cu o cană de cafea.

În acel moment, ***** a văzut o persoană care trecea pe drum și care a zâmbit cu sarcasm. La ei în sat sunt automobile care propun spre vânzare fructe și legume. O mașină care propunea pepeni verzi a trecut pe lângă casa lor. Ea i-a comunicat soțului că dorește să procure un pepene verde. Soțul N. i-a zis să meargă în casă ca să ia banii pentru a procura pepenele verde. Când ***** a intrat în casă și s-a uitat în portmoneu, acesta era gol. Atunci G. l-a întrebat pe soțul său dacă acesta nu a schimbat cumva locul aflării banilor. El i-a răspuns că nu. Soții R. l-au întrebat pe băiatul care lucra la ei în gospodărie despre aceasta, iar el i-a zis că nu a luat banii. A fost chemată poliția. A doua zi după aceasta, poliția a adus o persoană, pe care ***** a recunoscut-o. Anume această persoană a trecut pe lângă casa lor și a zâmbit cu sarcasm. Această persoană a povestit totul, cum a pătruns în casă și cum a luat banii. A povestit că o parte din bani i-a dat copilului său, soției și amantei, iar altă parte din bani i-a îngropat lângă un transformator de lumină în drum. Acești bani soții R. i-au strâns după vinderea unui automobil al lor. La întrebările puse, martorul ***** a comunicat că din casă i s-au sustras 5 000 de euro, dintre care au fost restituiți 3 350 de euro; au mai fost sustrași 2 360 lei. Apoi au fost restituiți 150 de euro și 645 de lei. Anterior, martorul nu l-a văzut pe inculpat, dar știe că un frate al lui lucrează ca ajutor de cioban la ei în sat.

9. Martora ***** , nemijlocit în fața instanței, a declarat că, aproximativ cu o lună și jumătate în urmă la ea la magazin a venit o persoană care îi este cunoscută după porecla „țigan”. Acesta i-a dat euro. ***** i-a comunicat că nu are rest să îi dea, de aceea a schimbat suma de 50 de euro acordată cu banii săi proprii. Ea i-a oferit suma de 900 și ceva lei. La întrebările puse a răspuns că persoana dată a schimbat bani și la soțul ei, în sumă tot de 50 de euro. Banii în sumă de 50 de euro au fost ridicați nemijlocit de la ea, *****. Persoana care i-a dat suma de 50 de euro este persoana din televizor (adică persoana a cărei prezență este asigurată prin intermediul teleconferinței).

10. Martorul ***** , în ședința de judecată, a comunicat că, aproximativ cu două luni în urmă, la el acasă a venit ***** cu niște euro. Soția lui ***** i-a vândut lui ***** o sticlă de rachiu și i-a dat rest – 700 de lei. ***** a spus că el lucrează la stână. Mai târziu, la ***** acasă a venit poliția și i-a comunicat că ***** a furat niște bani din sat. ***** , la întrebările puse, a răspuns că i-a vândut lui ***** 0,5 litri de rachiu și acesta a achitat cu euro, iar el nu i-a dat rest. Peste două săptămâni, ***** a venit la ***** ca să mai procure rachiu și avea la el 427 de lei. După aceasta ***** a fost chemat la poliție, unde i s-a spus că ***** a furat banii de la ***** , și a bătut-o, dar ***** nu știa despre asta nimic.

11. Martora ***** , fiind audiată în sala de ședințe, a explicat că ***** este fiul ei. Cu toate acestea, ea dorește să depună declarații. La întrebările adresate, ***** a comunicat că, în luna august, ea a auzit că fiul său ***** a

fost la *****, dar nu știe nimic despre banii aduși de el acasă. Pe cuptor, sub covor, erau 2 000 de lei, dar euro ea nu a văzut. ***** a pus 2 000 de euro sub saltea și nepoțica ei i-a arătat acești bani. ***** a ridicat salteaua și a văzut acești bani. Banii respectivi au fost ridicați ulterior de către angajații poliției.

12. **Martorul** *****, în ședința judiciară, a comunicat că, aproximativ în luna iulie-august anul 2020, la ea a venit ***** care avea euro la el. ***** a dorit să procure unele produse alimentare și ea, după procurarea produselor, i-a întors lui ***** diferența de bani în lei. Fiind mirată de unde ***** are bani în euro, acesta i-a zis că a fost la stână. Ea știe că persoanele care lucrează la stână, dacă au nevoie de bani, stăpânul le oferă bani. La întrebările puse, martorul a răspuns că recunoaște persoana de pe ecranul televizorului (ședința de judecată fiind petrecută prin intermediul teleconferinței) precum că este persoana care a fost la ea cu suma în euro. El a venit în acea zi cu o altă persoană, pe nume *****, cu care el concubina, și au procurat bere și produse alimentare.

13. **Martora** *****, în instanța de judecată, a declarat că îl cunoaște pe *****, acesta fiindu-i consătean. În luna august 2020 la ea la magazin a intrat persoana de pe ecranul televizorului (a indicat la *****, prezența căruia a fost asigurată prin teleconferință) și a rugat-o să-i schimbe 50 de euro și i-a spus că vine de la fratele său de la stână. Pe fratele lui *****, ***** îl cunoaște bine, întrucât el venea deseori la magazin pentru a procura produse alimentare. La întrebările puse, a răspuns că ***** avea la el suma de 50 de euro, iar alte sume de bani ea nu le-a văzut. Persoana dată (a indicat la ecranul televizorului) a fost singură în ziua când a schimbat la mine 50 de euro.

14. **Martora** *****, în fața instanței a comunicat că din sala de ședințe cunoaște doar pe persoana din ecranul televizorului (a indicat la *****, prezența căruia a fost asigurată prin intermediul teleconferinței). Astfel, prin luna august, la ea acasă a venit *****, căruia ***** i-a vândut o sticlă de rachiu. El i-a achitat în euro. ***** nu a avut la acel moment rest și i-a dat pe datorie rachiul. Peste câteva zile a venit ***** și i-a adus lui ***** datoria în sumă de 427 lei. La întrebările puse, a răspuns că *****, atunci când i-a dat euro, era singur și acei 50 de euro pe care i-a propus îi ținea în mână.

15. În cadrul ședințelor de judecată, inculpatul ***** a refuzat să ofere declarații, a refuzat să răspundă la întrebări și/ sau să semneze orice înscrisuri. Doar la ultimul cuvânt a declarat că, în cazul în care instanța îl va găsi vinovat de comiterea infracțiunilor imputate, este gata să execute pedeapsa cu munca neremunerată în folosul comunității. A mai adăugat că va lucra și nu va mai comite astfel de fapte.

Dosarul nr. 1ra-400/2014, Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție (CSJ)

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2146

Sinteză: G.V.V. a fost adus în fața justiției pentru faptul că, în data de 19 martie 2011, în jurul orei 02.00, acționând împreună și de comun acord cu o persoană neidentificată de către organul de urmărire penală, aflându-se în incinta cafenelei „Pizza Star”, amplasată pe bd. Dacia 44, mun. Chișinău, din intenții huliganice, încalcând în mod grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, fără motiv, au inițiat un conflict cu H.L.P., în cadrul căruia i-au aplicat ultimului multiple lovituri cu pumnii și picioarele pe diferite regiuni ale corpului. G.V.V., manifestând o obrăznicie deosebită, i-a aplicat cu arma de foc de model „Baikal 442”, pe care o deținea legal, câteva lovituri în regiunea feței și capului, cauzându-i lui H.L.P., conform Raportului de expertiză medico-legală în comisie nr. 369 din 19 decembrie 2011, vătămare corporală gravă.

Extras din Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție

Colegiul Penal constată că instanța de apel, la examinarea apelurilor declarate, a respectat cerințele art. 414 Cod de procedură penală, a verificat și a apreciat just conținutul probelor și valoarea lor probatorie, cu expunerea analizei desfășurate și minuțioasă a acestora în textul deciziei instanței de apel, concluzionând că starea de fapt și de drept a fost statuată corect de către instanța de fond, ea concordă și se bazează pe analiza materialului probator, iar motivele invocate de apelanți întru susținerea apelului au fost obiect de studiu la cercetarea judecătorească, care s-a petrecut sub toate aspectele, complet și obiectiv prin prisma principiului contradictorialității și nemijlocirii, stabilindu-se vinovăția inculpatului în comiterea faptelor de huliganism cu aplicarea armei și de vătămare intenționată gravă a integrității corporale, ce a provocat pierderea stabilă a 1/3 din capacitatea de muncă în baza următoarelor probe administrate și cercetate: declarațiile părții vătămate, a martorilor C.T., C.V., H.R., H.G., C.N., B.A., procesul-verbal de sesizare din 22 martie 2011, informația 903 din 19 februarie 2011, procesele-verbale de confruntare, raportul de

expertiză nr. 369 din 19 decembrie 2011, procesul verbal de ridicare din 30 iunie 2011 și 11 iulie 2011, procesul-verbal de examinare a descifrărilor convorbirilor telefonice din 20 februarie 2012.

Verificând probatoriul administrat în cauză prin prisma apărărilor formulate de inculpat, Colegiul consideră că instanța de apel a conchis întemeiat precum că instanța de fond a dat o apreciere juridică corectă declarațiilor martorilor C.N. și B.A. făcute în instanța de fond, punând la baza sentinței declarațiile făcute la urmărirea penală, or acești martori și-au schimbat declarațiile în prima instanță, fără a putea explica motivul nestatorniciei în declarații. Instanța de apel a apreciat corect această împrejurare ca urmărire a scopului de ușurare a situației în care s-a pomenit conducătorul lor, ei fiind în relații de muncă cu inculpatul. De asemenea a fost dată o apreciere juridică corectă celor relatate de B.V., L.I. și K. E., audiați în calitate de martori la demersul apărării, fiindcă, așa cum rezultă din declarațiile acestora, ei nu au fost martori ai conflictului, plecând din bar până la începerea acestuia. Totodată, din descifrările convorbirilor telefonice rezultă că cele arătate de martora L.I. nu corespund realității, deoarece în timpul indicat de ea "18 martie 2011, orele 21:00-24:00", ea nu se afla în sectorul Botanica din mun. Chișinău, ci în sectorul Râșcani din mun. Chișinău. Cele declarate de martora L.I. contravin declarațiilor martorilor B.V. și K.E. în partea ce privește poziția părții vătămate în barul unde au fost comise infracțiunile și, cum s-a stabilit din descifrările convorbirilor telefonice, B.V. și K.E. au avut multiple convorbiri telefonice cu inculpatul atât până la incident, cât și după, respectiv instanța a considerat corect că acești martori nu au fost la fața locului în ziua și ora incidentului și cele relatate de ei nu corespund circumstanțelor de fapt, ei depunând declarații pentru ai ușura situația prietenului și cunoscutului lor.

În această ordine de idei, instanța de apel a statuat întemeiat că nu a fost găsit temei de a aprecia critic declarațiile făcute de partea vătămată și martorii acuzării, or aceștia până la incident nu se cunoșteau cu inculpatul și nu existau relații între ei, iar declarațiile consecutive ale acestora se coroborează și se completează între ele și cu restul material probator administrat.

Astfel, în opinia Colegiului, nu este întemeiată critica inculpatului, prin care se pretinde aprecierea eronată a probelor, deoarece instanța de apel, ținând seama în plină măsură de prevederile art. 99-101 din Codul de procedură penală, a cercetat sub toate aspectele probele prezentate de către părți, a audiat inculpatul, partea vătămată, martorii, a cercetat probele administrate la dosar, a admis demersul apărătorului inculpatului și a dispus efectuarea expertizei medico-legale suplimentare în comisie cu punerea întrebărilor experților, dând citire proceselor-verbale, rapoartelor de expertiză și altor documente, verificându-le și apreciindu-le just prin prisma pertinentei, concludenței, utilității și veridicității lor, iar în ansamblu - din punct de vedere al coroborării lor și ca urmare corect a menținut starea de fapt, încadrarea în drept și vinovăția inculpatului G.V.V. stabilită de instanța de fond.

(...) Colegiul constată că la caz nu este prezentă nicio discordanță între cele reținute de instanța de apel și conținutul real al probelor, prin ignorarea unor aspecte evidente ce au avut drept consecință pronunțarea altei soluții decât cea pe care materialul probator o susține.

Extrase de bune practici din România

Hotărâre nr. 677/07.05.2021, Curtea de Apel Cluj – Secția penală și de minori, România
www.rejust.ro/juris/4dg585g9

Sinteză: *Tribunalul Cluj a condamnat pe inculpat, profesor universitar, la pedeapsa de 3 ani de închisoare cu suspendare sub supraveghere pentru infracțiunea de luare de mită de la studenți în mod repetat (43 de acte materiale) pentru a trece examenele organizate în iulie și august 2017. Curtea de Apel Cluj a respins apelul inculpatului.*

Extrase din Hotărârea Curții de Apel Cluj

Astfel, inculpatul a contestat hotărârea Tribunalului arătând că nu există o corelare între acuzația formulată și cele rezultate din probe: nu s-a probat existența unei înțelegeri între inculpat și studenți cu privire la pretinderea/primirea unei sume de bani legată de promovarea la examen. Apărarea inculpatului a arătat că modul de formulare a acuzației este unul contradictoriu, respectiv că ar fi primit sume de bani pentru a promova studenții la examen sau pentru a le furniza subiectele anterior examenului, sau pentru a le da note de trecere chiar și în lipsa prezentărilor la examen și, de altfel, prin raportare la probele tehnice, nici măcar nu este confirmată. El a cerut să se constate că nu există nicio probă că ar fi condiționat promovarea examenului

de remiterea unei sume de bani și, mai mult, că nu a promovat niciun student fără ca acesta să aibă minime cunoștințe la materia respectivă.

Curtea a respins această apărare, pe motiv că din probele ce au fost administrate în cursul urmăririi penale și parte readministrată în fața Tribunalului reiese o confirmare completă a acuzației: este vorba de declarațiile date de studenții care au remis sumele de bani, audiați în fața Tribunalului ca martori, precum și de conținutul probelor tehnice cu referire la înregistrările audiovideo efectuate autorizat în mediul ambiant care relevă faptul că în mediul studențesc la UTCN (Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca) era cunoscut, de notorietate, că inculpatul promova examenele contra sumei de 50 de euro pe examen.

Din înregistrări rezultă că, în zilele anterioare examenelor, studenții practic „fac coadă” la ușa cabinetului profesoral al inculpatului, că fiecare intră pe rând în cabinetul profesorului și are același tipar de discuție despre cum poate fi ajutat pentru promovarea examenului, că fiecare student are pregătit plicul cu suma de 50 de euro (sau echivalentul în RON), iar inculpatul nu este deloc surprins nici de ajutorul ce îi este solicitat pentru promovarea examenului, nici de remiterea plicurilor cu bani, ci, dimpotrivă, stabilește cu studenții exact subiectele din care vor fi întrebați la examen sau, mai mult decât atât, le permite să nici nu se prezinte la examen fiind considerați promovați doar pentru plata sumei de 50 de euro.

Din declarațiile studenților rezultă că unii promovau examenul pur și simplu, fără prezentare la examen, altora le era furnizată de către inculpat o lucrare ce suplinea susținerea examenului oral, iar în alte cazuri studentul urma să se prezinte la examenul oral, însă primea anterior de la inculpat subiectul din care urma să fie ascultat, sub forma biletului de examen pe care studentul trebuia să îl prezinte la examenul oral ca și cum acesta fusese extras în acea zi în care avea loc examinarea (evident pentru a crea o aparență de examinare corectă în raport de alți studenți care se aflau în încăperea de examen în acea zi).

Cât privește susținerile apărării cum că lipsește o înțelegere între inculpat și studenți pentru primirea respectivilor bani și faptul că nu s-a lămurit de unde ar fi știut studenții că inculpatul promova examenele contra unei sume de bani, Curtea găsește extrem de edificator cele surprinse de înregistrările audiovideo, sens în care Curtea va face în continuare referire la modalitățile în care au decurs întâlnirile între inculpat și studenți, după cum urmează:

În data de 4 iulie 2017, studentul A. s-a prezentat în biroul inculpatului, la vederea acestuia, inculpatul având replica „voi o să mă răstigniți!” și îl întreabă din ce grupă este, imediat apoi inculpatul caută în mapa cu biletele conținând subiectele de la examen și îi întinde studentului unul dintre ele, cerându-i să învețe acel subiect pentru examen. Studentul, la rândul său, îi întinde inculpatului un plic și îi spune că nu poate să vină la examen, pentru că trebuie să plece din localitate, context în care inculpatul renunță la a-i mai da subiectul de examen și îi confirmă că totul este în regulă, însă îi cere să nu mai spună nimănui că a fost pe acolo (suport optic nr. 36 fișierul audio video nr. 1 minutul 1.43).

În aceeași zi, în biroul inculpatului s-au prezentat împreună studenții B. și C., care de la intrarea în birou precizează că sunt din grupa 1121 și amândoi, fără vreo altă introducere, lasă pe masă în fața inculpatului câte un plic. Inculpatul le spune acestora că le va da câte un subiect și să scrie câte o lucrare, atrăgându-le atenția să nu mai spună nimănui despre această înțelegere, iar subiectele să fie rezolvate cu lux de amănunte (suport optic 36 fișier nr. 1 minutul 1.07).

Imediat după ce cei doi tineri au părăsit biroul inculpatului au intrat alți doi, respectiv D. și E., ambii au scos câte un plic din buzunar și l-au pus pe masă, la care inculpatul a replicat: „Cred că aș avea încredere în voi că nu vorbiți!”. Cei doi studenți îl asigură că nu vor vorbi, pentru că nu ar rezolva nimic, iar inculpatul le înmânează câte un subiect de examen și le cere să îl învețe, stabilind cu ei că se vor prezenta la examenul oral de sâmbătă în cea săptămână (suport optic 36 fișier nr. 1 minutul 1.23).

Imediat după aceea, în biroul inculpatului a intrat un grup de 3 studenți, care au arătat că sunt din grupa 2721, fiecare a lăsat pe masa inculpatului câte un plic, iar inculpatul, la vederea acestor plicuri, le cere să își treacă numele fiecare pe ele. Totodată, inculpatul îi întreabă dacă mai sunt și alți studenți care așteaptă afară, primind confirmarea că încă trei studenți mai doresc să intre în cabinet.

După ieșirea acestora, în biroul inculpatului a intrat martorul F., care pune direct plicul pe masă, inculpatul îi înmânează un subiect și îi cere să îl pregătească pentru examenul de sâmbătă, după care studentul pleacă (suport optic 36 fișier nr. 1 minutul 1.28).

După alte două minute, în biroul inculpatului au intrat alți doi studenți din grupa 1126, care, fără nicio replică, au lăsat pe masă fiecare câte un plic, unul dintre ei spunând că nu se putea prezenta la examen, întrucât pleacă în altă țară. Inculpatul le cere să își scrie numele pe plicuri și să nu comenteze cele petrecute în birou, „să nu știe colegii și lumea” (suport optic 36 fișier nr. 1 minutul 1.31).

La minutul 1.33 al aceleiași înregistrări în biroul inculpatului au intrat alți doi studenți din anul II - după cum s-au prezentat- care au așezat pe masa inculpatului câte un plic, iar inculpatul le-a înmănat fiecăruia câte un subiect, cerând totodată să își noteze numele pe plicuri. Și pe aceștia îi întreabă dacă mai sunt studenți care așteaptă afară, iar băieții răspund că mai este încă unul (suport optic 36 fișier nr. 1 minutul 1.33).

La minutul 1.34 al aceleiași înregistrări în biroul inculpatului a intrat un student care a precizat că este în anul II și, în timp ce studentul pune un plic pe masă, inculpatul îi înmânează un subiect și îi spune să nu se laude că a fost acolo. Remarcăm că aceasta a fost cea mai scurtă întâlnire, în mai puțin de un minut fiind rezolvată promovarea examenului contra sumei de 50 de euro (din vizionarea fișierului audio video reiese că studentul a intrat la minutul 1.34.44 și a ieșit la 1.35.21).

La minutul 1.36 în biroul inculpatului a intrat încă un student ce avea în mână un plic pe care din prima clipă a pătrunderii lui în birou l-a așezat pe masa inculpatului și i-a spus acestuia că nu se poate prezenta la examen întrucât chiar în acea zi va pleca la Leipzig. Inculpatul i-a înmănat acestuia un subiect și i-a cerut să întocmească o lucrare scrisă până după-masă și să o aducă la facultate.

După ieșirea acestui student, înregistrările din intervalul 1.39-1.40 surprind cum inculpatul examinează plicul lăsat de studentul ce tocmai plecase, scoate din el banii pe care îi introduce în buzunarul stâng de la pantaloni. În continuare, inculpatul ia pe rând fiecare din plicurile lăsate de studenții ce anterior fuseseră la el în birou și în 8 rânduri diferite, inculpatul scoate banii din plicuri și îi introduce în același buzunar de la pantaloni, aruncând plicurile goale pe jos.

În data de 8 iulie 2017, în biroul inculpatului a intrat martorul G., student al Universității, care imediat ce a pătruns în încăperea, a fost întrebat de inculpat dacă nu avea de prezentat o lucrare și cum se numește. Studentul își spune numele, pe care inculpatul îl notează, și îi explică mai departe profesorului său că a venit în acea zi pentru el și pentru un alt coleg care a avut un accident în drum spre universitate și a mers la spital, astfel că nu a mai ajuns la întâlnirea cu profesorul. Inculpatul îl întreabă și își notează și numele acestui student: H. În timp ce inculpatul face aceste notări, G. așază pe masa inculpatului un plic. Inculpatul observă gestul studentului și îi spune acestuia: „Să ziceți că ați fost!”, interlocutorul său asigurându-l că așa va face.

După plecarea G., inculpatul ia plicul lăsat de acesta, se uită în el, examinează conținutul, după care îl lasă în continuare pe birou (suport optic 55 fișierul 1 audiovideo, minutul 1.51 și următoarele ale înregistrării).

În data de 9 iulie 2017, în biroul inculpatului a intrat un student din grupa 1126, care îi spune inculpatului că nu se poate prezenta la examen și îi lasă pe masă un plic. Îi explică faptul că pleacă la muncă în străinătate, că este frizer, iar inculpatul, în timp ce notează într-o agendă, îi spune că îi dă notă de trecere, dar să spună oricui că a fost la examen, să nu se laude că nu a fost. În timp ce studentul iese, inculpatul strigă după el: „Rămânem înțeleși că ai fost!” (suport optic 56 minutul 0.27).

În aceeași zi, la niciun minut distanță, în biroul inculpatului a intrat studentul J. ce avea un plic în mână, pe care l-a pus pe masa acestuia, și a explicat că nu a putut veni la examen întrucât a fost plecat în Maramureș. Din înregistrări se observă că inculpatul nu este deranjat de absența studentului la examen și face notări într-o agendă pe care a folosit-o și la studentul anterior (suport optic 56 minutul 0.30).

După ieșirea acestuia, fiind singur în birou, inculpatul ia ambele plicuri, scoate banii, îi numără, ia o borsetă și îi introduce în interior (suport optic 56 minutul 0.31).

Față de susținerile inculpatului, potrivit cărora nu s-a dovedit existența unei înțelegeri între inculpat și studenți specifice infracțiunii de luare de mită (ce are ca infracțiune corelativă darea de mită oferită pentru a obține o anumită conduită din partea funcționarului corupt), Curtea constată că derularea imaginilor conservate ca probe tehnice oferă răspunsurile la aceste critici și dimensiunea faptei de corupție, conduita inculpatului fiind una de evidentă notorietate. Împrejurarea că studenții intră în biroul inculpatului pregătiți cu plicurile cu bani, că cei mai mulți lasă aceste plicuri pe masa inculpatului fără nicio explicație asupra gestului, iar inculpatul, la rândul său, nu are nicio reacție de surprindere, nedumerire la lăsarea acestor

plicuri, ci dimpotrivă, cu multă naturalețe vine în întâmpinarea lor prin oferirea subiectelor de examen sau a soluțiilor pentru promovarea examenului, chiar în lipsa studentului de la examinare, dovedesc această notorietate a modului în care inculpatul a acționat, în sensul evident că pentru suma de 50 de euro examenul la materiile predate de acesta putea fi promovat, indiferent dacă studentul deține cunoștințele necesare sau, la fel indiferent, dacă studentul se prezenta sau nu la examen.

Și tocmai în această notorietate a modului în care inculpatul promova studenții stă și rațiunea pentru care nu mai era necesară vreo discuție prealabilă, introductivă, între inculpat și studenți, legat de primirea/oferirea banilor și scopul pentru care aceste sume sunt date. Cum fiecare știa exact nevoia celuilalt și pretențiile (inculpatul pretindea 50 de euro pentru promovare, studenții urmăreau să ia examenele), înțelegerea dintre ei a căpătat o formă mult simplificată, fără însă ca prin aceasta să fie afectată tipicitatea obiectivă a infracțiunii de corupție ce face obiectul dosarului.

Lipsa reacției inculpatului la lăsarea plicurilor de către studenți atestă că este fără dubiu că acesta știa ce conțin plicurile, anume bani, știa și câți bani ar trebui să se găsească în fiecare plic, iar împrejurarea că, după ce rămâne singur în birou verifică vizual conținutul plicurilor, iar la finele zilei adună banii, îi numără și îi pune în buzunare (la cămașă, la pantaloni sau în borsetă) vine în sprijinul aceleiași concluzii.

Inculpatul a mai cerut să se observe că în data de 2 septembrie 2017, data organizării prinderii în flagrant și a perchezițiilor, din înregistrările video reiese că studenții au intrat la el în birou, au lăsat pe masă plicuri, însă el i-a trimis în sala de examen, neexistând nicio înțelegere frauduloasă cu privire la primirea/acceptarea banilor sau promovarea examenului.

Potrivit înregistrărilor din acea dată rezultă că studenții care au intrat în biroul inculpatului și au lăsat plicuri au primit de la acesta, pe loc, bilete conținând subiecte de examen și au fost trimiși la sală spre a fi „examinați”. Se reține spre exemplu înregistrarea audio video a întâlniri dintre inculpat și studentul K. din data de 02.09.2017 (fișier AV nr. 1, min. 2.25 suport optic 58) din care rezultă că studentul cere inculpatului ajutor pentru examen, inculpatul îl întreabă cum îl cheamă, studentul se prezintă, inculpatul notează numele și, în timp ce K. lasă pe masă plicul cu bani, inculpatul îi înmânează biletul cu subiectul de examen și îi spune să meargă în sală.

Materialitatea celor petrecute între inculpat și student în acea zi, având în vedere și ansamblul probator al cauzei din care rezultă modul de acțiune al inculpatului în sesiunile de examene, susține existența faptei de luare de mită, comisă de inculpat prin aceea că, în schimbul sumei de 50 de euro, acorda studenților note de trecere la examene, acesta având atribuții de examinare.

Curtea mai observă că gradul profund de corupere al inculpatului a determinat și o anumită conduită din partea studenților care nici măcar nu își puneau problema că pentru promovarea examenului era necesar să învețe sau să se prezinte la examen, singura condiție era aceea de a fi plătită suma de 50 de euro. Pe de altă parte, modul în care probele video surprind discuțiile purtate de inculpat cu studenții atestă din perspectiva Curții un exercițiu îndelung al unei practici corupte, absența reperelor morale, inculpatul neavând vreo inhibiție sau măsură de precauție în raport de faptul că se afla într-o postură ilicită. Și acest aspect, al lipsei oricărei inhibiții, maniera firească în care inculpatul acceptă banii și vine în întâmpinarea problemei promovării frauduloase a examenelor de către studenții plătitori de mită, sprijină aceeași concluzie a unei activități ilicite mult exersate și care, nedepistată de organele judiciare, a ajuns să confere inculpatului iluzia invincibilității.

Curtea arată că nu este necesar să se dovedească izvorul, sursa zvonului care circula între studenți că inculpatul promova examenele pe bani, ci pentru existența infracțiunii este suficient să se dovedească faptul că a primit bani pentru a promova examenele, ceea ce în prezenta cauză s-a produs.

Privitor la acuzație inculpatul a arătat că: „Nu dădeam importanță când studenții intrau în cabinetul meu și lăsau pe masă plicuri și nu pot să spun de ce nu dădeam importanță, erau situații când primeam obiecte bisericesti sau mici iconițe și nu voiam să deschid plicul să scot iconița chiar de față cu studentul dacă despre asta era vorba. Nu mă așteptam să fie bani în acele plicuri”. Susținerile sale sunt evident nereale întrucât, după ieșirea studenților din birou, inculpatul examina conținutul plicurilor, deci afla imediat că e vorba de bani (în realitate știa că sunt bani și fără să mai examineze plicurile).

„În vară, în 2017, în timpul sesiunii, după ce au plecat studenții din birou și de altfel, mai exact, după ce deja examenele studenților erau desfășurate, am deschis plicurile pe care unii dintre studenți le-au lăsat

la mine în încăperea de la universitate pe birou și am constatat că în aceste plicuri se aflau bani cu sume cuprinse între 100 RON, 200 RON, 50 ####. Am pus respectivii bani într-un dulap al biroului, într-un penar și acolo au fost găsiți cu ocazia percheziției în toamna anului 2017.... Nu am returnat acei bani, întrucât erau ultimele zile din sesiune și studenții au plecat acasă și nu am avut posibilitatea să o fac”. Aceste susțineri ale inculpatului nu sunt reale, din înregistrările video rezultând că acesta, după ce rămânea singur în birou, colecta banii din plicuri și îi pune în buzunarele hainelor. Și, cum colectarea banilor o făcea în aceeași zi în care îi primea, iar în unele situații studenții aveau de susținut examen în următoarele zile (în cazul celor care mai veneau la examen), este evident că, dacă ar fi dorit/urmărit să returneze acei bani, ar fi avut ocazia să o facă.

Extrase de bune practici din Portugalia

Proces nr. 38/18.1T9VFC, Judecătoria Açores – Vila Franca do Campo

Sinteză: Cauza se referă la infracțiunile de abuz de încredere și furt. Inculpata, care a fost condamnată pentru ambele infracțiuni, este sora unei persoane care nu a putut acționa cu autonomie din motive de sănătate, de aceea a autorizat-o pe inculpată să-i folosească contul bancar pentru cheltuielile de trai curente. Inculpata a abuzat de această autorizare, retrăgând sume mari de bani în beneficiul personal. Extrasul de hotărâre de mai jos descrie faptele dovedite și nedovedite și probele (de exemplu, declarații ale martorilor, probe cu înscrisuri, extrase de cont, rapoarte medicale) pe care Curtea și-a întemeiat motivarea cu privire la faptele specifice.

Extras din Hotărârea Judecătoria Açores – Vila Franca do Campo

Motivare

A. Fapte dovedite

În urma procesului de judecată și în interesul bunei soluționări a cauzei, au fost dovedite următoarele fapte:

1. Inculpata M. era sora lui J.
2. Pe 28 decembrie 2016, J. a avut un accident vascular cerebral hemoragic și, ulterior, a urmat patru cicluri de chimioterapie, în perioada 02.12.2017 – 05.08.2017, iar pe durata tratamentelor, acesta a rămas parțial dependent de alte persoane, cu perioade de confuzie mentală.
3. În perioada 20.11.2017 – 28.11.2017, J. a fost internat în Unitatea de Îngrijiri Paliative și, din acel moment, s-a înregistrat o scădere progresivă a stării sale generale, în principal neurologice, cu limitarea capacității sale motorii, acesta devenind complet dependent de ceilalți și stingându-se din viață pe data de 26 decembrie 2017.
4. Din cauza stării de sănătate a lui J., în decembrie 2016, inculpata a început să locuiască în locuința acestuia, situată în XX, pentru a-l ajuta la treburile casnice și în viața de zi cu zi.
5. Datorită relației de încredere pe care o avea cu inculpatul și cu intenția ca aceasta să îl ajute la sarcinile cotidiene, întrucât acesta nu era în măsură să le efectueze, J. a autorizat-o pe inculpată să facă operațiuni în conturile bancare pe care le deținea și al căror singur titular era, conturi deschise la instituțiile bancare C. și M.
6. Astfel, inculpata a început să aibă competențe de tranzacționare, la data de 30.03.2017, pentru contul bancar cu numărul XXX, deschis la banca C. și competențe de tranzacționare, la data de 15.03.2017, pentru conturile bancare cu numărul XX și XXX deschise la Banca M.
7. Verificând faptul că starea de sănătate a lui J. s-a înrăutățit semnificativ și că acesta nu are capacitatea de a-și proteja bunurile, inculpata a formulat imediat intenția de a-și însuși sume bănești existente în conturile bancare menționate anterior.
8. În vederea îndeplinirii scopului său, în zilele următoare, inculpata a retras următoarele sume din contul bancar XX deschis la Banca C: (notă: informații detaliate – data și fiecare sumă – privind 30 de retrageri de bani, în valoare totală de 5.690 euro).
9. Inculpata a efectuat plăți și a retras următoarele sume din contul bancar XXX de la Banca M. (notă: informații detaliate – data și fiecare sumă - pentru 113 retrageri de bani, inclusiv doar câteva plăți, în valoare totală de 26.774,04 euro).

10. În plus, după decesul lui J., inculpata a efectuat retragerea sumei de 400,00 euro și a operat trei ordine de transfer din contul de depozit la termen cu numărul XXX în contul bancar menționat la pct. 9., iar apoi a efectuat trei viramente bancare în contul ei bancar, în valoare totală de 25.000,00 DE euro.

11. În perioada 15.03.2017 - 26.12.2017, inculpata a efectuat plata în numerar a următoarelor sume:

- 450 € x 10 luni = 4.500 € (+ 450 € în luna decembrie) = 4.950 € cu menajera S.;

- 300 € x 10 luni = 3.000 € pensie alimentară pentru copiii defunctului;

- 800 € pentru patul articulat achiziționat, totul în valoare totală de 8.750 €.

12. După ce a retras de la bancomat și a primit sumele bănești menționate în contul bancar pe numele ei, inculpata și le-a însușit, considerându-le fonduri proprii, alocându-le cheltuielilor sale și integrându-le în bunurile proprii.

13. Inculpata știa că sumele de bani pe care le avea la dispoziție, în temeiul autorizației acordate, nu îi aparțineau ei și că, la efectuarea plăților și retragerea acestora fără autorizarea prealabilă a titularului contului sau fără vreun motiv legitim de efect, a acționat fără cunoștința și împotriva voinței titularului legitim J.

14. Acționând astfel cum este descris la pct. 10, inculpata știa că, odată cu decesul lui J., autorizația de a opera tranzacții a expirat și că a avut acces la sumele bănești doar datorită necunoștinței de cauză a băncii M., acționând cu scopul concret de a-și însuși aceste sume, știind foarte bine că acestea făceau parte din moștenirea lui J. și a acționat în necunoștință de cauză și împotriva voinței moștenitorilor.

15. Cu comportamentul ei viclean, inculpata a profitat de faptul că J. era slăbit și a reușit să îi cheltuiască toate economiile, reușind astfel să își însușească suma totală de 48.714,04 euro (patruzeci și opt de mii șapte sute paisprezece euro și patru cenți).

16. Inculpata a acționat liber, deliberat și în deplină cunoștință de cauză, fiind conștientă de faptul că conduita ei era interzisă și pedepsită de legea penală.

Cu toate acestea, a fost dovedit faptul că,

17. Inculpata este bucătăreasă la gimnaziu și câștigă salariul minim regional, iar, în prezent, se află în concediu medical.

18. Aceasta locuiește cu fica ei R. și cu fratele ei E., în locuința acestuia.

19. Este în primul an de școală.

20. Fiica și fratele inculpatei lucrează și contribuie la cheltuieli.

21. Inculpata nu are antecedente penale.

22. Inculpata a restituit suma de 40.000,00 de euro succesorilor fratelui decedat la data de 14.03.2022, dintre care 20.000,00 de euro au fost depuși în prezentul dosar în contul sumelor menționate la pct. 10 la data de 19.01.2022, dispunându-se deja restituirea acestora către moștenitori, și suma de 20.000,00 de euro, pentru sumele menționate la pct. 8 și 9, restituire care a fost efectuată prin virament bancar.

B. Fapte nedemonstrate

a) Că inculpata a cheltuit în jur de 565,00 de euro pentru reparații de electrocasnice;

b) Că inculpata, la data de 20.03.2017, a plătit spre propriul beneficiu suma de 83,25 de euro;

C. Motivarea constatărilor de fapt

Condamnarea Curții cu privire la faptele dovedite s-a întemeiat pe analiza probelor cuprinse la dosarul speței și pronunțată în ședința de judecată, în condițiile art. 355 alin. (1) din Codul civil, evaluate în conformitate cu principiul liberei aprecieri, consacrat în articolul 127 din Codul de procedură penală. Instanța a făcut uz de regulile experienței comune.

Inculpata a fost prezentă la ședința de judecată și a început prin a da declarații, confirmând că este sora regretatului J., iar acesta a suferit un accident vascular cerebral și s-a îmbolnăvit și de aceea a fost autorizat de spital să revină acasă doar dacă ar fi avut pe cineva care să îi ofere sprijin acolo.

Inculpata precizează că, împreună cu frații săi, a decis să se mute în casa fratelui ei, dar întrucât locuia cu fratele ei E., în casa acestuia, iar acolo locuiau și partenerul ei C., precum și fiica ei R., cu toții s-au mutat în locuința fratelui J.

În această parte, declarațiile inculpatei au fost credibile, deoarece cineva trebuia într-adevăr să aibă grijă de fratele ei și ea părea cea mai disponibilă.

Cu toate acestea, în cursul declarațiilor sale, inculpata a manifestat, în permanență, o atitudine de indiferență, menționând că a făcut totul pentru a-și ajuta fratele și că acesta a dorit să o ajute, iar în ceea ce privește banii, obișnuia să plătească toate cheltuielile gospodăriei și să îl hrănească pe J. și familia acestuia, care locuia acolo, pentru că, în versiunea ei, el și-a dorit acest lucru.

Cu toate acestea, declarațiile sale au făcut obiectul mai multor neconcordanțe pe parcursul întregului proces. Încă de la început, inculpata a mințit cu privire la fizioterapie, declarând că fiecare ședință costa 18 euro, dar, ulterior, s-a dovedit că J. a efectuat 18 ședințe și fiecare a costat doar 1 euro și nu 18 euro pe ședință, așa cum a declarat aceasta, a se vedea aici documentele anexate la dosar la filele 1032, 1033 și 1058 și confirmate de martorul S., care lucra la Fitness Absolut.

Inculpata a mai menționat că a dus animalele pe care le avea la ea acasă la locuința fratelui ei și că a avut cheltuieli cu acestea, fapt ce s-a dovedit a fi fals, întrucât martorii E. și R. și, de asemenea, C., fratele, fiica și partenerul inculpatei au declarat că astfel de animale nu au existat niciodată în locuința inculpatei, ci în locuința lui J., fiind surprinzător faptul că inculpata a mințit.

Inculpata a primit acces la contul de la banca M. la data de 15.03.2017, conform documentului bancar de la fila 361, însă nu se înțelege motivul pentru care a făcut-o, iar dacă ne uităm la extrasul de cont de la fila 354, se constată o solicitare de PIN chiar în ziua respectivă. Dacă fratele inculpatei a vrut cu adevărat să o lase să acceseze contul, așa cum pretinde, de ce nu i-a dat PIN-ul și a trebuit ca aceasta să solicite unul nou?

În ziua respectivă, inculpata a retras 600 de euro, iar 6 zile mai târziu, aceasta a făcut cumpărături la Alberto Oculista, de 234 de euro și la magazinul Stradivarius, de 90,65 de euro. La audierea inculpatei, aceasta a spus că a cumpărat pijamale și că, la un moment dat, a trebuit să cumpere ochelari noi pentru J. și pentru aceasta a fost cheltuiala. Rezultă faptul că acest lucru nu este credibil întrucât nici C., nici R., nici E., care locuiau cu J., nu au observat că acesta și-a schimbat ochelarii, doar martora A., îngrijitoarea lui J, se pare că ar fi spus că acesta avusese o programare și și-a schimbat ochelarii, dar acest lucru se petrecuse încă în sat. Curtea nu crede faptul că la magazinul Stradivarius, care vinde articole pentru femei și tineret, inculpata i-a cumpărat pijamale fratelui ei și nu există niciun optician Alberto în sat și, în plus, la dosarul cauzei, a fost solicitată și anexată o listă cu factura electronică a lui J., unde, la data efectuării cheltuielii din data de 21.02.2017 nu există nicio factură corespunzătoare, a se vedea fila 1018.

Deși inculpata menționează că i s-a acordat autorizația de a cheltui tot ceea ce era necesar pentru casă, cert este că atunci când a fost pusă în fața unei cheltuieli la IKEA din Loulé la data de 02.09.2017, a se vedea extrasul de cont de la fila 356, aceasta menționase deja că a luat cardul și că J. a spus că poate să cheltuiască pe orice vrea ea.

Pe parcursul numeroaselor mărturii, Curtea a constatat că varianta prezentată de inculpată prezenta multe neconcordanțe, ea neștiind nici măcar dacă menajera pe care o avea la ea acasă a început să presteze servicii la casa fratelui ei. Deși fratele E. a spus că el a plătit-o pe menajera Z. și că aceasta mergea, din când în când, la casa fratelui J., acest lucru a fost negat de ea în cadrul procesului, spunând că înainte a fost plătită să facă curățenie în casă, dar apoi a încetat să o mai primească, fapt ce nu a părut credibil.

Pentru condamnare, în ceea ce privește faptele descrise de la 1 la 10, instanța a avut în vedere extinsa probă cu înscrisuri atașată la dosar, de la bun început, certificatul de deces de la fila 45, calificarea moștenitorilor de la filele 6 la 9, informațiile privind starea de sănătate a inculpatei de la filele 277 la 278, extrasele de cont pentru contul bancar M. de la filele 73 la 75, 293 la 305, 350 la 362 și 580 la 582, extrasele de cont pentru contul deschis la XX de la filele 253 la 266, extrasele de cont de la filele 268 la 272, factura electronică a defunctului de la filele 1015 la 1019 și documentația sălii de sport Fitness Absolute de la filele 1031 la 1033 și 1037 la 1039.

De la început, trebuie menționate și mărturiile rudelor inculpatei, frații E., J. și C., care nu cunoșteau, în mod specific, faptul că inculpata făcea retrageri aproape zilnice de 400,00 de euro și niciunul dintre aceștia nu a

observat că cheltuielile cu locuința sau nivelul de trai s-a îmbunătățit. Fiica inculpatei a mai declarat că avea același nivel de trai, în ciuda faptului că locuia într-o casă mai mare, cu piscină. Toți au crezut că inculpata cheltuia doar ceea ce era necesar pentru întreținerea fratelui ei, despre care, de altfel, Curtea trebuie să lămurească faptul că nu are îndoieli că a fost bine îngrijit.

Cu toate acestea, analiza rapoartelor medicale anexate la dosar și mărturia martorului N., medicul lui J., a determinat Curtea să considere că acesta a avut multe perioade de confuzie și că nu se simțea suficient de bine pentru a lua decizii. Deciziile de angajare a lui A. pentru a-l îngriji pe J. nu sunt de înțeles, întrucât în locuința lui J. locuiau patru persoane, încă una alăturându-se înainte de venirea verii, C., fiica inculpatei, care era asistentă medicală și mai ales că aceasta nu ar fi fost suficient pentru îngrijirea lui J., dat fiind faptul că inculpata a fost în concediu medical timp de câteva luni după ce s-a mutat în casa fratelui ei.

Pe de altă parte, nu se crede că o persoană care urmează tratamente de chimioterapie ar avea discernământul de a cere retragerea a aproximativ 1000 de euro pe săptămână pentru a-i avea în casă, în cazul în care s-ar întâmpla ceva.

Au fost audiați martori de la farmacia și supermarketul la care se ducea inculpata, dar acești martori nu au ajutat cu privire la faptele aflate în discuție aici, întrucât au atestat doar faptul că inculpata mergea acolo să facă cumpărături, dar chiar și facturile de la farmacie aveau numărul de contribuabil al lui J. și sunt de valori ne semnificative comparativ cu sumele colectate de inculpată. De reținut faptul că, în luna aprilie, inculpata a retras aproape zilnic 400,00 de euro din contul de la banca XX și din contul de la banca XXX și instanța nu crede că banii respectivi au fost toți cheltuiți la supermarket, este vorba de cheltuieli de peste 1500,00 de euro pe săptămână pentru o familie de șase sau șapte persoane, dintre care patru au propriul salariu.

Analizând extrasele bancare, este și mai ciudat motivul pentru care inculpata a retras 400 de euro, iar în aceeași zi a plătit pentru achiziții la Mainland și Solmar, în varianta că i-a retras pentru a plăti achiziții și cheltuieli curente.

După ce a ascultat partea vătămată F., sora acesteia J. și mama E., s-a putut deduce că, la momentul îmbolnăvirii lui J., inculpata le-a interzis să fie cu tatăl lor, întrucât camerele lor din casa tatălui nu mai erau libere, iar aceștia nu au mai putut să meargă la el sau să îl viziteze la spital, după cum a afirmat medicul N., care a spus că a autorizat vizitele fiului în afara programului normal de vizită, deoarece știa că există un conflict cu inculpata.

Declarațiile făcute de martora J. au demonstrat afectarea negativă pe care inculpata a avut-o asupra vieții copiilor fratelui său, au fost credibile și se reține că, în ciuda faptului că au trecut aproape 5 ani de la moartea tatălui martorei, aceasta încă este foarte tulburată când vorbește despre perioada dinaintea morții tatălui ei.

Toți martorii audiați care au fost înregistrați de Procuratură și de partea vătămată, inclusiv inculpata însăși, au menționat că J. era o persoană foarte economă și că nu cheltuia bani fără rost, nu a încetat niciuna dintre activitățile sale, dar a economisit tot ce a putut economisi și, de aici și documentul pe care l-a întocmit, inserat la fila 735 din dosarul cauzei, confirmat de martorul L., lucrător bancar. Acest document precizează că o autorizează pe inculpată să opereze doar în contul curent, pentru a-l ajuta cu cheltuielile curente, fiind subliniat „doar în contul curent”. Aceasta este singura declarație de voință a lui J., care este compatibilă cu descrierea dată de martori, potrivit căreia acesta a fost un om cumpătat și a făcut tot posibilul pentru a nu cheltui banii care nu trebuiau cheltuiți și, din acest motiv, a vrut să aibă ajutor doar pentru cheltuielile curente.

Inculpata nu a cheltuit doar banii pentru cheltuielile curente, ci, de asemenea, a retras toți banii pe care J. îi avea în cont până la momentul în care a fost retrasă valoarea ratei pentru noul autoturism pe care aceasta și l-a cumpărat și în cont nu a mai rămas niciun ban.

În ceea ce privește pct. 11, instanța a avut în vedere, în cazul plăților către angajata A., declarațiile date de aceasta și de martorii E. și C., care au confirmat sumele respective.

În ceea ce privește valoarea pensiei alimentare, martorii E. și F. au menționat că suma de 300,00 de euro a fost depusă în cont și, prin urmare, ar fi trebuit să fie în numerar.

În ceea ce privește patul articulat, Curtea a luat în considerare mărturia lui J., care a confirmat că primise 800,00 de euro în numerar de la inculpată.

Combinând probele prezentate cu regulile experienței comune, faptele referitoare la elementele intelectuale sau volitive de la pct. 12-16 au fost considerate dovedite, întrucât inculpata știa că conturile bancare pe care

era autorizată să le utilizeze vor fi doar pentru garantarea cheltuielilor curente și știa că retrăgând sume de 400 de euro aproape zilnic va depăși autorizația, făcându-și plinul cu sume care nu îi aparțineau, era conștientă, atunci când fratele ei a decedat, că nu mai avea autorizația de operare a contului și, cu toate acestea, a retras 25.000,00 de euro, știind foarte bine că nu îi aparțineau și că, în ambele cazuri, comitea o infracțiune. Nu există altă explicație pentru conduita acesteia.

Condițiile economice și personale ale inculpatei, descrise la pct. 17 până la 20, instanța a avut în vedere declarațiile făcute de aceasta, care meritau credibilitatea instanței.

În ceea ce privește cazierul judiciar descris la pct. 21, conținutul Cazierului judiciar actualizat, împreună cu fișierul de la fila 935.

În ceea ce privește pct. 22, Curtea și-a întemeiat condamnarea pe documentul depus la dosarul cauzei la data de 17.03.2022, care conține tranzacția dintre moștenitori și inculpată.

Fapte nedemonstrate:

În ceea ce privește sub-paragraful a), se va spune întotdeauna că au existat doar bănuiele cu privire la reparațiile care au fost efectuate la proprietate, de vreme ce martorul C. afirma că era defectat televizorul și prestatorul a venit să îl repare, în timp ce martorul. R. a menționat o mașină de spălat, iar inculpata - un cuptor cu microunde. Ulterior, a fost audiat presupusul prestator de servicii, care a menționat, în cele din urmă, că suma pe care a trecut-o în declarația anexată la dosar cu răspunsul la rechizitoriu, care este o sumă estimativă, deoarece, în acel an, el se dusese acolo de câteva ori și la final a facturat acea sumă, dar nu era la curent dacă a primit suma respectivă, dacă suma era în numerar sau dacă a fost plătită. Martorul A. a declarat că a avut o factură fără consumator pentru serviciile prestate, dar nu era ce se solicitase, sau dacă acesta deținea într-adevăr respectiva documentație, de ce nu a cerut inculpata respectivul document și o declarație scrisă și semnată că acesta nici nu a descris ceea ce s-a prestat. Astfel, există dubii și de aceea acest fapt a fost dat ca nedovedit.

În ceea ce privește sub-paragraful b), acesta a fost considerat nedovedit, în măsura în care este o cheltuială curentă la supermarket și, prin urmare, Curtea a înțeles că acesta putea, fără îndoială, să facă parte din cheltuielile curente care trebuiau suportate de inculpată pentru gestionarea locuinței, însă nu și celelalte sume cuprinse la pct. 9 de la fapte, și anume costurile aferente achiziției de ochelari și la Stradivarius și, de asemenea, achiziției de la IKEA Loulé și, din acest motiv, a fost exclus.

4.5. Este extrem de important să avem o imagine clară asupra persoanei care a înaintat o moțiune privind circumstanțele atenuante. Numai în acest fel se poate verifica dacă o hotărâre judecătorească a răspuns la argumentele semnificative ale părților.

Extrase de bune practici din România

Hotărâre nr. 677/07.05.2021, Curtea de Apel Cluj – Secția penală și de minori, România
www.rejust.ro/juris/4dg585g9

Sinteză: Tribunalul Cluj a condamnat pe inculpat, profesor universitar, la pedeapsa de 3 ani de închisoare cu suspendare sub supraveghere pentru infracțiunea de luare de mită de la studenți în mod repetat (43 de acte materiale) pentru a trece examenele organizate în iulie și august 2017. Curtea de Apel Cluj a respins apelul inculpatului, dar a admis apelul parchetului și a dispus condamnarea cu executare în penitenciar.

Extrase din Hotărârea Curții de Apel Cluj

Inculpatul a solicitat să se rețină circumstanța atenuantă prevăzută de art. 75 alin. 2 lit. b din Codul penal, sens în care să fie redusă durata pedepsei și menținută suspendarea sub supraveghere, pe motiv că nu există nicio probă că ar fi condiționat promovarea examenului de remiterea unei sume de bani, că nu a promovat niciun student fără ca acesta să aibă minime cunoștințe la materia respectivă, că a avut o carieră ireproșabilă și că în anul trecut s-a pensionat de la catedră.

Curtea de Apel a motivat că dispoziția legală invocată se referă la „împrejurări legate de fapta comisă care diminuează gravitatea infracțiunii sau pericolozitatea infractorului”. Aspectele invocate de inculpat, chiar reale dacă ar fi, nu ar justifica reținerea incidenței art. 75 alin. 2 lit. b Cod penal, întrucât modul de săvârșire al infracțiunii continuate, negocierile dintre cadrul didactic și studenți și imaginea repercutată de acest gen de conduite asupra învățământului universitar, asupra nivelului de pregătire al studenților sunt tot atâtea argumente care întemeiază soluția contrară. În evaluarea criteriilor legale, a dispozițiilor ce reglementează circumstanțele atenuante invocate, este necesar a se ține seamă coroborat de toate împrejurările legate de faptă, care influențează persoana celui care a comis-o, Curtea arată că nu se poate acorda prevalență unor împrejurări în detrimentul altora, față de regula examinării plurale a acestora.

Suplimentar, reținem că unele din argumentele aduse de inculpat în sprijinul cererii sale de circumstanțiere favorabilă nu sunt reale. Vom observa că inculpatul acorda note de trecere la examen unor studenți care nici măcar nu se prezentau la susținerea acestuia, cel mult în baza unor lucrări aduse (servite) cadrului didactic examinator (nefiind clar cine anume rezolva subiectele sau întocmea lucrările respective) ceea ce nu echivala cu o examinare a cunoștințelor dobândite de-a lungul semestrului sau anului universitar. Mai apoi reținem că, de regulă, inculpatul le oferea studenților plăitori subiectul ce trebuia pregătit pentru examenul oral, rugându-i să învețe „cât de cât”, ceea ce nu poate să însemne, în opinia Curții, că inculpatul proceda la examinarea cunoștințelor studentului, deci că avea un minim de exigență față de aceștia și față de materia predată.

Extrase de bune practici din Portugalia¹⁰²

Proces nr. 92/20.6GAPNI.C1, Curtea de Apel – Coimbra

Sinteză: *Apelanta (M.) a fost condamnată în primă instanță pentru săvârșirea infracțiunii de omor calificat în complicitate cu apelantul S. S. era tatăl victimei (V.) și M. era mama vitregă. M. a formulat apelul, invocând mai multe circumstanțe atenuante, inclusiv, printre altele, că pedeapsa este excesivă și ar trebui redusă prin aplicarea articolului 10 alin. (3) din Codul penal. Potrivit articolului 10 alin. (2) și (3) din Codul penal¹⁰³, producerea unui rezultat prin omisiune este pasibilă de pedeapsă doar atunci când făptuitorului îi revine îndatorirea juridică care îl obligă să evite acest rezultat. În acest caz, pedeapsa poate fi în mod special atenuată. Hotărârea de apel, transcrisă parțial mai jos, rezumă apelul lui M. inclusiv susținerea circumstanțelor atenuante generale.*

Extras din Hotărârea Curții de Apel, Coimbra

1.3. Inculpata M. a formulat recursul (Recurs B), prezentând următoarele concluzii:

1. Sentința a condamnat pe apelanta de acum, în calitate de coautor și în formă consumată, pentru o infracțiune de omor calificat, prevăzută de articolele 131, 132 alin. (2) lit. a), c), d), e) și j) și 69A din Codul penal, la o pedeapsă de 18 (optsprezece) ani de închisoare; o infracțiune de profanare a unui cadavru sau a unui mormânt, prevăzută de articolul 254 alin. (1) lit. a) din CP, la o pedeapsă de 18 (optsprezece) luni de închisoare; o infracțiune de abuz și simulare a semnalelor de pericol, prevăzută de articolul 306 din CP la o pedeapsă de 9 (nouă) luni de închisoare; prin cumularea

¹⁰² În conformitate cu articolul 71 din Codul penal din Portugalia, instanța trebuie să ia în considerare *din oficiu*, indiferent de cererea inculpatului, toate circumstanțele atenuante și agravante la stabilirea pedepsei.

Articolul 71 (Determinarea pedepsei)

1 - Determinarea pedepsei, în limitele stabilite de lege, se face în funcție de culpa autorului și de exigențele de prevenție.

2 - În determinarea concretă a pedepsei, instanța ia în considerare toate circumstanțele care, fără a face parte din tipul respectiv de infracțiune, sunt în favoarea sau defavoarea autorului, analizând următoarele:

Gradul de ilegalitate a faptei, modul de executare a acesteia și gravitatea consecințelor sale, precum și gradul de încălcare a îndatoririlor impuse autorului; Intensitatea intenției sau neglijenței;

Sentimentele manifestate la comiterea infracțiunii și scopurile sau motivele care au determinat-o;

Condițiile personale ale autorului și situația economică a acestuia;

Conduita anterior și posterior faptei, mai ales atunci când aceasta este menită să repare consecințele infracțiunii;

Lipsa de pregătire în vederea menținerii unei conduite legale, manifestată în faptă, atunci când această lipsă trebuie să fie cenzurată prin aplicarea legii.

3 - Motivele pedepsei sunt menționate, în mod expres, în hotărâre.

¹⁰³ Articolul 10 (Comiterea prin acțiune sau omisiune)

1 - Atunci când un tip de infracțiune include un anumit rezultat, fapta cuprinde nu numai acțiunea adecvată producerii acestuia, dar și omisiunea acțiunii adecvate evitării acestuia, cu excepția cazului în care legea prevede altceva.

2 - Producerea unui rezultat prin omisiune este pasibilă de pedeapsă doar atunci când făptuitorului îi revine îndatorirea juridică care îl obligă să evite acest rezultat.

3 - În cazul prevăzut la alineatul anterior, pedeapsa poate fi în mod special atenuată.

legală a pedepselor parțiale cu închisoare, apelanta a fost condamnată la o sentință unică de 18 ani și 9 luni de închisoare.

2. În acest sens, instanța a considerat că s-a verificat infracțiunea de omor din culpă, în ceea ce o privește pe apelantă, având în vedere că a existat o relație practic apropiată cu victima V., aceasta fiindu-i încredințată de către mama sa, cu care aceasta (și tatăl, inculpatul S.) locuia de ceva timp. Acesteia i s-a impus o obligație legală, care o obliga personal să evite rezultatul care decurge din omisiunea sa.
3. Prevederile alineatului (2) al articolului 10 din CP se aplică numai atunci când există o obligație legală care obligă personal făptuitorul să evite rezultatul.
4. Această obligație trebuie să decurgă direct din lege și nu din vreun principiu moral sau din dreptul natural.
5. În speță, această obligație legală nu se aplică între apelantă și victima V., astfel încât această normă - articolul 10 alin. (2) din CP - nu este aplicabilă în acest caz.
6. Instanța de fond a interpretat alineatul (2) al articolului 10 din CP ca fiind o limitare a prevederilor alineatului (1) al aceluiași articol, „... pornind de la premisa că omisiunea se pedepsește numai atunci când aceasta se încadrează într-o obligație legală, care îl obligă personal să evite rezultatul care decurge din omisiunea sa. Aceasta este o restrângere de o sensibilitate recunoscută, întrucât legiuitorul nu ne oferă criterii sigure care să clarifice sursa acestei obligații legale (lege, contract, situație concretă creată) și nici când se poate spune că, în existența acestei obligații, făptuitorul este personal obligat să evite rezultatul interzis”.
7. Întrucât instanța de judecată *a quo* recunoaște lipsa de criterii ale legiuitorului care să clarifice sursa acestei obligații juridice, Curtea de Apel ar fi trebuit să decidă întotdeauna achitarea apelantei în privința infracțiunii de omor calificat de care era acuzată.
8. Decizând așa cum a făcut-o, ea a făcut acest lucru contrar propriei motivări.
9. Cel puțin, cu încălcarea evidentă a principiului *in dubio pro reo*.
10. Instanța de judecată *a quo* a echivalat *facecere with omitter* (în conformitate cu art. 10.1 din CP) într-o clară extindere a marjelor de pedeapsă, eliminând principiul tipicității și legalității penale.
11. Chiar dacă a existat vreo obligație legală a apelantei, care să fi determinat căderea în omisiune a conduitei, conform alin. (2) al art. 10 din Codul penal, legătura de cauzalitate dintre faptă și omisiunea apelantei nu a fost verificată.
12. Articolul 10 alin. (1) din Codul penal consacră doctrina cauzalității adecvate pentru a soluționa atribuirea obiectivă a rezultatului făptuitorului și echivalarea omisiunii cu acțiunea, astfel încât, pentru a se putea stabili o legătură de cauzalitate între un rezultat și o acțiune, sau omisiune, este necesar ca, în abstract, acțiunea sau omisiunea să fie aptă să cauzeze rezultatul.
13. Acum, instanța *a quo* consideră că decesul lui V. a survenit ca urmare a unei contuzii cerebrale cu hemoragie subarahnoidiană, care a fost cauza unei morți violente, prin acțiune în forță.
14. De asemenea, instanța a mai constatat că „inculpatul S. a aplicat multiple lovituri, cu multă forță, pe picioarele și fesele micuței V. și că, în baie, inculpatul S. a lovit-o cu multă forță, cu mâinile, în cap, în vârful craniului, ceea ce i-a provocat o hemoragie internă și, în consecință, a făcut-o să cadă în cadă, cauzând apoi leșinul și convulsiile.
15. Este dovedit, de asemenea, din declarațiile lui S. (inculpatul), din declarațiile apelantei și din mărturia lui R., că apelanta intervenise între învinutul S. și victimă, pentru a-l descuraja pe acesta din urmă de la practicarea faptelor care au dus la moartea victimei.
16. Ceea ce se probează din primele declarații ale inculpatului S., la solicitarea Procuraturii (urmează transcrierea acestor declarații):

„ora 0:49:10 – S.: „Soția mea a fost cea care mi-a spus să mă calmez și atunci am lăsat totul și am mers din nou în dormitor”

ora 0:50:26 - Procuror: „Și ați lovit, adică, ați lovit fața, ați lovit corpul... de mai multe ori?”

S.: Oh, doamnă, nu știu...

Procuror: Și a fost o dată, de mai multe ori?

S.: Chiar soția mea a fost cea care m-a tras ca să mă opresc.

ora 0:50:47 Procuror: adică, soția dumneavoastră v-a tras și dumneavoastră ați plecat?

S.: Nu, bineînțeles că nu. I-am spus să înceteze, că nu are de ce să mă tragă, că fata este a mea. Dar, apoi, m-am dus din nou în dormitor.

ora 0:55:34 – Procuror: „și soția dumneavoastră, în fața acestora (atacurilor)?

S.: Soția mea întotdeauna... a fost împotriva a tot ceea ce făceam. 0:55:40.

ora 0:55:40 Procuror – „Nu, dar nu v-am întrebat asta. Am întrebat-o cum s-a descurcat din punct de vedere al gesturilor sau al cuvintelor?

S.: „Ca eu să nu fac, să mă opresc, să nu mai fac aceste lucruri. 0:55:50.

0:52:51 Procuror – „V-a spus pur și simplu verbal, asta vreți să spuneți?”

S.: „Da... și... ea m-a apucat și eu am „tras-o deoparte (?)” ca să nu se implice în treaba asta... chestii de genul ăsta”.

ora 0:56:51 Procuror - „și soția dumneavoastră, de acolo, a venit la dumneavoastră, nu-i așa?

S.: Desigur, ea încerca mereu să mă calmeze.

ora 0:56:56 Procuror - „Ce a făcut ea acolo, în baie?

S.: „ea încerca... m-a tras în duș ca să nu o fac... a încercat să oprească apa... era aici pe partea asta și eu i-am spus să se dea la o parte.

ora 0:57:07 Procuror – „și nu ați preluat inițiativa, de exemplu?”

S.: „a devenit clar”.

0:57:19 Procuror - „Deci nu ați preluat inițiativa?”

S.: „ea a făcut-o, dar eu o împingeam la o parte mereu”.

ora 0:57:23 - Procuror – „deci ați deviat apa, asta a fost?”

S.: „Nu știu, nu-mi amintesc... ori de câte ori venea, ori de câte ori venea, ori de câte ori venea, soția mea venea să se pună între mine și fiica mea, eu întotdeauna o împingeam ca s-o îndepărtez”.

17. Și, pe baza declarațiilor date de inculpatul S., la prima ședință de judecată (26.03.2021), la solicitarea Procuraturii:

ora 0:04:16 - Procuror: domnule S., din punctul dumneavoastră de vedere, când a murit fata?

S.: Când era deja... când stătea în poala mea... atunci nu am mai simțit pulsul.

ora 0:04:30 Procuror: Și respirația ei?

S.: Nu am mai simțit nimic.

ora 0:04:35 Procuror: Cum erau ochii ei?

S.: Erau pe jumătate închiși.

ora 0:04:54 Procuror: și în acel moment i-ați spus lui M. că fata este moartă?

S.: Da, așa cred.

ora 0:05:01 - Procuror: Deci, când ați pus-o pe canapea, din punctul dumneavoastră de vedere, era deja moartă?

S.: Corect, da.

18. Precum și declarațiile, pentru probe ulterioare, ale singurului martor ocular al faptelor, R.:

ora 0:04:00 - R. - M-am trezit în jurul orei opt și jumătate dimineața și te-am auzit spunând „Oprește-te”. (El) o lovea cu putere.

ora 0:04:15 - Mama îi spunea să se oprească că era încă mică.

ora 0:04:50 - ...A udat-o cu apă clocotită, mama plângea, spunându-i să se oprească, că e încă mică. Că o rănea prea tare ca el să se oprească (până la 05:03).

ora 0:05:03 – „... mama i-a spus să sune la INEM, la poliție, la pompieri, să cheme ajutor și el a spus „nu, e fiica a

mea, nu o să sun, o să fac ce vreau" ... iar mama a spus „nu, nu face asta, cheamă ajutor. Iar el a spus „nu, nu te băga între mine și ea, este o problemă între mine și ea, așa că nu trebuie să te implic, nu are nicio legătură cu tine. Și mama continua să insiste ca el să cheme ajutor, iar el nu a lăsat-o să facă asta. Și apoi a spus așa „dacă spui ceva cuiva, vei rămâne fără fete și fără R.”

0:28:21 R.: „Am auzit pe cineva lovindu-se de perete și apoi am văzut-o pe V. mergând puțin înainte și căzând din cadă. Și mama a încercat să o ridice, să o ajute, dar S. a împins-o pe mama și atunci a amenințat-o pe mama că va rămâne fără noi.

0:29:58 Judecător MM: Și ce s-a întâmplat imediat după?

R.: Mama mea s-a dus să încerce să o ajute pe V..

0:30:02 - Î. Cum a făcut mama dumneavoastră acest lucru?

R.: Mama mea... a văzut că S. voia să o mai lovească, l-a împins pe S. și voia să o apuce.

0:30:19 P. Încearca și S. să o ridice, despre asta e vorba?

R. da, dar am văzut-o pe mama împingându-l pe S. ca să încerce să o ridice pe V.. Atunci S. a pus-o pe mama la perete „tu... asta e între mine și ea... Eu sunt tatăl ei, știu ce fac”. Și apoi S. i-a spus mamei că dacă... că era între ea și el și dacă îndrăznește să cheme ajutor sau să spună cuiva ceva, avea să ne piardă pe mine și pe surorile mele.

R.: Ea a început să-și piardă puterea. Mama a văzut că nu era totul în regulă cu ea (V.). I-am spus lui S. să fie acolo și să aibă grijă de ea. Ea l-a întrebat „vrei să sun la INEM, vrei să sun la INEM? Vrei să sun la pompieri?” și el a spus: „Nu, nu suna pe nimeni sau vei rămâne fără copii!”.

19. Potrivit declarației oferite de expertul medico-legal, se dovedește că V. a murit la câteva minute după agresiuni:

„0:02:50 – Judecător: Domnul doctor spune că la puțin timp după aceste atacuri, nu-i așa?”.

Expert: Exact.

0:03:02 – Judecător: Acest timp, poate fi încadrat în acest interval de timp?

Expert: acest lucru este dificil, nu pot determina intervalul de timp aici.

0:03:15 – Judecător: Domnul doctor nu poate determina intervalul de timp, asta este?

Expert: Nu, ceea ce pot spune este că acel interval de timp nu a fost atât de mare, deci vorbim de minute pe oră. Deci nu pot fi mai precis decât atât.

0:04:00 – Judecător: atunci a doua întrebare, cea mică, V..... dacă ar fi fost salvată, ar fi putut fi evitat rezultatul de deces?

Expert: Puțin probabil. Puțin probabil din cauza leziunilor, gravitatea leziunilor, deși acestea nu permit decesul imediat, dar gravitatea leziunilor și anume, amplexarea edemului cerebral, hemoragia cerebrală, cu greu ar fi avut un rezultat diferit de cel de deces (...).

0:04:55 - Judecător: Dar, domnule doctor, când spuneți că este dificil, nu excludeți această posibilitate, nu-i așa?

Expert: Foarte puțin probabil, într-adevăr. (...)

20. Cu tot respectul convenit, atunci când a decis așa cum a făcut-o, instanța *a quo* a făcut-o contrar probelor prezentate.

21. Fiind demonstrat și dovedit ajutorul constant al apelantei față de victimă;

22. Fiind, de asemenea, dovedit, în declarațiile inculpatului S., că victima V. era moartă când a fost dusă pe canapea:

„1:04:06 – Procuror – „deci credeți că atunci când ați dus-o pe canapea, aceasta era deja moartă?”

S.: „da”.

1:04:14 Procuror: „Am crezut că, în opinia dumneavoastră, ea a decedat abia mai târziu?”

S.: „Când era așezată în poala mea, nu-i mai simțeam pulsul”.

23. De asemenea, în ceea ce privește explicațiile oferite de expertul medico-legal cu privire la decesul lui V., acesta susține că decesul a survenit la câteva minute după agresiuni.

24. Cu excepția unei mai bune înțelegeri, nu există nicio legătură de cauzalitate clară și incontestabilă între omisiune (apelanta) și rezultat.
25. Din probele prezentate, rezultând în decesul victimei în urma acțiunii inculpatului S.– lovitura aplicată de inculpat în capul lui V., - care, în consecință, a decedat, la câteva minute după ce lovitura a fost aplicată, - orice ajutor/asistență pe care apelanta ar fi putut să îl ofere pe lângă cel oferit se dovedește a fi inutil.
26. După cum reiese din probele prezentate (declarație), apelanta (prin acțiune) a încercat să o protejeze pe V., motiv pentru care instanța *a quo* a greșit atunci când, contrar probelor prezentate, a considerat că apelanta a săvârșit o infracțiune de omor calificat, prin omisiune, pentru că nu a făcut nimic pentru a preveni decesul rezultat.
27. Nu s-a demonstrat că omisiunea pentru care apelanta a fost condamnată ar fi dus, în mod necesar, la deces, astfel încât, cu excepția unei mai bune înțelegeri, prevederile alin. (1) al art. 10 CP, întrucât conduita apelantei, prin omisiune, nu se pedepsea, instanța *a quo* a greșit atunci când a condamnat inculpata pentru comiterea infracțiunii de omor prin acțiune. Dacă a săvârșit o infracțiune, este posibil ca apelanta să fi săvârșit o infracțiune de omisiune pentru a acorda asistența prevăzută la art. 200 din CP, dar niciodată infracțiunea de omor calificat prin acțiune, pentru care aceasta a fost condamnată, prin urmare, aceasta trebuie achitată.
28. (Nicio indicație în hotărâre).
29. Chiar dacă se înțelege că apelanta a comis o infracțiune de omor, cenzura specială sau perversitatea la care se face referire în alin. (2) al articolului 132 din Codul penal nu este dovedită, prin urmare, instanța *a quo* nu putea nicidecum să condamne apelanta pentru infracțiunea de omor calificat, cu atât mai puțin făcând uz de principiul *in dubio pro reo*.
30. Astfel cum este prevăzut în articolul 29 din Codul penal, „*fiecare participant este pedepsit în funcție de vinovăția sa, independent de pedeapsa sau de gradul de vinovăție al celorlalți participanți*”.
31. S-a dovedit faptul că apelanta a făcut tot ce a putut pentru a proteja victima în timp util.
32. S-a dovedit, de asemenea, că timpul dintre începutul evenimentelor care au dus la decesul lui V. și momentul în care aceasta a fost dusă pe canapea, a fost de aproximativ 45 de minute (între 8:30/8:45 și 9:30).
33. După cum reiese din declarațiile inculpatului S., din mărturia lui R. și din clarificările expertului medical și, în conformitate cu regulile experimentului, V. era deja moartă când a fost dusă pur și simplu pe canapea.
34. Instanța *a quo* ia în considerare declarațiile inculpaților în scopul probei, fără a ține cont de acestea, fără niciun temei, în ceea ce privește momentul decesului și anume declarațiile inculpatului S. atunci când susține că aceasta era deja decedată în momentul în care a fost dusă pe canapea.
35. În opinia noastră, instanța *a quo* a efectuat o interpretare contrară probelor prezentate, condamnând, în mod greșit, apelanta pentru infracțiunea de omor calificat p.p art. 132.2 din Codul penal.
36. Dacă infracțiunea de omor este verificată, apelanta ar fi trebuit oricum condamnată prin articolul 131 din Codul penal care vizează „omorul”, prevăzută cu o pedeapsă cu închisoare de la 8 la 16 ani și nicidecum cu o pedeapsă cu închisoare de peste 12 ani.
37. Pedeapsa aplicată este vădit excesivă.
38. Nr. 3 al articolului 10 din CP admite atenuarea specială a pedepsei în cazul infracțiunilor săvârșite prin omisiune;
39. În speță, nu a fost dovedit faptul că apelanta a acționat cu intenție directă;
40. A fost dovedită personalitatea cooperantă și asertivă a apelantei, de exemplu, raportul social, întotdeauna disponibil să ofere detalii și să clarifice îndoielile care o vizau, regretul manifestat în instanță, scuzele sincere prezentate în instanță și o puternică conștientizare a sancțiunii sociale a acțiunilor sale; un parcurs de viață, până în prezent, nedemn de nicio reparație; Toți acești factori care, în opinia noastră, diminuează, în mod clar, vinovăția apelantei și, ca atare, pedeapsa ar fi trebuit să fie atenuată în mod special, în limitele articolului 73 din CP, așa cum permite prevederea menționată mai sus (art. 10.3 din Codul penal).
41. Prin urmare, inculpata nu ar fi trebuit niciodată să fie condamnată la o pedeapsă mai mare de 16 ani și patru luni pentru infracțiunea de omor calificat pentru care a fost condamnată.

4.6. Este extrem de important să existe o imagine clară asupra modului în care instanța a reacționat la o circumstanță atenuantă, indiferent cine a prezentat-o.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Dosarul nr. 1ra-742/2018, Colegiul Penal al CSJ

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11295

Sinteză: C. V. a fost adus în fața instanței de judecată pentru faptul că, în zilele de 7, 10, 12 februarie 2017 și de două ori în data de 17 martie 2017, aflându-se în salonul secției a II-a terapeutică a Instituției Medico-Sanitare a Spitalului Orășenesc Vulcănești, situat pe strada Lenin nr. 37, unde a fost plasat pentru ședere temporară în perioada rece a anului, aflându-se în instituția publică în care în perioada aceasta se efectua activitatea privind prestarea serviciilor medicale, unde împreună cu personalul IMPS SR Vulcănești care își îndeplinea obligațiile de serviciu s-au aflat pacienții instituției medicale, acționând intenționat, evident încălcând normele sociale și regulile comportamentului în societate, încălcând grav ordinea publică și acționând cu cinism deosebit, a început public să se exprime în adresa personalului medical de serviciu și la adresa altor persoane cu cuvinte necenzurate și nenormative, care sunt ofensatoare atât după sens, cât și indecente după conținut, înjosind onoarea și demnitatea lor, întrucât în urma comportamentului ilegal temporar a fost încălcat regimul du lucru a IMPS SR Vulcănești, ca instituție publică (art. 287 alin. (1) și 287 alin. (2) lit. a) din Codul penal).

Extras din Hotărârea Colegiului Penal al CSJ

Colegiul penal lărgit stabilește că instanța de apel la adoptarea acestei soluții, în mod nejustificat, nu a ținut cont de faptul că inculpatul are o vârstă înaintată și că suferă de alcoolism cronic, pentru care el trebuie tratat, dar nu izolat de societate.

“Mai mult, se menționează că instanța de apel nu a luat în considerație că inculpatul și-a recunoscut vina pe deplin în cele comise, s-a căit sincer și drept urmare a solicitat examinarea cauzei în procedură simplificată. În circumstanțele menționate, Colegiul penal lărgit ajunge la concluzia de a interveni în mărimea pedepsei stabilite inculpatului C.V., fără a agrava situația acestuia”.

Cauza nr. 1-818/2020, 1-20038018-12-1-18032020, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)

Sinteză: Persoana este acuzată de săvârșirea infracțiunii. (1) Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă pentru viață, prevăzute de art. 151 alin. (1) Codul Penal al Republicii Moldova. Instanța a motivat circumstanțele atenuante luate în considerație.

Extras din Hotărârea Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)

Potrivit art. 76 alin.(2) CP, în calitate de circumstanță atenuantă în privința inculpatei, instanța de judecată a reținut: căința sinceră manifestată de aceasta la etapa judecării cauzei.

La fel, instanța de judecată a reținut în calitate de circumstanță atenuantă, potrivit prevederilor art. 76 alin. (2) CP, caracteristica pozitivă, semnată de către ofițerul superior de sector IP Ciocana, mun. Chișinău, inspector principal G. S. (f.d. 92). Potrivit caracteristicii, cet. M. L. nu a fost ascultată la comisia administrativă. Anterior, nu a fost trasă la răspundere penală. De vecini este caracterizată pozitiv, în acest sens la adresa ei nu s-au înregistrat plângeri sau reclamații. În cercul de prieteni se bucură de stimă și respect. Față de cet. M.L., IP Ciocana nu dispune de niciun material compromițător. După modul de trai la domiciliu, se caracterizează pozitiv.

Cu referire la prevederile art. 76 alin. (1) lit. g) CP, instanța de judecată a reținut în calitate de circumstanță atenuantă faptul că motivul infracțiunii a fost determinat de conduita imorală a victimei. Or aceasta, la momentul sosirii în apartamentul inculpatei, a lovit puternic în ușă, a numit-o pe aceasta cu termeni foarte familiali „mamașa”, a rămas în apartamentul acesteia împotriva voinței ei și a solicitărilor de a părăsi apartamentul, s-a distrat toată noaptea cu fiica inculpatei într-o cameră din apartament (a se vedea analiza probei nr. 7, precum și explicațiile de la alineatul în care este descris motivul infracțiunii). Instanța consideră că anume conduita victimei infracțiunii a determinat inculpata să recurgă la gestul său criminal.

Extrase de bune practici din Portugalia

Proces nr. 92/20.6GAPNI.C1, Curtea de Apel – Coimbra

Sinteză: Este vorba de aceeași hotărâre cu cea de la pct. 4 de mai sus și, prin urmare, contextul faptic este același. În plus față de ceea ce s-a menționat la pct. 4 de mai sus, Curtea de Apel a abordat recursul inculpatei M. inclusiv în ceea ce privește circumstanțele atenuante. Infracțiunea de omor a fost descalificată, iar Curtea de Apel a condamnat persoana la omor simplu prin omisiune și a aplicat, de asemenea, circumstanța atenuantă specială privind stabilirea pedepsei, având în vedere și alte circumstanțe și legislația aplicabilă. Extrasul de mai jos din hotărâre este motivarea Curții de Apel.

Extras din Hotărârea Curții de Apel, Coimbra

Motivarea Curții de Apel în legătură cu Recursul B - apelanta M.

(...)

m) Revenind la examinarea recursului B, formulat de inculpata M., trebuie analizate următoarele aspecte:

i) să se stabilească dacă instanța *a quo* a greșit considerând că inculpata avea o obligație legală ce o impunea personal să evite rezultatul care decurgea din omisiunea sa, apelanta susținând că nu așa au stat lucrurile;

ii) să se aprecieze dacă trebuie luată în considerare contestarea situației de fapt, rezultată din stenogramele declarațiilor, potrivit cărora apelanta s-a interpus între inculpatul S. și victimă, pentru a-l descuraja de la practicarea faptelor care au condus la decesul victimei, precum și că decesul a rezultat în urma loviturii aplicate de inculpatul S., orice ajutor/asistență pe care l-ar fi solicitat apelanta dovedindu-se a fi inutil și, astfel, săvârșirea unei infracțiuni de omor calificat, prin omisiune, nu poate fi imputată inculpatei pentru că nu a făcut nimic pentru a evita moartea rezultată;

iii) să se stabilească dacă calificativele omorului constatate, imputate inculpatului S., trebuie să fie imputate inculpatei M. în temeiul art. 28 din CP, astfel fiind imputată acesteia și săvârșirea unei infracțiuni de omor calificat, sau dacă trebuie aplicat art. 29 din CP, conform căruia fiecare participant este pedepsit în baza propriei vinovății;

iv) să se aprecieze dacă pedeapsa aplicată este, în mod vădit, exagerată și trebuie redusă, mai ales prin aplicarea alineatului 3 al articolului 10 din CP, care prevede o atenuare specială a pedepsei în cazul infracțiunilor săvârșite prin omisiune.

(...)

ii) A treia întrebare de examinat, în legătură cu recursul B, constă în concluziile 29 și 30, 35 și 36, unde apelanta susține că instanța *a quo* nu putea condamna inculpata pentru infracțiunea de omor calificat, neavând ca rezultat dovada cenzurii speciale sau perversitatea, întrucât prin prisma articolului 29 din Codul penal, fiecare coparticipant este pedepsit în funcție de vinovăția sa, indiferent de pedeapsa sau gradul de vinovăție al celorlalți coparticipanți.

Întrebarea constă, astfel, în a cunoaște dacă calificările care au fost considerate verificate în raport cu inculpata sunt transmise inculpatei, potrivit prevederilor articolului 28 din Codul penal.

Trebuie reamintit faptul că hotărârea atacată, în această parte, începe prin a cita doctrina și jurisprudența care caracterizează omorul calificat și exemplele-tip, care permit concluzionarea faptului că atitudinea făptuitorului, manifestată în faptă, poate fi, în mod special, inacceptabilă, ori dezvălui și expune în exterior o perversitate deosebită.

Ulterior, scrie că „*exemplul standard al lit. a) ușor de pus sub acuzare, întrucât inculpatul S. era tatăl victimei. Inculpata M. nu are însă nicio relație de rudenie cu regretata V.*” Chiar și așa, se procedează la transcrierea articolului 28 din Codul penal și se citează doctrina în sensul explicării acestei norme, concluzionându-se că „*Așa stau lucrurile, în mod vădit, prin urmare acest alineat se completează și în raport cu inculpata*”. Apoi, decizia atacată descrie și alte exemple-tip pe care le consideră îndeplinite și condamnă pe inculpatul S. - și, de asemenea, pe inculpata M. - pentru săvârșirea unei infracțiuni de omor calificat, prevăzută și pedepsită de art. 131, 132, nr. 2, lit. a), c), d), e) și j) din Codul penal.

jj) Or, așa cum susține chiar decizia atacată atunci când menționează că calificarea omorului presupune o „*afirmare generică a unui tip special de vinovăție*” și rezultă, de asemenea, din citatele care provin din doctrină și jurisprudență, exemplele-tip se referă, în principal, la problema vinovăției.

Articolul 132 din Codul penal are în vedere un tip de vinovăție agravată în virtutea clauzei generale de cenzură sau perversitate, puse în aplicare conform unei liste de circumstanțe neautomate și neexclusive, poziție asumată încă de la început de Eduardo Correia și Figueiredo Dias, în comisia de revizuire a Codului penal - cf. Pinto Albuquerque, Comentariu la Codul Penal, Ed. Univ. Catolică, p. 509, nota 2.

După cum remarcă Teresa Serra (într-o lucrare citată de decizia atacată), legiuitorul a adoptat un tip de vinovăție ca un criteriu generalizator, deoarece „*numai în sfera unei noțiuni materiale de vinovăție, susceptibile de clasificare, având ca obiect de referință propriu cea mai mare sau cea mai mică valoare negativă din atitudinea făptuitorului, actualizată în fapt, funcția tipurilor de culpă care agravează cadrul penal poate fi pe deplin înțeleasă*” – Omorul calificat – tipul de culpă și cuantumul pedepsei, Almedina, 2000, p. 125.

Sau, după cum scrie Fernando Silva (...), „*încadrarea omorului se bazează pe vinovăția agravată pe care făptuitorul o dezvăluie prin acțiunea sa, fiind un tip de vinovăție. (...) tipul articolului 132 din Codul penal cuprinde elemente de vinovăție, transpuse într-o cenzură sau perversitate mai mare demonstrată de făptuitor, corespunzătoare unui grad agravat de cenzură conformate prin aceste concepte*” – în Dreptul Penal Special, Infrațiuni împotriva oamenilor, Ediția a III-a, Quid Iuris, p. 54 ff.; cfr. de asemenea, în același sens, Comentariul Conimbricense la Codul penal – Partea specială. Ediția a II-a. Coimbra Editora, 2012. Volumul I, p. 51.

Așa cum omorul privilegiat se întemeiază pe o vinovăție diminuată a făptuitorului (cfr. expresia „*reduce simțitor vinovăția*”, menționată în articolul 133 din Codul penal), omorul calificat prevede un tip de vinovăție agravată, poziție care, în opinia noastră, dacă nu în unanimitate, este în mare măsură dominantă în jurisprudența noastră - de ex. B.C. de la S.T.J. din 27.05.2010, proces nr. 517/08.9JA CBR.C1.S1, la www.dgsi, și dec. de la S.T.J. 19-2-2014, data juris.

II) Prin urmare, și exact contrar celor susținute de hotărârea atacată, articolul 28 din Codul penal este inaplicabil în speță, fapt care, așa cum prevede chiar epigraful, se referă exclusiv la nelegalitatea tipului. Dimpotrivă, potrivit articolului 29 din Codul penal, fiecare participant într-un anumit caz de omor se pedepsește conform circumstanțelor calificative, care se verifică în legătură cu acesta - cfr. Pinto Albuquerque, ibidem, p. 518, nota 31.

Situațiile exemplare standard, la care se face referire la alin. (2) al articolului 132 din Codul penal, sunt relevante din cauza vinovăției, nu a ilegalității și, prin urmare, nu sunt comunicabile, ci susceptibile de evaluare autonomă în raport cu fiecare participant, cu aplicarea prevederilor din articolul 29 din Codul penal - Ac. de la S.T.J. din 17.03.1999, dosarul nr. 98PI1434.

Rezultă că exemplele-tip, pe care instanța inferioară le-a considerat verificate exclusiv prin acțiunile inculpatei (constante la punctele a), c), d) și e), nu sunt transmise inculpatei, care va fi astfel achitată de săvârșirea infracțiunii de omor calificat.

mm) Întrucât omorul este descalificat, trebuie să avem, de asemenea, în vedere faptul că inculpata M. a fost condamnată pentru omor în forma sa prin omisiune, întrucât apelanta are obligația legală de a evita rezultatul - în speță, decesul fiicei vitrege - prin aplicarea alineatului (2) al art. 10 din Codul penal.

În aceste circumstanțe, alineatul (3) al aceluiași articol 10 stabilește posibilitatea ca pedeapsa să fie special atenuată, constituind această prevedere normativă una dintre situațiile prevăzute la alineatul (1) al art. 72 din Codul penal, ca fiind unul dintre cazurile expres prevăzute de lege, care indică această posibilitate.

În speță, pe lângă forma omisivă, un alt element indică aplicarea instituției atenuării speciale a pedepsei. În mod efectiv, când este dovedit că pârâta a fost mulțumită de rezultat, dar nu că l-a dorit, se concluzionează că aceasta a acționat cu eventuală intenție (*dolus eventualis*), circumstanță omisă de decizia atacată, care nu o menționează în stabilirea sentinței pentru inculpată, dar care trebuie avută în vedere. După cum este bine cunoscut, intenția directă și eventuala intenție sunt echivalente cu diferite grade de intensitate a reprezentării și voinței de a realiza un fapt tipic - având în vedere faptul că eventuala intenție constituie, în orice caz, un grad de voință (conformare) mai puțin intens decât cel care este prezent în intenția directă, care trebuie să își asume, în mod necesar, o relevanță semnificativă.

Prin urmare, săvârșirea infracțiunii prin omisiune și cu eventuală intenție indică o formă circumscrisă de vinovăție, ceea ce reclamă de două ori atenuarea specială a pedepsei prevăzute la art. 73 din Codul penal (mai ales atenuarea specială a pedepsei și într-un caz de omor prin omisiune, cu eventuală intenție, dar în circumstanțe care, comparativ, merită o cenzură mai mare, întrucât însăși condamnată a fost cea care a provocat, din punct de vedere material, procesul causal - agresiunile - nefiind întreruptă prin acordarea asistenței cuvenite victimei, ceea ce nu este cazul în speță, a se vedea decizia STJ din 27-11-2013, 37/12.7JACBR. C1.S1, în dgsi.pt).

nn) Atenuarea specială a pedepsei presupune reducerea la o treime din limita maximă a pedepsei, și reducerea la o cincime din limita minimă a pedepsei - 73° nr. 1 lit. a) și lit. b), partea I. Aplicând acești factori la încadrarea penală pentru infracțiunea de omor simplu (8 - 16 ani – art. 131 din Codul penal), rezultă intervalul penal atenuat special, de la 3 ani și 4 luni, la 11 ani și 8 luni, interval în care va trebui să găsim pedeapsa concretă.

oo) Stabilirea cuantumului concret al pedepsei cu închisoare, în intervalul abstract menționat mai sus, se face în funcție de vinovăția inculpatei și de cerințele de prevenire (integrare generală și socializare specială), în conformitate cu prevederile alin. (1) al art. 71 din Codul penal, având în vedere, respectiv, circumstanțele enumerate la alin. (2) din prevederea menționată anterior. Pedeapsa trebuie să se regăsească într-un cadru penal de prevenire generală pozitivă - care satisface necesitatea simțită a comunității de a reafirma încrederea generală în validitatea normei încălcate - definit și concret stabilit, și în ceea ce privește cerințele de prevenire sau socializare specială, dar nu poate depăși, în niciun caz, măsura concretă a vinovăției, care stabilește o limită insurmontabilă a cerințelor de prevenire - art. 40 din Codul penal.

În acest caz, necesitatea de prevenire generală este foarte mare, în primul rând pentru că ne confruntăm cu o infracțiune de omor, care provoacă panică și neliniște la nivelul comunității, prin punerea iremediabilă în discuție a valorii recunoscute de toți ca fiind cea mai importantă: viața.

Sub aspectul prevenirii speciale, inculpata nu are antecedente penale, menținând un stil de viață normativ până la săvârșirea infracțiunii, fiind integrată social, astfel încât cerințele în acest domeniu nu sunt deosebit de ridicate.

Comportamentul ulterior săvârșirii infracțiunii de către inculpată nu necesită reparații, prezentând un comportament stabil, dând dovadă de adecvare în fața regulilor impuse și stabilind relații bune, încercând să ajute colegii aflați la nevoie, fiind cordială cu gardianul penitenciar și cu tehnicienii, fără a cauza incidente disciplinare.

Poziția acesteia în instanță trebuie, de asemenea, apreciată în mod pozitiv, întrucât s-a bazat pe mărturia sa – coroborată cu cea a fiului ei R., examinată în declarațiile pentru rememorări viitoare – că instanța a solicitat o bună parte din condamnarea sa privind faptele considerate dovedite și că hotărârea atacată, în stabilirea cuantumului concret al pedepsei, a considerat că inculpata a manifestat un oarecare regret.

De asemenea, trebuie să avem în vedere – chiar dacă într-o manieră moderată – circumstanța care rezultă din dosar că, dacă inculpata nu s-a opus, în mod decisiv, procesului causal (atacurile inculpatului asupra victimei), aceasta a demonstrat opoziție (în principal, verbală) față de acestea.

Luând în considerare toate cele menționate, am decis să stabilim pedeapsa pentru infracțiunea de omor voluntar prin omisiune la 8 ani de închisoare, considerând-o adecvată și în conformitate cu standardele jurisprudenței noastre (de exemplu, Ac STJ 27-11-2013).

pp) Referitor la stabilirea pedepsei unice întemeiate pe asumarea unei noi pedepse parțiale și a celorlalte două pedepse care nu au făcut obiectul unei căi de atac, din nou utilizând criteriile menționate mai sus determinate de articolul 77 din Codul penal.

În acest caz, intervalul care trebuie avut în vedere va avea o pedeapsă minimă de 8 ani (cea mai mare pedeapsă din dispută), iar în ceea ce privește limita maximă, suma pedepselor parțiale este echivalentă cu 10 ani și 3 luni.

Și aici este necesar să se aibă în vedere concentrarea și legătura spațio-temporală a faptelor concurente, întrucât faptele aferente infracțiunilor de profanare a unui cadavru și de abuz și simulare a semnelor de pericol s-au produs în succesiunea infracțiunii de omor și, alternativ, a cauzei. Încă o dată, ținând cont de faptele dovedite și de personalitatea făptuitorului, considerăm adecvată pedeapsa de 9 ani de închisoare.

4.7. Instanța respinge circumstanța atenuantă pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei respective.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Cauza nr. 1-818/2020, 1-20038018-12-1-18032020, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)

Sinteză: Aceasta este aceeași hotărâre ca cea de la pct. 5 de mai sus și, prin urmare, contextul faptic este același.

Extras din Hotărârea Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)

Instanța constată că infracțiunea prevăzută de art. 151 alin. (1) CP, potrivit art. 151 alin. 16 alin. (4) CP, este o infracțiune gravă.

Argumentul părții apărării precum că la caz ar urma să fie reținută circumstanța atenuantă, comiterea pentru prima oară de către M.L. a infracțiunii prevăzute de art. 151 alin. (1) CP, nu poate fi acceptat. Ori, art. 76 alin. (1) lit. a) CP prevede săvârșirea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave. Astfel, în situația în care infracțiunea stabilită de art. 151 alin. (1) este una gravă, respectiva circumstanță atenuantă nu poate fi reținută.

Instanța de judecată ține să menționeze că celelalte circumstanțe indicate de partea apărării și anume că: inculpata este angajată în câmpul muncii, are un loc permanent de trai, nu s-a eschivat de la urmărirea penală, potrivit art. 76 CP, nu reprezintă circumstanțe atenuante, însă conduita inculpatei pe parcursul urmăririi penale și judecării cauzei va fi luată în considerație la individualizarea pedepsei.

Extrase de bune practici din România

Hotărârea nr. 234/22.12.2022, Tribunalul Botoșani – Secția Penală, România **www.rejust.ro/juris/39gg9d285**

Sinteză: Inculpata este trimisă în judecată de procuror pentru violență domestică prin omor și profanare de cadavre. S-a reținut că în dimineața zilei de 05.04.2019 inculpata, în vârstă de 36 de ani, a născut la domiciliul din satul său un copil pe care l-a sugrumat, provocându-i decesul, iar în noaptea de 05/06.04.2019 a dat foc corpului neînsuflăit.

Extrase din Hotărârea Tribunalului Botoșani – Secția penală

Inculpata a fost de acord cu judecarea cauzei în baza probatoriului administrat în cursul urmăririi penale, dar a solicitat aplicarea unei pedepse sub minimul special având în vedere situația personală a inculpatei și lipsa antecedentelor penale.

Instanța a respins această apărare pe considerentul că nu poate fi reținută circumstanța atenuantă prevăzută de art. 75 alin. 2 lit. b Cod penal având în vedere modalitatea de săvârșire a faptelor ce relevă atât gravitatea ridicată a infracțiunilor, cât și pericolozitatea inculpatei.

Astfel, în vara anului 2018, inculpata a avut o relație de scurtă durată cu un bărbat necunoscut, cu care a întreținut relații sexuale și a rămas însărcinată. De rușine, nu a spus nimănui din cadrul familiei și a ascuns sarcina, dar s-a deplasat în oraș, unde a efectuat investigații la cabinetul medicului de familie, sarcina evoluând corespunzător. În timp ce se afla la domiciliu, în noaptea de 04/05.04.2019, inculpata a început să se simtă rău, iar în jurul orei 02:00-03:00, i s-a declanșat nașterea. Fără a spune nimănui, ea a ieșit în curte și s-a deplasat în spatele grajdului pentru animale, într-un șopron în interiorul căruia erau depozitate mai multe bunuri, respectiv coceni de porumb, saci de rafie cu articole de îmbrăcăminte, o pernă și scânduri. În jurul orei 05:00, inculpata a născut singură, fără niciun ajutor și fără ca cei din locuință să afle. Când nou-născutul a început să țipe și să se miște, inculpata l-a sugrumat până nu a mai dat semne vitale, apoi a introdus cadavrul într-o sacoșă și într-un sac de rafie, ascunzându-l sub niște coceni în șopron, după care s-a spălat, a revenit în casă și s-a culcat, iar când s-a trezit, pe parcursul zilei, a desfășurat activități în gospodărie. După ce părinții inculpatei s-au culcat, aceasta a luat cadavrul și l-a introdus într-un cuptor (parte componentă a unei bucătării de vară) din curte unde l-a incendiat, alimentând focul pe tot parcursul nopții, iar a doua zi a scos cenușa și a aruncat-o în grădină, fără a spune nimănui.

În final, instanța i-a aplicat pedeapsa rezultantă de 7 ani și 2 luni închisoare pentru comiterea celor două infracțiuni.

Extrase de bune practici din Portugalia

Proces nr. 2427/19.5PSLSB, Judecătoria Lisabona

Sinteză: Cauza se referă la mai multe infracțiuni de furt (de ex., de bani și telefoane mobile) și la un omor comis de un grup de infractori împotriva unor victime diferite într-o anumită perioadă de timp. În cazul omorului, inculpatul a invocat ca circumstanță atenuantă lipsa intenției de a ucide și pretinsa rezistență a victimei față de făptuitor. Infracțiunea a fost săvârșită seara, într-un parc din centrul orașului, iar victima a decedat în urma înjunghierii cu un cuțit de bucătărie. Extrasul hotărârii de mai jos include evaluarea și constatările primei instanțe cu privire la circumstanțele agravante și atenuante în raport cu diferitele fapte penale ale inculpaților, inclusiv presupusa lipsă de intenție în ceea ce privește omorul, care a fost respinsă de instanță.

Extras din Hotărârea Judecătoriai Lisabona

În ceea ce privește vinovăția inculpatului, trebuie acordată atenție tuturor circumstanțelor care, nefăcând parte din tipul de infracțiune, în caz contrar s-ar produce o dublă evaluare a vinovăției, atestă în favoarea sau defavoarea inculpatului, având în vedere, în special, gradul de ilegalitate al faptei, modul de executare a acesteia, intensitatea intenției, scopurile sau motivele care au determinat-o și condițiile personale.

Într-adevăr, toate circumstanțele pentru individualizarea pedepsei aplicate inculpatului trebuie analizate în mod echilibrat,

Astfel, în circumstanțele care au precedat, simultane sau ulterioare săvârșirii infracțiunii și care influențează stabilirea pedepsei, pentru a concretiza tipul și gravitatea acesteia, trebuie analizate circumstanțele nefavorabile și favorabile:

Primele (nefavorabile):

- Gradul ridicat de ilegalitate al faptelor, având în vedere circumstanțele în care acestea s-au produs, amploarea leziunilor și tratamentele de care au avut nevoie unele dintre persoanele vătămate, succesiunea infracțiunilor, violența în creștere și într-o perioadă foarte scurtă de timp (19.10.2019 până la 28.12.2019), faptul că acționează în grup, în superioritate numerică, apropiindu-se de persoanele și/sau tinerii vătămați, în locuri izolate și/sau pe timp de noapte, motivația infracțională este legată de voința frivolă de a sustrage telefoane mobile, de o valoare economică mai ridicată (potrivite pentru a fi vândute rapid și profitabil), de a le vinde pentru disponibilități bănești în vederea achiziționării de articole vestimentare mai „arătoase” sau pentru a merge la petreceri/discoteci, fără a ezita să aplice sau să facă uz de violență împotriva terților urmărind satisfacerea pură (și în mod gratuit) a unor interese egoiste, ce țin de orgoliu și superficiale;
- existența intenției directe (în forma sa cea mai intensă);
- discursul plin de sine, egocentric și justificator, demonstrat de toți acești inculpați;
- faptul că cazierul judiciar al inculpatului S. conținea o condamnare anterioară, pentru fapte de natură conexasă, săvârșite la data de XXX, definitivă și irevocabilă din data de XXX, ceea ce relevă indiferența față de o confruntare condamnatorie cu sistemul penal și cu Justiția, denotă o personalitate împotriva Legii, total indiferentă față de condamnarea suferită și străină de respectarea valorilor de protecție penală și demnitate, ceea ce agravează, în mod evident, necesitățile de prevenire specială, fie că sunt negative, fie pozitive;
- faptul că inculpatul S. a părăsit locul în care se afla vătămatul P., fără a-i acorda vreun ajutor, fără să-i pese măcar de acesta și având discernământul de a părăsi liniștit locul, de a arunca, la coșul de gunoi, teaca cuțitului, de a merge acasă, de a curăța cuțitul, de a ieși din nou din casă, în aceeași noapte/dimineaua devreme, pentru a merge să vândă telefonul mobil care fusese luat de la vătămatul F., denotă o lipsă totală de simț critic, de altfel, întărită de conținutul declarațiilor sale, în încercarea de a-și scuza comportamentul, prin rezistența opusă de vătămatul P., nerecunoscând forța și riposta loviturilor (trei) pe care le-a aplicat, deși acest fapt a fost clar demonstrat de raportul autopsiei;

Următoarele circumstanțe sunt în favoarea inculpaților:

- faptul că toți demonstrează integrare socială și sprijin familial, care, de asemenea concomitent, militează în defavoarea lor, întrucât aceste circumstanțe nu i-au împiedicat pe inculpați să comită această succesiune de infracțiuni grave, precum și faptul că dispun de condițiile economice, familiale și sociale pentru a adopta comportamente precum cele descrise mai sus, în condițiile în care cei trei inculpați au contexte familiale de coeziune și integrate profesional;
- tinerețea inculpaților denotă însă, de asemenea, o imaturitate, care nu este ignorată ca o caracteristică a vârstei, dar care este demonstrată prin lipsa capacității de a-și descentraliza discursul lor, cu defecte în gândirea secvențială, devalorizând repercusiunile și faptul că deciziile lor afectează viața terților, precum și sfera patrimonială a acestora;
- recunoașterea faptelor, deși parțial și cu rezerve, printr-un discurs egocentrist, plin de sine și justificator, pentru că, în ciuda verbalizării regretului, adevărul este că, modul în care descriu faptele nu este încă însoțit de un proces revelator de interiorizare a lipsei de valoare a conduitei, întrucât, se poate observa că inculpații, chiar și după audierea, de exemplu, a martorilor D. și P. (fapte pe care, în esență, aceștia le-au mărturisit), neagă că ar fi lovit cu pumnul sau că ar fi lovit cu piciorul;
- faptul că inculpații T. și B. sunt la prima abatere (fără condamnări anterioare).

4.8. Circumstanțele agravante sunt luate în considerare numai în cazul în care instanța, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor cauzei, este convinsă că circumstanța agravantă relevantă este dovedită dincolo de orice bănuială rezonabilă.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Dosar nr. 1-18/2021, 1-21001080-12-1-05012021, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)

Sinteză: *Persoana este acuzată de comiterea infracțiunii de circulație ilegală a drogurilor, etnobotanicelor sau analogilor acestora în scop de înstrăinare, de două sau mai multe persoane, cu folosirea situației de serviciu; pe teritoriul instituțiilor de învățământ, instituțiilor de reabilitare socială, penitenciarelor, unităților militare, în locurile de agrement, în locurile de desfășurare a acțiunilor de educație, instruire a minorilor sau tineretului, a altor acțiuni culturale sau sportive ori în imediata apropiere a acestora, în proporții mari, 217¹ alin. (3) lit. b), d), e) și f) CP.*

Extras din Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani)

Potrivit prevederilor art. 82 alin. (1) – (2) CP, la aplicarea pedepsei pentru recidivă periculoasă și recidivă deosebit de periculoasă de infracțiuni, se ține cont de numărul, caracterul, gravitatea și urmările infracțiunilor săvârșite anterior, de circumstanțele în virtutea cărora pedeapsa anterioară a fost insuficientă pentru corectarea vinovatului, precum și de caracterul, gravitatea și urmările infracțiunii noi. (2) Mărimea pedepsei pentru recidivă periculoasă și deosebit de periculoasă nu poate fi mai mică de o treime din maximul pedepsei prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului Cod. În cazul în care sunt stabilite numai circumstanțe atenuante, instanța poate stabili pedeapsa în limitele prevăzute pentru infracțiune în Partea specială a prezentului cod.

Sanctiunea prevăzută la articolului 217¹ alin. (3) lit. b), e) f) CP, pentru persoanele fizice, este pedeapsa cu închisoare de la 3 la 7 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani.

Având în vedere circumstanțele comiterii infracțiunii, rolul de organizator avut de C.A. la comiterea infracțiunii incriminate, numărul circumstanțelor agravante calificative (3 circumstanțe agravante calificative distincte), având în vedere faptul că inculpatul a comis infracțiunea reținută prin prezenta sentință în stare de recidivă periculoasă, luând în considerație principiile generale de aplicare a pedepsei consfințite în conținutul prevederilor articolului 61 alin. (2) Cod penal, reieșind din caracterul infracțiunii comise de inculpat care, potrivit prevederilor articolului 16 alin. (4) Cod penal, face parte din categoria celor grave, pornind de la

limitele pedepsei stabilite conform prevederilor art. 82 alin. (2) CP, luând în considerație pericolul social sporit al circulației ilegale a drogurilor în scop de înstrăinare, instanța conchide că inculpatului C.A., pentru comiterea infracțiunii stabilite de art. 42 alin. (3) art. 217/1 alin. (3) lit. b), e) f) CP, urmează a-i fi aplicată o pedeapsă principală sub forma de închisoare pe termen de 6 (șase) ani închisoare, în penitenciar de tip semiînchis, precum și o pedeapsă complementară obligatorie – privarea de dreptul de a ocupa funcții sau de a exercita activități legate de gestionarea și manipularea cu substanțe narcotice, psihotrope sau analoage a lor pe un termen de 5 (cinci) ani.

Așa cum a fost menționat, materialele cauzei și informațiile preluate de pe [Portalul Național al Instanțelor de Judecată](#), relevă că, prin sentința nr. 1-508/16 emisă de judecătoria Chișinău sediul Centru la 27.12.2018, C.A. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii stabilite de art. 187 alin. (2) lit. b) e) f) CP. i-a fost stabilită pedeapsă sub formă de închisoare pe termen de 5 ani în penitenciar semiînchis. S-a dispus calcularea termenului respectiv de la data de 27.12.2018 cu aplicarea arestului în privința acestuia din data de 27.12.2018.

Potrivit prevederilor art. 85 alin. (1) CP, dacă după pronunțarea sentinței, dar înainte de executarea completă a pedepsei, condamnatul a săvârșit o nouă infracțiune, instanța de judecată adaugă, în întregime sau parțial, la pedeapsa aplicată prin noua sentință partea neexecutată a pedepsei stabilite de sentința anterioară. În acest caz, pedeapsa definitivă nu poate depăși termenul de 30 de ani de închisoare, iar în privința persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani și a persoanelor care au atins vârsta de 18 ani, dar nu au atins vârsta de 21 de ani, care nu au mai fost condamnate - termenul de 15 ani.

În condițiile respective, prin adăugarea parțială la pedeapsa stabilită prin prezenta sentință (6 (șase) ani închisoare, în penitenciar de tip semiînchis cu privarea de dreptul de a ocupa funcții sau de a exercita activități legate de gestionarea și manipularea cu substanțe narcotice, psihotrope sau analoage a lor pe un termen de 5 (cinci) ani) a pedepsei stabilite prin sentința nr. 1-508/16 emisă de judecătoria Chișinău sediul Centru la 27.12.2018 (închisoare pe termen de 5 ani în penitenciar semiînchis cu calcularea termenului respectiv de la data de 27.12.2018 cu aplicarea arestului în privința acestuia din data de 27.12.2018), instanța de judecată stabilește inculpatului C.A. o pedeapsă definitivă sub formă de închisoare pe un termen de 7 ani în penitenciar de tip semiînchis, cu calcularea acestui termen de la data pronunțării prezentei sentințe, precum și cu includerea în acest termen a părții executate din pedeapsa stabilită prin sentința nr. 1-508/16 și anume a perioadei de la 27.12.2018 – 04.10.2021.

Instanța de judecată reiterează că în prezenta sentință nu s-a expus pe marginea pedepsei stabilite prin sentința nr. 1-851/17 emisă de judecătoria Chișinău sediul Buiucani la 21.07.2021, în condițiile în care nu sunt informații despre caracterul definitiv al acesteia la dosar. Asupra cumulării pedepsei respective la prezenta sentință urmează să se expună ulterior o altă instanță în ordinea art. 469 alin. (1) pct. 11 CPP.

Extrase de bune practici din România

Sentința penală nr. 645/23.09.2021, Judecătoria Sectorului 3 București, România

<https://www.rejust.ro/juris/d5984528d>

Sinteză: În timp ce se afla într-un magazin, inculpatul a sustras din buzunarul victimei un telefon mobil în valoare de 4000 RON. Pentru că purta pe față o mască care îi acoperea gura și nasul, instanța a reținut forma agravată a furtului. Inculpatul s-a apărat susținând că era perioada pandemiei și toți cetățenii erau obligați să poarte mască.

Extrase din Hotărârea Judecătoriei Sectorului 3 București

În drept, fapta inculpatului constând în aceea că, în data de 30.05.2021, în jurul orei 08:57, în timp ce purta pe față o mască ce îi acoperea nasul și gura, profitând de neatenția persoanei vătămate i-a sustras acesteia din buzunar telefonul mobil marca iPhone X cu seria IMEI #####4, în timp ce se afla în magazinul Supeco situat la adresa din mun. București, întrunește condițiile de tipicitate a unei infracțiuni de furt calificat, prevăzută de art. 228 alin. 1 – 229 alin. 1 lit. c) Cod penal. Elementul material al laturii obiective este realizat de acțiunea de sustragere a unui bun – telefonul mobil, din posesia altei persoane, fără consimțământul acesteia. Urmarea imediată constă în atingerea adusă relațiilor sociale referitoare la posesia bunurilor mobile și producerea unei pagube, prin diminuarea patrimoniului persoanei vătămate cu valoarea bunului sustras. Aceasta nu s-ar fi produs în lipsa activităților infracționale ale inculpatului, dovedind astfel existența

raportului de cauzalitate. Pe latură subiectivă, inculpatul a acționat cu intenție directă, conform art. 16 alin. (3) lit. a) Cod penal („am observat în buzunarul bluzei de trening al unei femei un telefon mobil, motiv pentru care m-am decis să îl sustrag” – declarație inculpate la filele 54-56 din dosar), întrucât a prevăzut rezultatul păgubitor pentru patrimoniul persoanei vătămate și a urmărit producerea lui prin sustragerea bunului, fără consimțământul persoanei care le deținea. Se reține circumstanța agravantă prevăzută de: art. 229 alin. 1 lit. c) Cod penal (de către o persoană mascată) întrucât inculpatul a avut fața acoperită cu o mască chirurgicală (proces-verbal de redare a imaginilor video surprinse de camerele de supraveghere montate în interiorul și exteriorul magazinului Supeco, conform filelor 25-37 dosar urmărire penală). Sub acest aspect, instanța reține că, deși, în perioada comiterii infracțiunii era instituită obligativitatea purtării măștii în spațiile închise, nu se poate nega că inculpatul a profitat de dispoziția legală tocmai pentru a comite infracțiunea și pentru a nu fi ușor de recunoscut. Din dispozițiile art. 229 alin.1 lit. c) Cod penal se reține că legiuitorul nu face distincție în ceea ce privește elementul circumstanțial agravant reținut în cauză și nu îl condiționează în niciun mod, astfel încât o interpretare contrară ar fi în dezacord cu reglementarea legală. Mai mult, instanța apreciază că pentru reținerea agravantei prev. de art. 229 alin.1 lit. c) Cod penal nu este necesar să se probeze că autorul și-a dorit sau a urmărit să se protejeze prin faptul că se maschează, având în vedere și împrejurarea că această circumstanță agravantă este o circumstanță reală, iar dacă s-ar aprecia că este necesar să se probeze că autorul s-a mascat cu intenția explicită de a comite furtul, s-ar adăuga un scop special, pe care legiuitorul nu l-a prevăzut. Dincolo de aceste aspecte, instanța consideră că persoana care poartă mască, chiar și în cazul în care este obligată de lege să o facă, prevede și acceptă că furtul va fi înlesnit și ascunderea infracțiunii va fi mai facilă profitând de contextul social particular.

4.9. Calificarea juridică a actelor de apărare și motivele schimbării acuzației în favoarea inculpatului sunt părți foarte importante ale hotărârii care permit condamnatului să-și dea seama cum instanța a recurs la aplicarea unei pedepse pentru o anumită infracțiune.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Dosar nr. 1 ra-986/2018, Colegiul Penal al CSJ

Sinteză: *P.R., a fost adus în fața legii pentru faptul că, având scopul însușirii bunurilor altei persoane, la 13.06.2016 s-a deplasat în s. Pitușca, r-nul Călărași, unde, prin înșelăciune și abuz de încredere, sub pretextul că are nevoie de laptop ca să facă pariuri pe internet, a dobândit de la P.E., locuitoare a satului xxxx, r-nul xxxxx un laptop de model ASUS 15,6 E502MABlue, la prețul de 8690 MDL, astfel cauzând părții vătămate un prejudiciu în proporții considerabile (art. 190 alin. (2) lit. c) Cod penal).*

Extras din Hotărârea Colegiului Penal al CSJ

Analizând încadrarea juridică a acțiunilor inculpatului în baza probelor cercetate detaliat de către prima instanță și de instanța de apel, instanța de recurs ordinar consideră necesar de a le reîncadra, reieșind din prevederile art. 10 Cod penal, a Legii nr. 179 din 26.07.2018 pentru modificarea a unor acte legislative în vigoare din 17.08.2018 adoptată după pronunțarea deciziei instanței de apel, prin care au fost introduse modificări la dispozițiile din art. 190 Cod penal, care sunt în favoarea inculpatului. Astfel, potrivit noilor prevederi a art. 190 alin. (1) Cod penal, se consideră infracțiune de escrocherie - ”dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inducerea în eroare a unei sau a mai multor persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în privința naturii, calităților substanțiale ale obiectului, părților (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, ori dacă încheierea acestuia este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean care a produs daune considerabile”, totodată fiind abrogat indicele calificativ prevăzut de art. 190 alin. (2) lit. c) Cod penal - „cu cauzarea de daune în proporții considerabile”. În temeiul celor expuse, Colegiul penal lărgit consideră necesar de a casa sentința Judecătorei Strășeni (sediul Călărași) din 13 decembrie 2017 și decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 18 ianuarie 2018, în partea încadrării juridice a acțiunilor inculpatului și a stabilirii pedepsei, ținând cont de dispozițiile din art. 10 alin. (1) Cod penal, care prevede că „Legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei

ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale”. Pe cale de consecință, Colegiul Penal lărgit invocă că din conținutul noilor modificări ale art. 190 Cod penal rezultă că legislatorul a concretizat acțiunile și consecințele prejudiciabile prin care se comite infracțiunea de escrocherie „dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inducerea în eroare a unei sau mai multor persoane care a cauzat daune considerabile”, mai mult, legislatorul a adoptat un concept mai concret a metodelor prin care se comite dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane, în cazul de escrocherie și anume: a) prin inducerea în eroare a uneia sau mai multor persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase; b) prin inducerea în eroare a unei sau mai multor persoane prin prezentarea ca mincinoasă a unei fapte adevărate. Astfel, instanța de recurs ordinar subliniază faptul că, prin modificările legislative operate în conținutul art. 190 Cod penal, nu s-au decriminalizat acțiunile inculpatului P.R., legislatorul nu a schimbat conceptul de escrocherie sau conținutul ei, dar ținând cont de jurisprudența Curții Europene, recomandările naționale și internaționale, precum și de Hotărârile Curții Constituționale a RM privitor la claritatea și previzibilitatea normei penale, a înlocuit sintagmele prea generale, utilizate anterior - „înșelăciunea sau abuzul de încredere”, cu fapte prejudiciabile, metode și mijloace de comitere a escrocheriei mai concrete, mai clare. Prin urmare, instanța de recurs ordinar conchide că acțiunile inculpatului P.R. urmează a fi reîncadrate în baza art. 190 alin. (1) Cod penal (redacția 26.07.2018), după indicii calificativi „escrocheria, adică dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inducerea în eroare a unei persoane, cu încheierea actului juridic anulabil determinată de comportamentul viclean care a produs daune considerabile”, fiind constatat că inculpatul P.R. prin comportament viclean a indus în eroare partea vătămată P.E., precum că a împrumutat laptopul de model ASUS 15,6 E502MABlue de la ea, la preț de 8690 MDL, pe o perioadă scurtă, dar în realitate l-a însușit, deoarece nu l-a restituit părții vătămate P.E., cauzându-i daune considerabile.

Dosar nr. 1-818/2020 1-20038018-12-1-18032020, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)¹⁰⁴

Sinteză: *Persoana este acuzată de săvârșirea infracțiunii. (1) Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă pentru viață, prevăzută de art. 151 alin. (1) Cod penal al Republicii Moldova. Instanța a motivat încadrarea juridică a faptei. În aceste condiții, instanța de judecată apreciază că, în speță, fapta inculpatului întrunește toate semnele distinctive obligatorii ale componenței de infracțiune stabilite de art. 151 alin. (1) CP – vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă pentru viață.*

Extras din Hotărârea Judecătoriai Chișinău (sediul Buiucani)

Cu privire la calificarea infracțiunii în baza articolului 151 alin. (1) Cod penal, se fac următoarele precizări:

Obiectul juridic special al infracțiunii constatate îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei. Aceste relații sociale au fost afectate prin fapta criminală realizată de inculpată, care prin împungerea cu cuțitul în abdomenul părții vătămate i-a cauzat ultimei leziuni corporale sub formă de plagă înțepată penetrantă la nivelul abdomenului, hemoperitoneum în volum de circa 1000 ml de sânge și care în baza acestui criteriu, se califică ca vătămare corporală gravă. Se reține că la caz nu au fost stabilite circumstanțe care să excludă pericolul social al faptei comise de inculpată.

Obiectul material al infracțiunii constatate îl formează corpul părții vătămate C.C.

Latura obiectivă a infracțiunii constatate este exprimată prin: 1) fapta prejudiciabilă exprimată prin acțiunea de a împunge victima cu lama unui cuțit de bucătărie, în regiunea abdomenului, și 2) rezultatul prejudiciabil exprimat prin apariția la victimă a leziunilor corporale sub formă de plagă tăiată înțepată penetrantă la nivelul abdomenului, hemoperitoneum în volum de circa 1000 ml de sânge, care, conform raportului de expertiză judiciară nr. 202002D0426 din 19.02.2020, prezintă pericol pentru viață și, în baza acestui criteriu, se califică ca vătămare corporală gravă și 3) legătura de cauzalitate directă dintre fapta prejudiciabilă (1) și urmările prejudiciabile (2).

Se reține că elementul nr. 1 este demonstrat de: declarațiile părții vătămate C.C. (f.d. 22), declarațiile martorei M.S. (f.d.29), conținutul procesului-verbal de confruntare dintre martora M.S. și bănuita M.L. (f.d.94-95) și conținutul procesului-verbal de confruntare dintre partea vătămată C.C. și bănuita M.L. (f.d.96-97).

¹⁰⁴ Extrasele din această hotărâre ar putea fi utilizate și pentru punctul 3 de mai sus.

Elementul nr. 2 este demonstrat prin raportul de expertiză judiciară nr. 202002D0426 din 19.02.2020 (f.d.38-39).

Elementul nr. 3 este demonstrat de: declarațiile părții vătămate C.C. (f.d.22), declarațiile martorei M.S. (f.d.29), conținutul procesului-verbal de confruntare dintre martora M.S. și bănuita M.L. (f.d.94-95) și conținutul procesului-verbal de confruntare dintre partea vătămată C.C. și bănuita M.L. (f.d.96-97).

Latura subiectivă a infracțiunii constatate este caracterizată prin intenția directă a inculpatei M.L., întrucât aceasta își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, și-a dorit survenirea acestor urmări și a acționat în vederea realizării acestora.

Intenția directă prezentă la inculpată este demonstrată de către toate probele din dosar, inclusiv de declarațiile părții vătămate și a martorilor. La fel, această intenție este demonstrată și de conduita adoptată de inculpată imediat după comiterea faptei prejudiciabile și anume ștergerea urmelor papilare de pe suprafața corpului delict - cuțitul de bucătărie. Potrivit raportului de expertiză judiciară nr. 34/12/1-R-742 din 27.02.2020 (f.d.48-52), pe suprafața cuțitului de bucătărie, ridicat în cadrul cercetării la fața locului din 27.01.2020, efectuate pe adresa mun. Chișinău, str. ***** ap.**, prezentat la examinare, nu s-au relevat urme papilare. Acest fapt determină instanța să creadă că s-au întreprins acțiuni în vederea ascunderii urmelor infracțiunii și de distrugere a probelor incriminatorii în vederea împiedicării stabilirii adevărului.

Motivul infracțiunii a fost tendința inculpatei de a-l „pedepsi” pe C.C. pentru conduita adoptată de acesta în seara din 26 ianuarie 2020, în special, pentru faptul că acesta a abordat-o prea familiar, a lovit puternic în ușa apartamentului în seara zilei de 26 ianuarie 2020, atunci când a sosit împreună cu fiica inculpatei și a numit-o pe inculpată cu termeni deosebit de familiari - „mamașa” sau ”mamă”, precum și pentru inacțiunea acestuia de a părăsi domiciliul inculpatei, la cererea ultimei, inclusiv pentru faptul că acesta, la cererea fiicei inculpatei, a rămas în camera acesteia, unde au consumat alcool, au fumat, s-au distrat toată noaptea și au privit și un film. Aceste concluzii sunt bazate pe declarațiile inculpatei, precum și prin procesele verbale de confruntare dintre aceasta și martora M.S. precum și victima C.C.

Subiectul infracțiunii este o persoană fizică responsabilă (f.d. 91) M.L., născută la *****, care, la momentul comiterii faptei prejudiciabile - 27.01.2020 -, avea vârsta de peste 14 ani, mai exact avea 53 de ani 5 luni 15 zile. Astfel, se constată că autorul infracțiunii întrunește condițiile obligatorii ale subiectului infracțiunii incriminate (a se vedea art. 21 alin. (1) și 22 CP RM).

Pe cale de consecință, instanța de judecată reține că în faptele comise de inculpată sunt întrunite toate elementele și semnele calificative ale infracțiunii stabilite de art. 151 alin. (1) Cod penal al RM – vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă pentru viață.

Judecând pe marginea chestiunii referitoare la necesitatea tragerii la răspundere penală a inculpatei M.L. pentru comiterea de către aceasta a infracțiunii stabilite de art. 151 alin. (1) CP, instanța de judecată reține că circumstanțele care ar determina liberarea de răspundere penală a inculpatei în cauza dată nu au fost stabilite.

Din aceste motive, inculpata urmează a fi recunoscută vinovată și trasă la răspundere penală pentru săvârșirea infracțiunii stabilite de art. 151 alin. (1) CP.

Extrase de bune practici din România

Încheierea de ședință din 12.02.2021, Judecătoria Galați

www.rejust.ro/juris/34e22d323

Sinteză: Inculpatul este trimis în judecată pentru furt calificat comis în timpul nopții, reținându-se că a sustras două parfumuri dintr-un magazin situat într-o clădire tip mall. Judecătoria schimbă încadrarea juridică în furt simplu. Soluția este contestată de procuror, dar Curtea de Apel o menține www.rejust.ro/juris/847g84d.

Extrase din Hotărârea Judecătoriei Galați

Inculpatul, prin apărător, a solicitat schimbarea încadrării juridice a infracțiunii reținute în sarcina sa din infracțiunea de furt calificat, prevăzută de art. 228 – art. 229 alin. 1 lit. b) Cod penal în infracțiunea de furt, prevăzută de art. 228 alin. 1 Cod penal. A susținut că circumstanța furtului calificat pe timpul nopții pleacă de la criteriul realității și diferă în funcție de anotimp, însă trebuie să aibă în vedere și o anumită interpretare

realistă. În cauză, nu trebuie să se aplice această circumstanță, întrucât presupusa faptă ar fi fost săvârșită într-un spațiu comercial. A mai susținut că era o perioadă aglomerată în preajma sărbătorilor de iarnă, iar simțurile angajaților nu au fost diminuate din cauza întunericului, întrucât era lumină în spațiul comercial.

Analizând cererea de schimbare a încadrării juridice prin prisma susținerilor, a materialului probator și a dispozițiilor legale incidente în cauză, instanța reține următoarele:

Prin rechizitoriul s-a dispus trimiterea în judecată a inculpatului pentru săvârșirea infracțiunii de furt calificat, prevăzută de art. 228 alin. 1 Cod penal – art. 229 alin. 1 lit. b) Cod penal. În esență s-a reținut că, la data de 10.12.2018, în jurul orei 18, profitând de neatenția angajaților, inculpatul ar fi sustras din incinta magazinului amplasat în interiorul mall-ului Shopping City, două parfumuri în valoare de 685 RON. Pentru a putea fi reținută această circumstanță agravantă este necesar ca fapta să fie comisă de autor după ce întunericul a luat, în mod real, locul luminii, determinarea concretă urmând a se face de instanța de judecată după criteriul astronomic. Cu toate acestea, instanța reține că aplicarea acestei circumstanțe este condiționată de profitarea întunericului făptuitorului la săvârșirea faptei. În atare condiții, instanța subliniază că nu se va putea reține această circumstanță atunci, că presupusa faptă este săvârșită într-un loc închis, iluminat artificial, al cărui specific este desfășurarea unei intense activități, cu caracter public, în care activitatea se desfășoară și după lăsarea întunericului. În prezenta cauză, presupusa faptă ar fi fost săvârșită de către inculpat într-un loc destinat publicului, fiind iluminat artificial. Presupusa faptă ar fi avut loc în timpul programului de funcționare, fiind prezente mai multe persoane, atât angajați ai persoanei vătămate, cât și cumpărători. Față de aceste considerente, instanța constată că inculpatul nu a profitat de lăsarea întunericului, neputându-se astfel reține circumstanța agravantă. În consecință, instanța va admite cererea formulată de către inculpatul și în temeiul art. 386 Cod procedură penală va dispune schimbarea încadrării juridice reținute în sarcina sa în rechizitoriul, din infracțiunea de furt calificat, prevăzută de art. 228 alin. (1)- 229 alin.(1) lit. b) din Codul penal în infracțiunea de furt, prevăzută de art. 228 alin. 1 Cod penal.

Extrase de bune practici din Portugalia

Cauza PCS989/22.9BPBPL, Judecătoria Acores – Ponta Delgada

Sinteză: *Inculpatul a fost acuzat de infracțiunea de violență domestică în temeiul art. 152 alin. (1), lit. d) și alin. (2) lit. a) din Codul penal¹⁰⁵. În special, inculpatul este acuzat că a agresat-o verbal pe mamă și a amenințat că o ucide. Mama era în vârstă de 71 de ani, avea cancer, fiind deosebit de vulnerabilă din cauza vârstei și a bolii. Inculpatul a fost condamnat anterior la 15 ani de închisoare pentru infracțiunea de omor și la 5 ani închisoare cu suspendare pentru infracțiunea de violență domestică împotriva fostei soții și a fiicelor. Acesta a mai fost condamnat anterior pentru infracțiunile de conducere fără permis și furt calificat. Prima instanță, analizând faptele dovedite și nedovedite, a schimbat calificarea juridică a faptelor în infracțiuni minore - infracțiuni de vătămare, amenințare, infracțiunea de vătămare corporală. Extrasul de mai jos din hotărâre este motivarea Curții.*

¹⁰⁵ **Articolul 152 (Violența domestică)**

- 1 – Orice persoană care, în mod repetat sau nu, aplică abuzuri fizice sau psihologice, inclusiv pedepse corporale, privare de libertate, abuzuri sexuale sau împiedică accesul sau utilizarea resurselor economice și patrimoniale proprii sau comune:
 - a) Soțului sau fostului soț;
 - b) Unei persoane de sex diferit sau de același sex cu care făptuitorul întreține sau a întreținut o relație amoroasă sau o relație similară cu cea dintre soți, chiar dacă și fără a locui împreună;
 - c) Părintelui unui descendent comun de gradul I; sau
 - d) Unei persoane lipsite de apărare în virtutea vârstei, dizabilității, bolii, sarcinii sau dependenței economice, care conviețuiește cu aceasta;
 - e) Unui minor care este descendentul acestuia sau uneia dintre persoanele prevăzute la lit. a), b) și c), chiar dacă nu conviețuiește cu acesta; se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani, dacă, în temeiul altei prevederi legale, nu îi revine o pedeapsă mai mare.
- 2 – În cazul prevăzut la alineatul anterior, dacă făptuitorul:
 - a) Săvârșește fapta împotriva unui minor, în prezența unui minor, la domiciliul lor comun sau la domiciliul victimei; sau
 - b) Difuzează, prin intermediul internetului sau al altor mijloace de comunicare în masă, date cu caracter personal, în special imagini sau sunete privind viața privată a uneia dintre victime, fără consimțământul acesteia, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 5 ani.
- 3 – Dacă din faptele prevăzute la alineatul 1 rezultă:
 - a) Infracțiunea de vătămare corporală gravă, făptuitorul este pedepsit cu închisoare de la 2 la 8 ani;
 - b) Moartea, făptuitorul este pedepsit cu închisoare de la 3 la 10 ani.
- 4 – În cazurile prevăzute la alineatele anterioare, inclusiv în cele în care se aplică o pedeapsă mai gravă în temeiul unei alte prevederi legale, făptuitorului îi pot fi aplicate pedepsele accesorii de interdicere a contactului cu victima și de interdicție de uz și port armă, pe o perioadă de cel puțin de 6 luni la 5 ani și de obligația frecventării programelor specifice de prevenire a violenței domestice.
- 5 – Pedeapsa accesorie a interzicerii contactului cu victima trebuie să includă îndepărtarea de la domiciliul sau locul de muncă al victimei, iar respectarea acesteia trebuie să fie supravegheată prin mijloace tehnice de control la distanță.
- 6 – Oricine este condamnat pentru infracțiunea prevăzută la acest articol i se poate interzice, având în vedere gravitatea specifică a faptei și legătura ei cu funcția exercitată de către acesta, exercitarea responsabilităților părintești, a tutelei sau a curatelei pe o perioadă de la 1 la 10 ani.

Extras din Hotărârea Curții de Apel Acores – Ponta Delgata

În speță, faptul considerat probat permite imputarea către inculpat, în abstract, a practicii infracțiunilor de insultă, amenințare, vătămare corporală. Dar permite acest lucru încadrarea în tipul de infracțiune de care este acuzat: infracțiunea de violență domestică?

Considerăm că răspunsul la această întrebare va trebui să fie negativ, întrucât majoritatea faptelor imputate inculpatului în rechizitoriu nu au fost dovedite. Doar incidentul petrecut la data de 23.06.2022 a fost dovedit, precum și existența frecventă a discuțiilor între inculpat și partea vătămată (victima) și în circumstanțe nedeterminate, în mod specific, în care ambii s-au certat, numindu-se unul pe celălalt „ex-comunicat” și „blestemat”, având în vedere că acuzatul a numit-o pe mamă „curvă”.

Luând în considerare faptele dovedite, considerăm că acestea nu prezintă, în mod obiectiv, gravitatea necesară pentru a încălca interesul juridic protejat de infracțiunea de violență domestică. Deși de neiertat, comportamentul inculpatului apare în contextul unei relații de familie profund disfuncționale, cu exaltare nu doar din partea acestuia, ci și din partea mamei, inculpatul fiind sub influența drogurilor.

Din faptele dovedite nu se poate concluziona că, prin comportamentul inculpatului, a fost pusă în pericol demnitatea umană a victimei. Este adevărat că inculpatul, prin comportamentul său, a afectat onoarea victimei, a speriat-o și a afectat liniștea sufletească a victimei. Cu toate acestea, din dosar nu rezultă că s-a consolidat o stare de comprimare a vieții acesteia în libertatea personală sau o diminuare a demnității pe care orice ființă umană este îndreptățită să o aibă. Într-adevăr, postura pe care și-a asumat-o mama inculpatului, refuzând să dea drumul la valiză, care a fost trasă de către inculpat, care dorea să verifice dacă cecul său de Venit Social de Integrare se afla acolo și care, în cadrul discuțiilor, numește inculpatul cu termeni care se repetă — în parte – pe cei pe care inculpatul i-a adresat ei, denotă o persoană care, în ciuda vârstei și problemelor de sănătate, are rezistență și capacitatea de a riposta, și nu o persoană care este atât de fragilă sau care se simte atât de batjocorită și desființată, încât acceptă totul.

Nu susținem înțelegerea potrivit căreia orice agresiune fizică sau psihologică între oricare dintre persoanele indicate la articolul 152 din Codul penal menționat anterior, doar pentru că își asumă o asemenea calitate, trebuie să facă parte din infracțiunea de violență domestică. Tipul de bază al fiecăreia dintre infracțiunile din care se compune respectiva infracțiune de violență domestică este suficient ori de câte ori circumstanțele în care se produc faptele și gravitatea redusă a acestora exclud diminuarea stimei de sine și a voinței celor care sunt ținta unor astfel de comportamente.

În acest context, este relevantă decizia Curții de Apel Coimbra din 29 ianuarie 2003, în care Curtea a apreciat că nu faptele simple, multiple sau repetate sunt cele care caracterizează infracțiunea de rele tratamente ale unui soț/soții; ci faptele izolate sau repetate sunt cele care contează, evaluate prin prisma intimității locuinței și a repercusiunilor pe care acestea le pot avea asupra posibilității de a conviețui, plasează persoana vătămată într-o situație în care aceasta trebuie considerată drept victimă, mai mult sau mai puțin permanentă, a unui tratament incompatibil cu demnitatea și libertatea acesteia, în cadrul mediului conjugal.

În concluzie, întrucât nu a rezultat circumstanțierea concretă în care au avut loc discuțiile - și anume cine le-a inițiat, ce s-a spus sau frecvența acestora, și anume, de câte ori inculpatul a numit partea vătămată „curvă”, „dezgustătoare”, rămâne de văzut dacă acest lucru s-a întâmplat de suficiente ori pentru a ne confrunța cu un comportament repetat, astfel cum este definit de infracțiunea de violență domestică.

Cu alte cuvinte, considerăm că faptele constatate sunt puține pentru ca Curtea să poată concluziona prin reiterarea comportamentului. Dar, de asemenea, se pare că, privind obiectiv, situația care s-a petrecut la data de 23.06.2022, deși cu adevărat condamnată, nu prezintă o gravitate deosebită, care să îi permită să constituie, în sine, infracțiunea de violență domestică.

Este adevărat că inculpatul și-a jignit mama pe stradă și nu i-a permis să intre în locuință, dar cuvintele pe care le-a folosit (cele obișnuite în acest tip de situații) și acțiunea sa atunci când a tras valiza din mâna mamei lui (fapt care nu a fost deosebit de violent sau insistent, întrucât victima a păstrat valiza la ea și intervenția vecinilor pentru a o ține a fost de moment), nu sunt deosebit de grave. Întregul comportament al inculpatului este condamnat, dar ținând cont de cele explicate mai sus, înțelegem că inculpatul, prin comportamentul său, nu a întrunit elementele obiective ale infracțiunii de violență domestică prevăzute la art. 152. alin. (1) lit. d) și (2) din Codul penal.

Cu toate acestea, întrucât nu a fost stabilit tipul de infracțiune imputată inculpatului, aceasta nu înseamnă că comportamentul acestuia nu se înscrie în practica infracțiunilor de vătămare și amenințare, iar săvârșirea infracțiunii de vătămare corporală simplă poate să fie dedusă totuși, în temeiul articolelor 143, 153, alin. (1) și 155, alin. (1), lit. a) și 181 din Codul penal.

Articolul 143 (Vătămarea corporală simplă) din Codul penal pedepsește pe oricine aduce atingere corpului sau sănătății unei alte persoane. Prin această incriminare se urmărește protejarea integrității fizice a persoanei umane, un drept legal prevăzut cu demnitate constituțională (a se vedea art. 25 din Constituția Republicii Portugheze).

Analizând tipul obiectiv de infracțiune, reiese că legea distinge două modalități: infracțiuni la adresa corpului și infracțiuni la adresa sănătății.

Tipul obiectiv se completează prin verificarea oricărei infracțiuni aduse corpului sau sănătății, indiferent de durerea sau suferința cauzată; poate exista fără nicio vătămare externă — conceptul etico-social al agresiunii (cf. AC. S.T.J., plenul secțiilor penale, 18.12.1991, D.R., 1-A, 08.02.1992; Maia Gonçalves, „Código Penal Português Anotado”, 1997, ediția I, pag. 482; Rui Pereira, „Peripluri de revizuire a Codului Penal”, AAFDL, 1998, pag. 185; Leal Henriques/ Simas Santos, „Código Penal Anotado”, King of Books, ediția a II-a, pag. 134).

Articolul 181 (Vătămare) din Codul penal, la rândul său, pedepsește pe oricine care insultă o altă persoană, imputându-i fapte, chiar și sub formă de suspiciune sau prin adresarea de cuvinte ofensatoare pentru onoarea sau demnitatea sa. Această incriminare este menită să protejeze onoarea văzută ca un interes juridic complex, care include fie valoarea personală sau cea interioară a fiecărei persoane, înrădăcinată în demnitatea sa, fie propria reputație sau considerație externă - José de Faria Costa, „Commentário Conimbricense” tomo I, Coimbra Editora, 1999, 607.

Onoarea constituie ansamblul de valori etice pe care le posedă fiecare persoană, cum ar fi caracterul, loialitatea, probitatea, corectitudinea, adică demnitatea subiectivă, moștenirea personală și interioară a fiecăruia, iar stima, meritul pe care persoana îl are în viața socială din mediul înconjurător, adică bunul nume, credibilitatea, încrederea, stima, reputația, care constituie demnitatea obiectivă, moștenirea pe care fiecare o dobândește de-a lungul vieții (AC. R. L. , 10/26/2000, c.J., IV, 154).

Tipul/conduita de bază a infracțiunii de amenințare, la rândul său, este prevăzută la articolul 153 alin. (1) din Codul penal. O astfel de infracțiune pedepsește pe oricine amenință o altă persoană cu săvârșirea unei infracțiuni contra vieții, a integrității corporale, libertății personale, libertății sexuale și autodeterminării sau a bunurilor patrimoniale de valoare considerabilă, astfel încât îi provoacă acesteia teamă sau îngrijorare sau aduce atingere libertății sale de decizie. Conduita este agravată, în ceea ce contează acum, ori de câte ori amenințarea este efectuată prin amenințare cu săvârșirea unei infracțiuni care se pedepsește cu închisoare mai mare de 3 ani, în conformitate cu prevederile art. 155 alin. (1) lit. a) din Codul penal.

Pentru consumarea acesteia, este necesar ca făptuitorul să aibă intenția de a provoca altei persoane un rău care constituie infracțiune, cauzându-i: 1) frică sau neliniște; 2) pierderea libertății de determinare.

Pe de altă parte, răul amenințat trebuie să fie viitor și nu iminent. După modificarea acestei prevederi, introdusă prin Decretul-lege nr. 48/95, din 15 martie, pentru ca infracțiunea de amenințare să fie considerată săvârșită, nu mai este necesar ca aceasta să provoace o tulburare efectivă a libertății persoanei amenințate sau ca aceasta să provoace teamă sau neliniște, cu condiția ca, potrivit experienței comune, să fie adecvată provocarea unor astfel de situații sau afectarea libertății de determinare a acesteia. Prin urmare, o astfel de infracțiune nu mai este o infracțiune de rezultat și prejudiciu, devenind o infracțiune de simplă acțiune și pericol.

După cum s-a evidențiat în Hotărârea Curții de Apel Coimbra, din 16.03.2000 CJ, 2000, în prezent, infracțiunea de amenințare este o infracțiune de pericol concret, impunând ca amenințarea să fie, în situația concretă, adecvată pentru a provoca teamă sau neliniște persoanei vătămate.

Concretizând ceea ce tocmai a fost expus, vom spune că, pentru a completa tipul/conduita respectivă, nu este necesar ca, în termeni concreți, amenințările să fi provocat frică sau neliniște pentru persoana amenințată; este suficient ca acestea să fie adecvate pentru a-i provoca acesteia stările respective. Criteriul de apreciere a caracterului adecvat al amenințării de a provoca teamă sau neliniște sau de a submina libertatea de

determinare trebuie să fie obiectiv și să țină cont de situația obiectivă concretă, în sensul că amenințarea trebuie să fie considerată adecvată, ținând cont de circumstanțele în care este rostită, precum și de personalitatea făptuitorului și de susceptibilitatea de a intimidă sau neliniști orice persoană aflată în situația respectivă, și trebuie să evidențieze, de asemenea, caracteristicile psiho-mentale ale persoanei amenințate.

Amenințarea fiind agravată, așa cum este și în cazul săvârșirii unei infracțiuni de omor și, prin urmare, o infracțiune pedepsită cu o pedeapsă cu închisoare mai mare de 3 ani. Atunci când este practicat împotriva unei persoane lipsite de apărare în virtutea vârstei, dizabilității sau bolii, comportamentul este, în egală măsură, agravat, dar prin lit. b) a aceleiași prevederi legale.

În termeni subiectivi, oricare dintre infracțiuni necesită un comportament intenționat, în oricare dintre formele sale.

Având în vedere faptele dovedite și mai bine descrise la pct. 6, 7, 9, 11, și 12 din cuprinsul faptelor dovedite, se constată că cerințele tocmai enunțate sunt verificate, întrucât atitudinea și expresiile pronunțate de inculpat, adresate pe un ton serios și intimidând partea vătămată, în contextul în care inculpatul a acționat în timp ce era vizibil surescitat, sub influența drogurilor și neabținându-se să acționeze nici măcar în prezența unor terțe persoane, într-un climat de disfuncționalitate, de tensiune latentă în cadrul familiei, fac mai credibilă posibilitatea de verificare a prejudiciului de amenințare, ceea ce ne conduce, în mod liniar, la caracterul adecvat al amenințării de a provoca teamă sau neliniște la partea vătămată, la care se adaugă în acest caz deoarece inculpatul a fost deja condamnat pentru săvârșirea a două infracțiuni de omor, chiar dacă în formă de tentativă. De asemenea, faptul că a numit-o pe mamă „curvă dezgustătoare” și alte expresii date ca dovedite, precum și faptul că a tras de valiză, permit subsumarea conduitei inculpatului la celelalte infracțiuni indicate mai sus: infracțiunea la adresa integrității fizice și infracțiunea de vătămare.

Într-adevăr, cuvintele și expresiile adresate de inculpat victimei au o semnificație care este înțeleasă de întreaga comunitate ca un atentat la onoarea oricărei persoane, acestea au o valoare obiectiv ofensatoare, lucru de care inculpatul era foarte conștient. Dar, de asemenea, prin faptul că a tras de valiza victimei, exercitând forță și confruntându-se cu o rezistență din partea ei, acesta știa că îi poate provoca victimei durere și eventual o vătămare, lucru despre care știa, de asemenea, că este un comportament interzis și pedepsit de lege, dar cu care acesta s-a conformat.

În pofida îndeplinirii prevederilor lit. a) alin. (1) al articolului 132 din Codul penal, nu considerăm că comportamentul inculpatului se încadrează în prevederile articolului 145 (Vătămare corporală calificată), alin. (1), lit. a) și alin. (2) din Codul penal, acesta nefiind cu precădere cenzurabil și/sau perversitate.

Într-adevăr, „*cenșura specială*” se referă la „(...) comportamentele în care judecarea specială a vinovăției se bazează pe refractarea, la nivelul atitudinii făptuitorului, a unor modalități deosebit de devalorizante de realizare a faptei, iar „*perversitatea specială*”, la cele în care judecarea specială a vinovăției se bazează, în mod direct, pe documentarea faptului că calitățile de personalitate ale făptuitorului sunt dezavantajoase, în mod special. („*Commentário*” 29).

În speță, și fără intenția de a ascunde acțiunea inculpatului, acesta a tras cu violență moderată de valiza pe care o avea victima, este adevărat, dar forma de acțiune nu a fost deosebit de virulentă, dacă ar fi fost. Dacă victima ar fi fost vătămată, ar fi suferit un anumit tip de leziune sau ar fi scăpat valiza – obiectivul inculpatului a fost acela de a avea acces la aceeași valiză, deoarece era convins că victima avea ceul său (al inculpatului) de Venit Social de Integrare¹⁰⁶, fapt care s-a întâmplat când aceasta se afla sub influența substanțelor narcotice. După cum am afirmat deja mai sus și reafirmăm, comportamentul inculpatului este vătămător, lipsit de valoare și nejustificat, dar acțiunile sale nu prezintă nicio cenșură specială, care să merite o pedeapsă calificată.

Astfel, nefiind verificate cauze care să justifice ilegalitatea sau care să excludă vinovăția, inculpatul a săvârșit fapte subsumabile infracțiunilor de vătămare corporală simplă, amenințare calificată și de insultă, prevăzute de articolele 143, alin. (1), 153, 155 alin. (1), lit. a) și alin. (2) și 181 din Codul penal, întrucât elementele obiective și subiective ale acestora sunt întrunite.

Având în vedere acest aspect, se impune analizarea consecințelor necesare ale diferitelor încadrări juridice stabilite pentru comportamentul inculpatului.

¹⁰⁶ RSI – Rendimento Social de Integração

Și precizăm că inculpatul nu poate fi condamnat decât pentru săvârșirea infracțiunii de amenințare calificată, prevăzută și pedepsită de articolele 153, 155, alin. (1), lit. a) și b) din Codul penal, dar nu pentru săvârșirea infracțiunilor de vătămare corporală și insultă săvârșite împotriva mamei sale.

Într-adevăr, infracțiunea de insultă este de natură specială¹⁰⁷, depinzând, în această măsură, de o anumită acuzație în condițiile art. 188 alin. (1) din Codul penal, astfel încât, din moment ce persoana vătămată nu s-a constituit în calitate de asistent, și nici nu a formulat acuzația/denușul competent, inculpatul nu poate fi pedepsit pentru săvârșirea unei astfel de infracțiuni, întrucât Procuratura nu are legitimitatea de a-l urmări penal pe inculpat pentru astfel de fapte.

Mai mult, inculpatul nu poate fi pedepsit nici pentru săvârșirea infracțiunii de vătămare corporală.

În fapt, o astfel de infracțiune este de natură semipublică, în conformitate cu prevederile art. 143 alin. (2) din Codul penal, și, ca atare, admite retragerea unei plângeri, în condițiile combinate ale respectivelor prevederi legale, articolele 116, alin. (2), 117, toate din Codul penal, motiv pentru care, așa cum am anticipat deja, se impune aprobarea retragerii plângerii solicitate anterior de partea vătămată, fapt la care inculpatul nu s-a opus.

4.10. Instanțele ar trebui să justifice impunerea pedepsei cu închisoare atunci când Codul penal prevede o pedeapsă alternativă.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Dosar nr. 1 ra-986/2018, Colegiul Penal al CSJ

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12222

Sinteză: *Faptele sunt cele menționate la punctul 8 din Hotărârea CSJ de mai sus.*

Extras din Hotărârea Colegiului Penal al CSJ

Colegiul Penal lărgit consemnează că, la stabilirea pedepsei inculpatului, P.R. va ține cont în deplină măsură de prevederile art. 75 Cod penal, care stipulează că persoanei recunoscute vinovate de săvârșirea unei infracțiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea specială a prezentului Cod și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a prezentului Cod. Criteriile generale de individualizare a pedepsei pot fi definite ca fiind acele reguli, principii, prevăzute în Codul penal, de care instanța de judecată trebuie să țină seamă la stabilirea felului, duratei ori cuantumului pedepsei în cadrul operațiunii de individualizare a acesteia. Termenul pedepsei, în afară de gravitatea infracțiunii săvârșite, se stabilește având în vedere persoana celui vinovat, care include date privind gradul de dezvoltare psihică, situația materială, familială sau socială, prezența sau lipsa antecedentelor penale, comportamentul inculpatului până sau după săvârșirea infracțiunii. Astfel, Colegiul penal lărgit reține că persoanei declarate vinovate trebuie să i se aplice o pedeapsă echitabilă, în limitele sancțiunii articolului în baza căruia persoana se declară vinovată. Colegiul penal lărgit concluzionează că la individualizarea pedepsei inculpatului va ține cont în măsura deplină de principiile generale de individualizare a pedepsei, de gravitatea infracțiunii săvârșite ce este mai puțin gravă, de personalitatea vinovatului, care a fost atras de 2 ori la răspundere penală în baza art. 186 alin. (2) Cod penal (f.d. 47), are mai multe abateri contravenționale (f.d. 51), este caracterizat pozitiv (f.d. 55), nu a restituit prejudiciul cauzat părții vătămate, la evidența medicilor narcolog și psihiatru nu se află, de lipsa circumstanțelor atenuante sau agravante, precum și de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării acestuia, de atingere a scopului pedepsei penale prevăzut de art. 61 alin. (2) Cod penal, de restabilire a echității sociale, corectare și resocializare a condamnatului, precum și de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea acestuia, cât și a altor persoane. Prin urmare, având în vedere cele constatate, instanța de recurs ajunge la concluzia de a aplica inculpatului P.R. pedeapsa sub formă de închisoare, în limitele sancțiunii prevăzute de art. 190 alin. (1) Cod penal (red. 26.07.2018), cu executarea pedepsei în conformitate cu prevederile art. 72 alin. (3) Cod penal în penitenciar de tip semiînchis, care va asigura realizarea scopului sancțiunii, contribuind la reeducarea inculpatului, la formarea unei noi atitudini a acestuia față de ordinea de drept, regulile de conviețuire socială și principiile morale.

¹⁰⁷ În Portugalia există infracțiuni de natură specială care necesită acuzarea/inaintarea acuzării de către victimă/parte vătămată, care trebuie să solicite să fie constituită în calitate de asistent în cadrul procedurilor. Există infracțiuni semipublice care necesită plângerea victimei/persoanei vătămate pentru inițierea procedurilor penale, care are, de asemenea, dreptul de a retrage plângerea și infracțiuni publice care sunt inițiate din oficiu de către Procuratură.

Extrase de bune practici din România

Decizia nr. 677/07.05.2021, Curtea de Apel Cluj – Secția penală și de minori, România
www.rejust.ro/juris/4dg585g9

Sinteză: Tribunalul Cluj a condamnat pe inculpat, profesor universitar, la pedeapsa de 3 ani de închisoare cu suspendare sub supraveghere pentru infracțiunea de luare de mită de la studenți în mod repetat (43 de acte materiale) ca aceștia să treacă examenele, știind subiectele dinainte sau fără ca măcar să se prezinte la ele. Parchetul a făcut apel cu privire la modalitatea de executare a pedepsei. Curtea a fost de acord și a stabilit executarea pedepsei în penitenciar.

Extrase din Hotărârea Curții de Apel Cluj – Secția penală și de minori

Astfel, la individualizarea judiciară a pedepsei, Tribunalul a avut în vedere criteriile generale cuprinse în art. 74 Cod penal și anume natura și gravitatea infracțiunii comise, în raport de circumstanțele concrete ale săvârșirii sale, perioada infracțională reținută, limitele speciale ale pedepsei, precum și pericolozitatea infractorului din perspectiva faptului că acesta este absolvent de studii superioare, având titlul de profesor doctor inginer și se află la prima confruntare cu legea penală, săvârșind prezenta infracțiune la vârsta de 66 de ani, după o viață dedicată profesiei de dascăl. Pe de altă parte, asumarea responsabilității pentru activitatea infracțională desfășurată nu a fost deplină, existând totuși o recunoaștere parțială a unora dintre actele materiale ce îi sunt imputate, chiar dacă în faza cercetării judecătorești a ales să fie judecat în procedura obișnuită, iar sumele de bani primite însumate nu sunt semnificative, chiar dacă conduita infracțională în ansamblu este gravă din perspectiva conduitei reprobabile a unui cadru universitar care în scopul de a obține foloase necuvenit a încurajat lipsa de studiu din partea studenților și promovarea pe criterii neprofesioniste. Pentru aceste motive, tribunalul l-a condamnat pe inculpat la pedeapsa de 3 (trei) ani închisoare.

Pe de altă parte, Tribunalul a constatat că sunt îndeplinite cerințele suspendării executării pedepsei sub supraveghere prevăzute de art. 91 Cod penal, având în vedere cuantumul pedepsei aplicate inculpatului care nu depășește 3 ani închisoare, împrejurarea că acesta nu a fost condamnat anterior și și-a manifestat acordul pentru a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, în opinia instanței aplicarea pedepsei fiind suficientă, chiar fără executarea acesteia, pentru ca inculpatul să nu comită în viitor alte infracțiuni, fiind necesară însă supravegherea conduitei acestuia o perioadă determinată. Aceasta în condițiile în care, deși activitatea infracțională a acestui inculpat este una gravă și reprobabilă, apreciem că vârsta și pregătirea profesională superioară a inculpatului vor contribui la menținerea sa în afara ilicitului infracțional și vor asigura acestuia o reconsiderare a valorilor și o reintegrare socială pe măsură.

Curtea de Apel a constatat că scopul pedepsei este prevenirea comiterii de noi infracțiuni, pentru cel implicat și pentru publicul general. Acesta se realizează prin funcția de constrângere a pedepsei (care implică o privațiune de drepturi la adresa inculpatului), funcția de reeducare (care implică înlăturarea deprinderilor antisociale ale inculpatului), dar și prin funcția de exemplaritate și disuasiune a pedepsei, care are ca scop determinarea altor posibili subiecți de drept penal să evite săvârșirea de noi infracțiuni, datorită consecințelor la care se expun.

Or, pentru ca pedeapsa să-și realizeze funcțiile și scopul definit de legiuitor, aceasta trebuie să corespundă, sub aspectul duratei și naturii sale, gravității faptei comise, potențialului de pericol social pe care în mod real îl prezintă persoana inculpatului, dar și aptitudinii acestuia de a se îndrepta sub influența sancțiunii. Prin urmare, este stabilit cu valoare de principiu că atingerea dublului scop - educativ și preventiv al pedepsei - este esențial condiționată de caracterul adecvat al acesteia, revenind instanței de judecată datoria asigurării unui echilibru real între gravitatea faptei și pericolozitatea infractorului, precum și durata și modalitatea de executare a sancțiunii, pe de altă parte.

În procesul de individualizare, Curtea reține că instanța de fond s-a raportat la toate criteriile prevăzute de art. 74 Cod penal, respectiv împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită, natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii, motivul săvârșirii infracțiunii, conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal, nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială, raportându-se la limitele speciale de pedeapsă prevăzute de textul incriminator. Referitor la gradul de pericol social al infracțiunii reținute în sarcina inculpatului, instanța a apreciat corect că acesta este unul ridicat, însă, raportat la sumele relativ reduse primite de inculpat și la faptul că și-a asumat parțial faptele, modalitatea de individualizare a executării pedepsei a fost dispusă sub supraveghere.

Motivarea prezentată de prima instanță în raport cu cele relevate de judecător este una corectă, însă Curtea observă că în cadrul acestei analize nu au fost avute în vedere toate împrejurările, criteriile și elementele ce sunt necesar a fi evaluate pentru a putea decela asupra modalității de executare a pedepsei.

Mai întâi vom constata că, în ce privește durata pedepsei aplicate inculpatului, anume 3 ani de închisoare, situată la limita minimă, a fost just individualizată de tribunal, inculpatul nefiind cunoscut cu antecedente penale, iar față de modalitatea de executare la care s-a oprit Curtea, prin executare în regim de detenție, această durată de 3 ani este apreciată ca suficientă, corespunzătoare gravității faptei și aptă să răspundă scopului pedepsei.

Curtea a reținut ca fondat apelul parchetului sub aspectul executării efective a pedepsei, sens în care a avut în vedere elementele ce țin de persoana inculpatului (care nu și-a asumat faptele sale chiar pus în fața unor probe irefutabile de vinovăție, aspect ce relevă rezistența acestuia la reformare). Curtea a mai avut în vedere și gravitatea faptei în sine, dincolo de aspectele teoretice, abstracte (infracțiune de corupție), de efectele unei conduite ca a inculpatului în sistemul de învățământ și de necesitatea adoptării unei sancțiuni adecvate, disuasive, pentru ca acest gen de comportamente să nu se mai repete.

Legea nu arată acele elemente pe care instanța trebuie să le ia în considerare pentru a aprecia dacă se impune sau nu suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei, lăsând astfel instanțelor cele mai largi posibilități în ceea ce privește depistarea și aprecierea semnificației lor. În aceste condiții, pe lângă gravitatea faptei în materialitatea ei concretă, instanța trebuie să realizeze o analiză completă a personalității infractorului urmărind în acest sens comportarea sa în viața socială, la locul de muncă, înainte și după săvârșirea infracțiunii și numai în măsura în care se dovedește ca săvârșirea faptei se datorează unui concurs accidental de împrejurări și că, pentru îndreptarea sa, nu este necesară executarea efectivă a pedepsei, se poate dispune suspendarea acesteia.

Bineînțeles că această încercare se acordă dacă, din circumstanțele faptelor și din conduita sa anterioară, rezultă că el merită și justifică așteptările conform cărora pe viitor conduita lui va fi bună chiar fără executarea pedepsei.

O condiție esențială pentru aplicarea suspendării sub supraveghere a executării pedepsei este, fără îndoială, aptitudinea subiectivă a persoanei inculpatului de a se corija, de a se elibera de mentalitatea și de deprinderile antisociale care l-au antrenat pe calea infracțiunii, prin eforturi făcute sub amenințarea pedepsei la care a fost condamnat și de a cărei executare poate scăpa numai printr-o conduită corectă și deci prin auto-reeducare. Aceasta condiție nu poate fi considerată îndeplinită anticipat pe baza prezumției că orice infractor este capabil de un asemenea efort. Dimpotrivă, trebuie să se constate posibilitatea reală de îndreptare pe care ar prezenta-o inculpatul, constatare ce trebuie să rezulte din anumite date obiective, care să reflecte această posibilitate. Se înțelege că principala sursă a acestor date o constituie conduita anterioară a inculpatului și comportarea lui în însăși săvârșirea infracțiunii pentru care urmează să se analizeze modalitatea executării pedepsei. Dacă în ce privește conduita anterioară actele de la dosar relevă că inculpatul nu a mai intersectat ilicitul penal, în ce privește conduita în prezenta cauză și în timpul comiterii infracțiunilor aflate în analiză, Curtea constată o gravă lipsă a reperelor morale și, consecutiv, o gravă neasumare, ceea ce înseamnă că inculpatul nu a conștientizat gravitatea faptelor sale și nici efectele unei asemenea conduite din partea unui dascăl, persoană ce ar trebui să se constituie în reper pentru studenții săi, într-un adevărat model de viață. Lejeritatea cu care inculpatul accepta atât mituirea sa, cât și lipsa de pregătire a studenților sau chiar lipsa lor de la examen denotă că pentru inculpat locul de muncă la catedră nu însemna altceva decât o sursă de folos necuvenit ce trebuia exploatată în sesiune. Așadar, conduita dovedită în cauză în sarcina inculpatului nu apare ca o deviație accidentală, de conjunctură sau episod trecător, ci transpare a fi un adevărat mod de viață pentru acesta. Când o persoană a comis un delict, prezumția că va mai comite pe viitor altul este întemeiată, studiile sociologice arătând că, odată învinse inhibițiile și rezistențele psihice, este necesar un efort mult mai mic pentru a repeta un act, de fiecare dată când există în individ o certă tendință de a realiza acele comportamente.

Față de modul concret de săvârșire a faptelor și de persoana celui care le-a comis, quantumul pedepsei asigură realizarea concretă a scopurilor pedepsei, iar executarea sa, prin privare de libertate, va da posibilitate inculpatului, prin programele educaționale desfășurate în mediu închis, cu valorificarea aptitudinilor acestuia, să conducă, chiar și prin restrângerea libertății presupusă de o asemenea modalitate de executare, la conștientizarea consecințelor faptelor sale, în vederea unei reinsertii sociale reale a acestuia.

Extrase de bune practici din Portugalia

PCS989/22.9BPDL, Judecătoria Açores – Ponta Delgada

Sinteză: Curtea a stabilit pedeapsa cu închisoare în legătură cu cauza menționată la pct. 7, în care legea aplicabilă prevede posibilitatea unei sancțiuni alternative. Extrasul de mai jos din hotărâre este motivarea Curții privind pronunțarea unei sentințe efective cu închisoare și neaplicarea de amendă, sentință cu suspendare, muncă în favoarea comunității sau regim de permanență în locuință.

Extras din Hotărârea Judecătoriei Açores – Ponta Delgada

Stabilirea pedepsei

Infrațiunea de amenințare se pedepsește cu închisoare de la 1 lună la 2 ani sau cu amendă de la 10 la 240 de zile (articolele 41, alin. (1), 47, 155, alin. (1) și 155, alin. (1), lit. a), toate din Codul penal). Ca urmare, alternativ, se aplică privarea și neprivarea de libertate. Articolul 70 din Codul penal prevede că dacă unei infracțiuni i se aplică, alternativ, o pedeapsă privativă de libertate și o pedeapsă neprivativă de libertate, instanța trebuie să acorde prioritate celei de-a doua ori de câte ori aceasta îndeplinește în mod adecvat și suficient scopurile pedepsei, prevăzute la art. 40 din același document.

În speță, cerințele de prevenție generală sunt ridicate, având în vedere frecvența și tendința cu care oamenii decid să își rezolve conflictele prin amenințarea concetățenilor. Cerințele de creștere a gradului de conștientizare a inculpatului cu privire la necesitatea de a-și conforma comportamentul la valorile juridico-penale (prevenire pozitivă specială) sunt foarte mari.

Într-adevăr, avem de-a face cu un infractor eclectic și recidivist, care are patru condamnări anterioare pentru diverse infracțiuni precum conducerea fără permis (1), furt calificat (1), tentativă de omor (2) și violență domestică (3). Inculpatul a primit deja sentințe cu amenzi, închisoare cu suspendare și închisoare efectivă, dar nici măcar aceste condamnări anterioare nu l-au descurajat definitiv de la săvârșirea altor infracțiuni, acestea neconstituind un avertisment suficient pentru necesitatea de a-i îndruma comportamentul în conformitate cu valorile protejate de sistemul juridic.

În confruntarea alternativei între pedeapsa cu închisoare și amendă, aplicarea amenzii nu este considerată suficientă și adecvată pentru realizarea scopurilor pedepsei – protejarea intereselor legale și reintegrarea persoanei condamnate.

Este important ca pedeapsa să se dovedească adecvată pentru a-l face pe inculpat să simtă că comportamentul său nu este în concordanță cu ceea ce i s-a cerut și necesitatea de a-și ghida acțiunile viitoare în consecință. Astfel, și pe scurt, înțelegem că condamnarea inculpatului la o altă pedeapsă decât cu închisoare s-ar solda cu un sentiment de impunitate și discreditare a Legii.

(...)

Neînlocuirea pedepsei cu închisoare cu amenda:

În temeiul articolului 45 din Codul penal, pedeapsa cu închisoare aplicată pe o perioadă de cel mult un an se înlocuiește cu o amendă sau cu o altă pedeapsă neprivativă de libertate, cu excepția cazului în care executarea pedepsei cu închisoare este impusă de necesitatea de a preveni săvârșirea unor noi infracțiuni.

Or, în speță, în ciuda faptului că stabilirea concretă a unei sentințe este mai mică de un an, se înțelege că aceasta nu trebuie înlocuită cu amendă, în condițiile prevăzute la articolul 45 din Codul penal. În fapt, inculpatul a săvârșit faptele care fac obiectul prezentului dosar pe parcursul întregului termen de probațiune și la mai puțin de 1 an după condamnarea sa la o pedeapsă unică de 5 ani de închisoare, chiar dacă executarea acesteia a fost suspendată, pentru săvârșirea a 3 infracțiuni de violență domestică. Față de această împrejurare și ținând cont de circumstanțele de viață ale inculpatului, care au fost dovedite, înțelegem că există un pericol real ca acesta să săvârșească noi infracțiuni de aceeași natură, cu necesitatea de prevenire a recidivei care împiedică opțiunea de înlocuire a pedepsei cu închisoare cu o amendă.

Neînlocuirea sau suspendarea pedepsei cu închisoare:

În temeiul articolului 50 alin. (1) din Codul penal, instanța suspendă executarea pedepsei cu închisoare aplicată pentru un termen care nu depășește 5 ani.

Existența unui prognostic favorabil cu privire la comportamentul inculpatului constituie o condiție materială pentru suspendarea executării pedepsei cu închisoare. Și, după cum menționează profesorul Figueiredo Dias (în „Dreptul penal portughez — consecințele juridice ale infracțiunii”, p. 343), *„în formularea prognozei menționate mai sus, instanța face referire la momentul deciziei, nu la momentul realizării faptei.”*

Scopurile prevenirii speciale de socializare, care stau la baza suspendării executării pedepsei cu închisoare, sunt: scopul politico-penal pe care legea îl urmărește cu instituția constă în *„înlăturarea pe viitor a delincentului de la săvârșirea de noi infracțiuni și nu de orice corectare”, „decisiv aici este conținutul minim al ideii de socializare, co-fundamentat în prevenirea recidivei”* (Figueiredo Dias, op.cit.).

Vinovăția făptuitorului nu joacă niciun rol aici. Existența unor condamnări anterioare nu împiedică acordarea suspendării, deși, în această situație, prognosticul favorabil privind comportamentul inculpatului devine mai sollicitant.

În orice caz, în joc aici nu este doar o oarecare certitudine, ci speranța întemeiată că socializarea se poate realiza în libertate, Curtea trebuie să fie dispusă să își asume un anumit risc - întemeiat și calculat - privind menținerea făptuitorului în libertate (Figueiredo Dias, în „Dreptul penal portughez - Consecințele juridice ale infracțiunii I”, Notícias Editorial, 1993, p. 344).

Cu toate acestea, considerăm că este clar faptul că, în speță, această judecată de prognostic favorabil nu poate fi efectuată. Având în vedere antecedentele penale ale inculpatului, care relevă o personalitate marcată de dificultăți de adaptare la limitele și standardele definite de normele legale, precum și insensibilitatea față de necesitatea de a-și schimba comportamentul, nu considerăm că simpla cenzurare a faptei și amenințarea cu închisoare îndeplinește, în mod adecvat și suficient, scopurile pedepsei.

După cum reiese din dosarul cauzei, inculpatului i s-au aplicat deja amenzi, închisoare cu suspendare și pedepse efective cu închisoare și niciuna nu a avut potențialul de a-l determina să își schimbe comportamentul, prin urmare nu este posibil să avem vreo speranță întemeiată că socializarea în libertate poate fi realizată (F. Dias, op. cit., 344).

Ineficacitatea pedepsei neprivative de libertate în scopul pedepsirii este dovedită, în mod corespunzător, prin dosarul cauzei. Avertismentul solemn, pe care ar fi trebuit să îl constituie respectivele condamnări, nu a avut efectul scontat. Inculpatul a fost deja avertizat că un comportament infracțional este inadmisibil.

Și, fiind obligat și putând să aleagă, fără întârziere, calea reabilitării, acesta a optat pentru recidivă în practica unor noi acte ilicite tipice, demonstrând, prin acte pe care și le-a asumat și pentru care numai el poate fi învinovățit, că avea o personalitate înclinată spre săvârșirea de infracțiuni care sunt relevante pentru cerințele de prevenire, fie ele generale sau speciale (care sunt singurele de luat în considerare la alegerea pedepsei concrete), și mai ales pentru acestea din urmă.

Niciuna dintre circumstanțele analizate mai sus nu înclină în favoarea inculpatului, în calitate de beneficiar al unei încrederi de care nu a știut să profite și pe care el însuși a zădărnicit-o prin săvârșirea unei noi fapte ilicite tipice.

De altfel, paradigmatică pentru inadecvarea suspendării executării pedepsei cu închisoare este împrejurarea faptelor care fac obiectul prezentei cauze survenite la mijlocul perioadei de eliberare condiționată. Într-adevăr, inculpatul ispășea o pedeapsă (unică) de peste 15 ani și 6 luni de închisoare, a fost eliberat condiționat la 30.11.2019, rămânând în perioada de probațiune până la 30.01.2014 și, în ciuda faptului că era conștient de consecințele ce ar fi decurs pentru el din săvârșirea unor fapte ilicite în decursul respectivei perioade, a comis totuși din nou o infracțiune. Adică nici măcar perspectiva de a fi obligat să execute 5 ani de închisoare, în cazul în care i s-ar fi revocat eliberarea condiționată, nu l-a făcut să își schimbe comportamentul.

Dar și mai preponderentă decât această împrejurare și care determină Curtea să excludă, în mod definitiv, posibilitatea pronunțării oricărei hotărâri cu prognostic favorabil, este existența unei condamnări recente, din 09.09.2021, definitivă la data de 02.11.2021, în care inculpatul a fost condamnat pentru săvârșirea a trei infracțiuni de violență domestică la o pedeapsă unică de 5 ani de închisoare. În aceste dosare, pedeapsa a fost suspendată, inculpatul fiind supus unui regim de probațiune. Și, în ciuda acestei condamnări, inculpatul a revenit, din nou, la delinvență. Și a făcut-o nu doar în plină perioadă de eliberare condiționată, ci și în plină suspendare a unei pedepse cu închisoare.

Acesta a revenit la săvârșirea de noi fapte ilicite tipice, chiar dacă știa ce ar putea însemna pentru el săvârșirea unor noi fapte ilicite, la limită nu doar o nouă condamnare, ci și faptul că va trebui să execute încă 10 ani de închisoare. Chiar și admitând că nu i-a fost acordat sprijin din partea autorităților competente la momentul plasării în probațiune, chiar și admitând că regimul de testare impus lui nu era încă pe deplin implementat, chiar și așa, responsabilitatea finală îi revine inculpatului însuși, care, în loc să stea departe de consumul de droguri, a recurs din nou la consumul acestora.

În concluzie, este clar că sus-menționata pedeapsă cu închisoare nu trebuie să fie cu suspendarea executării acesteia, existând pericolul real de recidivă, adică de săvârșire de noi infracțiuni, iar Curtea nu poate face vreo apreciere de prognostic favorabil cum că simpla amenințare a executării pedepsei cu închisoare îl va determina pe inculpat să își regândească comportamentul și acesta va evita, pe viitor, săvârșirea altor infracțiuni. Însă înțelegem, de asemenea, că **înlocuirea pedepsei cu închisoare cu muncă în folosul comunității nu este oportună în acest caz.**

După cum se menționează în hotărârea Curții de Apel Coimbra, din 10. 03.2004, când se face referire la pedeapsa prestării muncii în folosul comunității: *„Această pedeapsă se justifică (se impune) atunci când, pe de o parte, prevenirea specială a socializării impune acest lucru și, pe de altă parte, minimul necesar pentru apărarea intereselor juridice în cauză. (...) Spre deosebire de toate celelalte, aceasta nu are scopul specific de pedeapsă personală negativă. Ea presupune, pe de o parte, că faptele săvârșite nu necesită o pedeapsă reală cu caracter personal”.*

De asemenea, în aceeași hotărâre se face referire la faptul că, atunci când inculpatul: (...) *prin comportamentul său recurent anterior și prin manifestările antisociale ale comportamentului său actual, relevă o lipsă clară de pregătire a personalității sale pentru a se comporta în mod legal, o astfel de pedeapsă nu se aplică.”* (în baza de date DGSI, în www.dgsi.pt/jtrc).

În speță, și având în vedere faptul dovedit, înțelegem că comportamentului inculpatului îi lipsește o pedeapsă personală reală, la care se adaugă faptul că inculpatul relevă o tendință de a comite infracțiuni, implicând, astfel, o lipsă de pregătire a personalității sale de a se comporta legal.

În concluzie, înțelegem că ineficacitatea pedepsei neprivative de libertate – sau a unei modalități neprivative de executare a pedepsei cu închisoare – pentru îndeplinirea scopurilor pedepsei este demonstrată, în mod corespunzător, la dosarul cauzei, prin urmare concluzionăm că nu este necesară înlocuirea pedepsei cu închisoare aplicate cu prestarea de muncă în folosul comunității și nici suspendarea acesteia, în caz contrar scopurile pedepsei nu ar fi îndeplinite în mod adecvat și suficient.

În sfârșit, **regimul de permanență în locuință**, prevăzut la articolul 43 din Codul penal, nu este adecvat și suficient pentru îndeplinirea scopurilor pedepsei. Astfel, cum s-a decis în Hotărârea din 11.12.2018 a Curții de Apel din Lisabona, pronunțată în dosarul 48/15.0PEPDL, *„Precondiția materială pentru aplicarea acestei pedepse de înlocuire este ca aceasta să fie adecvată în scopul executării pedepsei cu închisoare. Alegerea acestei pedepse de înlocuire, ca oricare altă pedeapsă, este determinată, în mod exclusiv, de considerente de natură preventivă, fie că este vorba de prevenire generală, fie de prevenire specială. (...) De fapt, (...) prin conduita penală din dosarul cauzei, apelantul manifestă o personalitate indiferentă față de condamnările suferite anterior, inclusiv pedeapsa efectivă cu închisoare, două au fost suspendate la executare, iar alta cu pedeapsa efectivă cu închisoare”.*

Într-adevăr, motivele de prevenire specială menționate deja mai sus sunt presante și constituie, în mod evident, obstacole în calea concluziei că executarea pedepsei unice cu închisoarea prevăzute în speță, în regim de permanență la domiciliu, îndeplinește, în mod adecvat și suficient, scopurile de resocializare pe care această cauză le impune, întrucât compromite orice prognostic de aderare la obligația de a rămâne în domiciliul care caracterizează regimul analizat, făcând ca judecata favorabilă necesară să fie nefezabilă, în sensul că această formă de executare a pedepsei cu închisoare ar satisface necesitățile de prevenire specială identificate în cauza concretă.

Prin urmare, scopurile prevenirii speciale sunt hotărâtoare aici pentru a considera că regimul de permanență la domiciliu se dovedește a fi insuficient și total inadecvat, ceea ce împiedică îndeplinirea ipotezei materiale de care depinde aplicarea acesteia.

Iar considerațiile incluse acolo considerăm că sunt pe deplin aplicabile aici. Inculpatul se dovedește a fi o persoană impulsivă, care nu și-a interiorizat încă necesitatea conformării comportamentului său la regulile vieții într-o comunitate, cu consecințe care sunt paradigmatic pentru dosarul cauzei. Ținând cont de traseul de viață al inculpatului, personalitatea acestuia, care se opune respectării regulilor și intervenției externe, natura infracțiunii în cauză, modul în care aceasta a fost săvârșită, motivul acesteia, antecedentele inculpatului, dependența de droguri a acestuia, lipsa unei figuri normative de referință capabile să stăpânească impulsurile inculpatului sugerează faptul că, cedând unui impuls, inculpatul ar putea săvârși, din nou, noi fapte ilicite.

Având în vedere toate aceste împrejurări, Curtea concluzionează că este imposibil de aplicat inculpatului o astfel de pedeapsă de înlocuire, din cauza necesităților expuse de reprobare și de prevenire a infracțiunilor (articolele 40, alin. (1) și 70, ambele din Codul penal). Pe scurt, singura soluție disponibilă este executarea efectivă a pedepsei fixate cu închisoare, în caz contrar scopurile pedepsei nu vor fi îndeplinite în mod adecvat și suficient.

4.11. Trimiterea la jurisprudența Curții Europene și a Curții Constituționale nu ar trebui să fie formală.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Trimiterea la jurisprudența Curții Europene

Dosar nr. 1ra-1057/2020, Colegiul Penal al CSJ

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16899

Sinteză: Inculpatul F.G. se învinuiește că în perioada de timp 30.06.2014-01.07.2014, ora exactă de către organul de urmărire penală nu a fost stabilită, în s. xxxxx, r-nul xxxxx, la domiciliul său, acționând sistematic, în mod intenționat și având drept scop provocarea leziunilor corporale, conștientizând cu certitudine vârsta minoră a lui xxxxx xxxxx, a.n. xxxxx, i-a aplicat ultimului multiple lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului, cauzându-i conform raportului de expertiză medico-legală nr. 130 din 13.08.2014, leziuni corporale sub formă de edem cerebral cu angajarea trunchiului, consecutiv hematomului subdural, traumă cerebrală închisă, ce se califică ca vătămări corporale grave, periculoase pentru viață, în urma cărui fapt victima a decedat. (Art. 151 alin. (4) Cod penal)

Extras din Hotărârea Colegiului Penal al CSJ

Instanța de apel, rejudecând cauza dată, a motivat soluția sa fără audierea inculpatului F.G. și cercetarea suplimentară a probelor pe care se bazează instanța de apel în decizie, ce denotă faptul că instanța de apel a pronunțat o soluție care conține o eroare de drept, deoarece o motivare a soluției trebuie să rezulte și dintr-o administrare legală a probelor, după regulile pentru judecarea în primă instanță.... Curtea Europeană subliniază că, atunci când o instanță de recurs este sesizată să soluționeze o cauză în fapt și în drept și să examineze, în ansamblu, chestiunea vinovăției sau a nevinovăției, aceasta nu poate, pentru motive de echitate a procedurii, să decidă asupra acestor chestiuni fără ascultarea directă a declarațiilor date în persoană fie de acuzatul care susține că nu a comis actul de care este învinuit (a se vedea, *Ekbatani împotriva Suediei*, 26 mai 1988, pct. 32, seria A, nr. 134; *Constantinescu împotriva României*, nr. 28.871/95, pct. 55, CEDO 2000-VIII; *Dondarini împotriva San Marino*, nr. 50.545/99, pct. 27, 6 iulie 2004; și *Igual Coli împotriva Spaniei*, nr. 37.496/04, pct. 27, 10 martie 2009), fie de martorii care au dat declarații în timpul procedurii (*Găitânaru*, pct. 35 și *Hogea împotriva României*, nr. 31.912/04, pct. 54, 29 octombrie 2013; *Moinescu împotriva României* din 15.09.2015).

Dosar nr.1-1181/17 12-1-41037-13062017, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)

Sinteză: Persoana este acuzată de comiterea unei infracțiuni de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, ce a cauzat din imprudență o vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății. Instanța a motivat un aspect al sentinței prin analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului.

Extras din Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani)

Astfel, se reține că în ședința de judecată, apărătorul inculpatului, avocatul P.V., a pledat pentru nulitatea și excluderea actelor care au fost întocmite la etapa urmării penale fără interpret, solicitare susținută și de

inculpatul Z.V., iar în acest sens de către ultimul a fost depusă și o cerere (f.d.133) prin care solicită nulitatea actelor întocmite în lipsa traducătorului și anume, procesul-verbal de cercetare a locului accidentului rutier (f.d.9), procesul-verbal privind notificarea părților despre numirea expertizei (f.d.47), procesul-verbal de comunicare a raportului de expertiză (f.d.52), procesul-verbal de ridicare din 08 aprilie 2017 (f.d. 17), procesul-verbal de prezentare învinuitului și apărătorului său a materialelor de urmărire penală (f.d.89).

La acest capitol instanța de judecată reține că, în conformitate cu prevederile art. 16 alin.1) CPP al Republicii Moldova, în desfășurarea procesului penal se utilizează limba de stat. Conform alineatului 2) și 3) al articolului citat, persoana care nu posedă sau nu vorbește limba de stat are dreptul să ia cunoștință de toate actele și materialele dosarului, să vorbească în fața organului de urmărire penală și în instanța de judecată prin interpret, iar actele procedurale ale organului de urmărire penală și cele ale instanței de judecată se înmânează bănuitului, învinuitului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaște, în modul stabilit de prezentul cod.

Potrivit art. 6) alin.1) CPP al Republicii Moldova, actul procedural este documentul prin care se consemnează orice acțiune procesuală prevăzută de prezentul cod, și anume: ordonanță, proces-verbal, rechizitoriu, încheiere, sentință, decizie, hotărâre etc.

În conformitate cu prevederile art. 251 alin. 2) și 3) CPP al Republicii Moldova, încălcarea prevederilor legale referitoare la competența după materie sau după calitatea persoanei, la sesizarea instanței, la compunerea acesteia și la publicitatea ședinței de judecată, la participarea părților în cazurile obligatorii, la prezența interpretului, traducătorului, dacă sunt obligatorii potrivit legii, atrage nulitatea actului procedural, nulitatea prevăzută în alin.(2) nu se înlătură în niciun mod, poate fi invocată în orice etapă a procesului de către părți, și se ia în considerare de instanță, inclusiv *din oficiu*, dacă anularea actului procedural este necesară pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei.

Se reține că în cauza *Brozicek împotriva Italiei* (cererea nr. 10964/84, par. 40-41), precum și în cauza *Vizgirda împotriva Sloveniei* (cererea nr. 59868/08, par. 80 -101), Curtea a elaborat anumite criterii de verificare a respectării de către autoritățile naționale a dreptului la interpret și a impactului lipsei interpretului asupra dreptului subiectiv garantat de art. 6.3. din Convenția Europeană.

În jurisprudența citată s-a menționat printre altele că dreptul la un interpret face corp comun cu dreptul de a fi notificat de natura acuzației în materie penală (par. 6.3. CEDO). În acest sens, Curtea menționează că în sensul alineatului 3a din art. 6 al Convenției, fiecare acuzat are dreptul de a fi informat în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care acesta o înțelege (...) despre natura și cauza acuzației formulate împotriva sa. Este menționat că acest articol nu indică asupra necesității de a traduce în scris și de a furniza unui **inculpat străin** explicațiile pertinente, această prevedere indică asupra necesității de a manifesta o grijă extremă de a notifica acuzația persoanei interesate. Curtea menționează că un acuzat căruia îi este străină limba utilizată de instanță, în practică, poate fi dezavantajat dacă nu i se pune la dispoziție o traducere a actului de acuzare într-o limbă pe care acesta o înțelege.

La pct. 78 din cauza *Vizgirda împotriva Sloveniei* este indicat că paragraful 3a din art. 6 din Convenție nu merge până acolo încât să-i ofere reclamantului dreptul de a obține traducerea fiecărei probe documentare sau piese oficiale din dosar. În acest sens se indică despre faptul că textul Convenției face referire la termenul de interpret și nu la termenul de traducător. Aceasta permite să se interpreteze că o asistență lingvistică orală poate satisface exigențele Convenției.

În final, instanța de judecată reține că Curtea Europeană, la evaluarea încălcării sau neîncălării dreptului de notificare a acuzației în materie penală, supune analizei următoarele aspecte:

a) motivele oferite pentru desemnarea unui interpret, b) evaluarea nevoii de asigurare a unui interpret pentru reclamant, c) alte indicii ale cunoașterii limbii de către reclamant, d) lipsa plângerii sau a cererii de desemnare a unui alt interpret în timpul procesului.

În acest sens, de către Curtea a fost menționat (*Vizgirda împotriva Sloveniei*, par. 81) că obligația de a asigura un interpret le revine autorităților naționale.

Curtea a mai indicat că această obligație apare în momentul în care au recepționat cererea inculpatului referitor la faptul că acesta are nevoie de interpret (*Brozicek împotriva Italiei*, par. 41). Totuși, Curtea a menționat că obligația de a asigura prezența unui interpret nu se limitează doar la situația în care un inculpat străin cere

expres prezența unui interpret, dar, pornind de la importanța dreptului la un proces echitabil într-o societate democratică, această obligație (de asigurare a unui interpret) apare din momentul în care există temeuri de a crede că acuzatul nu cunoaște suficient limba de procedură, de ex. în situația în care inculpatul nu este nici originar și nici rezident al țării în care se desfășoară procedura.

Trimitere la jurisprudența Curții Constituționale

Dosar nr. 1ra-329/20, Colegiul Penal al CSJ

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16384

Sinteză: B.N. a fost adusă în fața legii pentru faptul că la data de 30 aprilie 1999, activând în funcție de inginer cadastral al OCT Chișinău, contrar atribuțiilor de serviciu, intenționat, a îndeplinit acțiuni care depășesc în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege, nerespectând atribuirea numărării cronologice, dublând numărarea construcțiilor, adăugând lit. „A”, (inventariată în anul 1964) la casa deja demolată și constatând inexistența casei demolate, a eliberat certificatul 12020 din 30 aprilie 1999 pentru recepția finală pe numele cet. G.M. cu cota-parte de 1.0. În temeiul actului juridic menționat, prin decizia Primăriei mun. Chișinău nr. 14/44-2 din 27 iunie 2000, a fost recunoscut dreptul de proprietate asupra imobilului construit neautorizat pe teritoriul s. Botanica, mun. Chișinău și anume casa de locuit lit. „A” din xxxxx, cu suprafața totală de 30,6 m² și suprafața locativă de 18,2 m², construită precum că de către G. M., decizia în cauză fiind înregistrată la organul cadastral la 20 iulie 2000, cu numărul xxxxx..... Numărul cadastral xxxxx urma a fi păstrat doar pe perioada existenței bunului imobil și radiat odată cu pierirea bunului imobil. Prin acțiunile sale intenționate, B.N. a cauzat urmări grave în cuantum de 163 169 lei, exprimate prin pierderea dreptului de proprietate asupra bunului imobil menționat pe care l-a construit prin faptul atribuirii cet. B.A. a 2/3 cotă-parte (art. 328 alin. (3) lit. d) Cod penal).

Extras din Hotărârea Colegiului Penal al CSJ

(...) la 01 octombrie 2018, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 22 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave), prin care norma respectivă a fost declarată neconstituțională... Având în vedere aspectele evidențiate mai sus, în contextul declarării neconstituționalității prevederilor art. 328 alin. (3) lit. d) Cod penal, Colegiul penal lărgit consideră necesar de a interveni în hotărârea primei instanțe, prin excluderea semnului „urmări grave” din faptele imputate inculpatei, în rezultat acțiunile inculpatei fiind circumscrise prevederilor art. 328 alin. (1) Cod penal.

Extrase de bune practici din România

Trimitere la jurisprudența Curții Europene

Sentința nr. 401/25.03.2020, Judecătoria Oradea – Secția penală, România

www.rejust.ro/juris/edd25d447

Sinteză: Inculpatul făcea parte dintr-un Barou înființat de un ONG. El a pretins că acționează în numele unei bănci de investiții străine și a asigurat un investitor român că va obține de la această instituție suma de 20 de milioane de euro în schimbul unui onorariu de succes de 135.000 de euro. Cei doi au încheiat un acord de consultanță și a fost virat un avans de 25.000 de euro către avocat. În același an avocatul a prezentat un acord de împrumut care a trezit suspiciuni investitorului, ce a aflat de la banca străină că documentul prezentat nu este un contract valid, că semnăturile celor doi vicepreședinți trecuți în contract sunt false, iar datele oficiale ale băncii au fost copiate de pe pagina oficială electronică și publică. În primă instanță, avocatul a fost condamnat de Judecătoria Oradea pentru înșelăciune și pentru fals, dar a fost achitat pentru exercitarea fără drept a unei profesii sau activități. Judecătoria a motivat că inculpatul făcea parte dintr-un barou „paralel” cu cel oficial, dar ar fi avut convingerea că activitatea sa este legală. În apelul declarat de Parchet, Curtea de Apel Oradea l-a condamnat și pentru această din urmă infracțiune, stabilind o pedeapsă finală de 4 ani și 2 luni de închisoare cu executare.

Extrase din hotărârea Judecătoriei Oradea – Secția penală

Judecătoria a susținut în motivare că inculpatul a exercitat efectiv activități specifice profesiei de avocat având, anterior datei de 03.11.2015, la care a fost publicată în Monitorul Oficial decizia nr. 15/21.09.2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul competent să judece recursul în interesul legii, încredințarea că dobândirea

calității de avocat a fost legitimată prin demersurile judiciare inițiate în vederea înființării structurii al cărei membru este, iar în aceste împrejurări factuale, nu se poate reține, dincolo de orice bănuială rezonabilă, faptul că inculpatul nu ar fi avut convingerea legitimității calității sale, ceea ce exclude intenția sa de a aduce atingere relațiilor sociale care privesc buna desfășurare a activității de avocatură.

Jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului a arătat că termenul de „lege” este o noțiune autonomă în sensul Convenției, în care este inclus nu numai dreptul statutar, dar și jurisprudența instanțelor naționale și care este supus anumitor exigențe de accesibilitate și previzibilitate (CEDO, *E.K. împotriva Turciei*, cererea nr. 28496/95, par. 51, 7 februarie 2002), iar lipsa unei interpretări judiciare accesibile și previzibile poate duce la încălcarea art. 7 din Convenție (CEDO, *Marea Cameră, Del Rio Prada împotriva Spaniei*, cererea nr. 42750/09, hotărârea din 21.10.2013, par. 91-93).

Astfel, în cauză, se impune respectarea exigențelor impuse de art. 7 din Convenție, prin aplicarea prioritară a acestor dispoziții, în temeiul art. 20 alin.2 din Constituție, sens în care se evidențiază că decizia nr. 15/21.09.2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție a fost determinată tocmai de practica judiciară neunitară cu privire la fapta constând în exercitarea de activități specifice profesiei de avocat în cadrul unor entități care nu fac parte din formele de organizare profesională recunoscute de Legea nr. 51/1991, motiv pentru care instanța apreciază că, până la momentul publicării respectivei hotărâri a instanței supreme, în absența unei legi suficient de accesibile și previzibile, inculpatul nu a avut instrumentele necesare conformării activității sale cu preceptul normei penale, care a primit variate interpretări în practica organelor judiciare.

Din considerentele prezentate, reținând în privința acestei infracțiuni deduse judecății, incidența cazului de împiedicare a exercitării acțiunii penale, prevăzut de art. 16 alin. 1 lit. b teza a II-a Cod de procedură penală, instanța va dispune achitarea inculpatului cu privire la infracțiunea de exercitarea fără drept a unei profesii sau activități, prevăzute de art. 348 din Cod penal.

Extrase de bune practici din Portugalia

Trimitere la jurisprudența Curții Europene

Proces nr. 1516/08.6PBGMR.P1, Curtea de Apel Porto

Sinteză: *Inculpatul a contestat hotărârea primei instanțe care l-a condamnat pentru infracțiunea de amenințare. Amenințarea a fost efectuată printr-o convorbire telefonică. Victima a pus telefonul pe modul difuzor pentru ca și martorul E. să audă. Acest martor a depus mărturie în instanță și a confirmat conținutul amenințării. Printre alte chestiuni contestate, apelantul a solicitat ca depoziția martorului E. să fie considerată drept probă inadmisibilă, deoarece accesul la convorbirea telefonică prin intermediul difuzorului de către un terț trebuie să fie inadmisibil, deoarece emitentul vocii (inculpatul) nu știa că altcineva îl asculta și nici nu și-a dat acordul în acest sens. Extrasul din hotărârea de mai jos este motivarea Curții de Apel în raport cu admisibilitatea acestei probe, întemeiate, de asemenea, pe cauza Curții Europene, indiferent de susținerile apelantului.*

Extras din Hotărârea Curții de Apel Porto

(...)

În mod firesc, o astfel de dezvăluire a unei convorbiri telefonice prin sistemul de difuzor din inițiativa victimei, ca orice altă probă testimonială prezentată în cadrul audierilor, face, de asemenea, obiectul principiului dezbaterilor în contradictoriu (355.º), nu numai ca urmare a garanțiilor apărării (32.º, alin. (5) din Constituție), dar și ca una dintre dimensiunile impuse de dreptul la un proces echitabil (20.º, alin. (4) din Constituție; 10.º din DUDO; 14.º, alin. (1) din PIDCP, 6.º, alin. (1) din CEDO; 47.º § 2 CDFUE).

Această lectură este susținută, de asemenea, de jurisprudența Curții Europene, care s-a poziționat în sensul că, chiar dacă este protejată marja de apreciere necesară a legiuitorului național, sunt considerate legitime doar ingerințele în viața privată (8.º, alin. (1) din CEDO), cu condiția ca acestea să fie realizate în condițiile legii, să respecte cerințele unui proces echitabil, dovedindu-se a fi de înțeles și necesare într-un stat de drept democratic, și anume, pentru „prevenirea infracțiunilor, ... sau protecția drepturilor și libertăților altora” (8.º, alin. (2) din CEDO). În mod firesc, acestea trebuie să fie proporționale cu obiectivul urmărit, punând în balanță gravitatea infracțiunii cu intensitatea ingerinței în viața privată (*cauza Jalloh împotriva Germaniei*, 11.07.2006, *cauza Juhnke împotriva Turciei*, 13.05.2008; *cauza Bogumil împotriva Portugaliei*, 07.10.2008), ca și în cazul ingerinței sau difuzării

convorbirilor telefonice (CEDO, *cauza Bikov împotriva Rusiei*), având întotdeauna ca limită insurmontabilă integritatea fizică și morală a persoanei în cauză, interzicând cu desăvârșire practicile care implică tortură sau tratamente inumane și degradante (art. 3 CEDO).

Din regimul constituțional și legal de procedură penală, putem concluziona că realizarea justiției penale, într-un stat democratic de drept, se bazează pe respectarea și garantarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, atât ale autorilor prezumați ai infracțiunii, cât și ale corespondenților și potențialelor victime, în special păstrarea demnității umane. Astfel, regimul legalității probelor, ca „imperativ al integrității judiciare”, se referă atât la mijloacele de probă (i), cât și se concentrează pe mijloacele de obținere a probelor (ii). Prima dimensiune se referă la elementele care servesc la formarea condamnării cu privire la faptele supuse judecății (i), în timp ce a doua dimensiune corespunde instrumentelor utilizate de autoritățile judiciare pentru investigarea și strângerea probelor (ii). Atât una, cât și cealaltă comprimă principiul liberei aprecieri a probelor care rezultă din articolul 127, stabilind interdicțiile corespunzătoare cu privire la producerea sau evaluarea probelor.

În cazul probelor interzise, acestea trebuie cunoscute și declarate, în mod oficial, în orice etapă a procesului, fiind nulități autentice incurabile, alături de cele care integrează, în mod expres, lista de la articolul 119.

Având în vedere acest lucru, putem contura următoarele linii directoare privind interceptarea și înregistrarea comunicațiilor telefonice sau prin alte mijloace tehnice de transmitere, în conformitate cu supremația demnității umane, cu garanțiile constituționale privind apărarea și protecția vieții private, susținute, în mod corespunzător, de principiul intervenției minime, care este supus criteriului proporționalității, precum și principiului legalității probelor:

i) Astfel de mijloace de obținere a probelor fac parte din pilonul constituțional al probelor relativ interzise, fapt ce se va întâmpla atunci când se vor dovedi a fi abuzive;

ii) Acestea vor constitui mijloace abuzive de obținere a probelor atunci când realizarea lor nu este proporțională cu parametrii constituționali stabiliți de principiul intervenției minime (i) și cu cerințele unei proceduri penale echitabile (ii), și anume, sub aspectul interdicției legale;

iii) Prin urmare, un astfel de mijloc de obținere a probelor va fi admisibil din punct de vedere juridic atunci când este decretat prin hotărâre judecătorească și sunt respectate cerințele legale respective, adică vizează infracțiuni înscrise în lista descrisă la articolul 187 alin. (1) din Codul de procedură penală (i) – așa cum se întâmplă cu infracțiunea de amenințare când este săvârșită prin telefon și, bineînțeles, prin orice alte mijloace tehnice de transmitere a convorbirilor sau comunicațiilor (art. 187, alin. (1), lit. e); art. 189, alin. (1)); o astfel de interceptare sau înregistrare vizează, indiferent de proprietatea mijloacelor de comunicare utilizate, comunicările efectuate, printre altele, de către suspect sau inculpat (a) sau, de asemenea, de către victima infracțiunii, dar cu consimțământul efectiv sau presupus al acestora (b) (art. 187, alin. (4), lit. a și c) din Codul de procedură penală) (ii);

iv) În afara acestor circumstanțe, dezvăluirea unei convorbiri telefonice va fi un mijloc de obținere de probe admisibil din punct de vedere juridic, cu condiția ca, conform unui criteriu al dublului efect, să fie îndeplinite cerințele legale de fond privind interceptările telefonice (i), dovedind a fi această dezvăluire adecvată, echitabilă și necesară pentru a respinge o agresiune actuală și ilegală a cărei victimă este persoana (ii), mai ales atunci când aceasta este interlocutorul și destinatarul respectivei comunicări telefonice sau al altei comunicări tehnice echivalente, protejând întotdeauna demnitatea persoanei care a intervenit în comunicarea respectivă;

v) În acest ultim caz, dezvăluirea unei convorbiri telefonice prin sistemul de difuzor este justificată atunci când respectiva comunicare telefonică precisă este mijlocul utilizat pentru săvârșirea unei infracțiuni de amenințare și victima consimte, în mod expres sau implicit, la divulgarea acesteia către terți, ca modalitate de a se proteja împotriva unor astfel de amenințări.

În consecință, nu am constatat că instanța de fond a admis vreo probă interzisă de lege atunci când a avut în vedere depoziția martorului E., când acesta a dezvăluit conținutul cuvintelor considerate amenințătoare pe care inculpatul le-a adresat lui D., datorită faptului că aceasta din urmă configurase sistemul audio al telefonului pe „difuzor”, întrucât acest mijloc de obținere a probelor avea o cauză legitimă, dovedindu-se proporțional

cu dezvăluirea, în acel moment precis și în timp real, a respectivei convorbiri telefonice, de natură a face parte dintr-o infracțiune de amenințare, cu protecția pe care o merită o astfel de victimă.

Extrase de bune practici din Franța

Trimitere la jurisprudența Curții Europene

Curtea de Apel Paris, 29 noiembrie 2011 RG, nr. 10/21490, Polul 5 - Camera 7
<https://www.courdecassation.fr/decision/616348f4543823d76b031787>

Sinteză: *În cadrul unei proceduri penale pentru fraudă fiscală, domiciliul dlui X. face obiectul unei percheziții autorizate de către un judecător. Dl X. contestă această autorizație, acuzând judecătorul că a emis un mandat care repeta motivele unui model întocmit de administrația care a depus plângerea.*

Extrase din Hotărârea Curții de Apel Paris

În ceea ce privește plângerea referitoare la redactarea anterioară a ordonanței de către administrația fiscală și la pretinsa lipsă de control efectiv din partea judecătorului de libertăți, jurisprudența Curții de Casație este constantă în această privință și a confirmat recent că ordonanța emisă și semnată de către judecătorul de libertăți este prezumată a fi fost stabilită de către acesta din urmă și că faptul că ordonanța este redactată în aceiași termeni cu cele emise de alți președinți nu este de natură să o facă neconformă. Curtea Europeană a hotărât că plângerea întemeiată pe ineficacitatea controlului efectuat de către judecătorul de libertăți nu poate fi luată în considerare în măsura în care Curtea de Apel va trebui să efectueze un al doilea control al documentelor prezentate de către administrația fiscală în sprijinul cererii de autorizare a efectuării unei vizite la domiciliu (Curtea Europeană, secțiunea a 5-a, 31 august 2010, nr. 33088/08, SAS Arcalia î. Franța).

4.12. Instanțele ar trebui să reacționeze în mod implicit la trimiterile la jurisprudența Curții Europene, chiar și atunci când consideră că jurisprudența la care se face referire nu este relevantă. În astfel de cazuri, ar trebui să se ofere o explicație cu privire la motivul pentru care jurisprudența la care fac referire părțile este irelevantă.

Extrase de bune practici din Republica Moldova

Dosar nr. 1ra-168/2020, Colegiul Penal al CSJ
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15958

Sinteză: *C.I. și P.V. au fost aduși în fața legii pentru faptul că începând cu februarie 2015, posedând informația că cunoscutul lor din România, P.S., cunoaște două persoane nestabilite de organul de urmărire penală, care se ocupă cu fabricarea pe teritoriul Italiei a semnelor bănești false, urmărind scopul obținerii unui profit bănesc, a achiziționat de la acestea suma de 5000 de euro falși contra sumei de 1000 de euro veridici. La 11.03.2015, imediat după revenirea din România, P. V. și C. I. s-au întors în or. Ungheni, unde F.O. a achiziționat de la C. I. în schimbul sumei de 1500 de euro veridici suma de 5000 de euro falși, echivalentul cărora, conform datelor Băncii Naționale a Moldovei, constituia suma de 101324,50 de lei, și B. A. a achiziționat de la P.V. în schimbul sumei de 1500 de euro veridici suma de 5000 de euro falși, echivalentul cărora, conform datelor Băncii Naționale a Moldovei, constituia suma de 101324,50 de lei. (Art. 236 alin.(1), Cod penal).*

Extras din Hotărârea Colegiului Penal al CSJ

Referitor la eroarea de drept prevăzută de Articolul 427 alin. (1) pct. 15) Cod de procedură penală, invocată în recursul declarat de către avocatul C.A., în numele inculpatului C.I., potrivit căreia hotărârile instanței de apel pot fi supuse recursului pentru a repara erorile de drept comise de instanțele de fond și de apel dacă instanța de judecată internațională, prin hotărâre pe un alt caz, a constatat o încălcare la nivel național a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată și în această cauză, indicând în acest context Hotărârea Curții Europene din 09.04.2013, în *cauza Flueraș împotriva României*, Colegiul penal lărgit stabilește că expunerile Curții în hotărârea menționată nu sunt aplicabile speței, întrucât nu sunt similare cu circumstanțele prezente

în cauza deferită judecătii, nefiind relevante pentru prezenta speță, or, instanța de apel just a constatat vinovăția inculpatului P.V. și C.I. în urma cercetării tuturor probelor administrate în speță, și nu doar în baza declarațiilor martorilor, și în acest sens Colegiul penal lărgit în raport cu motivele invocate în recurs, care sunt declarative, constată că o astfel de eroare nu și-a găsit confirmarea la examinarea recursului declarat, lipsind temeuri de implicare a instanței de recurs în sensul casării hotărârii contestate.

Dosar nr. 1ra 655/2020, Colegiul Penal al CSJ

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16664

Sinteză: T.O.V a fost învinuit de faptul că în perioada anului 2011, data și ora exactă de către organul de urmărire penală nu au fost stabilite, împreună și de comun acord cu alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală, acționând cu intenție directă, urmărind scopul confecționării, deținerii și folosirii documentelor oficiale false în 2 circumstanțe necunoscute, a confecționat din numele său procura nr. 9870 din 29 octombrie 2010, care ar fi fost autentificată de către notarul privat N.I., în care, conform raportului de constatare tehnico-științifică nr. 2180 din 23 iunie 2011, semnătura notarului a fost falsificată, iar conform raportului de expertiză nr. 717 din 23 februarie 2012, impresiunea de ștampilă rotundă nu a fost aplicată de ștampila rotundă "XXXXXX XXXXXC". Procura indicată îi oferea lui T.O.V. dreptul de conducere cu dreptul de deplasare peste hotare, radierea de la evidență și vânzarea, schimbul, donația, gajarea, arenda, substituirea proprietarului automobilului de model „xxxx”, COD VIN: xxxxxx, numărul motorului – xxx, xxxx și care îi aparținea lui R.R. Ulterior, continuându-și acțiunile infracționale, urmărind scopul înlăturării depline a intențiilor sale criminale, T.O.V. a deținut procura falsificată până la 27 mai 2011, când a prezentat-o, împreună cu automobilul de model „Xxxx” cu xxx XXXXxxxx, pașaportul tehnic al automobilului indicat, la BEET laloveni unde a încheiat contractul de vânzare-cumpărare nr. 63 din 27 mai 2011, conform căruia și-a vândut sie însuși automobilul de model „xxxx” devenind proprietarul acestuia radiindu-l de la evidență, ulterior înregistrându-l pe numele său, obținând numerele de înmatriculare xxxx. (Articolul 361, alin. (2) lit. b) Cod penal).

Extras din Hotărârea Colegiului Penal al CSJ

Referitor la eroarea de drept prevăzută de art. 427 alin. (1) pct. 15) Cod de procedură penală, invocată în recursul declarat de către avocat în numele inculpatului, potrivit căruia hotărârile instanței de apel pot fi supuse recursului pentru a repara erorile de drept comise de instanțele de fond și de apel dacă instanța de judecată internațională, prin hotărâre pe un alt caz, a constatat o încălcare la nivel național a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată și în această cauză, indicând în acest context Hotărârea Curții Europene din 16.09.2014, în cauza *Mishie împotriva României*, Colegiul Penal lărgit stabilește că expunerile Curții în hotărârea menționată nu sunt aplicabile speței, întrucât nu sunt similare cu circumstanțele prezente în cauza deferită judecătii, nefiind relevante pentru prezenta speță, or, instanța de apel a constatat vinovăția inculpatului în urma cercetării tuturor probelor administrate în speță, și nu doar în baza declarațiilor martorilor, și în acest sens Colegiul Penal lărgit, în raport cu motivele invocate în recurs, constată că și acest temei de recurs nu și-a găsit confirmare la examinarea recursului declarat, nefiind justificată implicarea instanței de recurs în sensul casării hotărârii contestate.

Lista de verificare

Instrucțiuni:

- Utilizați această listă de verificare pentru fiecare hotărâre a instanței judecătorești.
- Utilizați DOAR O SINGURĂ listă de verificare pentru fiecare hotărâre judecătorească.
- Utilizați o listă de verificare separată pentru hotărârile Curții de Apel.
- Utilizați o listă de verificare separată pentru hotărârile Curții Supreme de Justiție.
- Completați și generați câte un fișier separat pentru fiecare listă de verificare.
- Completați doar datele verificate, conform cerințelor din celula relevantă.
- Nu copiați și lipiți textul din hotărârile/dosarele instanței judecătorești. Nu implicați personalul instanței judecătorești, procurorii, judecătorii sau avocații în examinarea documentelor necesare pentru completarea listei de verificare.
- Contactați echipa de proiect pentru orice întrebări suplimentare sau îndoieli cu privire la analiza hotărârilor/dosarelor instanței judecătorești și/sau completarea listei de verificare.

DATE LOGISTICE/STATISTICE GENERALE

1	Lista de verificare nr.	Introduceți un număr de ordine pentru lista de verificare curentă. A NU se confunda cu numărul dosarului.	
2	Informații privind instanțele judecătorești		
2a	Judecătoria	Indicați judecătoria care a adoptat sentința.	
2b	Data sentinței emise de judecătoria și numărul dosarului	Completați data sentinței emise de judecătoria și numărul dosarului.	
2c	Curtea de Apel	Indicați Curtea de Apel. Vă rugăm să completați informațiile solicitate DOAR dacă decizia Curții de Apel a fost examinată în baza acestei liste de verificare.	
2d	Data deciziei emise de Curtea de Apel și numărul dosarului	Completați data deciziei Curții de Apel examinate și numărul dosarului.	
2e	Curtea Supremă de Justiție	Completați data hotărârii Curții Supreme de Justiție examinate și numărul dosarului.	
3	Încadrarea juridică a infracțiunii pentru care a fost condamnat inculpatul, la fel ca în decizie	Indicați articolul, inclusiv alineatul, din Codul Penal.	
3a	A fost o infracțiune mai puțin gravă?	Dacă da, bifați căsuța.	
3b	A fost o infracțiune gravă?	Dacă da, bifați căsuța.	
3c	A fost o infracțiune deosebit de gravă?	Dacă da, bifați căsuța.	
4	Informații privind pedeapsa	Indicați dacă a fost o pedeapsă privativă de libertate.	
		Indicați dacă a fost o pedeapsă privativă de libertate cu suspendare.	
		Indicați dacă au fost alte pedepse precum amenzile sau alte alternative.	
5	Apărarea	Acuzatul a fost reprezentat de un avocat? Dacă da, bifați căsuța.	

5a	Asistență juridică garantată de stat NOTĂ: De obicei, acest aspect nu este specificat în hotărârile instanțelor naționale, așadar, acesta urmează să fie stabilit în măsura în care este posibil. De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.	Acuzatul a fost reprezentat de un avocat desemnat din sistemul de asistență juridică garantată de stat?	Dacă da, bifați căsuța.
			În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.
5b	Avocat ales NOTĂ: De obicei, acest aspect nu este specificat în hotărârile instanțelor naționale, așadar, acesta urmează să fie stabilit în măsura în care este posibil. De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.	Acuzatul a fost reprezentat de un avocat ales de el?	Dacă da, bifați căsuța.
			În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.
5c	Atât asistență juridică garantată de stat, cât și avocat ales NOTĂ: De obicei, acest aspect nu este specificat în hotărârile instanțelor naționale, așadar, acesta urmează să fie stabilit în măsura în care este posibil. De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.	Acuzatul a fost reprezentat atât de un avocat din sistemul de asistență juridică garantată de stat (de obicei, la începutul procesului), cât și de un avocat ales de el?	Dacă da, bifați căsuța.
			În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.

CRITERII PENTRU PARTEA DESCRIPTIVĂ A SENTINȚEI DE CONDAMNARE

Codul de procedură penală al Republicii Moldova conține mai multe prevederi care servesc drept bază pentru o hotărâre motivată a instanței de judecată. De exemplu, normele procedurale penale indică, în mod direct, standardul de legalitate, temeinicie și motivare a sentinței (articolul 384). De asemenea, se stabilește o listă de chestiuni la care instanța trebuie să răspundă în cadrul sentinței (articolul 385). CPP mai impune și excluderea prezumțiilor pe care se poate întemeia o condamnare (articolul 389), dar și obligația de a descrie probele pe care se întemeiază constatările instanței de judecată și motivele pentru care instanța a respins anumite probe (articolul 394). Cercetarea vizează hotărârile definitive și se pune accent pe răspunsul instanțelor de judecată la cererile formulate de părți, în special apărarea, în cursul aplicării pedepselor penale. În acest scop, această secțiune a listei de verificare urmează prevederile relevante ale CPP, în special articolele 366, 381, 385 și 394. Mai mult, în scopul caracterului complet, se va acorda atenție și referirii la jurisprudența Curții Constituționale (CC) și a Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO).

6 Descrierea faptei penale		
6a	Aplicarea articolului 394, alineatul 1, punctul 1 din CPP	Instanța judecătorească a făcut trimitere expresă la articolul 394, alineatul 1, punctul 1 din CPP? Dacă da, bifați căsuța.
6b	Caracterul complet al descrierii faptei penale	Instanța judecătorească a făcut o descriere a faptei penale considerată ca fiind dovedită, indicându-se locul, timpul și modul săvârșirii acesteia, forma și gradul de vinovăție, motivele și consecințele infracțiunii? Dacă da, bifați căsuța. NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea instanței judecătorești include mai multe detalii decât simpla citare a criteriilor prevăzute la articolul 394, alineatul (1), punctul 1 din CPP.

6c	Referința la rechizitoriu (articolul 366 din CPP) NOTĂ 1: Acest lucru este valabil în special pentru hotărârile judecătorești de primă instanță (sentințe). NOTĂ 2: Referința apărării la rechizitoriu nu este întotdeauna posibil de extras din conținutul hotărârii. De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.	<i>Referința apărării la rechizitoriu conține vreun argument cu privire la descrierea faptei penale, inclusiv locul, timpul și modul săvârșirii, forma și gradul de vinovăție, motivele și consecințele infracțiunii?</i>	<i>Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i>
		<i>Instanța judecătorească, în motivarea sa, a făcut vreo mențiune la referința apărării la rechizitoriu?</i>	<i>Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i>
7	Probe		
7a	Aplicarea articolului 394, alineatul 1, punctul 2 din CPP	<i>Instanța judecătorească a făcut trimitere expresă la articolul 394, alineatul 1, punctul 2 din CPP?</i> <i>Dacă da, bifați căsuța.</i>	
7b	Caracterul complet al descrierii probelor NOTĂ 1: Acest lucru este valabil în special pentru sentințele judecătorilor și deciziile Curții de Apel.	<i>Instanța judecătorească a oferit o descriere a probelor pe care se întemeiază concluziile sale și motivele pentru care instanța a respins alte probe? Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea instanței include mai multe detalii decât:</i> <i>- simpla citare a criteriilor de la articolul 394, alineatul 1, punctul 2 din CPP sau,</i> <i>- o formulare standard potrivit căreia instanța, pe baza probelor prezentate în fața acesteia, îl consideră pe acuzat vinovat de infracțiunea (infracțiunile) de care este acuzat, sau</i> <i>- menționarea fiecărui element de probă prezentat în fața acesteia, fără a preciza care dintre acestea a jucat un rol decisiv în concluziile instanței.</i>	
7c	Concluzii scrise (articolul 381 din CPP) NOTĂ 1: Acest lucru este valabil în special pentru hotărârile judecătorești de primă instanță (sentințe). NOTĂ 2: Concluziile părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei nu este întotdeauna posibil de extras din conținutul hotărârii. De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.	<i>Concluziile părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei au cuprins argumente asupra probelor prezentate și admise în instanță?</i>	<i>Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i>
		<i>Instanța judecătorească, în motivarea sa, a făcut vreo mențiune la concluziile părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei?</i>	<i>Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i>
8	Circumstanțe atenuante	<i>A(u) fost invocată(e) de apărare și/ sau de procuror (vreo) circumstanță(e) atenuantă(e), astfel cum este prevăzut de articolul 76 din Codul penal? Dacă da, bifați căsuța.</i>	

8a	Cine a invocat circumstanța(le) atenuantă(e)? NOTĂ: Este dificil de stabilit sau nu este întotdeauna posibil de extras din conținutul hotărârii cine a invocat circumstanța (le) atenuantă (e). De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.	Apărarea.	Dacă da, bifați căsuța. În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.
		Acuzarea.	Dacă da, bifați căsuța. În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.
8b	Instanța judecătorească a răspuns la demersul în care este/sunt invocată(e) (o) circumstanță(e) atenuantă(e)?	Instanța judecătorească a respins demersul? Dacă da, bifați căsuța.	
		Instanța judecătorească a admis demersul? Dacă da, bifați căsuța.	
		În caz de respingere, instanța judecătorească, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei date, a exprimat în mod concret că a fost convinsă că circumstanța atenuantă relevantă nu există? Dacă da, bifați căsuța. NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea instanței include mai multe detalii decât simpla citare a criteriilor legislative sau o formulare standard potrivit căreia instanța, pe baza probelor care i-au fost prezentate, a fost convinsă că circumstanța atenuantă relevantă nu există.	
9	Circumstanțe agravante	A(u) fost invocată(e) de către acuzare (vreo) circumstanță(e) agravantă(e), astfel cum este prevăzut de articolul 77 din Codul penal? Dacă da, bifați căsuța.	
9a	Motivarea acuzării	În motivarea sa, acuzarea a citat, pur și simplu, circumstanța(ele) agravantă(e), astfel cum este prevăzut de articolul 77 din Codul penal? Dacă da, bifați căsuța.	
		Motivarea acuzării a fost concretă și s-a bazat pe analiza probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei respective? Dacă da, bifați căsuța. NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea acuzării include mai multe detalii decât simpla citare a criteriilor legislative sau o formulare standard potrivit căreia acuzarea, pe baza probelor care au fost prezentate instanței, a fost convinsă că circumstanța agravantă a fost probată dincolo de orice bănuială rezonabilă.	

9b	Instanța judecătorească a răspuns la invocarea circumstanței(lor) agravante?	<p><i>Instanța judecătorească a respins demersul? Dacă da, bifați căsuța.</i></p>	
		<p><i>Instanța judecătorească a acceptat demersul? Dacă da, bifați căsuța.</i></p>	
		<p><i>În caz de acceptare, instanța judecătorească, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei respective, a exprimat în mod concret că era convinsă că circumstanța agravantă relevantă a fost probată dincolo de orice bănuială rezonabilă? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea instanței include mai multe detalii decât simpla citare a criteriilor legislative sau o formulare standard potrivit căreia instanța, pe baza probelor care i-au fost prezentate, a fost convinsă că circumstanța agravantă a fost probată dincolo de orice bănuială rezonabilă.</i></p>	
9c	Instanța judecătorească a luat în considerare (vreo) circumstanță(le) agravantă(e) <i>suo moto</i> ?	<p><i>Dacă da, bifați căsuța.</i></p>	
		<p><i>Instanța judecătorească, pe baza analizei probelor și a circumstanțelor particulare ale cauzei date, a formulat în mod concret și clar că era convinsă că circumstanța agravantă relevantă a fost probată dincolo de orice bănuială rezonabilă? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea instanței include mai multe detalii decât simpla citare a criteriilor legislative sau o formulare standard potrivit căreia instanța, pe baza probelor care i-au fost prezentate, a fost convinsă că circumstanța agravantă a fost probată dincolo de orice bănuială rezonabilă.</i></p>	
10	Recidiva	<p><i>Instanța judecătorească a aplicat pedeapsa pentru recidivă periculoasă sau deosebit de periculoasă? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: Căsuța trebuie bifată doar în cazul în care din hotărâre rezultă că a fost constatată recidiva periculoasă sau deosebit de periculoasă.</i></p>	
10a	Criterii pentru aplicarea pedepsei pentru recidivă	<p><i>Instanța judecătorească a luat în considerare criteriile prevăzute la articolul 82, alineatul (1) din Codul penal? Dacă da, bifați căsuța.</i></p>	
		<p><i>Instanța judecătorească a citat pur și simplu criteriile de mai sus? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: Dacă instanța judecătorească a citat pur și simplu criteriile, atunci se poate motiva că pedeapsa pentru recidivă este automată.</i></p>	

		<p><i>Instanța judecătorească a acordat atenție perioadei fără infracțiuni anterioare infracțiunii curente și vârstei inculpatului? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: Acestea sunt standardele Consiliului Europei incluse în Recomandarea nr. R(92)17, dar care nu sunt prevăzute la articolul 82, (alineatul (1) din Codul penal.</i></p>	
11	Încadrarea juridică		
11a	Aplicarea articolului 394, alineatul 1, punctul 5 din CPP	<p><i>Instanța judecătorească a făcut trimitere expresă la articolul 394, alineatul 1, punctul 5 din CPP?</i></p> <p><i>Dacă da, bifați căsuța.</i></p>	
11b	Caracterul complet al descrierii încadrării juridice	<p><i>Instanța judecătorească a făcut o descriere a încadrării juridice a acțiunilor inculpatului, motivelor pentru modificarea învinuirii, dacă există? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea instanței judecătorești include mai multe detalii decât simpla citare a criteriilor prevăzute la articolul 394, alineatul (1), punctul 5 din CPP.</i></p>	
11c	<p>Referința la rechizitoriu (articolul 366 din CPP)</p> <p>NOTĂ 1: Acest lucru este valabil în special pentru hotărârile judecătorești de primă instanță (sentințe).</p> <p>NOTĂ 2: Referința apărării la rechizitoriu nu este întotdeauna posibil de extras din conținutul hotărârii. De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.</p>	<p><i>Referința apărării la rechizitoriu conținea argumente cu privire la încadrarea juridică a acțiunilor inculpatului?</i></p>	<p><i>Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i></p>
		<p><i>Instanța judecătorească, în motivarea sa, a făcut vreo mențiune privind referința apărării la rechizitoriu?</i></p>	<p><i>Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>În cazul în care nu este posibil de stabilit acest aspect din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i></p>
11d	<p>Concluzii scrise (articolul 381 din CPP)</p> <p>NOTĂ 1: Acest lucru este valabil în special pentru hotărârile judecătorești de primă instanță (sentințe).</p> <p>NOTĂ 2: Referința apărării la concluziile scrise nu este întotdeauna posibil de extras din conținutul hotărârii. De aceea, este inclusă opțiunea de a bifa căsuța respectivă, dacă acesta este cazul.</p>	<p><i>Concluziile părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei au cuprins argumente asupra încadrării juridice a acțiunilor inculpatului?</i></p>	<p><i>Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>În cazul în care nu este posibil de stabilit din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i></p>
		<p><i>Instanța judecătorească, în motivarea sa, a făcut vreo mențiune la concluziile părților cu privire la propunerea de soluționare a cauzei?</i></p>	<p><i>Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>În cazul în care nu este posibil de stabilit din conținutul hotărârii, bifați căsuța.</i></p>

12	Pedeapsa cu închisoare		
12a	Tipul de pedeapsă	<i>Codul penal prevede alternative la pedeapsa cu închisoare pentru tipul de infracțiune pentru care a fost condamnat inculpatul? Dacă da, bifați căsuța.</i>	
12b	Aplicarea articolului 394, alineatul 2, punctul 1 din CPP	<i>Instanța judecătorească a făcut trimitere expresă la articolul 394, alineatul 2, punctul 1 din CPP? Dacă da, bifați căsuța.</i>	
12c	Motivarea pedepsei cu închisoare	<i>Instanța judecătorească a motivat pedeapsa cu închisoare, dacă Codul penal prevede alte categorii de pedepse? Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>NOTĂ: Căsuța trebuie bifată în cazul în care motivarea instanței include mai multe detalii decât simpla citare a criteriilor legislative sau o formulare standard potrivit căreia circumstanțele cauzei duc la aplicarea unei pedepse cu închisoare.</i>	
13	Trimitere la jurisprudența Curții Constituționale (CC)		
13a	Referire la CC de către părți	<i>A existat vreo referire la jurisprudența CC făcută de părți? Dacă da, bifați căsuța.</i>	
		<i>A reacționat instanța judecătorească la referirea la jurisprudența CC? Dacă da, bifați căsuța.</i>	
		<i>Reacția instanței judecătorești la jurisprudența menționată a CC a fost formală? Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>NOTĂ: O reacție formală a instanței este considerată a fi o reacție prin simpla recunoaștere a jurisprudenței CC fără a intra în analiza CC și aplicarea jurisprudenței respective la cauza concretă.</i>	
13b	Trimitere la jurisprudența CC de către instanță <i>suo moto</i> NOTĂ: Acest lucru este valabil doar în cazul când există jurisprudență a CC pe problema examinată de către instanță. Dacă nu există jurisprudență a CC pe problema examinată, consultanții trebuie să bifeze căsuța respectivă.	<i>Instanța judecătorească a făcut vreo referire la jurisprudența CC <i>suo moto</i>?</i>	<i>Dacă da, bifați căsuța.</i>
		<i>Referirea instanței judecătorești la jurisprudența CC a fost formală? Dacă da, bifați căsuța.</i> <i>NOTĂ: O reacție formală a instanței este considerată a fi o reacție prin simpla recunoaștere a jurisprudenței CC fără a intra în analiza CC și aplicarea jurisprudenței respective la cauza concretă.</i>	<i>Dacă nu există jurisprudență relevantă a CC, bifați căsuța.</i>

14 Trimitere la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO)			
14a	Referire la jurisprudența CtEDO de către părți	<i>A existat vreo referire la jurisprudența CtEDO făcută de părți? Dacă da, bifați căsuța.</i>	
		<i>A reacționat instanța judecătorească la invocarea jurisprudenței CtEDO? Dacă da, bifați căsuța.</i>	
		<p><i>Reacția instanței judecătorești la jurisprudența menționată a CtEDO a fost formală? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: O reacție formală a instanței judecătorești este considerată a fi o reacție prin simpla referință la jurisprudența CtEDO fără a intra în analiza CtEDO și aplicarea jurisprudenței respective la cauza concretă.</i></p>	
14b	<p>Trimitere la jurisprudența CtEDO de către instanță <i>suo moto</i></p> <p>NOTĂ : Acest lucru este valabil doar în cazul când există jurisprudență a CtEDO pe problema examinată de către instanță. Dacă nu există jurisprudență a CtEDO pe problema examinată, consultanții trebuie să bifeze căsuța respectivă.</p>	<i>Instanța judecătorească a făcut vreo referire la jurisprudența CtEDO <i>suo moto</i>?</i>	<i>Dacă da, bifați căsuța.</i>
			<i>Dacă nu există jurisprudență relevantă a CtEDO, bifați căsuța.</i>
		<p><i>Referirea instanței judecătorești la jurisprudența CtEDO a fost formală? Dacă da, bifați căsuța.</i></p> <p><i>NOTĂ: O reacție formală a instanței judecătorești este considerată a fi o reacție prin simpla referință la jurisprudența CtEDO fără a intra în analiza CtEDO și aplicarea jurisprudenței respective la cauza concretă.</i></p>	

www.coe.int

Consiliul Europei este organizația lider în domeniul drepturilor omului pe continentul european. Aceasta include 46 de state membre, inclusiv toate statele membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un tratat conceput să protejeze drepturile omului, democrația și preeminența dreptului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează punerea în aplicare a Convenției în statele membre.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE